

Folketingets
ombudsmands
beretning
for året
1971

A/S J. H. SCHULTZ
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1972

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Indledning	5
 I. Embedets almindelige forhold:	
A. Personaleforhold	6
B. Inspektioner, besøg og rejser	6
C. Loven og instruksen om Folketingets ombudsmand	6
 II. Oversigt over sagsbehandlingen i 1971:	
A. Statistiske oplysninger	8
B. Kritik	11
C. Henstillinger m. v.	13
D. Andre sager	15
 III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger:	
A. Beretningen for året 1963: ad 20. Varighed af politiafhøring	17
B. Beretningen for året 1968: ad 9. Betaling for psykoterapeutisk behandling	17
C. Beretningen for året 1970: ad 6. Lugtgener fra svineslagteri	17
ad 18. Arbejde som tækkemand	17
 IV. Sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., samt andre sager af mere almindelig interesse:	
1. <i>Afskedigelse</i> af faglærer	19
2. <i>Aktindsigt</i> vedrørende ansøgninger	24
3. Udnævnelse af advokat til formand for <i>huslejenævnen</i>	27
4. <i>Aktindsigt</i> vedrørende lønforhandlinger m. m.	30
5. Begrebet politisk <i>flygtning</i>	32
6. <i>Aktindsigt</i> vedrørende regnskabsmateriale	35
7. <i>Aktindsigt</i> vedrørende invalidepensionssag	37
8. <i>Sundhedskommissions</i> sagsbehandling	38
9. Valg af lærerrepræsentanter til <i>konsistorium</i>	40
10. Ankeinstansens prøvelse af <i>Mellemfolkeligt Samvirkes</i> afgørelser	41
11. Bortfald af <i>underholdsbidrag</i> ved uægteskabeligt samliv	44
12. Begrebet <i>byggedage</i> ved godtgørelse af moms	46
13. Begrebet <i>part</i> i henhold til offentlighedsloven	48
14. <i>Byreguleringsloven</i> og fredningsmæssige interesser	49
15. <i>Revisorers</i> mulighed for at være eksekutorer	51
16. <i>Aktindsigt</i> vedrørende notat	58
17. Ændring af <i>bekendtgørelse</i> ved udsendelse af cirkulærskrivelse	58
18. <i>Folkepension</i> under ophold i udlandet	59
19. Boligministeriets <i>cirkulære</i> om optagelse af realkreditlån	62
20. Skrivelsers <i>sproglige</i> form	65
21. <i>Besigtelse</i> i sag om beboelsesforbud	66

	Side
22. Indkaldelse til <i>afsoning</i>	69
23. Afgørelse efter <i>myndighedslovens</i> § 24, stk. 1	70
24. <i>Grænsenummerplader</i> til personer bosat i Grønland	72
25. Undersøgelse af, om der var anvendt <i>trusler</i> overfor en ansøger	76
26. Fradrag for <i>skat</i> betalt i udlandet	82
27. Fortegnelse over personer, der er uegnede til lærergerning i det offentlige <i>skolevæsen</i>	84
28. Statens Seminarium for <i>småbørnslærere</i>	87
29. <i>Aktindsigt</i> i sager vedrørende besættelsestiden	91
30. Uægteskabeligt samlivs betydning ved <i>udvisning</i>	92
31. Udstedelse af <i>skoleerklæringer</i>	93
32. <i>Aktindsigt</i> vedrørende pådømt straffesag	95
33. Afslag på ansøgning om registrering som <i>revisor</i>	96
34. <i>Aktindsigt</i> vedrørende afskedigelsessag	100
35. Forhøjede <i>børnebidrag</i>	102
36. Dispensation i henhold til <i>vejbestyrelsesloven</i>	103
37. Anbringelse af domfældte <i>udlændinge</i>	104
38. Vurderingskommissions <i>sagsbehandling</i>	105
39. <i>Begrundelse</i> af skatteråds afgørelse	108
40. <i>Begrundelse</i> af amtsskatteråds afgørelse	113
41. Afslag på ansøgning om <i>fragtmandskørsel</i>	116
42. <i>Opslag</i> vedrørende lektorstillinger	119
43. Manglende supplerings af et <i>fagråd</i>	123
44. Behandling af <i>doktorafhandling</i>	126
45. Valg af procedureregler ved <i>ekspropriation</i>	134
46. Statens krav i <i>dødsbo</i> efter kassebetjent	138
47. Manglende besvarelse af <i>erindrings skrivelser</i>	140
48. <i>Underretning</i> til klager om en sags behandling	142
49. <i>Kvalitetspræmieordning</i> vedr. slagtede dyr	144
50. Oprettelse af nye <i>anlægslinier</i> indenfor teknika	152
51. Ekstraktafskrift af oplysninger under <i>åstedsforretning</i>	163
52. <i>Aktindsigt</i> vedr. <i>sygejournaler</i>	165
53. <i>Arveafgiftslovens</i> § 3, stk. 5	168
54. Bestemmelserne om <i>amatørradiosendetilladelser</i>	170
55. Eftergivelse af <i>værnepligtiges</i> skat	174
56. <i>Klageberettiget</i> i henhold til loven om børne- og ungdomsforsorg	176
57. Import af <i>efterligninger</i> af antikke skydevåben	178
58. Behandling af sag om <i>fri proces</i>	183
59. <i>Ejerforholdet</i> til telefon i præstegård	184
60. Behandling af <i>guldmedaljeafhandling</i>	186
Sagregister til beretningerne 1955-71	192

Til Folketinget.

I henhold til § 10 i loven om Folketingets ombudsmand, jfr. lovbekendtgørelse nr. 342 af 1. december 1961 som ændret ved lov nr. 258 af 9. juni 1971, afgiver jeg hermed beretning for året 1971.

Afsnit I (s. 6) omtaler embedets almindelige forhold, og i afsnit II (s. 8) findes statistiske oplysninger m. v. angående de sager, der er indkommet i 1971. Afsnit III (s. 17) indeholder supplerende oplysninger om 4 sager, som er omtalt i tidligere beretninger. I afsnit IV (s. 19) redegøres der for 60 sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., eller som iøvrigt er af mere almindelig interesse. Af disse sager er nr. 1-9 afsluttet af professor, dr. jur. *Stephan Hurwitz* i tiden før 1. juli 1971.

København, i september 1972.

LARS NORDSKOV NIELSEN

I. Embedets almindelige forhold.

A. Personaleforhold.

I overensstemmelse med sin meddelelse af 25. november 1970 til Folketingets formand fratrådte professor dr. jur. Stephan Hurwitz den 30. juni 1971 sin stilling som Folketingets ombudsmand.

Den 2. april 1971 vedtog Folketinget en indstilling fra Ombudsmandsudvalget om, at jeg blev valgt til Folketingets ombudsmand fra den 1. juli 1971.

I beretningsåret 1971 er følgende medarbejdere fratrådt deres stillinger:

Sekretær Claus Korsgård Knudsen og
Sekretær Margrethe Kähler.

I samme periode er følgende medarbejdere blevet ansat:

Sekretær Lene Thylstrup,
Sekretær Frank Andersen og
Sekretær Peer Lorenzen (udlånt fra Justitsministeriet)

Pr. 31. december 1971 bestod personalet herefter af følgende:

Kontorchef Karl M. Kragemose
Fuldmægtig E. Nøhr Hansen
Sekretær Nina Anderskov
Sekretær Klaus Sell (1/2 tid)
Sekretær Lene Thylstrup (5/7 tid)
Sekretær Frank Andersen
Sekretær Peer Lorenzen
Overassistent Else Thorup (3/4 tid)
Overassistent Esther Nielsen (1/2 tid)
Overassistent Annelise Larsen (1/2 tid) og
Overassistent Else-Guri Svane.

B. Inspektioner, besøg og rejser.

Egentlige inspektioner af institutioner har ikke fundet sted i beretningsåret, men er planlagt for 1972.

Den 14. og 30. november 1971 besøgte jeg henholdsvis Ankenævnet for Invalideforsikringsretten og Landsskatteretten og havde orienterende drøftelser om de pågældende institutioners sagsbehandling.

Efter indbydelse deltog jeg i dagene 18.-20. oktober 1971 i Wien i en parlamentarisk konference om menneskerettigheder, der var arrangeret af Europarådets rådgivende forsamling.

C. Loven og instruksen om Folketingets ombudsmand.

Den 28. maj 1971 vedtog Folketinget ændringer i loven om Folketingets ombudsmand, jfr. lov nr. 258 af 9. juni 1971:

§ 1.

I lov om folketingets ombudsmand, jfr. lov-bekendtgørelse nr. 342 af 1. december 1961, foretages følgende ændringer:

1. § 1, stk. 1, 1. pkt., affattes således:

»Efter hvert folketingsvalg samt ved embedsledighed vælger folketinget en ombudsmand, som på folketingets vegne har indseende med statens civile og militære forvaltning samt kommunernes forvaltning.«

2. Efter § 1, stk. 1, inføjes som nye stykker:

»Stk. 2. Den hidtidige ombudsmand fortsætter i sin stilling, indtil det efter nyvalg sammentrædende folketing har foretaget valg af ombudsmand efter stk. 1, 1. pkt., og den eventuelt nyvalgte ombudsmand har tiltrådt stillingen. Ombudsmandens funktionsperiode kan dog ikke uden folketingets samtykke overstige 6 måneder efter afholdelsen af valg til folketinget.

Stk. 3. Afgår ombudsmanden ved døden, bestemmer folketingets ombudsmandsudvalg, hvem der skal udøve hans funktioner, indtil folketinget har valgt en ny ombudsmand.«

3. I § 1, stk. 2, der herefter bliver § 1, stk. 4, udgår ordene »hvorefter nyt valg af ombudsmand finder sted«.

4. I § 12, stk. 1, 3. pkt., ændres »§§ 3-6« til: »§§ 3-7«.

5. Efter § 12 indføjes som nye paragraffer:

»§ 13. Ombudsmanden kan med 6 måneders varsel forlange sig afskediget til udgangen af en måned«.

Stk. 2. Ombudsmanden afskediges fra udgangen af den måned, hvori han fylder 70 år.

§ 14. Afskediges ombudsmanden uden varsel, eller må han efter et folketingsvalg fra-træde uden varsel, fordi han ikke genvælges, bevarer han sin hidtidige lønning i 3 måneder fra udgangen af den måned, hvori han fra-træder. Afgår ombudsmanden ved døden inden denne periodes udløb, tilkommer den del af lønindtægten, som ikke er udbetalt ved dødsfaldet, hans ægtefælle eller, hvis ombudsmanden ikke efterlader sig ægtefælle, dem af hans børn, der er berettiget til børnepension.

Stk. 2. Så længe der udbetales lønindtægt, sker der ikke udbetaling af ventepenge eller pension.

Stk. 3. § 3, stk. 2, i lov om vederlag og pension m. v. for ministre finder tilsvarende anvendelse på lønindtægten i henhold til stk. 1.«

§ 13 og § 14 bliver herefter § 15 og § 16.

6. § 13, 2. pkt., der bliver § 15, 2. pkt., affattes således:

»Disse antal, lønning og pension fastsættes

i overensstemmelse med de i folketingets forretningsorden indeholdte regler.«

§ 2.

Denne lov træder i kraft den 1. juli 1971

Den 17. januar 1972 godkendte Folketingets Ombudsmandsudvalg følgende ordning for praktiseringen af den pligt, der ifølge ombudsmandslovens § 11, jfr instruksens § 10, stk 1, påhviler ombudsmanden til at gøre udvalget bekendt med tilfælde, hvor der skønnes at foreligge mangler ved gældende love og administrative bestemmelser:

1. Mangler vedrørende love:

Underretning gives altid straks, d.v.s. ved sagens afslutning.

2. Mangler vedrørende administrative bestemmelser:

a) Underretning gives straks, hvis det pågældende spørgsmål skønnes at vedrøre lovgrundlag for bestemmelsen, at have større principiel betydning eller at være af væsentlig offentlig interesse.

b) I andre tilfælde, hvor spørgsmål typisk vil være af teknisk-juridisk eller teknisk-administrativ karakter, gives underretningen i almindelighed først gennem årsberetningen.

II. Oversigt over sagsbehandlingen i 1971.

A. Statistiske oplysninger.

I 1971 blev der registreret 1275 sager, hvoraf 142 vedrørte den kommunale forvaltning. 47 sager blev optaget af egen drift, heraf 14 vedrørende den kommunale forvaltning. Nedenfor er sagerne fordelt på de enkelte måneder i 1971, og til sammenligning er anført de tilsvarende tal for 1969 og 1970.

	1971	1970	1969
Januar	114	102	141
Februar	88	92	116
Marts	113	94	111
April	81	77	91
Maj	80	76	77
Juni	98	66	71
Juli	101	73	63
August	120	72	101
September	120	72	115
Oktober	116	91	91
November	121	74	88
December	123	75	65
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	1275	964	1.130

Sagerne er i den følgende statistik delt i to hovedgrupper, nemlig 1. Afviste sager og 2. Undersøgte sager. En sag er henført til gruppe 2, dels når der er taget stilling til sagsbehandlingen eller til sagens realitet, dels når sagen er optaget af egen drift. En væsentlig del af de sager, der er optaget af egen drift, har bestået i, at jeg på grundlag af bl. a. avisartikler har anmodet om at blive gjort bekendt med resultatet af den undersøgelse, som artiklen gav vedkommende myndighed anledning til at indlede. Såfremt det herefter modtagne materiale ikke har givet mig grundlag for at foretage videre, er sagen henlagt. Enkelte sager har alene bestået i interne undersøgelser af f. eks. lovgrundlaget for en myndigheds praksis, således som den havde foreligget oplyst.

1. Afviste sager.

Af de i 1971 registrerede 1275 sager blev 835 afvist, fordi de af de nedenfor under a-h an-

førte grunde ikke kunne behandles af ombudsmanden. Af disse sager blev 347 oversendt til andre myndigheder. 131 af de afviste sager angik den kommunale forvaltning, og i den nedenstående oversigt er antallet af disse sager dels anført i parentes, dels anført under c).

De 835 sager blev afvist af følgende årsager:

a) Klagen var for sent indgivet	50
b) Klagen angik domme eller dommeres embedsførelse	92
c) Klagen angik kommunale forhold, der ikke hørte under ombudsmandens kompetence	54
d) Klagen vedrørte andre forhold uden for ombudsmandens kompetence, herunder lovgivningsspørgsmål, private retsforhold o. lign.	109
e) Klagen kunne indbringes for højere administrativ myndighed (74)	385
f) Klagen tilbagekaldt	21
g) Forespørgsler m. v. uden egentlig klage (3)	35
h) Andre henvendelser, herunder anonyme og åbenbart grundløse	89
	<hr/>
	835

I de under c) nævnte 54 sager afvistes klagen af følgende årsager:

Klagen angik den samlede kommunalbestyrelse	13
Klagen angik sagsområder, hvor der ikke er rekurs til en statsmyndighed	41
	<hr/>
	54

2. Undersøgte sager.

Pr. 1. juni 1971 henstod 1 af de sager, der i 1969 og 10 af de sager, der i 1970 blev optaget til behandling, som uafsluttede.

Den 1. juni 1972 var behandlingen af 1969-sagen, 9 af 1970-sagerne og 385 af de 437 sager, som jeg i 1971 optog til realitetsbehandling afsluttet.

I 3 sager vedrørende klager over Direktoratet for Fængselsvæsenet har jeg erklæret

mig for inhabil til at behandle klagerne, idet disse angik forhold fra tiden før min afsked fra stillingen som direktør for fængselsvæsenet. Folketingets Ombudsmandsudvalg har overdraget til landsdommer Povl Hansen at behandle disse sager, hvoraf 2 var uafsluttede pr. 1. juni 1972.

Sagsrestancen pr. 1. juni 1972 udgjorde således ialt 55 sager. Af disse sager afventede 36 enten udtalelse fra vedkommende myndig-

hed eller klagerens bemærkninger til den udtalelse, myndigheden havde afgivet i anledning af klagen.

Nedenstående oversigt omhandler herefter 396 sager, heraf 11 vedrørende den kommunale forvaltning. I de tilfælde, hvor sagen har vedrørt mere end én myndighed, er den henført under den myndighed, den i det væsentlige har vedrørt.

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m. v.	Henstilling m. v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m. v.
1. Ministerierne:				
Arbejdsministeriet	1			1
Boligministeriet	12	3		9
Finansministeriet:				
Finansdepartementet	1			1
Skattedepartementet	19	1	4	14
Tolddepartementet	9		2	7
Forsvarsministeriet	5			5
Handelsministeriet	5	1		4
Indenrigsministeriet	14	2		12
Justitsministeriet:				
Departementet	104	5		99
Direktoratet for Fængselsvæsenet	29	1	1	27
Kirkeministeriet	8	2		6
Landbrugsministeriet	6		1	5
Ministeriet for kulturelle				
Anliggender	2			2
Ministeriet for offentlige Arbejder	6		1	5
Ministeriet for Statens Lønnings- og Pensionsvæsen	3			3
Ministeriet for teknisk samarbejde med udviklingslandene	1	1		
Socialministeriet	18	2	1	15
Statsministeriet	2		1	1
Udenrigsministeriet	5	1		4
Undervisningsministeriet	13	3	1	9
Økonomi- og Budgetministeriet:				
Administrationsdepartementet	1			1
Lønnings- og Pensionsdepartementet	1	1		
	265	23	12	230
2. Politiet og anklagemyndigheden:				
Rigsadvokaten og statsadvokaterne	2			2
Politiets virksomhed med straffesager	16			16
Politiets virksomhed i øvrigt	2			2
	20			20

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m. v.	Henstilling m. v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m. v.
<i>3. Andre statsmyndigheder:</i>				
Amtter	3		2	1
Amtsskatteråd	1	1		
Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen	1			1
Ankenævnet for Invalideforsikringsretten	10	2		8
Ankenævnet for Uddannelsesstøtte	1			1
Byudviklingsudvalg	1	1		
Centralregisteret for Motorkøretøjer	1	1		
Direktoratet for Statshospitalerne	2	2		
Direktoratet for Sygekassevæsenet	1			1
Direktoratet for Ulykkesforsikringen	1			1
Ekspropriationskommissioner	1			1
Elektricitetsrådet	1	1		
Forsikringsrådet	4			4
Forsvarets Bygningstjeneste	1			1
Forsvarets Civilundervisning	1	1		
Forvaringsanstalter	3	2		1
Fængselsnævnet	1			1
Højere Læreanstalter	1			1
Invalideforsikringsretten	4			4
Invalidenævnet	1	1		
Kommissariater	3	2		1
Københavns Overpræsidium	2			2
Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel	1			1
Landskatteretten	17			17
Postvæsenet	3			3
Retslægerådet	1			1
Revalideringscentre	1			1
Revalideringsnævnet	1			1
Skatteråd	1	1		
Statens Ligningsdirektorat	7	2		5
Statsbanerne	6	1		5
Statsfængsler	4			4
Sundhedsstyrelsen	2			2
Tilsynsråd	1			1
Udvalg	1			1
Ulykkesforsikrings-Rådet	2			2
Universiteter	3	3		
Vejdirektoratet	3	1		2
Vurderingskommissioner	1	1		
	100	23	2	75

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m. v.	Henstilling m. v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m. v.
<i>4. Kommunale myndigheder:</i>				
Boligkommissioner	1	1		
Børne- og Ungdomsværn	1		1	
Kommunalbestyrelser	5			5
Skattemyndigheder	1	1		
Socialvæsener	1			1
Sundhedskommissioner	1	1		
Udvalgsmedlemmer	1	1		
	11	4	1	6
Ialt	396	50	15	331

Følgende oversigt belyser de forhold, som de 396 sager i det væsentlige vedrørte:

	Generelle spørgsmål	Afgørelser	Ansættelse, afskedigelse, lønning, pension m. m.	Sagsbehandling	Behandlingstid	Optræden, udtalelser m. m.	Ialt
Ministerierne	33	162	17	22	30	1	265
Politiet og anklagemyndigheden	1		1	7	1	10	20
Andre statsmyndigheder	7	45	5	25	14	4	100
Kommunale myndigheder	2	1		6	1	1	11
Ialt	43	208	23	60	46	16	396

B. Kritik.

En del af de sager, der gav anledning til kritik, er ikke medtaget i afsnit IV, idet de kritiserede forhold var rene ekspeditionsfejl eller af mindre væsentlig betydning.

Forsvarets Civilundervisnings afskedigelse af en kontraktansat faglærer gav på forskellige punkter anledning til kritik (sag nr. 1, s. 19).

Anset det for tvivlsomt, om partsoffentlighedsloven afgav fornøden hjemmel for en afgørelse, der var truffet af Ankenævnet for invalideforsikringsretten, og hvorefter nævnet under ét havde afslået aktindsigt for samtlige dokumenter, fordi et enkelt dokument var omfattet af lovens § 2, stk. 1 (sag nr. 7, s. 37). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

I sag nr. 8 (s. 38) kritiserede ombudsmanden den behandling, som sundhedskommissionen i Kalundborg havde givet en klage over støv og sod fra en fabrik.

I sag nr. 10 (s. 41) kritiserede jeg, at mini-

steren for teknisk samarbejde med udviklingslandene havde truffet afgørelse i en klagesag alene på grundlag af klagerens skrivelser og den indklagede organisations udtalelser og således uden at gøre sig bekendt med organisationens akter. Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Ændring af en bekendtgørelse bør ikke ske ved en cirkulærskrivelse, men ved en ændringsbekendtgørelse, der kundgøres i Lovtidende (sag nr. 17, s. 58).

Udtalt overfor Socialministeriet, at en fortolkning af folkepensionslovens § 1, stk. 4, pkt. 2, hvorefter dispensation til at få udbetalt folkepension i udlandet kun kan gives, hvis ansøgning om dispensation er indgivet før udrejsen, ikke havde tilstrækkelig støtte i lovens ord eller forarbejder (sag nr. 18, s. 59). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Boligministeriets cirkulære om adgangen til at optage realkreditlån burde have været formuleret på en sådan måde, at det klart havde fremgået, at nogle i cirkulæret nævnte til-

fælde kun var tænkt som eksempler på om- og tilbygning, der måtte ligestilles med opførelse (sag nr. 19, s. 62). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

I sag nr. 21 (s. 66) kritiserede jeg, at Københavns Boligkommission ikke, forinden den traf afgørelse om nedlæggelse af forbud mod en ejendoms benyttelse til bolig eller ophold for mennesker, havde foretaget indvendig besigtigelse af den pågældende ejendom.

En af Centralregisteret for Motorkøretøjer indført praksis vedrørende udlevering af grænsenummerplader til personer, der er bosat i Grønland, havde ikke fornøden hjemmel i den gældende lovgivning (sag nr. 24, s. 72).

I sag nr. 25 (s. 76) udtalte jeg, at formanden for en amtskommunes kulturelle udvalg burde have været klar over, at hans samtale med en ansøger, der fandt sted kort før amtsrådet på grundlag af udvalgets indstilling skulle tage stilling til ansøgningen og andre ansøgninger, kunne bevirke, at ansøgeren trak sin ansøgning tilbage. Han burde derfor have undladt at tage denne samtale.

Undervisningsministeriets behandling af sagen vedrørende det tidligere statsseminarium for småbørnslærere gav på enkelte punkter anledning til kritik (sag nr. 28, s. 87).

I sag nr. 38 (s. 105) kritiserede jeg alvorligt den tid, der var medgået til en vurderingskommissions behandling af nogle erstatnings-sager. Det måtte dernæst alvorligt bebrejdes, at kommissionen først efter næsten 2 år besvarede ombudsmandens henvendelse i sagen, og at sekretæren ikke havde holdt kommissionens formand orienteret om de foreliggende henvendelser i sagen.

Udtalt overfor Hjørring skatteråd, at den skriftlige form, hvori en kendelse var meddelt en skatteyder, var utilfredsstillende (sag nr. 39, s. 108). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

I sag nr. 40 (s. 113) kritiserede jeg, at amts-skatterådet for Århus amt ikke havde givet en skatteyder lejlighed til at udtale sig overfor rådet, inden det traf afgørelse i hans skatte-sag.

En sag om Københavns Universitets opslag af nogle stillinger som lektorer ved sociologistudiet og behandlingen af sagen om udnævnelser af lektorerne gav anledning til kritik

af rektor og Undervisningsministeriet (sag nr. 42, s. 119). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Københavns Universitets behandling af en doktorafhandling gav på enkelte punkter anledning til kritik (sag nr. 44, s. 126). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

I sag nr. 45 (s. 134) udtalte jeg, at jeg ikke kunne tilslutte mig kommissariet opfattelse. hvorefter en fornyet ekspropriationskommissionsbehandling ikke var påkrævet ved ændringer i et projekt. Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

I sag nr. 48 (s. 142) kritiserede jeg, at nogle selvangivelser var bortkommet i en periode i Direktoratet for Københavns Skattevæsen, og at direktoratet ikke havde besvaret 4 rykker-skrivelser fra Statens Ligningsdirektorat. Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Kritiseret, at Direktoratet for Erhvervsuddannelserne ikke – udover at sende Odense Teknikum et eksemplar af Teknikumrådets første indstilling, der bl. a. berørte teknikums ansøgning om tilladelse til at oprette en ny anlægslinie – tillige skriftligt havde underrettet teknikums bestyrelse om, hvad afgørelsen af ansøgningen beroede på. Endvidere fundet det beklageligt, at Undervisningsministeriet havde været 8 måneder om at besvare ombudsmandens høring (sag nr. 50, s. 152). Sagen gav yderligere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Vejdirektoratet burde under behandlingen af en klage over et amtsråd, selv om klagen formelt angik protokoltilførsler, have givet udtryk for, at amtsrådet havde pligt til at give en part ekstraktafskrift af de faktiske oplysninger af væsentlig betydning for sagen, som mundtligt var meddelt under en åstedsføretning (sag nr. 51, s. 163). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

Formuleringen af nogle bestemmelser, Justitsministeriet havde udfærdiget i henhold til våbenloven, og som vedrørte import af efterligninger af antikke skydevåben, gav anledning til kritik (sag nr. 57, s. 178). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

I sag nr. 58 (s. 183) udtalte jeg overfor Justitsministeriet, at det ville have været ønske-

ligt, om ministeriet i forbindelse med behandlingen af en klage over et amts afslag på fri proces havde tilbudt ansøgeren en samtale om sagen med en af amtets juridiske medarbejdere.

Kritiseret, at Kirkeministeriet ikke, inden det traf afgørelse om, hvorvidt en telefon, der var installeret i en præstegård, tilhørte præsten eller embedet, havde givet præsten lejlighed til overfor ministeriet at redegøre for sine synspunkter (sag nr. 59, s. 184). Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

I sag nr. 60 (s. 186) kritiserede jeg, at det ikke af referatet fra et møde i det sociologiske fagråd ved Københavns Universitet fremgik, om en af mødedeltagerne havde forladt mødet, da et dagsordenspunkt blev behandlet. Sagen gav endvidere anledning til en henstilling, se nedenfor under afsnit C.

C. Henstillinger m. v.

I en del sager fandt jeg anledning til at rette henstillinger og lignende til vedkommende myndighed enten vedrørende den konkrete sag eller vedrørende generelle spørgsmål. Nogle af sagerne gav også grundlag for kritik og er derfor tillige omtalt ovenfor i afsnit B.

I sag nr. 3 (s. 27) udtalte ombudsmanden, at han under hensyn til den nære risiko for interessekonflikter måtte have betænkelighed ved, at praktiserende advokater udnævnes til formænd for huslejenævn.

Henstillet til Ankenævnet for Invalideforsikringsretten at tage spørgsmålet om en ansøgers adgang til aktindsigt op til fornyet overvejelse (sag nr. 7, s. 37).

I sag nr. 10 (s. 41) udtalte jeg, at jeg ville finde det ønskeligt, at ministeren for teknisk samarbejde med udviklingslandene fremtidig indhentede Mellemskoleligt Samvirkes akter ved behandlingen af klager over de afgørelser, organisationen havde truffet.

I sag nr. 12 (s. 46) gav jeg overfor Finansministeriet udtryk for det ønskelige i, at der eventuelt i forbindelse med en ændring af bekendtgørelsen vedrørende momsrefusion ved byggearbejder blev optaget en bestemmelse, der bl. a. præciserer ministeriets fortolkning af begrebet »byggedage«.

I sag nr. 18 (s. 59) henstillede jeg til Socialministeriet at overveje at udsende et cirkulære til de lokale sociale myndigheder om de

nærmere regler for, hvornår ansøgning om dispensation for at få udbetalt folkepension i udlandet skal indgives.

Henstillet til Boligministeriet at overveje en ændring af cirkulæret om optagelse af realkreditlån, således at det klart fremgår af cirkulæret, at nogle nævnte tilfælde alene var vejledende hovedeksempler på, men ikke udtømmende angivelse af tilfælde, hvor om- og tilbygning kan ligestilles med opførelse (sag nr. 19, s. 62).

I sag nr. 20 (s. 65) henstillede jeg til Statsministeriet at tage op til overvejelse, om det ikke burde tilkendes overfor myndighederne, at Justitsministeriets vejledning om sproget i love og andre retsfor skrifter også er et egnet grundlag for arbejdet på at forbedre skrivelseres sproglige form.

Anmodet Direktoratet for Fængselsvæsenet om at oplyse, om en civil arbejdspligtig kunne være indkaldt til afsoning på et tidligere tidspunkt end sket, og om der var fastsat regler vedrørende afsoningstidspunkt for sådanne personer (sag nr. 22, s. 69).

I sag nr. 23 (s. 70) udtalte jeg, at det uanset formuleringen af myndighedslovens § 24, stk. 1, ville være forsvarligt, om overøvrigheden i tilfælde, hvor et sagsanlæg er umiddelbart forestående, i almindelighed udsætter en afgørelse med henblik på, at denne efter sagsanlæg kan træffes af retten.

Henstillet til Skattedepartementet at tage en sag om anvendelse af ligningslovens § 33 op til fornyet overvejelse, såfremt vedkommende skatteyder fremlagde dokumentation for størrelsen af den skat, han havde betalt til den tyrkiske stat (sag nr. 26, s. 76).

I sag nr. 27 (s. 84) henstillede jeg til Undervisningsministeriet at tage spørgsmålet om ændring af den gældende ordning vedrørende førelse af fortegnelse over uegnede lærere op til overvejelse i lys af de af mig anførte synspunkter.

Anmodet Justitsministeriet om at oplyse, om det var enig i, at uægteskabeligt samlivsforhold i sager vedrørende udvisning af udlændinge i et vist omfang burde sidestilles med ægteskaber (sag nr. 30, s. 92).

I sag nr. 31 (s. 93) henstillede jeg til Undervisningsministeriet at tage forskellige spørgsmål vedrørende skoleerklæringer op til nærmere undersøgelse og vurdering.

Overfor Ministeriet for kulturelle Anliggender rejst spørgsmålet om, hvorvidt en af-

skediget konservatorbetjent ikke efter offentlighedsloven måtte være berettiget til at få oplyst navnet på en tidligere militær foresat, der havde afgivet en udtalelse i sagen (sag nr. 34, s. 100).

I sag nr. 37 (s. 104) rettede jeg henvendelse til Justitsministeriet om reglerne om domfældte udlændinges anbringelse her i landet, indtil de kan udleveres til afsoning i hjemlandet.

Henstillet til Finansministeriet at søge gennemført en ordning, hvorefter skatterådsafgørelser, jfr. statsskattelovens § 29, stk. 2, fremtidig i videst muligt omfang begrundes skriftligt i overensstemmelse med almindelige forvaltningsretlige principper (sag nr. 39, s. 108).

I sag nr. 42 (s. 119) henstillede jeg til undervisningsministeren at overveje at søge styrelsesloven vedrørende universiteterne præciseret, således at det blev klarlagt, i hvilket omfang ministeriet var beføjet til at omgøre afgørelser, truffet af universitetsorganer.

Henstillet til Undervisningsministeriet at søge formuleringen af § 6, stk. 2, i anordningen om erhvervelse af doktorgrader ændret, således at den bringes i overensstemmelse med praksis. Endvidere henstillet dels til det sociologiske fagråd ved Københavns Universitet at søge behandlingen af en doktorafhandling fremmet mest muligt, dels til rektor og Undervisningsministeriet at have opmærksomheden henvendt på, at dette sker (sag nr. 44, s. 126).

I sag nr. 45 (s. 134) henstillede jeg til kommissarius ved statens ekspropriationer på øerne at foranstalte afholdt en ny besigtigelses- og ekspropriationsforretning vedrørende spørgsmålet om et ændret projekt.

Henstillet til 1. Revisionsdepartementet at tage spørgsmålet om behandlingen af det offentlige eventuelle krav i kassebetjentes dødsboer op til overvejelse (sag nr. 46, s. 138).

Henstillet til Statens Ligningsdirektorat at overveje at gennemføre en ordning, hvorefter der i tilfælde, hvor en sagsbehandling trækker længere ud, end vedkommende klager med rimelighed bør regne med, gives ham skriftlig underretning om, hvornår han kan regne med, at direktoratets afgørelse kan foreligge (sag nr. 47, s. 140).

Henstillet til Direktoratet for Københavns Skattevæsen og Statens Ligningsdirektorat at overveje at gennemføre en ordning, hvorved

man sikrer sig, at rykkerskrivelser besvares enten skriftligt eller telefonisk med oplysning om, hvorpå sagens behandling beror (sag nr. 48, s. 142).

I sag nr. 49 (s. 144) henstillede jeg til Landbrugsministeriet at overveje, om det måtte være hensigtsmæssigt at iværksætte fornyede forhandlinger mellem Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening, landbrugets organisationer og ministeriet om, hvorvidt det bedømmelsesgrundlag, der anvendes på her i landet slagtede dyr, også er anvendeligt på levende dyr.

I sag nr. 50 (s. 152) henstillede jeg til Undervisningsministeriets overvejelse ved en eventuel kommende revision enten af loven om teknika eller de bekendtgørelser, der er udstedt i henhold til loven, at indføje en udtrykkelig bestemmelse om, at oprettelse af nye studieretninger og -linier indenfor teknika kræver ministeriets godkendelse.

Henstillet til ministeren for offentlige arbejder at overveje, om der ikke ville være anledning til at gøre kommunalbestyrelser, herunder amtsråd, bekendt med pligten til under åstedesforretninger at foretage notat af visse oplysninger (sag nr. 51, s. 163).

I sag nr. 52 (s. 165) henstillede jeg til Indenrigsministeriet, at en sag om aktindsigt i sygejournaler blev fremskyndet mest muligt. Da der var forløbet godt 3 måneder, uden at der var truffet nogen afgørelse, henstillede jeg til ministeriet, at der nu blev truffet en afgørelse uden yderligere ophold.

Henstillet til Finansministeriet, når resultatet af overvejelserne i Justitsministeriets Ægteskabsudvalg af 1969 vedrørende den retlige behandling af visse uægteskabelige samlivsforhold foreligger, at tage op til overvejelse, om der vil være anledning til at ændre arveafgiftslovens § 3, stk. 5 (sag nr. 53, s. 168).

Spørgsmålet om lovmæssigheden af de bestemmelser, der er indeholdt i afsnittet »Forstyrrelser« i »Særlige bestemmelser om amatørradiosendetilladelser«, der er udfærdiget af Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet, omhandles i sag nr. 54 (s. 170). Sagen gav anledning til nogle henstillinger til generaldirektoratet af mere formel art.

I sag nr. 55 (s. 174) henstillede jeg til Skatdepartementet, at det ved et cirkulære eller på anden måde søger at afhjælpe den uklarhed, der synes at herske hos de kommunale myndigheder om anvendelsen af departemen-

dets cirkulære af 12. april 1949 på personer, der afsoner fængelsstraf for nægtelse af at udføre militærtjeneste.

Henstillet til Socialministeriet at fremskynde dets overvejelser, hvorefter loven om børne- og ungdomsforsorg søges ændret således, at der gives plejeforældre en vis adgang til for Landsnævnet for Børne- og Ungdomsforsorg og domstolene at indanke en sag angående børns fjernelse fra plejehjem (sag nr. 56, s. 176).

Henstillet til Justitsministeriet, at der i de administrative bestemmelser om import af efterligninger af antikke skydevåben, som ministeriet har udfærdiget med hjemmel i våbenloven, finder en nærmere præcisering sted af lovens område i den nævnte henseende. Jeg fandt det endvidere rettest, at den omtalte præcisering skete – efter tilvejebragt lovhjemmel herfor – ved bindende regler til borgerne, der blev kundgjort i Lovtidende (sag nr. 57 s. 178).

I sag nr. 59 (s. 184) henstillede jeg til Kirkeministeriet at tage en afgørelse med hensyn til ejendomsforholdet til en telefon, der var installeret i en præstegård, op til fornyet overvejelse.

Henstillet til det sociologiske fagråd ved Københavns Universitet, at der tilvejebringes en ordning, således at der, når medlemmer forlader en del af et møde, sker notering herom i mødereferatet (sag nr. 60, s. 186).

D. Andre sager.

I afsnit IV er der yderligere medtaget nogle sager, som ikke har givet anledning til kritik eller henstillinger, men som skønnes at have en mere almindelig interesse.

Justitsministeriets afslag på en anmodning fra en advokat, der havde søgt om at blive antaget som bl. a. offentlig forsvarer, om at få oplyst navnene på medansøgerne, gav ikke anledning til kritik (sag nr. 2, s. 24).

Spørgsmålet om, i hvilket omfang der i medfør af offentlighedsloven kan stilles krav om adgang til akter vedrørende forhandlinger, som det offentlige fører om løn og personaleforhold m. v., omhandles i sag nr. 4 (s. 30).

Betingelserne for at kunne blive anerkendt som politisk flygtning her i landet omtales i sag nr. 5 (s. 32).

I sag nr. 6 (s. 35) udtalte ombudsmanden,

at regnskaberne vedrørende Landbrugets Finansieringsfond måtte anses for omfattet af undtagelsesbestemmelsen i offentlighedslovens § 2, stk. 2, pkt. 4.

Undervisningsministeriets fortolkning af § 6, stk. 1, i loven om universiteternes styrelse havde afgørende støtte i folketingsudvalgets betænkning over lovforslaget (sag nr. 9, s. 40).

Justitsministeriets afgørelse om bortfald af underholdsbidrag i anledning af den bidragsberettigedes samliv med en anden mand får efter ministeriets praksis normalt først virkning fra førstkommande forfaldsdag efter afgørelsen (sag nr. 11, s. 44).

I sag nr. 13 (s. 48) omtales, hvad der kræves for at kunne blive anset som »part i en sag« i offentlighedslovens forstand.

Boligministeriets standpunkt, hvorefter varetagelsen af fredningsmæssige interesser i et vist omfang er indeholdt i fastlæggelsen af zonegrænser i henhold til byreguleringsloven på grundlag af samlede planlægningsmæssige overvejelser, gav ikke anledning til kritik (sag nr. 14, s. 49).

I sag nr. 15 (s. 51) omtales Handelsministeriets fortolkning og administration af § 10 i loven om statsautoriserede revisorer for så vidt angår disses adgang til samtidig at være eksekutorer.

Notat, der ikke indeholder faktiske oplysninger af væsentlig betydning for en sags afgørelse, er ikke omfattet af offentlighedslovens regler om aktindsigt (sag nr. 16, s. 58).

I sag nr. 29 (s. 91) omtales de retningslinier, som Justitsministeriet lægger til grund ved afgørelsen af, om andre end medlemmer af Udgiverselskabet for Danmarks nyeste Historie kan få adgang til sager vedrørende besættelsestiden.

Justitsministeriets afslag på en advokats anmodning om adgang til at gennemgå akterne i en pådømt straffesag med henblik på at søge denne genoptaget (sag nr. 32, s. 95).

I sag nr. 33 (s. 96) omtales Handelsministeriets anvendelse af overgangsreglerne i loven om registrerede revisorer.

Justitsministeriets praksis vedrørende forhøjede børnebidrag og udfærdigelse af kun én bidragsresolution, når forældremyndigheden over børnene er delt mellem forældrene, gav ikke grundlag for kritik (sag nr. 35, s. 102).

I sag nr. 36 (s. 103) udtalte jeg, at Ministeriet for offentlige Arbejder ved administrationen af dispensationsbestemmelsen i vejbestyrelseslovens § 35, stk. 4, ikke er afskåret fra at lægge vægt på – foruden hensynet til trafikken på selve den bivej, overkørselen fører ud til – hensynet til trafikken på den landevej, bivejen støder ud til.

Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsels afslag på en ansøgning fra en vognmand om tilladelse til at udføre fragtmandskørsel med motorkøretøj fra Skive til

København gav ikke grundlag for kritik. I overensstemmelse med ombudsmandens tidligere praksis anså jeg mig for kompetent overfor landsnævnets medlemmer, herunder også de medlemmer, der er udpeget af Folketinget (sag nr. 41, s. 116).

I sag nr. 43 (s. 123) omtales bl. a. Undervisningsministeriets fortolkning af reglerne om valg af repræsentanter for videnskabelige medarbejdere og lærere til fakultets-, fag- eller sektionsråd ved Københavns Universitet.

III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger.

De ved de enkelte sager anførte numre refererer til beretningen for det pågældende år.

A. Beretningen for året 1963.

20. *Varighed af politiafhøring. (J.nr. 631/63; beretn. 1963, s. 56-59).*

I betænkning nr. 622/1971 om efterforskning i straffesager m. v., s. 10 ff, har det udvalg, Justitsministeriet nedsatte den 16. januar 1968, foreslået, at det i retsplejelovens § 752, stk. 4, fastsættes, at en afhøring ikke må for-

længes alene for at opnå en tilståelse, og at der ved afhøringer, der ikke er ganske kortvarige, i rapporten skal anføres tidspunkterne for afhøringens begyndelse og afslutning.

B. Beretningen for året 1968.

9. *Betaling for psykoterapeutisk behandling på Rigshospitalets psykiatriske klinik. (J.nr. 1061/66; beretn. 1968, s. 28-33).*

I takstregulativ nr. 169 af 20. september 1971 for Rigshospitalet har Undervisningsministeriet i § 5, stk. 4, fastsat, at der for psykoterapeutisk ambulans behandling på psykiatrisk

afdeling O betales efter takster, der for den enkelte behandling fastsættes af direktionen for Rigshospitalet. Regulativet er trådt i kraft den 1. oktober 1971.

C. Beretningen for året 1970.

6. *Lugtgener fra et svineslagteri. (J. nr. 307/70; beretn. 1970, s. 26-28).*

I skrivelse af 11. januar 1972 underrettede Ministeriet for Forureningsbekæmpelse, under hvis sagsområde sundhedslovgivningen nu hører, ombudsmanden om, at det efter indhentelse af fornyede erklæringer, ud fra en samlet vurdering af sagens omstændigheder, i overensstemmelse med Sundhedsstyrelsen, havde fundet, at Grindsted andelssvineslag-

teri tidvis påfører de omboende, herunder A væsentlige ulemper i form af lugt. Ministeriet havde derfor gjort slagteriet bekendt med dets opfattelse og pålagt dette indenfor en frist af 6 måneder fra dato at træffe foranstaltninger til nedbringelse af generne til det efter sundhedsvedtægtens § 30 tilladelige niveau.

18. *Arbejde som tækkemand må anses for lønarbejde i arbejdsløshedslovens forstand. (J. nr. 247/70; beretn. 1970, s. 69-72).*

Efter at Arbejdsdirektoratet havde modtaget ombudsmandens henstilling om at tage sagen op til fornyet overvejelse, rettede direktoratet henvendelse til arbejdsformidlingskontoret i Haderslev, der oplyste, at A i 1968, 1969 og

1970 efter hans egne opgivelser havde været beskæftiget i 9 måneder og 12 dage, uden at han havde kunnet præcisere hvornår. Han havde heller ikke kunnet angive, hvori det anførte arbejde havde bestået, men havde

hævdet, at der var tale om såvel landbrugsarbejde, almindeligt arbejdsmandsarbejde samt tækkearbejde.

A havde endvidere oplyst, at han i 1968 havde været ledig fra 1. december til 31. december, i 1969 fra 1. januar til 1. april og fra 5. november til 31. december og i 1970 fra 1. januar til 26. maj og fra 1. september til 31. december.

På direktoratets telefoniske forespørgsel havde arbejdsformidlingskontoret meddelt, at A ikke havde mødt på kontoret siden den 4. maj 1968.

Direktoratet havde endvidere brevvekslet med hovedledelsen for Arbejdsmandenes og Specialarbejdernes Arbejdsløshedskasse. Hovedledelsen fandt ikke, at den udtalelse, der forelå fra arbejdsformidlingskontoret om A's arbejdsforhold, var bevis for, at medlemmet havde været arbejdssøgende til regelmæssigt lønarbejde, selv om han udtalte, at han var villig til at overtage anvist arbejde.

Arbejdsdirektoratet meddelte, at det måtte være af den opfattelse, at den trufne afgørelse måtte stå ved magt, uagtet A ifølge de senest foreliggende oplysninger syntes at have været omfattet af ferieloven og ulykkesforsikringsloven, således at arbejdet eventuelt måtte kunne anerkendes som lønarbejde.

Direktoratet henviste til, at et medlem, der alene eller hovedsagelig ernærer sig ved arbejde direkte for private, ifølge mangeårig praksis, der var godkendt af det tidligere Arbejdsnævn, ikke i længden kan bevare nydende medlemskab af arbejdsløshedsforsikrin-

gen på grundlag af sådant arbejde; vedkommende kan ikke anses for at have en sådan tilknytning til arbejdsmarkedet, som efter sædvanlig fortolkning af arbejdsløshedsloven er en forudsætning for bevarelse af nydende medlemskab.

Den 12. maj 1971 forelagde ombudsmanden sagen for Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen, og i tilslutning hertil fremsatte A's advokat nogle supplerende betragtninger, herunder at han ikke fandt det korrekt, at Arbejdsdirektoratet, når hovedledelsens afgørelse af 25. juli 1968 var tiltrådt af direktoratet den 25. marts 1969, havde truffet sin nye afgørelse på grundlag af tilstanden efter det pågældende tidspunkt, hvor A selvfølgelig havde set sig nødsaget til selv at skaffe sig det arbejde, han kunne få hos private.

I sit møde den 26. august 1971 afsagde ankenævnet kendelse om, at det om A's arbejdsforhold oplyste ikke udelukkede ham fra at være nydende medlem af arbejdsløshedsforsikringen. Nævnet bemærkede, at det havde lagt til grund, at A ikke kunne anses for at have været selvstændig næringsdrivende forud for Arbejdsdirektoratets afgørelse den 25. marts 1969, og nævnet fandt derfor ikke at kunne tillægge de oplysninger, der var fremkommet om A's senere arbejdsforhold, afgørende betydning for hans ret til nydende medlemskab.

Ombudsmanden fandt herefter ikke anledning til at foretage videre i sagen.

IV. Sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m. v., samt andre sager af mere almindelig interesse.

I det følgende refereres de sager, som jeg efter de i § 12 i instruks for Folketingets ombudsmand givne retningslinier har ment at burde offentliggøre.

- 1. Kritiseret, at Forsvarets Civilundervisning, Undervisningsinspektionen, ikke på et tidligere tidspunkt havde givet en opsagt kontraktansat faglærer en udførlig skriftlig redegørelse for årsagen til, at denne ikke kunne beskæftiges i kontraktmæssigt omfang.**

Det var dernæst beklageligt, at forstanderen for Forsvarets Civilundervisning dagen efter opsigelsen af faglæreren gav ham en anbefaling, hvis vurdering af hans egnethed stod i åbenlyst misforhold til de vurderinger af faglæreren, som han havde afgivet overfor Undervisningsinspektionen. (J. nr. 53/70).

Faglærer A klagede over, at han var blevet afskediget fra en stilling som kontraktansat lærer i et distrikt under Forsvarets Civilundervisning, og at afskedigelsen var blevet tiltrådt af Forsvarsministeriet. Han gjorde gældende, at opsigelsen var sket på et forkert juridisk grundlag, og at der ikke i afskedigelsesbrevet var anført den egentlige grund til hans afskedigelse.

I perioderne 1. maj-1. oktober 1962 og 1. november 1963-30. april 1964 havde A virket som timelærer ved Forsvarets Civilundervisning. Den 1. maj 1964 blev han kontraktansat, men den 31. marts 1966 afskediget på grund af sygdom. Fra 1. november 1966 til 31. maj 1967 havde A virket som timelærer ved det pågældende distrikt.

Ved kontrakt af 29. maj 1967 blev A ansat som fast heltidsbeskæftiget lærer ved civilundervisningen i distriktet. Ifølge § 7 i ansættelseskontrakten var funktionærlovens bestemmelser gældende forsåvidt angik opsigelse.

I sommeren og efteråret 1968 blev Undervisningsinspektionen opmærksom på, at A ikke havde undervisning i det i kontrakten forudsatte omfang, og anmodede distriktet om en redegørelse. Distriktet oplyste, at der i virkeligheden krævedes 3 faste lærere i distriktet til dækning af undervisningsbehovet, men at A fandtes uegnet til eksperimentalundervisning af avancerede hold og som inspirator for andre lærere og foregangsmand med hensyn til opgaveformulering, og at det netop var en sådan, man havde brug for. A's timetal

i x-by for 2. halvår 1968 havde været 254 timer, heri inkluderet 36 timer, der var faldet i hans ferie. Der havde været mulighed for 288 timer. Udsigterne for januar kvartal 1969 viste 108 timer i x-by – i heldigste tilfælde 124 timer –, hvortil kom 38 timer i y-by. Da A ikke kunne tilkaldes pr. telefon og ikke var selvtransporterende, havde der ikke været mulighed for at supplere hans timetal med pludseligt opstående vikariater. Distriktet anførte, at det så med bekymring på udgifterne i forbindelse med en lærer, som ikke var fuldt anvendelig, og hvis tilstedeværelse ved flere lejligheder havde stillet sig hindrende i vejen for en løsning af lærerproblemerne ved andre af distriktets tjenestesteder.

Under et møde i Vordingborg, hvori repræsentanter for Undervisningsinspektionen deltog, den 10. januar 1969 blev A gjort bekendt med distriktets opfattelse. I skrivelse af 24. januar 1969 indstillede distriktet, at A blev afskediget, og han blev herefter ved anbefalet brev af 28. s. m. fra Undervisningsinspektionen opsagt fra sin stilling til fratræden med udgangen af maj måned 1969. Opsigelsen var begrundet med, at det efter gennemførte undersøgelser indenfor distriktet havde vist sig, at der ikke ville være mulighed for at placere A i skemaet for hold-undervisning i et sådant omfang, at han – som det var en forudsætning for opretholdelse af hans ansættelse i en stilling som kontraktansat lærer – kunne gennemføre undervisning i mindst 980 timer pr. år.

Den 29. januar 1969 modtog A en anbefaling, underskrevet af forstanderen ved distriktet, hvori det hed:

»... har været kontraktansat lærer ved Forsvarets Civilundervisning i to perioder. Den første blev afbrudt efter et ulykkestilfælde i sommeren 1965. ... blev afskediget i foråret 1966 efter 7 måneders sygdom. Genansættelse fandt sted pr. 1. juni 1967, men da det efter nogen tids forløb viste sig, at det på grund af undervisningens stærke koncentration på enkelte af ugens dage ikke har været muligt for den kontraktansatte lærer (alle andre lærere ved garnisonen er løse timelærere) at opnå de normerede 980 timer årlig, har det af økonomiske grunde været nødvendigt at foretage afskedigelse med virkning fra udgangen af maj 1969.

... har under sin ansættelse virket med ildhu i sin gerning. Pædagogisk arbejde med værnepligtige, der ikke møder frivilligt men er kommanderet til undervisning, er en vanskelig opgave, men ... har altid evnet at holde soldaterne »til ilden« og gøre timerne levende og begivenhedsrige. Han har bestandig haft det bedste forhold til eleverne, selv på såkaldt vanskelige hold, har vist sig initiativrig med hensyn til variationsmuligheder i undervisningen og har aldrig haft disciplinære vanskeligheder.«

I skrivelse af 1. februar 1969 til Undervisningsinspektionen protesterede A mod opsigelsen, idet han gjorde gældende, at der var mulighed for at tildele ham undervisning i mindst 980 timer pr. år. Opsigelsen måtte derfor være begrundet i, at der i anledning af det manglende antal læste timer i sidste kvartal af 1968 skulle ske noget »overfor revisionen«, eller der måtte ligge andre motiver og bevæggrunde bag afskedigelsen end de i opsigelseskritikens anførte, hvilke motiver og bevæggrunde han i så fald ønskede oplyst.

Ifølge et referat af 19. februar 1969, udarbejdet af Civilundervisningens faglige organisation, blev det på et møde i Undervisningsinspektionen den 4. s. m. fastslået, at det skematisk var muligt at tildele A 980 timer pr. år, og at den virkelige begrundelse for ikke at tildele ham timer i y-by var frygt for samarbejdsvanskeligheder ligesom i x-by. Konklusionen var ifølge referatet, at opsigelsen skulle opretholdes, men at der i resten af ansættelsesperioden skulle tildeles ham timer i y-by, og – såfremt han ikke skabte samarbejdsvan-

skeligheder der – skulle distriktet foretage ny indstilling. Endvidere blev det pålagt A, forstanderen og viceforstanderen at medvirke til det bedst mulige samarbejde.

I den anledning meddelte forstanderen Undervisningsinspektionen, at den dybest liggende årsag til distriktets indstilling om afskedigelse af A var hans utilstrækkelighed med hensyn til opfyldelse af kravene i ansættelseskontraktens § 2, hvorefter han skulle bistå forstanderen og viceforstanderen med forefaldende arbejde, herunder skemalægning, vejledning af timelærerne i deres virksomhed og indsamling af, kontrol med og affattelse af rapporter o. lign., samt hans begrænsede anvendelighed iøvrigt, idet han ikke med udsigt til rimeligt udbytte for de værnepligtige kunne placeres som underviser på special-indkaldelser – piloter, ingeniører, FIK-KMP og andre højt kvalificerede hold eller enheder. Forstanderen pegede endvidere på, at de af Civilundervisningens faglige organisation opstillede punkter ikke kunne sammenkædes med en ny indstilling fra distriktet, men alene være en betingelse for A's midlertidige medvirkning i y-by, og at hans særlige og noget isolerede stilling i lærerkorpset var af sekundær betydning i forhold til de nævnte årsager.

Som følge af A's protest mod opsigelsen afgav Undervisningsinspektionen en redegørelse til Forsvarsministeriet. Det anførtes heri, at der som grundlag for A's genansættelse pr. 1. juni 1967 havde foreligget en motiveret indstilling fra forstanderen, der i perioden fra februar til begyndelsen af maj 1967 havde iagttaget og vurderet A's virke. Efter genansættelsen på kontraktbasis havde det imidlertid i stigende grad vist sig, at hans virke ikke var helt tilfredsstillende, og forstanderen og viceforstanderen havde efterhånden vurderet det således, at han kun kunne anvendes som underviser for elevhold, der med hensyn til uddannelsesmæssige forudsætninger ikke lå over et elementært niveau. Der blev derfor ikke tildelt A et undervisningstimental svarende til tjenestepligten for fuldtids-ansatte lærere. Dette havde medført, at Undervisningsinspektionen gjorde indsigelse overfor distriktet og henviste dette til at anvende ham i overensstemmelse med kontrakten. Distriktet havde imidlertid fastholdt sin vurdering af hans egnethed og tilkendegivet, at der indenfor distriktet ikke ville være mulighed for den

af Undervisningsinspektionen krævede total-anvendelse af ham.

Efter den af distriktet fremførte argumentation – der som nævnt var blevet foreholdt A forud for opsigelsen – fandt Undervisningsinspektionen ingen anden udvej end at foretage opsigelsen. Samtidig blev det pålagt distriktet, at han i den resterende tjenesteperiode skulle anvendes i videst muligt omfang op til total-timetallet, selvom det måtte medføre, at undervisningen midlertidigt blev varetaget mindre kvalificeret ud fra distriktets vurderinger end ønskeligt.

I januar kvartal 1969 havde A herefter været anvendt i et timetal, der svarede til kontrakten. Distriktet havde protesteret mod men bøjet sig for Undervisningsinspektionens krav – fremdeles på basis af den vurdering, at han derved varetog undervisning, som indenfor de muligheder, der forelå for distriktet, kunne have været varetaget mere kvalificeret. På denne baggrund fastholdt Undervisningsinspektionen, at opsigelsen var sagligt begrundet.

Den 21. maj 1969 modtog A en tjenestetest, i hvilken der med hensyn til begrundelsen for hans afsked henvises til opsigelsesskrivelsen af 28. januar 1969.

En advokat anmodede den 31. oktober 1969 på A's vegne Undervisningsinspektionen om at oplyse, hvorvidt der måtte foreligge en anden – eventuelt blot medvirkende – årsag til afskedigelsen end den i opsigelsesskrivelsen nævnte, idet A mente at kunne godtgøre, at der havde været tilstrækkeligt med arbejdstimer til at kontrakten kunne opfyldes. Advokaten henviste til funktionærlovens § 17, hvorefter en funktionær er berettiget til at få oplyst årsagen til afskedigelse. Undervisningsinspektionen svarede, at den utilstrækkelige anvendelsesmulighed ikke var forårsaget af, at det i distriktet som helhed ikke var muligt at anvende en kontraktansat (heltidsbeskæftiget) lærer ved undervisning i 980 timer pr. år samt ved andre pædagogiske og/eller pædagogisk-administrative funktioner som bistand for den lokale undervisningsledelse, jfr. kontraktens pålydende for kontraktansatte lærere.

Når der trods dette forhold ikke fandtes tilstrækkelige anvendelsesmuligheder for A, skyldtes det, at distriktet i stigende grad havde vurderet hans undervisningsvirke som ikke tilfredsstillende i form og indhold, samt

at det var konstateret, at han ikke var egnet til varetagelse af pædagogiske og/eller pædagogisk-administrative funktioner som bistand for den lokale undervisningsledelse. Disse forhold havde medført, at distriktet ikke havde fundet det forsvarligt at anvende – og derfor ikke anvendte – A i en grad, der svarede til hans tjenestepligter i henhold til kontrakten. Foreholdt denne situation havde Undervisningsinspektionen gennemført forhandlingerne med distriktsledelsen med det udfald, at inspektionen tiltrådte distriktets vurdering med følgevirkning i opsigelsen.

Den 8. december 1969 anmodede A Undervisningsinspektionen om at få de i inspektionens skrivelse til advokaten indeholdte påstande nærmere dokumenteret, men Undervisningsinspektionen henholdt sig til svaret til advokaten.

A indbragte herefter afskedigelsesspørgsmålet for Forsvarsministeriet, idet han bl. a. krævede erstatning for uberettiget afskedigelse, genansættelse og fornyet opsigelsesvarsel. Han vedlagde samtidig en anbefaling af 3. december 1966 fra den tidligere forstander og anbefalingen af 29. januar 1969 fra den nuværende forstander. Forsvarsministeriet indhente en udtalelse fra Undervisningsinspektionen, som fastholdt, at opsigelsen var sagligt begrundet og foretaget med lovligt varsel i henhold til funktionærlovens regler. Med hensyn til den saglige begrundelse henviste inspektionen til, at forstanderen og viceforstanderen ved distriktet havde vurderet A's undervisningsvirke som værende fagligt og metodisk utilstrækkeligt tilfredsstillende – bortset fra undervisning af elevhold, hvis forudsætninger for deltagelse i undervisningen ikke lå over et elementært niveau –, ligesom de havde vurderet ham som værende utilstrækkeligt egnet til varetagelse af pædagogiske og/eller pædagogisk-administrative bistandsfunktioner vedrørende planlægning, tilrettelæggelse og gennemførelse af civilundervisningen i tjenesteområdet som helhed. Efter midt i juli 1968 at være blevet gjort bekendt med disse vurderinger havde Undervisningsinspektionen drøftet dem dels med forstanderen og viceforstanderen, dels med A, i perioden frem til opsigelsestidspunktet, med det resultat at vurderingen måtte være, at der var så begrænsede anvendelsesmuligheder for A, at opretholdelse af ansættelsen måtte anses som uforvarsvarlig ud fra et økonomisk synspunkt.

Da A således inden opsigelsen var bekendt med, at det var disse vurderinger, der forårsagede opsigelsen, fandt Undervisningsinspektionen det tilstrækkeligt i forbindelse med opsigelsen den 28. januar 1969 at tilkendegive, at det ikke var fundet muligt at placere ham ved undervisning i et timetal svarende til den kontraktlige forpligtelse. Denne formulering fandtes endvidere gunstigst for ham med henblik på fremtidige ansøgninger om beskæftigelse ved undervisning i andre skoleformer.

I kontraktperiodens sidste fase – efter opsigelsen – var A trods de foreliggende vurderinger blevet anvendt ved undervisning i et timetal svarende til kontrakten og således placeret i undervisningssituationer, som han var vurderet som utilstrækkeligt egnet til at varetage. Undervisningsinspektionen anførte, at han tilsyneladende fremdeles tog dette til indtægt som bevis for, at anvendelsesmulighederne for ham var tilstrækkelige og den med opsigelsen følgende begrundelse således forkert. Dette kunne inspektionen imidlertid ikke acceptere, eftersom de foreliggende vurderinger stadig var gældende som begrundelse for utilstrækkelig mulighed for at anvende ham ved undervisningstimetal i et omfang svarende til kontrakten.

Beslutningen om anvendelsesgraden i kontraktperiodens sidste fase var blevet truffet af Undervisningsinspektionen, primært med den hensigt at give mulighed for efterprøvning af de foreliggende vurderinger, sekundært af økonomiske grunde. Såfremt denne anvendelse af A, bl. a. i undervisningssituationer, som han var vurderet som utilstrækkeligt egnet til at varetage, havde givet distriktet grundlag for en for ham gunstig ændring af de foreliggende vurderinger, havde inspektionen været sindet at ophæve opsigelsen, men distriktet fastholdt perioden igennem sine vurderinger, og opsigelsen blev derfor opretholdt.

Undervisningsinspektionen anførte iøvrigt, at A forud for opsigelsen havde fået tilbudt en stilling som kontraktansat fuldtidsbeskæftiget lærer ved et andet civilundervisningsdistrikt. Hensigten med dette tilbud var at få foretaget en afprøvning af de foreliggende vurderinger af ham i et andet tjenestefelt og dermed ved en anden lokaledelse. A havde imidlertid afslået dette tilbud forud for opsigelsen den 28. januar 1969.

Anbefalingen af 29. januar 1969 fra forstanderen blev Undervisningsinspektionen

først bekendt med den 12. februar 1970. Anbefalingen havde givet inspektionen anledning til overfor forstanderen at påpege det åbenlyse misforhold mellem de af distriktet afgivne vurderinger af A's egnethed og det i anbefalingen anførte. Forstanderen havde erkendt og beklaget dette misforhold overfor Undervisningsinspektionen.

Konkluderende udtalte Undervisningsinspektionen under henvisning til de fremførte vurderinger og sagsforløbet, at A's anmodning til Forsvarsministeriet om genansættelse og erstatning ikke burde imødekommes.

Forsvarsministeriet meddelte A, at opsigelsesvarselet var overholdt, og at afskedigelsen måtte anses at være fuldt ud sagligt begrundet, hvorfor ministeriet ikke kunne imødekomme hans krav om erstatning eller fornyet opsigelsesvarsel.

Overfor ombudsmanden udtalte Forsvarsministeriet, at der ikke i A's klage sås at være tilført sagen nye momenter, og at ministeriet derfor kunne henholde sig til Undervisningsinspektionens redegørelse, hvoraf det fremgik, at inspektionen først den 12. februar 1970 var blevet bekendt med anbefalingen fra forstanderen, samt at A forinden afskedigelsen var gjort bekendt med, at årsagen til afskedigelsen var manglende faglige kvalifikationer til tilstrækkeligt timetal.

Da A i klagen til ombudsmanden havde anført, at en kontorchef i civilundervisningen på et møde i Vordingborg den 12. maj 1969 var blevet gjort bekendt med forstanderens anbefaling, og at A først ved Undervisningsinspektionens svar til hans advokat var blevet bekendt med, at afskedigelsen skyldtes manglende faglige kvalifikationer, blev Undervisningsinspektionen og Forsvarsministeriet anmodet om supplerende udtalelser.

Undervisningsinspektionen udtalte, at den først var blevet bekendt med anbefalingens indhold, da inspektionen den 12. februar 1970 fra Forsvarsministeriet modtog en kopi af anbefalingen. Forholdet havde virket særdeles forbavsende såvel for undervisningsinspektøren som for kontorchefen, som fandt det uforståeligt, at der under de givne omstændigheder kunne foreligge en sådan anbefaling, dateret dagen efter opsigelsen den 28. januar 1969, som ene og alene var foretaget på grundlag af den egnethedsvurdering, der var meddelt og fastholdt af forstanderen og viceforstanderen, og som – efter anfægtelser

fra Undervisningsinspektionen – gav anledning til indstilling fra forstanderen om afskedigelse af A og til inspektionens imødekommeelse af denne indstilling.

Som det fremgik af sagens akter havde Undervisningsinspektionen pålagt forstanderen at bringe overensstemmelse mellem A's tjenesteydelser og hans tjenesteplichter i den sidste del af ansættelsesperioden, hvilket påbud forstanderen efter stærk protest havde bøjet sig for. Undervisningsinspektionen havde tilføjet, at der trods imødekommelsen af indstillingen om opsigelse skulle fortsættes med en yderligere egnethedsvurdering, og at man var rede til at tilbagekalde opsigelsen, hvis denne måtte give grundlag herfor.

Umiddelbart efter modtagelsen af anbefalingen satte Undervisningsinspektionen sig telefonisk i forbindelse med forstanderen for at få en forklaring. Forstanderen beklagede, at han havde udstedt anbefalingen, og begrundede den som en venlighed overfor A, men afviste samtidig, at den kunne tages som udtryk for, at han den 29. januar 1969 havde ændret sin vurdering af hans egnethed i positiv retning.

På forlangende af Undervisningsinspektionen afgav forstanderen den 17. februar 1970 en skriftlig beklagelse, som blev tilsendt Forsvarsministeriet sammen med inspektionens udtalelse.

Hvis anbefalingen som af A hævdet var blevet omtalt under et møde i Vordingborg i maj 1969, var det blevet overhørt af såvel undervisningsinspektøren som af kontorchefen, der begge deltog i samtlige møder i Vordingborg vedrørende opsigelsen. En sådan overhøring kunne ifølge Undervisningsinspektionen naturligvis ikke udelukkes – særlig under de skitserede omstændigheder, der havde virket som udelukkelsesfaktor for den mulighed, at der i sagen skulle kunne forekomme en anbefaling fra forstanderen. Hvis undervisningsinspektøren eller kontorchefen under mødet i Vordingborg i maj 1969 eller på et hvilket som helst andet tidspunkt forud for den 12. februar 1970 havde konstateret anbefalingens tilstedeværelse, ville der omgående være blevet reageret overfor forstanderen. Anbefalingen havde således efter inspektionens opfattelse ikke kunnet opfattes som grundlag for en ændring af opsigelsesbeslutningen.

Forsåvidt angik årsagerne til opsigelsen an-

førte Undervisningsinspektionen, at det – på grundlag af oplysninger dels fra A, dels gennem registreringer i inspektionen – i sommeren 1968 påpegedes overfor forstanderen, at der forelå et uantageligt misforhold mellem de for A gældende tjenesteplichter og hans tjenesteydelser, og det blev pålagt forstanderen snarest at drage omsorg for udligning af misforholdet. Da det viste sig, at misforholdet ikke i tilfredsstillende grad blev udlignet, havde inspektionen udbedt sig en forklaring fra forstanderen.

Forstanderen og viceforstanderen meddelte herefter undervisningsinspektøren og kontorchefen, at de vurderede A som værende utilstrækkeligt egnet til varetagelse af undervisning af elevhold med mere end rent elementære forudsætninger for deltagelse i emnebehandlingen, og at dette var årsagen til, at han ikke blev anvendt i et undervisningstimental, der tilnærmelsesvis svarede til de kontraktlige forpligtelser. Ved den videre sagsbehandling havde A deltaget i nogle møder i Vordingborg, hvorunder han mundtligt af forstanderen havde fået oplysning om nævnte vurdering samt om, at distriktsledelsen ikke fandt, at han var positiv i samvirket i lærerkollegiet eller overfor distriktsledelsen. Undervisningsinspektionens repræsentanter havde oplyst, at forstanderen på grundlag af denne vurdering ønskede, at den kontraktlige ansættelse blev bragt til ophør. A havde således ifølge Undervisningsinspektionen gennem disse udtalelser været bekendt med de årsager, der lå til grund for forstanderens indstilling om opsigelse af kontraktforholdet før det tidspunkt, opsigelsen fandt sted.

I opsigelsesskrivelsen af 28. januar begrundes opsigelsen alene med, at det ikke var fundet muligt at placere A ved undervisningstimental i overensstemmelse med den kontraktlige forpligtelse – hvilket var korrekt, idet forstanderen som anført ikke ville bære ansvaret for anvendelse af ham i undervisningshold med elever, der havde mere end elementære forudsætninger for deltagelse i emnebehandlingen. Når denne udvidede begrundelse for opsigelsen ikke var blevet meddelt skriftligt i opsigelsen, var det fordi Undervisningsinspektionen fandt det unødvendigt, idet A jo kendte total-begrundelsen, og fordi en udvidet begrundelse kunne antages at virke skadelig for ham, når han fremover ville søge beskæftigelse ved undervisning.

Endelig tilkendegav Undervisningsinspektionen, at både undervisningsinspektøren og kontorchefen siden 12. februar 1970 havde fundet det forståeligt, at A var af den mening, at irrelevante faktorer havde – eller kunne have været – årsag til opsigelsen, idet han i besiddelse af anbefalingen fra forstanderen selvfølgelig havde udelukket det faktum, at opsigelsen ene og alene havde sit grundlag i egnethedsvurderingen ved forstanderen og viceforstanderen. Inspektionen ønskede derfor at understrege, at ingen anden faktor end forstanderens og viceforstanderens egnethedsvurdering havde gjort sig gældende som grundlag for opsigelsens meddelelse og fastholdelsen af den. Egnethedsvurderingen var tværtimod længst muligt blevet anfægtet af såvel undervisningsinspektøren som kontorchefen, men anfægtelsen havde ikke kunnet opretholdes. Forstanderens indstilling om afskedigelse måtte derfor imødekommes.

Forsvarsministeriet henviste til Undervisningsinspektionens redegørelse og udtalte, at ministeriet fortsat var af den opfattelse, at A ikke havde været i besiddelse af de kvalifikationer, der var nødvendige til varetagelse af hvervet som lærer ved civilundervisningen i det omfang, der var fastsat i den med ham indgåede kontrakt af 28. maj 1967, og at ophævelsen af kontraktforholdet derfor havde været berettiget.

Ombudsmanden udtalte, at han ikke fandt holdepunkter for A's antagelse om, at hans afskedigelse havde været motiveret af andet end saglige grunde, og at han derfor ikke fandt at kunne kritisere, at Forsvarets Civilundervisning ved skrivelse af 28. januar 1969 efter indstilling fra vedkommende distrikt op sagde ham til med kon-

traktmæssigt varsel at fratræde sin stilling med udgangen af maj måned 1969.

Det tilføjedes, at den endelige afgørelse af, om opsigelsen havde været rimeligt begrundet i A's eget forhold, og om han kunne gøre krav på godtgørelse efter funktionærlovens § 2 a, henhører under domstolene.

Ved sagens bedømmelse lagde ombudsmanden dernæst til grund, at A forud for opsigelsen den 28. januar 1969 mundtligt var gjort bekendt med de vurderinger, der lå til grund for opsigelsen. Uanset dette fandt ombudsmanden, at det ville have været ønskeligt, om Undervisningsinspektionen tidligere end på A's advokats anmodning af 31. oktober 1969 havde givet ham en udførlig skriftlig redegørelse for årsagen til, at han ikke kunne beskæftiges i kontraktmæssigt omfang. Ombudsmanden bemærkede i denne forbindelse, at A ifølge funktionærlovens § 17, stk. 1, havde krav på efter begæring at få oplysning om årsagen til afskedigelsen, og at han allerede i skrivelsen af 1. februar 1969 til Undervisningsinspektionen havde anmodet om at få årsagen til afskedigelsen nærmere oplyst.

Endelig fandt ombudsmanden ligesom Undervisningsinspektionen og Forsvarsministeriet det beklageligt, at forstanderen dagen efter A's opsigelse havde givet ham en anbefaling, hvis vurdering af hans egnethed stod i åbenlyst misforhold til de af ham overfor Undervisningsinspektionen afgivne vurderinger. Da dette forhold imidlertid allerede var påtalt overfor forstanderen, der også havde beklaget anbefalingens ordlyd, fandt ombudsmanden at kunne undlade at foretage videre vedrørende dette forhold.

- 2.** *Ikke fundet grundlag for at kritisere, at Justitsministeriet havde anset en navnefortegnelse over de advokater, der havde fået afslag på ansøgning om at blive antaget som offentlige forsvarere og til at udføre sager for parter, der har fri proces, for omfattet af undtagelsesbestemmelsen i partsoffentlighedslovens § 2, stk. 1. (J. nr. 50/71).*

Advokat A klagede over, at Justitsministeriet under henvisning til § 2, stk. 1, i lov nr. 141 af 13. april 1964 om partsoffentlighed i forvaltningen havde afslået hans anmodning om en navnefortegnelse over de advokater, der ligesom han selv fik afslag på en ansøgning om

at blive antaget som offentlig forsvarer og til at udføre sager for parter, der har fri proces.

Af Advokatbladet 1969, s. 345, hæfte nr. 24, fremgik det, at Justitsministeriet efter et møde den 3. december 1969 med repræsentanter for Advokatrådet og domstolene be-

sluttede at søge antallet af beneficerede advokater i hele landet udvidet. Der ville i princippet blive tilstræbt en udvidelse på 25-30 pct. i de retskredse, hvor der var mulighed herfor.

For Københavns og den københavnske omegns retskredses vedkommende skulle ansøgning indsendes til Justitsministeriet inden udgangen af december 1969. For de øvrige retskredses vedkommende foretoges opslag af dommerne, til hvem ansøgning skulle indsendes indenfor en nærmere fastsat frist.

På mødet den 3. december 1969 tilkendegav Justitsministeriet bl. a., at det ville søge at fremme en tendens, der i de senere år havde været til at benytte yngre advokater.

Den 20. januar 1970 sendte Justitsministeriet en fortegnelse over de indkomne ansøgninger til præsidenten for Østre Landsret, præsidenten for Sø- og Handelsretten, præsidenten for Københavns Byret, dommerne i omegnsembederne og Advokatrådet med anmodning om en udtalelse om, hvor mange og hvem der burde beskikkes.

I skrivelse af 20. marts 1970 meddelte præsidenten for Østre Landsret Justitsministeriet, at ansøgningerne var blevet gennemgået og drøftet på et møde i landsretten den 4. marts 1970, i hvilket deltog repræsentanter for Advokatrådet, byretten, landsretten samt for birkerne.

På mødet opnåedes enighed om at indstille de på to samtidig fremsendte fortegnelser opførte advokater til antagelse ved Københavns Byret, Østre Landsret og Sø- og Handelsretten og ved de storkøbenhavnske birker, nemlig henholdsvis 22 og 12. Forøgelsen ville betyde, at antallet af beskikkede advokater ved byretten, Sø- og Handelsretten og Østre Landsret ville stige fra 72 til 94 og ved birkerne fra 17 til 29.

Præsidenten oplyste, at udvælgelsen var sket i overensstemmelse med de retningslinier, som blev drøftet på det foranævnte møde i Justitsministeriet den 3. december 1969, og at man havde lagt afgørende vægt på, at kun kvalificerede ansøgere kom i betragtning, og havde ment at måtte se bort fra ansøgere, som retterne var uden eller uden tilstrækkeligt kendskab til, eller som kun havde haft møderet for landsretten et så begrænset åremål – mindre end 3 år – at fornøden erfaring med hensyn til behandling af sagerne ikke kunne forventes at være opnået. Iøvrigt havde man

lagt vægt på, at også de yngre aldersklasser fik en passende repræsentation. Det blev samtidig oplyst, at der ved mødet blev givet udtryk for, at det med henblik på indenfor en rimelig tid at få tilgang af yngre kvalificerede advokater ville være hensigtsmæssigt, at spørgsmålet om supplerung af kredsen af beneficerede advokater fremtidig blev rejst f. eks. med 3 års mellemrum i stedet for som hidtil efter ca. 5 års forløb.

Ved henvendelse til Justitsministeriet anmodede A om aktindsigt vedrørende hans ansøgning, og den 11. november 1970 sendte ministeriet ham fotokopi af sagens akter, bortset fra medansøgernes ansøgninger og de dokumenter, der vedrørte deres forhold.

A anmodede derefter Justitsministeriet om at få tilstillet en fortegnelse over de øvrige advokater, der ansøgte om at blive offentlige forsvarere og udføre sager for parter, der har fri proces, men som ikke blev antaget. Den 27. november 1970 svarede ministeriet, at det under henvisning til partsoffentlighedslovens § 2, stk. 1, ikke mente at burde meddele de pågældende oplysninger. Herefter anmodede A ministeriet om at tage afgørelsen op til fornyet overvejelse og anførte, at han af fortegnelsen over de advokater, der blev antaget, kunne se, at flere af disse var mindre kvalificerede end han selv, f. eks. med hensyn til møderet. For at kunne bedømme, om udvælgelserne var sket på et sagligt grundlag, ønskede han at se, hvorvidt nogle af de ansøgere, som ikke blev antaget, var mindst lige så kvalificerede som han selv. Han anførte videre, at han naturligvis ikke ville offentliggøre navnene eller iøvrigt benytte sin viden om dem ved henvendelse til deres arbejdsgivere eller på lignende ukollegial måde. Det var efter hans opfattelse også sædvanlig praksis, at ansøgere, der har væsentlig mulighed for at blive antaget, får oplysning om, hvem de øvrige ansøgere er. Subsidiært ønskede han en fortegnelse over de øvrige ansøgere, der ikke blev antaget, og som ligesom han havde møderet for Højesteret.

I skrivelse af 8. januar 1971 fastholdt Justitsministeriet sin afgørelse af 27. november 1970 og meddelte samtidig, at den endelige afgørelse af spørgsmålet hører under domstolene.

I anledning af A's klage til ombudsmanden udtalte Justitsministeriet, at partsoffentlighedslovens § 11, hvorefter lovens bestemmel-

ser bl. a. ikke omfatter sager om ansættelse eller forfremmelse i det offentliges tjeneste, efter ministeriets opfattelse ikke kunne antages at omfatte sager om antagelse af advokater som offentlige forsvarere og til at udføre sager for parter, der har fri proces. Spørgsmålet om, i hvilket omfang begæring om aktindsigt skulle imødekommes, var derfor i det foreliggende tilfælde blevet bedømt efter parts-offentlighedslovens almindelige regler.

Med hensyn til forståelsen af begrebet »sagens dokumenter« i parts-offentlighedslovens § 1 anførte ministeriet, at afgrænsningen af, hvilke dokumenter der kunne henregnes til den »sag«, hvori der var begæret aktindsigt, undertiden kunne give anledning til tvivl. I administrativ sprogbrug udgøres en »sag« i almindelighed af de dokumenter, der er registrerede under et bestemt journalnummer. Det kan imidlertid ikke antages, at den journalmæssige behandling af indkomne dokumenter kan være afgørende for det faktiske omfang af den aktindsigt, en part kan forlange. I tvivlstilfælde må udgangspunktet være, at parten har krav på at blive gjort bekendt med de dokumenter, der er tilvejebragt eller indkommet med henblik på afgørelsen i forholdet til ham, således at kendskabet til dem kan være af betydning for varetagelsen af partens tarv under den administrative sagsbehandling.

Man kunne derfor i det foreliggende tilfælde hævde, at dette udgangspunkt fører til, at hver enkelt ansøger måtte have krav på at blive gjort bekendt ikke blot med de udtalelser, der foreligger vedrørende den pågældendes egen ansøgning, men med samtlige ansøgninger og med de udtalelser, der foreligger om med-ansørgernes forhold.

Efter parts-offentlighedslovens § 2, stk. 1, begrænses partens adgang til aktindsigt i det omfang »partens interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv findes at burde vige for afgørende hensyn til offentlige eller private interesser«. Ministeriet henviste herved til, at det af forarbejderne til denne bestemmelse fremgik, at den bl. a. indeholder hjemmel for at tilbageholde dokumenter, for så vidt unddragelsen fra adgangen til aktindsigt findes nødvendig af hensyn til andre personers rimelige krav på hemmeligholdelse af oplysninger om deres private, herunder økonomiske forhold (Folketingstidende 1963/64, tillæg A, sp.

1352, og tillæg B, sp. 661 f, jfr. Offentlighedskommissionens betænkning nr. 325/1963, s. 74).

I det foreliggende tilfælde havde ministeriet fundet, at de forbigåede ansøgere havde en afgørende interesse i, at det ikke kom frem, at deres ansøgninger om antagelse til at udføre beneficerede sager m. v. ikke var blevet imødekommet. Efter ministeriets opfattelse ville der være en nærliggende risiko for, at udlevering af oplysninger om dette forhold i væsentlig grad ville kunne skade de pågældende advokater i udøvelsen af deres virksomhed. Justitsministeriet havde herved lagt vægt på, at en imødekommelse af A's begæring om aktindsigt ville indebære, at i hvert fald også de øvrige forbigåede ansøgere ville kunne forlange at blive gjort bekendt med, hvilke advokater der foruden de selv ikke var blevet antaget.

Et krav på aktindsigt i videre omfang ville efter ministeriets opfattelse ikke kunne støttes på reglerne i lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningen, selvom forholdet skulle have været bedømt efter reglerne i denne lov.

I bemærkningerne til den til lovens § 2, stk. 1, svarende bestemmelse i udkastet til lov om parts-offentlighed i forvaltningen, der var indeholdt i betænkning 325/63 om offentlighed i forvaltningen, var angivet visse af de hensyn, der ville kunne udelukke adgangen til aktindsigt. Det anføres således bl. a., at »i særlige tilfælde kan også erhvervs-mæssige og økonomiske interesser samt hensynet til privatlivets fred og personlige anliggender iøvrigt komme i betragtning«, (betænkningen s. 74).

I Justitsministeriets bemærkninger til § 2, stk. 1, i forslaget til lov om parts-offentlighed i forvaltningen anføres det bl. a. (Folketingstidende 1963/64, tillæg A, sp. 1352), at den angivelse af modhensyn, der indeholdes i § 2 i kommissionens udkast til lov om offentlighed i forvaltningen, kunne have en vis vejledende betydning ved anvendelsen af § 2 i parts-offentlighedsloven, og eksempelvis anføres »hensyn til andre personers rimelige krav på hemmeligholdelse af oplysninger om deres private, herunder økonomiske, forhold«.

I den af det nedsatte folketingsudvalg den 16. april 1964 afgivne betænkning an-

føres bl. a. (Folketingstidende 1963/64, til­ læg B, sp. 662): »Ved anvendelse af or­ dene »afgørende hensyn« er det tilkendegi­ vet, at oplysning kun kan nægtes, hvor der er nærliggende fare for, at privates eller det offentliges interesser vil lide skade af væsentlig betydning«.

På baggrund heraf kunne ombudsman­ den ikke kritisere, at Justitsministeriet

havde behandlet A's ansøgning om aktind­ sigt efter partsoffentlighedslovens alminde­ lige regler, og at ministeriet under hensyn til de forbigående advokaters personlige og økonomiske interesser havde anset en nav­ nefortegnelse over disse for omfattet af undtagelsesbestemmelsen i partsoffentlig­ hedslovens § 2, stk. 1.

- 3.** *Udnævnelse af praktiserende advokat til formand for et huslejenævn ikke i strid med boligreguleringslovens habilitetsbestemmelser. Med henblik på fremtiden fundet det ønskeligt, at praktiserende advokater ikke udnævnes til formænd for huslejenævn. (J. nr. 102/71).*

Lejernes Landsorganisation i Danmark kla­ gede over, at amtmanden over Frederiksborg amt havde udnævnt landsretssagfører A til formand for huslejenævnet i Helsingør kom­ mune. Landsorganisationen gjorde gældende, at A ikke opfyldte habilitetskravene, jfr. § 26, stk. 4, i lov om midlertidig regulering af bol­ ligforholdene (lovbekendtgørelse nr. 315 af 1. juli 1970), idet han beskæftigede sig med ejendomshandler og som advokat i tidsrum­ met 1. januar 1969–31. oktober 1970 i hus­ lejenævnet i Helsingør kommune havde fore­ lagt en række nærmere angivne lejesager af erhvervsmæssig karakter. Endvidere anførte landsorganisationen, at det forhold, at A var advokat for Helsingør kommune og supplean­ ten (B) ansat i Helsingør kommune ville medføre, at såvel formanden som suppleanten var inhabile i sager vedrørende lejligheder i de af Helsingør kommune ejede ejendomme.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Helsingør byråd den 25. juni 1970 med­ delte Frederiksborg amt, at det havde beslut­ tet at indstille A til formand for huslejenæv­ net for Helsingør kommune og en kontorchef ved Helsingør kommune (B) til suppleant.

I skrivelse af 3. juli 1970 meddelte Lejer­ nes Landsorganisations afdeling i Helsingør amtet, at den ikke mente, at A kunne vare­ tage huslejenævnets interesser på en betryg­ gende måde efter § 26, stk. 4, i boligregule­ ringsloven. Afdelingen henviste til, dels at formanden ikke måtte være erhvervsmæssigt interesseret i ejendomshandel, dels at A havde ført sager i huslejenævnet for grund­ ejere.

Amtet forelagde afdelingens skrivelse for

Helsingør byråd, der udtalte, at den tidligere formand for huslejenævnet i Helsingør køb­ stad var fraflyttet byen, at det havde været vanskeligt at finde en jurist, der var villig til at påtage sig hvervet, at A i sin tid var godkendt som formand for huslejenævnet i Tikøb kom­ mune og havde virket som sådan indtil sam­ menlægningen med Helsingør den 1. april 1970, og at suppleanten ville fungere som stedfortræder for formanden ved behandlin­ gen af sager, hvor A eller dennes kontor på en eller anden måde var impliceret.

Frederiksborg amt forelagde spørgsmålet for Boligministeriet med bemærkning, at det uanset byrådets udtalelse efter amtets opfat­ telse ville være betænkeligt at udnævne A til formand for huslejenævnet. Boligministeriet udtalte, at det delte amtets principielle be­ tænkeligheder ved udnævnelse af en advokat til formand for et huslejenævn. På den anden side ville ministeriet finde det vanske­ ligt at kritisere, at amtet udpegede A, idet denne også hidtil havde været nævnsfor­ mand, uden at dette efter det oplyste havde givet anledning til kritik. Ministeriet bemær­ kede, at loven ikke indeholder nogen bestem­ melse om, at valget skal ske efter indstilling fra byrådet, og at det derfor stod amtet frit for at udpege en anden jurist til formand for huslejenævnet.

Amtet anmodede Helsingør byråd om en fornyet udtalelse, idet det bemærkede, at det fortsat var betænkelig ved at udnævne A. By­ rådet oplyste, at man i sin tid havde spurgt den nyudnævnte politimester i Helsingør, om han ville være villig til at overtage hvervet som formand for huslejenævnet, hvilket han

imidlertid ikke ønskede. Derefter havde man spurgt den tidligere suppleant for formanden for Helsingør huslejenævn, der var politiasessor, om han ville være villig til at overtage hvervet, hvilket han også svarede benægtende på. Da den af byrådet indstillede suppleant, kontorchef B, heller ikke ønskede at overtage hvervet, besluttede byrådet derefter at indstille formanden for huslejenævnet i den tidligere Tikøb kommune. Da man ikke havde kunnet finde en anden person, der var bedre egnet til hvervet, og som var villig til at overtage dette, måtte byrådet fastholde indstillingen af A, men overlod dog ganske til amtet, hvorvidt der skulle udpeges en anden jurist til formandshvervet.

Den 20. oktober 1970 meddelte Frederiksborg amt landsorganisationens afdeling i Helsingør, at Helsingør byråd havde fastholdt sin indstilling, og at amtet derfor ikke havde fundet anledning til at tilsidesætte denne, men udnævnt A til formand for huslejenævnet.

Landsorganisationen anmodede Frederiksborg amt om at tage den trufne afgørelse op til fornyet overvejelse og anførte med henvisning til boligreguleringslovens § 26, stk. 4, at A dels beskæftigede sig med ejendomshandler, dels i tidsrummet 1. januar 1969–31. oktober 1970 havde haft en række lejesager af erhvervsmæssig karakter forelagt i huslejenævnet. Landsorganisationen fandt det uheldigt, hvis de af huslejenævnet trufne afgørelser kunne indebære mulighed for kritik for manglende uvildighed, ikke mindst hvor formandens stemme er afgørende, jfr. boligreguleringslovens § 27, stk. 1, 1. pkt. Landsorganisationen anførte endvidere, at det overfor den var oplyst, at der forelå mulighed for at udpege en anden formand med juridisk embedseksamen, nemlig politimesteren eller politiasseoren i Helsingør, som begge ville kunne opfylde lovens bestemmelser om uafhængighed.

I skrivelse af 17. november 1970 meddelte amtet landsorganisationen, at det ikke fandt anledning til at tage den trufne afgørelse op til fornyet overvejelse, samt at det ved afgørelsen havde været opmærksom på, at der ikke ifølge loven tilkommer byrådet indstillingsret. Det havde ved sin afgørelse lagt til grund, at Helsingør byråd havde indstillet A til hvervet og fastholdt denne indstilling efter at have fået forelagt landsorganisationens Helsingør-afdelings skrivelse af 3. juli 1970,

at A indtil kommunesammenlægningen havde virket som formand for huslejenævnet i Tikøb kommune, så vidt amtet bekendt uden at der var gjort indsigelse mod hans almindelige habilitet, *samt* at amtet havde beskikket kontorchef B, Helsingør kommune, som suppleant for formanden, således at den pågældende kunne fungere som formand i sager, hvori A på en eller anden måde var impliceret. Amtet bemærkede herved, at formanden har pligt til at fratræde ved behandlingen af de konkrete sager, til hvis parter han måtte have tilknytning som advokat eller på anden måde.

Som svar på landsorganisationens klage til Boligministeriet svarede ministeriet, at det ikke fandt anledning til at kritisere amtmandens afgørelse. Boligministeriet oplyste, at det i en vejledende udtalelse til Frederiksborg amt af 29. september 1966 havde bemærket, at udnævnelse af praktiserende advokater til formænd for huslejenævn efter ministeriets opfattelse vel ikke var i strid med lejeloven, men at der, bl. a. for at undgå interessekonflikter, i almindelighed syntes at blive beskikket jurister i det offentliges tjeneste til det omhandlede hverv. Det var fremdeles ministeriets opfattelse, at bestemmelserne i boligreguleringsloven ikke var til hinder for beskikkelse af praktiserende advokater til formænd for huslejenævn. I henhold til lov om leje, § 70, stk. 5, er formanden, i tilfælde af at en interessekollision hidrørende fra hans advokatvirksomhed vil bevirke inhabilitet, pligtig at overlade formandsposten til den valgte suppleant.

Landsretsagfører A oplyste overfor ombudsmanden, at hans relation til de af landsorganisationen fremhævede huslejenævnssager var, at han havde været advokat for de pågældende andragere (lejere og udlejere) at samtlige sager vedrørte tiden, før han blev formand for nævnet, og at de pågældende sager var uden relevans for spørgsmålet om hans habilitet efter boligreguleringslovens § 26, stk. 4. Han oplyste dernæst, at han ikke var erhvervsmæssigt interesseret i ejendoms handler ud over dokumentskrivning, at han var advokat for kommunen og ordnede de sager og forretninger, man anmodede ham om, men at kommunen benyttede i hvert fald to andre lokale advokater. Han bemærkede endvidere, at han havde været formand for Tikøb kommunes huslejenævn fra 1962 til 1970 uden én klage, at landsorganisationens

initiativ var politisk inspireret og usagligt, at der ikke var nogen holdepunkter for kritik. Ingen uregelmæssigheder begået endelige påvist, og at Helsingør kommunes huslejenævnet fungerede perfekt i fuld overensstemmelse med loven.

Frederiksborg amt udtalte overfor ombudsmanden, at amtet allerede i skrivelse af 14. september 1966 til Boligministeriet i anledning af udnævnelsen af formanden for huslejenævnet i Farum kommune gav udtryk for, at amtet var betænkeligt ved at udnævne en praktiserende advokat til formand for huslejenævnet. Amtet havde ved skrivelse af 19. marts 1968 samt ved skrivelse af 11. marts 1971 til samtlige kommunalbestyrelser i Frederiksborg amt vedrørende oprettelse af huslejenævn for henholdsvis perioden 1. juni 1968–31. maj 1971 og perioden 1. juni 1971–31. maj 1974 henledt kommunalbestyrelsernes opmærksomhed på, at beskikkelse af praktiserende advokater som følge af bestemmelsen i § 26, stk. 4, pkt. 2, i boligreguleringsloven normalt ikke vil finde sted. Amtet udtalte endvidere, at det følger heraf, at amtet kun under ganske særlige omstændigheder vil finde det forsvarligt at udnævne advokater til huslejenævnsmænd. Amtet var imidlertid af den formening, at der ved beskikkelsen af A forelå sådanne særlige omstændigheder, at interessekonflikter næppe ville opstå, og at amtets valg af suppleant i givet fald ville løse mulige inhabilitetsspørgsmål.

Boligministeriet henholdt sig for så vidt angik udnævnelse af en advokat til formand for et huslejenævnet til det tidligere til Frederiksborg amt anførte. Ministeriet udtalte dernæst, at det var enig med A i, at den omstændighed, at en advokat for lejere og udlejere indsender andragender til et huslejenævnet, ikke medfører inhabilitet i henhold til § 26, stk. 4, i boligreguleringsloven, ligesom det var enig i, at den omstændighed, at Helsingør kommune anvendte nævnens formanden som advokat sideløbende med flere andre i Helsingør praktiserende advokater, ikke kunne konstituere inhabilitet for så vidt angik de af Helsingør kommune ejede ejendomme.

Lov om midlertidig regulering af boligforholdene, § 26, stk. 4 og 6, er sålydende:

»Stk. 4. Formanden beskikkes af amtmanden, i København overpræsidenten. Formanden skal have bestået juridisk embedseksamen og må ikke have særlig tilknytning til grund-

ejer- eller lejerorganisationer eller være erhvervsmæssigt interesseret i ejendomshand-
ler.«

»Stk. 6. Der vælges en suppleant for hvert af medlemmerne efter de i stk. 4 og 5 nævnte regler.«

Lov om leje (lovbekendtgørelse nr. 385 af 4. juli 1969) indeholder i § 70, stk. 5, følgende bestemmelse:

»Intet af rettens medlemmer kan deltage i behandlingen af sager, hvori han selv direkte eller indirekte er interesseret, eller til hvis parter han står i afhængighedsforhold eller i slægtskabs- eller svogerskabsforhold i op- og nedstigende linie eller i sidelinien så nær som søskendebørn . . .«

Det fremgår af bemærkningerne til forslaget til den senere lov nr. 251 af 14. juni 1951, § 70, stk. 2, hvis 2. og 3. pkt. svarer til § 26, stk. 4, i boligreguleringsloven, at man med bestemmelsen har tilsigtet at sikre, at valget af nævnets formand og øvrige medlemmer sker efter rent saglige, upartiske linier, således at nævnet kan nyde ubetinget tillid i befolkningen. (Rigsdagstidende 1950/51, tillæg A, sp. 7685). Herudover opstiller boligreguleringsloven eller bemærkningerne til lovens § 26 og 1951-lejelovens § 70, stk. 2, ikke særlige habilitetskrav af betydning for bedømmelse af den foreliggende sag.

Ved ombudsmandens gennemgang af de af landsorganisationen fremhævede huslejenævnsager, hvor landsretssagfører A havde været advokat for de pågældende andragere, var der ikke fremkommet oplysninger, som bestyrkede landsorganisationens anbringende om, at A's virksomhed i disse sager skulle gøre ham inhabil som formand for huslejenævnet i Helsingør kommune.

Ved sagens bedømmelse måtte det iøvrigt lægges til grund, at udnævnelsen af en praktiserende advokat som formand for et huslejenævnet ikke er klart i strid med boligreguleringslovens habilitetsbestemmelser. Da dernæst såvel politimesteren i Helsingør som politiassessoren samme sted ikke ønskede at lade sig udnævne til det pågældende hverv, fandt ombudsmanden ikke anledning til at udtale kritik overfor amtmanden over Frederiksborg amt.

Under hensyn til den nære risiko for interessekonflikter måtte ombudsmanden

imidlertid ligesom amtmanden og ministeriet nære betænkelighed ved, at praktiserende advokater udnævnes til formænd for

huslejenævn, og han måtte derfor med henblik på fremtiden finde det ønskeligt, at man ikke foretager sådanne udnævnelser.

4. *Spørgsmålet om, i hvilket omfang der i medfør af offentlighedsloven kan stilles krav om adgang til akter vedrørende forhandlinger, som det offentlige fører om løn- og personaleforhold m. v. (J. nr. 138/71).*

A klagede for de studerende ved Odense Børnehaveseminarium over den tid, der i Undervisningsministeriet var medgået til besvarelsen af en anmodning af 15. januar 1971 om i medfør af lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningen, § 1, stk. 1, at blive gjort bekendt med nogle forhandlinger, der var ført mellem Undervisningsministeriet og Børne- og Ungdomsforsorgens personaleforbund. A gjorde gældende at ministerie: havde udskudt afgørelsen af anmodningen til et tidspunkt, hvor aktindsigt var af mindre interesse for de studerende, og at denne udskydelse skyldtes et hensyn til Børne- og Ungdomsforsorgens personaleforbund.

Endvidere klagede A over, at ministeriet i medfør af offentlighedslovens § 2, stk. 2, nr. 3, havde undladt at give aktindsigt i en del af et notat fra et møde den 25. januar 1971.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A i skrivelsen af 15. januar 1971 anmodede Undervisningsministeriet om at få tilsendt kopi af forhandlingerne mellem Undervisningsministeriet og Børne- og Ungdomsforsorgens personaleforbund angående forhandlingsoplægget vedrørende løn- og arbejdsmæssig kompensation til daginstitutionspersonalet for modtagelse af praktikelever på institutionerne. Det fremgik af A's skrivelse, at de studerende mente, at forhandlingsresultatet ville være afgørende for deres uddannelsesforhold, hvorfor de anså sig som værende part i sagen.

Den 12. februar 1971 svarede Undervisningsministeriet A, at de studerende ved Odense Børnehaveseminarium ikke kunne anses som part i forhandlingerne, og at der derfor ikke ville kunne gives dem aktindsigt i henhold til reglerne om *partsoffentlighed*.

Under henvisning til § 1 i lov om *offentlighed* i forvaltningen, der trådte i kraft den 1. januar 1971, fremsendte ministeriet kopi af et notat om et møde i Undervisningsministeriet den 12. januar 1971, en del af et notat om et

møde i Undervisningsministeriet den 25. s. m., et notat fra Børne- og Ungdomsforsorgens personaleforbund af 28. s. m., samt Undervisningsministeriets skrivelse til forbundet af 4. februar 1971. Ministeriet gjorde samtidig opmærksom på, at en del af notatet fra mødet den 25. januar 1971 var undtaget fra offentlighed i medfør af offentlighedslovens § 2, stk. 2, nr. 3, samt at der kun forelå et notat til ministeriets eget brug fra et møde, der blev afholdt den 1. februar 1971, jfr. lovens § 5, nr. 3, om, at internt arbejds materiale er undtaget fra offentlighedsloven.

I anledning af A's klage til ombudsmanden, hvori vedkommende erkendte ikke at være part i sagen, udtalte Undervisningsministeriet, at spørgsmålet om udlevering af mødereferater og notater fra lønforhandlinger, hvis udfald ofte har en betydelig økonomisk interesse for det offentlige, havde været genstand for overvejelser i ministeriet, herunder især om rækkevidden af nogle af undtagelsesbestemmelserne i loven om offentlighed i forvaltningen. Tvivlsspørgsmålene havde telefonisk været drøftet med Justitsministeriet den 28. januar samt den 1. og den 10. februar 1971, hvorunder også Justitsministeriet gav udtryk for tvivl med hensyn til sagens afgørelse. Herefter fandt Undervisningsministeriet det rigtigst den 4. februar 1971 telefonisk at anmode om en udtalelse fra forhandlingsmodparten, Børne- og Ungdomsforsorgens personaleforbund. Udtalelsen blev afgivet telefonisk den 10. s.m. og gik ud på, at forbundet ikke ville indvende noget mod offentliggørelse af mødereferaterne.

Efter en afvejning af de hensyn, der måtte antages at ligge bag bestemmelserne i offentlighedslovens § 1 og § 2, stk. 2, nr. 3, jfr. bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1969/70, tillæg A, sp. 588), udleverede ministeriet den 12. februar 1971 kopi af notaterne vedrørende de efter 1. januar 1971 afholdte møder, uanset at ministeriet anså det

for tvivlsomt, om der i et tilfælde som det foreliggende er pligt til at imødekomme et ønske om adgang til aktindsigt.

Med hensyn til den del af notatet fra mødet den 25. januar 1971, hvori der ikke blev givet aktindsigt, var ministeriet af den opfattelse, at lovens § 2, stk. 2, nr. 3, rummer tilstrækkelig hjemmel til, at rådslagninger, hvori alene deltager repræsentanter for det offentlige, og som drejer sig om udformning af forhandlingsoplæg, kan unddrages aktindsigt.

Ministeriet var enig i, at udlevering af dokumenterne på et tidspunkt, da forhandlingsresultatet allerede ad anden vej var bekendt for en større kreds, kunne medføre, at aktindsigt var af mindre interesse. Men denne omstændighed havde ikke været afgørende for tidspunktet for ministeriets besvarelse, som alene havde været bestemt af, hvornår samtlige nødvendige oplysninger til afgørelse af udleveringsspørgsmålet forelå. Ministeriet bemærkede i den forbindelse, at det ikke kunne udelukkes, at hensynet til det offentlige økonomiske interesser under lønforhandlinger kunne have forskellig vægt overfor ønsket om aktindsigt, afhængig af på hvilket stadium forhandlingerne befandt sig.

Justitsministeriet udtalte, at en begæring om aktindsigt kunne afslås i henhold til offentlighedslovens § 2, stk. 2, nr. 3, i det omfang adgangen til aktindsigt fandtes at burde vige for væsentlige hensyn til det offentlige økonomiske interesser, herunder udførelsen af det offentlige forretningsvirksomhed. I bemærkningerne til lovforslaget udtales det, at man ikke havde ment at burde begrænse bestemmelsen i § 2, nr. 3, til alene at omfatte det offentlige forretningsvirksomhed. Ministeriet pegede i denne forbindelse udtrykkeligt på, at der også med hensyn til dokumenter vedrørende forhandlinger, som det offentlige fører om løn- og personaleforhold m. v., måtte gøres begrænsninger i offentlighedsprincippet, hvilket var i nøje overensstemmelse med Offentlighedskommissionens bemærkninger til den tilsvarende bestemmelse i kommissionsudkastets § 2, stk. 1, nr. 3, jfr. betænkning om offentlighed i forvaltningen nr. 325/1963, side 63. Det måtte således anses for forudsat, at dokumenter vedrørende forhandlinger, som det offentlige fører om løn- og personaleforhold, vil kunne unddrages offentlighedens adgang til aktindsigt efter offentlig-

hedslovens § 2, stk. 2, nr. 3, når væsentlige hensyn til det offentlige økonomiske interesser taler derfor.

Endelig anførte Justitsministeriet, at aktindsigt, såfremt gennemførelsen af et eventuelt forhandlingsresultat forudsætter, at der tilvejebringes bevillingsmæssig hjemmel til afholdelse af de dermed forbundne udgifter, ville kunne være undergivet de begrænsninger, der følger af offentlighedslovens § 5, nr. 2, og § 6, stk. 2.

I vejledning af 10. november 1970 om lov om offentlighed i forvaltningen siges det i pkt. 6 bl. a., at loven alene regulerer spørgsmålet om, i hvilket omfang forvaltningen er forpligtet til at give aktindsigt, hvorfor vedkommende myndighed ikke er afskåret fra efter eget skøn at give adgang til aktindsigt i videre omfang end fastsat i loven.

Ifølge offentlighedslovens § 8, stk. 1, afgøres spørgsmålet om aktindsigt af den myndighed, der iøvrigt har afgørelsen i den pågældende sag, og ifølge § 8, stk. 2, afgør myndigheden, under fornødent hensyn til sagens ekspedition, om en begæring efter § 1 kan imødekommes straks eller senere. I vejledningen hedder det bl. a. i pkt. 23 vedrørende dette spørgsmål, at personer, der ønsker at gennemse dokumenterne i en sag, så vidt muligt straks ved henvendelsen bør have adgang til et sådant gennemsyn. I almindelighed vil adgang til aktindsigt dog kunne udsættes, indtil de indkomne dokumenter er journaliseret og fordelt til de medarbejdere, der skal behandle sagen. Videre vil udsættelse af aktindsigts gennemførelse kunne være begrundet i, at der foreligger en sådan tvivl om, hvorvidt begæring kan imødekommes, at der må foretages en nærmere undersøgelse – eventuelt høring af den, hvis interesser kan være til hinder for, at begæringen imødekommes – eller forelæggelse for anden myndighed. En anmodning om aktindsigt i medfør af offentlighedslovens § 1, stk. 1, skal således behandles straks eller i hvert fald hurtigt, for så vidt der ikke er tvivl om, hvorvidt aktindsigt skal gives.

Under hensyn til tvivlen om A's adgang til aktindsigt fandt ombudsmanden ikke at kunne kritisere, at Undervisningsministeriet først den 12. februar 1971 havde set sig

i stand til at besvare anmodningen af 15. januar 1971 om aktindsigt forsåvidt angik dokumenter vedrørende de mellem Undervisningsministeriet og Børne- og Ungdomsforsorgens personaleforbund førte forhandlinger.

Forsåvidt angik spørgsmålet om aktindsigt var ombudsmanden enig i, at de studerende ved Odense Børnehaveseminarium, som A også selv havde anført, ikke kunne betragtes som part i de omhandlede lønforhandlinger, og at partsoffentlighedslovens regler derfor ikke kunne finde anvendelse.

Ombudsmanden måtte dernæst være af

den opfattelse, at A's begæring om aktindsigt kunne have været afslået i medfør af offentlighedslovens § 2, stk. 2, nr. 3, fordi aktindsigt fandtes at burde vige for væsentlige hensyn til det offentlige økonomiske interesser.

Under hensyn hertil samt til, at en myndighed har adgang til at indrømme aktindsigt i videre omfang end fastsat i loven, fandt ombudsmanden ikke at kunne kritisere, at Undervisningsministeriet havde givet A de ovennævnte aktstykker, men nægtet at give aktindsigt i en del af et notat fra mødet den 25. januar 1971.

5. *Betingelserne for at kunne blive anerkendt som politisk flygtning. (J. nr. 151/71).*

Nogle ungdomsorganisationer klagede over, at Justitsministeriet havde afslået at meddele A, der var amerikansk statsborger, opholds- og arbejdstilladelse her i landet med status som politisk flygtning, subsidiært almindelig opholds- og arbejdstilladelse.

Organisationerne henviste til en indstilling afgivet af Dansk Flygtningehjælp den 28. januar 1971, ligesom de gjorde gældende, at Danmark tidligere havde anerkendt en udvidet definition af begrebet politisk flygtning og imødekommet lignende ansøgninger.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A, der er født den 17. november 1948 i Texas, i sommeren 1967 opholdt sig et par måneder i Danmark med tilladelse til at tage feriejobs. Han fik gennem International Students' Information Service arbejde i Birkerød, men i oktober 1967 rejste han til England, hvor han blev indskrevet ved universitetet i Kent. Her opholdt han sig i 3 år, og i juni 1970 bestod han 1. del af eksamen i historie. I løbet af denne periode var A 3 gange på feriebesøg i USA. Hans studier blev finansieret delvis af faderen, delvis af et lån, han havde opnået gennem en amerikansk Rotary klub.

Den 3. juli 1970 kom A atter til Danmark, og den 12. oktober 1970 rettede han henvendelse til rigspolitichefen, afdelingen for tilsynet med udlændinge, for at søge opholds- og arbejdstilladelse. Han blev her gjort bekendt med, at han, da han allerede havde opholdt sig i Danmark i 3 måneder, snarest måtte ud-

rejse af landet. Han deponerede sit pas, som ville blive udleveret til ham mod forevisning af billet til hans bestemmelsessted.

En ungdomsorganisation ansøgte den 13. oktober 1970 Justitsministeriet om politisk asyl for A og henviste til, at han i slutningen af august 1970 havde indsendt en ansøgning til de amerikanske sessionsmyndigheder i Texas om at blive militærnægter. Ultimo september havde han modtaget en indkaldelse til diverse undersøgelser, men da han anså det for farligt at tage tilbage til USA på grund af de politiske forhold, reagerede han ikke på skrivelsen. Organisationen anførte videre, at A var modstander af den amerikanske udenrigspolitik og ikke ønskede at deltage i de amerikanske myndigheders krigsførelse; han var moralsk og etisk modstander af krigen i Indokina.

Den 15. oktober 1970 anmodede Justitsministeriet rigspolitichefen om en udtalelse. Den 16. s. m. indgav A til rigspolitichefen ansøgning om permanent opholdstilladelse i Danmark. I den anledning blev der optaget en skematisk fremmedlovsrapport. A angav, at han ville blive indkaldt til militæret, såfremt han vendte tilbage til USA. Han ønskede ikke at være soldat, da han var imod al krigsførelse, og han var klar over, at en undladelse af at møde ville blive betragtet som desertation, og af denne årsag mente han sig under politisk forfølgelse. Han pointerede kraftigt, at han ikke var kommunist, idet han var imod diktatorisk styre. Han var stærkt modstander

af den amerikanske udenrigspolitik, herunder krigen i Vietnam, som han betragtede som en politisk krig. Han underskrev en erklæring om, at han ønskede at gøre brug af sin ret til efter dansk lovgivning at kræve sin ansøgning forelagt Justitsministeriet. Under opholdet i Danmark boede han hos en nær ven. Han agtede ikke at indgå ægteskab med nogen dansker.

I skrivelse af 28. oktober 1970 meddelte Politiets Efterretningstjeneste Justitsministeriet, at der ikke forelå oplysninger, som talte imod at meddele A opholdstilladelse.

Den 2. november 1970 redegjorde rigspolitichefen overfor Justitsministeriet for A's tidligere ophold i Danmark og i England samt for hans motiver til at blive anerkendt som politisk flygtning, således som han havde givet udtryk for dem i fremmedlovsrapporten. Efter rigspolitichefens opfattelse kunne nægtelse af at aftjene værnepligt ligesom nægtelse iøvrigt af at opfylde almindeligt forekommende borgerlige forpligtelser ikke anses som grundlag for anerkendelse som flygtning i henhold til konventionen af 28. juli 1951 om flygtnings retsstilling (Geneve-konventionen). Dette var særlig klart i tilfælde, hvor der bestod mulighed for at være militærnægter. Der sås heller ikke i den foreliggende sag iøvrigt grundlag for at give A opholdstilladelse her og inddrage ham under Dansk Flygtningehjælps forsorg. Han havde ikke nogen særlig tilknytning til Danmark og havde i de sidste 3 år opholdt sig i England. Han var i besiddelse af amerikansk pas, gyldigt til 30. marts 1974. Rigspolitichefen henstillede derfor, at det meddeltes A, at der ikke på det foreliggende grundlag kunne gives ham opholdstilladelse i Danmark, men at et andragende om tilladelse til her at tage arbejde, hvortil dansk arbejdskraft ikke kunne anvises, ville kunne forventes imødekommet, såfremt han indgav ansøgning gennem en dansk repræsentation i udlandet.

A indfandt sig den 15. december 1970 i afdelingen for tilsynet med udlændinge og bad om at blive indlogeret af politiet, da han ikke kunne blive boende på sin hidtidige adresse. Han var heller ikke i besiddelse af penge. Han blev herefter indlogeret for politiets regning i Pension Øst.

Den 28. januar 1971 udtalte Dansk Flygtningehjælp, der var blevet underrettet om, at Justitsministeriet ikke agtede at give A op-

holdstilladelse, overfor ministeriet, at A vel ikke kunne anses for at være politisk flygtning i Geneve-konventionens snævre forstand, men de danske myndigheder måtte også i spørgsmål om desertører acceptere et videre flygtningebegreb som basis for asylret, således at en person, der flygter fra sit hjemland for at undgå at deltage i en krig, i relation til de danske myndigheder måtte betragtes som politisk flygtning. Det forhold, at A havde gyldigt amerikansk pas, måtte være uden større betydning, idet formålet med flygtningearbejdet netop måtte være at undgå, at personer, der handlede ud fra en alvorlig politisk overbevisning, skulle rejse rundt i verden uden fast opholdssted.

I skrivelse af 8. februar 1971 til A og ungdomsorganisationen meddelte Justitsministeriet, at det ikke kunne imødekomme ansøgningen om politisk asyl, subsidiært almindelig opholds- og arbejdstilladelse. Der meddeltes samtidig A frist med udrejse til den 18. s. m.

Ungdomsorganisationen rettede herefter henvendelse til Justitsministeriet og anførte, at organisationen stod uforstående overfor ministeriets beslutning, samt foreslog et møde om sagen snarest muligt. Dansk Flygtningehjælp tilkendegav overfor Justitsministeriet, at forretningsudvalget enstemmigt havde vedtaget påny overfor ministeriet at protestere mod, at A blev udvist. Flygtningehjælpen gav udtryk for den samme indstilling til begrebet politisk flygtning, som man havde gjort i skrivelsen af 28. januar 1971. I et telegram af 12. februar 1971 til justitsministeren og i skrivelse af samme dato krævede Fællesrådet, at sagen blev taget op påny, og foreslog et møde om sagen snarest.

Den 15. februar 1971 meddelte ungdomsorganisationen justitsministeren, at sagen var indbragt for ombudsmanden, og anmodede ministeren om at udsætte udvisningen, indtil klagen var behandlet af ombudsmanden.

Med skrivelse af 17. februar 1971 til justitsministeren fremsendte ungdomsorganisationen kopi af A's indkaldelsesordre, hvoraf det fremgik, at det medførte øjeblikkelig retsforfølgning, såfremt indkaldelsesordren ikke blev efterkommet. Organisationens mening, at der på baggrund af, at der faktisk forelå en indkaldelse til hæren, var opstået en ny situation, og anmodede derfor ministeren om at tage sagen op til fornyet behandling.

I skrivelse af 17. februar 1971 fastholdt Ju-

stitsministeriet afgørelsen af 8. februar og tilføjede, at ministeriet ikke fandt grundlag for at forlænge fristen for udrejse af landet, som var fastsat til 18. februar 1971.

Justitsministeriet henholdt sig overfor ombudsmanden til sine afgørelser af 8. og 17. februar 1971.

Den 17. marts 1971 blev justitsministeren i Folketinget spurgt, med hvilken begrundelse han havde afslået at give politisk asyl, subsidiært opholds- og arbejdstilladelse, til en amerikansk statsborger, hvorved ministeriet havde underkendt en indstilling af 28. januar 1971 fra Dansk Flygtningehjælp. Spørgsmålet blev begrundet med, at A havde søgt politisk asyl i Danmark som følge af, at han var blevet indkaldt til session i USA og af etiske og politiske grunde ikke turde tage risikoen for at blive sendt til Vietnam. Spørgeren henviste ligeledes til en principiel redegørelse af 11. november 1969 om desertører fra Dansk Flygtningehjælp og spurgte, om ministeren stadig anså denne redegørelse for at være i overensstemmelse med regeringens opfattelse. – Den pågældende redegørelse blev afgivet i anledning af en konkret sag i 1969 om asyl eller almindelig opholdstilladelse til to amerikanske statsborgere, som var deserteret fra militære forlægninger i Tyskland (F. o. beretn. 1970, s. 95–98), og det hed heri:

»Det er Dansk Flygtningehjælps opfattelse, at en person kan betragtes som politisk flygtning også i de tilfælde, hvor den strafbare handling (unddragelse fra militærtjeneste) alene er motiveret af en politisk indstilling, uden at dette motiv medfører særlig eller forhøjet straf.«

Det fremgår endvidere af redegørelsen, at det er Dansk Flygtningehjælps opfattelse, at Danmark normalt bør give politisk asyl eller i hvert fald opholds- og arbejdstilladelse til sådanne personer. Det var spørgerens opfattelse, at regeringen de facto havde anerkendt denne redegørelse fra Dansk Flygtningehjælp.

Spørgeren citerede sidste afsnit i A's indkaldelsesordre, hvori der står:

»Willful failure to report at the place and hour of the day named in this order subjects the violator to fine and imprisonment.«

Der kunne efter spørgerens mening herefter ikke herske tvivl om, at A var hjemfaldet til straf af politiske grunde, såfremt han vendte tilbage til USA. Spørgeren anførte

desuden, at A havde indsendt en ansøgning til myndighederne i Texas om at blive militærnægter, men oplyste, at det i en rapport fra Amnesty International er blevet tydeligt dokumenteret, at den nylig indførte formelle mulighed i USA for at nægte militærtjeneste må betragtes som illusorisk.

Justitsministeren svarede, at han ved behandlingen af den sag, som havde givet anledning til Dansk Flygtningehjælps redegørelse af 11. november 1969, havde tilkendegivet i Folketinget, at ansøgning om opholdstilladelse her i landet for amerikanske desertører som hidtil ville blive behandlet efter de konkrete omstændigheder i hver enkelt sag. Der var således ikke taget principiel stilling til Flygtningehjælps redegørelse. Iøvrigt adskilte A's sag sig på væsentlige punkter fra sagen i 1969. A var ikke amerikansk soldat og var således ikke deserteret fra en militær afdeling. Det var ikke endeligt afgjort, om han ville komme til at aftjene værnepligt. Han havde indgivet ansøgning om fritagelse, men havde ikke givet møde til de undersøgelser, han i den anledning blev indkaldt til. Det fremgik af den indkaldelsesordre, han senere havde modtaget, at han skulle give møde den 14. januar 1971 for den civile udskrivningsmyndighed med henblik på indkaldelse, men at det ikke var endeligt afgjort, om han var egnet til at gøre militærtjeneste. Dette skulle efter justitsministerens mening prøves.

Videre anførte justitsministeren, at A var indrejst i Danmark som turist på almindeligt amerikansk pas, der var gyldigt til 1974, og således frit kunne rejse, hvorhen han ville. Efter sine egne oplysninger havde han i 3 år indtil indrejsen opholdt sig og studeret i England. Han havde ingen særlig tilknytning til Danmark. Der var ikke tale om, at han var hjemfaldet til straf af politiske grunde, fordi han ikke havde givet møde den 14. januar 1971. F. eks. for danskere gælder det også, at de kan straffes med bøde eller eventuelt frihedsstraf, hvis de uden lovlig grund undlader at give møde til session eller indkaldelse. Selvom Dansk Flygtningehjælp havde ment, at der burde gives A opholdstilladelse, havde Flygtningehjælpen da også erklæret sig enig i, at Geneve-konventionens bestemmelser om politisk forfølgelse ikke kunne finde anvendelse. Derfor havde ministeren ikke fundet grundlag for at meddele A politisk asyl eller opholds- og arbejdstilladelse.

Spørgeren ville gerne have justitsministerens udtalelser også om det principielle, der efter hans mening ikke kunne hænge sammen med, om det drejede sig om en desertør – altså en person, som i dag er under militærtjeneste – eller om en, der er indkaldt til militærtjeneste.

Justitsministeren fandt det ikke rigtigt på det grundlag, A's sag gav, at træffe en principiel afgørelse. Den straf, A udsatte sig for, var den samme forholdsvis ubetydelige straf, som en dansker, der ikke møder til session, udsætter sig for, og ikke en så afgørende straf, at den gav grundlag for at træffe en principiel afgørelse. Justitsministeren tilføjede, at såfremt man gav A opholds- og arbejdstilladelse her i landet, ville man i realite-

ten være tvunget til at tage mod enhver amerikaner, der står overfor en indkaldelse. (Folketingstidende 1970/71, sp. 4727–31).

Ombudsmanden udtalte, at han ikke kunne kritisere Justitsministeriets standpunkt, hvorefter A ikke opfyldte de betingelser, der sædvanligvis gælder for at kunne blive anerkendt som politisk flygtning.

Det skøn, som lå til grund for Justitsministeriets afgørelse, hvorefter A's subsidiære ansøgning om opholds- og arbejdstilladelse her i landet var blevet afslået, fandt ombudsmanden efter det foreliggende heller ikke at kunne kritisere.

6. Ikke fundet grundlag for at kritisere Landbrugsministeriets opfattelse, hvorefter regnskaberne vedrørende Landbrugets Finansieringsfond måtte anses for omfattet af undtagelsesbestemmelsen i offentlighedslovens § 2, stk. 2, pkt. 4. (J. nr. 179/71).

Redaktør A gjorde gældende, at Landbrugsministeriet havde lagt ham hindringer i vejen for i medfør af lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningen at gennemse regnskabsmateriale m. v. vedrørende Landbrugets Finansieringsfond, idet det nævnte materiale, efter at begæring om aktindsigt var fremsat af A, samme dag af ministeriet var blevet returneret til Finansieringsfonden.

A oplyste, at redaktionen den 18. februar 1971 telefonisk rettede henvendelse til 2. Revisionsdepartement med anmodning om at få adgang til at gennemgå det regnskabsmateriale vedrørende Landbrugets Finansieringsfond, der havde været forelagt departementet, men fik den besked, at det nævnte materiale allerede var behandlet og returneret til Landbrugsministeriet.

Redaktionen rettede derefter telefonisk henvendelse til Landbrugsministeriet med anmodning om adgang til aktindsigt og fik af den kontorchef, hvorunder sagen sorterede, den besked, at der efter hans skøn principielt ikke skulle være noget til hinder herfor. Kontorchefen bad om tid til at finde den pågældende sag frem. På redaktionens forespørgsel om, hvorvidt man kunne regne med, at akterne ville blive tilgængelige, hvis de blev fundet, udtalte kontorchefen, at han havde

nævnt redaktionens begæring for departementschefen og fortsat gik ud fra, at det kunne lade sig gøre. Departementschefen oplyste senere, at han var bekendt med redaktionens begæring om aktindsigt, men at materialet ikke længere befandt sig i ministeriet, idet det efter ministerens ordre samme eftermiddag var videreekspereret til Landbrugets Finansieringsfond. Departementschefen oplyste, at materialet ved en beklagelig fejl havde ligget i ministeriet i nogle dage. Da ministeren havde erfaret, at hans forholdsordre om omgående at videreeksperere aktmaterialet ikke var efterkommet, havde han gentaget sin besked herom, og materialet var blevet sendt. På forespørgsel om, hvorvidt der ville have været principielle indvendinger fra ministeriets side mod at efterkomme redaktionens anmodning om aktindsigt, såfremt akterne havde været til stede i ministeriet, udtalte departementschefen, at han ikke mente, at loven om offentlighed i forvaltningen umiddelbart ville have hjemlet dette. Ved en efterfølgende telefonsamtale med landbrugsministeren oplyste denne, at Landbrugsministeriet ikke i egentlig forstand havde realitetsbehandlet sagen, men blot formidlet, at det af statsrevisorerne begærede regnskabsmateriale blev videreekspereret til 2. Revisionsdeparte-

ment. Ministeren bekræftede, at han havde givet en forholdsordre om, at sagen, så snart den var kommet tilbage til ministeriet, omgående skulle tilbagesendes til Landbrugets Finansieringsfond.

I anledning af klagen til ombudsmanden oplyste Landbrugsministeriet, at Landbrugets Finansieringsfond, der er oprettet i 1961, er tilvejebragt ved beløb af de første overførsler af de såkaldte Sveriges-penge, som i henhold til den dansk-svenske EFTA-aftale af 1960 om landbrugsvarer årligt overføres til Danmark i anledning af erlagte importafgifter for danske landbrugsvarer.

Landbrugsministeriet oplyste videre, at fondsbestyrelsen hele tiden havde afslået at give oplysninger bl. a. til organisationer og offentligheden om, hvorledes den anvendte fondens midler. Ministeriet havde fundet dette standpunkt begrundet, dels under hensyn til vilkårene for midlernes oprindelige udbetaling fra Landbrugsministeriet, dels fordi man ellers ville røbe denne særlige fonds dispositioner og finansieringsforholdene for virksomheder, der modtager lån eller tilskud fra fonden.

Ministeren havde imidlertid opnået Finansieringsfondens tilslutning til en af revisionsdepartementet begæret regnskabsudlevering ved at tilsikre, at regnskabet alene forelagdes revisionsdepartementet. Landbrugsministeriet pegede dernæst på, at omhandlede regnskab fra 1968, som revisionsdepartementet havde krævet forelagt sig, og som angik tiden forud for lov om offentlighed i forvaltningen, efter ministeriets opfattelse ikke kunne siges at være underkastet en egentlig sagsbehandling i Landbrugsministeriet, jfr. lovens § 1, stk. 1, men alene i 2. Revisionsdepartement, og at anmodningen om aktindsigt formentlig allerede derfor kunne afvises for Landbrugsministeriets vedkommende.

Ministeriet fandt fortsat, at forholdet, såfremt det ikke faldt udenfor loven i medfør af det foran anførte, måtte kunne henføres under § 2 i loven om offentlighed i forvaltningen, efter ministeriets opfattelse naturligt under § 2, stk. 2, 4. pkt., hvor hemmeligholdelse efter forholdets særlige karakter er påkrævet. Ministeriet henviste til, at netop forholdets særlige karakter havde været iagtta-

get siden fondens oprettelse og ved den af revisionsdepartementet begærede forelæggelse af regnskabet.

Ombudsmanden udtalte følgende:

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt regnskaberne for Landbrugets Finansieringsfond måtte antages for omfattet af offentlighedslovens undtagelsesbestemmelser, havde Landbrugsministeriet henvist til, at de nævnte dokumenter, såfremt de ikke faldt udenfor lovens område, allerede fordi de ikke kunne siges at have været til egentlig behandling i ministeriet, måtte kunne henføres under lovens § 2, efter ministeriets opfattelse naturligt under § 2, stk. 2, pkt. 4.

Efter den nævnte bestemmelse indskrænkes adgangen til aktindsigt bl. a. i de tilfælde, hvor adgangen til at blive gjort bekendt med sagens dokumenter findes at burde vige for væsentlige hensyn til beskyttelse af interesser, hvor hemmeligholdelse efter forholdets særlige karakter er påkrævet.

Af bemærkninger til den pågældende bestemmelse i det af justitsministeren den 8. oktober 1969 fremsatte forslag til lov om offentlighed i forvaltningen (Folketingstidende 1969/70, tillæg A, sp. 589) fremgår det, at man havde fundet det påkrævet at indsætte en bestemmelse, hvorefter interesser, der enten ikke egner sig til selvstændig formulering, eller som man ikke ved lovens udformning har kunnet overskue, vil kunne begrunde undtagelse fra offentlighedsprincippet. Det er forudsat i bemærkninger til lovforslaget, at der kun gøres brug af bestemmelsen, hvor hemmeligholdelse af hensyn til det offentlige eller privates interesser er klart påkrævet.

Selvom det efter ombudsmandens opfattelse var tvivlsomt, om de omhandlede dokumenter ikke havde været til behandling i Landbrugsministeriet, fandt han efter de foreliggende oplysninger ikke at kunne kritisere det af ministeriet indtagne standpunkt, hvorefter de omhandlede dokumenter i givet fald måtte anses for omfattet af undtagelsesbestemmelsen i lovens § 2, stk. 2, pkt. 4.

7. *Spørgsmålet om, i hvilket omfang en parts interesse i at få kendskab til en sags dokumenter må vige for afgørende hensyn til partens egne interesser, bør afgøres for hvert enkelt dokument for sig, således at der ikke under ét meddeles afslag på ansøgning om aktindsigt i samtlige dokumenter i en sag. (J. nr. 195/71).*

A klagede over, at Ankenævnet for Invalideforsikringsretten havde tiltrådt et af Invalideforsikringsretten meddelt afslag på hendes anmodning om adgang til at gennemse akterne i hendes sag vedrørende tilkendelse af invalidepension. Hun anførte herved bl. a., at hun ikke havde underskrevet eller indsendt ansøgning om invalidepension, og at hverken Invalideforsikringsretten eller Ankenævnet for Invalideforsikringsretten havde begrundet, hvorfor hendes anmodning om aktindsigt var afslået.

Det fremgik af sagen, at A den 1. oktober 1968 indgav begæring om invalidepension, og at invalidepension blev tilkendt hende ved Invalideforsikringsrettens kendelse af 25. november 1969 med tilbagevirkende kraft fra begæringens indgivelse.

Det fremgik endvidere, at hun i skrivelser af 22. og 27. september 1969 og påny i skrivelse af 6. februar 1970 til Invalideforsikringsretten under henvisning til partsoffentlighedsloven anmodede om adgang til at gennemse sagens akter, men at retten afslog hendes anmodning den 19. februar 1971 med henvisning til undtagelsesbestemmelsen i lovens § 2.

I skrivelse af 20. september 1970 til ombudsmanden klagede A over, at Invalideforsikringsretten i skrivelse af 25. november 1969 påny havde afslået hendes anmodning om at måtte gennemse akterne i pensionssagen. Denne skrivelse blev gennem Socialministeriet videregivet til ankenævnet til afgørelse. I skrivelse af 15. februar 1971 tiltrådte ankenævnet rettens afgørelse, men meddelte samtidig A, at et af nævnets medlemmer, overlæge B, havde erklæret sig rede til at tale med hende om hendes sag, såfremt hun ønskede det.

I anledning af A's klage til ombudsmanden udtalte ankenævnet bl. a., at det i nævnets møde den 29. januar 1971, hvor spørgsmålet om aktindsigt blev behandlet, blev anført, at man af lægelige grunde ikke ønskede at give A adgang til at gøre sig bekendt med samtlige sagens dokumenter, men at B fortsat var villig til at tale med hende om hendes sag. A havde ikke reflekteret på tilbudet om en samtale med overlægen.

Med skrivelse af 1. april 1971 forelagde ombudsmanden sagen for ankenævnet, idet han bl. a. anførte følgende:

Invalideforsikringsrettens og ankenævnets afslag på A's anmodning om aktindsigt er meddelt i henhold til partsoffentlighedslovens § 2, stk. 1, hvorefter lovens hovedregel om aktindsigt ikke gælder, hvor partens interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv findes at burde vige for afgørende hensyn til offentlige eller private interesser. Denne fortolkning støttes af bemærkninger til udkast til partsoffentlighedslovens § 2 som anført i betænkning nr. 325/1963 om offentlighed i forvaltningen, hvorefter også lægelige hensyn vil kunne medføre undtagelse fra lovens almindelige principper om partsoffentlighed. Bestemmelsen er nu gentaget i § 10, stk. 1, i lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningen.

Ifølge partsoffentlighedslovens § 2, stk. 2, skal en part imidlertid, såfremt sådanne særlige hensyn kun gør sig gældende for en del af et dokument, gøres bekendt med dokumentets øvrige indhold. Det anføres i bemærkningerne, at bestemmelsen er identisk med bestemmelsen i § 2, stk. 3, i Offentlighedskommissionens udkast til lov om offentlighed i forvaltningen. I bemærkningerne til denne bestemmelse anføres det, at kommissionen for klarheds skyld har villet fastslå, at hvis de i undtagelsesbestemmelsen nævnte hensyn kun vedrører en del af et dokument, har offentligheden krav på at få oplysning om den øvrige del af dokumentet, såfremt en udskillelse er mulig.

I teorien antages det vedrørende den omhandlede bestemmelse, at en person, der begærer aktindsigt, i de tilfælde hvor et eller flere dokumenter er tilbageholdt i henhold til partsoffentlighedslovens § 2, stk. 2, som regel udtrykkelig må gøres bekendt hermed, jfr. Niels Eilschou Holm: »Offentlighedsloven« (1971), side 40, pkt. 6. Den samme forfatter antager, side 140, bl. a. på baggrund af forudsætningerne

herom i den til partsoffentlighedslovens § 2, stk. 2, svarende bestemmelse i offentlighedslovens § 10, stk. 1, 3. pkt., at spørgsmål om aktindsigt bør afgøres efter en afvejning for hvert enkelt dokument for sig.

Det måtte herefter anses for tvivlsomt, om partsoffentlighedsloven i det foreliggende tilfælde afgav fornøden hjemmel for den af ankenævnet truffne afgørelse, hvorefter man under ét afslog aktindsigt vedrørende samtlige sagens dokumenter. Det var bedst stemmende med partsoffentlighedslovens regler, at spørgsmålet blev afgjort for hvert enkelt dokument for sig, og således, at A herefter, i det omfang begæring om aktindsigt ikke fuldt ud kunne imødekommes, blev gjort bekendt med, at nogle dokumenter var tilbageholdt i medfør af partsoffentlighedslovens § 2, stk. 1.

I skrivelsen af 1. april 1971 henstillede ombudsmanden derfor til ankenævnet at tage spørgsmålet om A's adgang til aktindsigt op til fornyet overvejelse. Han meddelte samtidig nævnet, at han ikke fandt, at kunne indvende noget imod, at en eventuel aktsindsigt fandt sted under en samtale med overlæge B. I denne forbindelse henledte ombudsmanden opmærksomheden på, at A i sin skrivelse til ham havde gjort gældende, at hun aldrig havde ansøgt om invalidepension.

I skrivelse af 26. april 1971 til ombudsmanden meddelte ankenævnet, at spørgsmålet om A's adgang til aktindsigt påny havde været forhandlet i ankenævnets møde den 23. april 1971. Ankenævnet havde imidlertid fortsat skønnet, at det i et tilfælde, hvor aktindsigt begæres generelt, og hvor dele af sagens oplysninger tilbageholdes af lægelige grunde, var mindre stemmende med en parts interesser alene at få adgang til nogle af sa-

gens dokumenter. Derimod fandt ankenævnet, at det forholdt sig anderledes, når der var tale om, at en part fremsatte ønske om at se bestemte aktstykker, for hvis vedkommende ikke særlige hensyn gjorde sig gældende. I det foreliggende tilfælde, hvor A havde gjort gældende, at hun aldrig havde indgivet begæring om invalidepension, havde ankenævnet således intet at indvende mod at udlevere A pensionsbegæringen og hendes korrespondance til gennemsyn, såfremt hun ønskede det. Ankenævnet fandt fremdeles, at A's ønske om aktindsigt burde søges imødekommet under en samtale med B.

Ombudsmanden udtalte at han ikke fandt at kunne kritisere et lægeligt skøn over, i hvilket omfang en parts interesser i at få kendskab til en sags dokumenter burde vige for afgørende hensyn til partens egne interesser, men at han fortsat måtte finde det bedst stemmende med partsoffentlighedslovens regler, at dette spørgsmål blev afgjort for hvert enkelt dokument for sig, således at der ikke som i det foreliggende tilfælde under ét blev meddelt afslag på aktindsigt vedrørende samtlige en sags dokumenter.

I partsoffentlighedslovens § 8, stk. 2, er det bestemt at vedkommende myndighed afgør, om den, der har fremsat begæring om aktindsigt, skal gøres bekendt med dokumenterne, ved at der gives den pågældende adgang til at gennemse dem på stedet, eller ved at der gives afskrift eller fotokopi af dem. Ombudsmanden kunne derfor ikke udtale sig imod, at nævnet ikke havde ønsket at tilsende A kopier af sagens dokumenter, men havde foretrukket at søge A's ønske om aktindsigt imødekommet under en samtale med B.

- 8.** *Kritiseret, at sundhedskommissionen i Kalundborg ved forelæggelse af en klage over støv- og sodplager fra vedkommende fabrik alene anmodede denne om en udtalelse om støvplagen, hvilket medførte, at klagen, der som nævnte også angik sodplage, påny måtte forelægges fabrikken med anmodning om en udtalelse om sodplagen.*

Endvidere kritiseret sundhedskommissionens tidsmæssige behandling af sagen, samt at kommissionen hverken telefonisk eller skriftligt havde besvaret gentagne henvendelser fra Indenrigsministeriet om sagen. (J. nr. 689/70).

A klagede over, at Indenrigsministeriet endnu ikke havde taget stilling til en klage, som han

i september 1969 havde indgivet til ministeriet over en af sundhedskommissionen i Ka-

lundborg truffet afgørelse vedrørende tømælksfabrikken Lidano, idet han fandt, at sundhedskommissionen trak sagen i langdrag, således at fabrikken fortsat påførte ham væsentlige gener i form af melstøv og oliesod.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A siden 1961 havde klaget til sundhedsmyndighederne over gener fra Lidano, der er beliggende i en afstand af 35-40 m fra hans ejendom. I skrivelse af 6. april 1964 klagede han til Indenrigsministeriet over sundhedskommissionens behandling af sagen vedrørende Lidano. Efter at klagen havde været forelagt for de lokale myndigheder og Sundhedsstyrelsen, udtalte Indenrigsministeriet i skrivelse af 23. september 1966, at det efter de foreliggende oplysninger måtte anses for godtgjort, at fabrikken fortsat påførte A støvgener, som overskred hvad der – selv under hensyntagen til områdets byplanmæssige klassifikation som erhvervsområde – kunne tolereres i medfør af sundhedsvedtægtens § 53. I overensstemmelse med en af Sundhedsstyrelsen afgivet indstilling pålagde ministeriet derfor fabrikken inden 3 måneder at træffe foranstaltninger til væsentlig formindskelse af de fra virksomheden hidrørende støvgener.

I en række senere henvendelser til Indenrigsministeriet gjorde A gældende, at pålægget ikke blev efterkommet, idet fabrikken fortsat påførte ham og nogle andre omboende støvgener. Ministeriet forelagde hans henvendelser for kreds-lægen, politimesteren, sundhedskommissionen og Sundhedsstyrelsen. Kreds-lægen foretog gentagne besigtigelser på stedet, og der blev optaget politirapporter med afhøring af de omboende og fabrikkens ledelse. I månederne december 1968 og januar-februar 1969 foretog politiet 14 observationer omkring fabrikken. Det blev oplyst, at fabrikken havde udført forskellige foranstaltninger med henblik på at hindre, at mælkepulver blev suget ud i fri luft i større omfang. I skrivelse af 19. september 1969 meddelte Indenrigsministeriet A, at det i overensstemmelse med Sundhedsstyrelsen ikke havde fundet det godtgjort, at fabrikken ved udsendelse af støv og sod påførte de omboende sådanne væsentlige ulemper, at der var grundlag for fornyet indskriden i medfør af sundhedsvedtægtens bestemmelser, og at ministeriet derfor ikke agtede at foretage videre i sagen.

I skrivelse af 22. september 1969 rettede A påny henvendelse til Indenrigsministeriet,

idet han gjorde gældende, at de foranstaltninger, Lidano havde truffet siden ministeriets afgørelse af 23. september 1966, ikke havde haft nogen virkning. A følte sig fremdeles generet af melstøv og sod og anførte, at sundhedsmyndighederne burde have pålagt fabrikken at forlænge cyklonernes udblæsningsrør og fabrikkens skorsten. Endvidere gjorde A gældende, at de af politiet og kreds-lægen foretagne observationer ikke havde været tilstrækkelig effektive. Endelig gav han udtryk for, at han følte sig dårligt behandlet af sundhedskommissionen, der efter hans opfattelse holdt hånden over fabrikken og undlod at reagere på A's klager.

Den 30. september 1969 forelagde Indenrigsministeriet A's klage for sundhedskommissionen, der behandlede den på et møde den 6. november 1969, hvor det vedtoges at sende klagen til Lidano og anmode om en udtalelse om det af A rejste spørgsmål om forlængelse af udblæsningsrørene.

Sundhedskommissionen sendte den 11. november 1969 A's klage til Lidano med anmodning som vedtaget i mødet den 6. s. m., og i skrivelse af 11. december 1969 svarede fabrikken, at der, så vidt fabrikken vidste, ikke forekom pulverpartikler fra udblæsningsrørene, at fabrikken derfor ikke var indstillet på at forlænge disse rør, og at der iøvrigt ikke fortsat kunne være gener af melstøv, da fabrikken kort efter 1. maj 1969 var ophørt med fabrikation af melprodukter.

I skrivelse af 6. januar 1970 erindrede Indenrigsministeriet sundhedskommissionen om svar på henvendelsen af 30. september 1969. Erindringsskrivelsen blev hverken telefonisk eller skriftligt besvaret af sundhedskommissionen.

Sundhedskommissionen behandlede på et møde den 20. april 1970 Lidanos svar af 11. december 1969 og A's klage af 22. september 1969, og det vedtoges at forelægge klagen for Lidano forsåvidt angik spørgsmålet om sodplage.

I skrivelse af 21. april 1970 meddelte A Indenrigsministeriet, at han snart havde tabt tålmodigheden i sagen, og den 29. s. m. sendte ministeriet sundhedskommissionen en fotokopi af A's skrivelse og bragte påny sagen i erindring. Erindringsskrivelsen blev hverken telefonisk eller skriftligt besvaret af sundhedskommissionen.

I overensstemmelse med vedtagelsen på

mødet den 20. april 1970 forelagde sundhedskommissionen den 29. s. m. påny A's klage for Lidano og anmodede om en udtalelse om sodplagen. Den 21. maj 1970 rykkede sundhedskommissionen Lidano for svar, og i skrivelse af 15. juni 1970 henviste fabrikken til de oplysninger, der fandtes i Indenrigsministeriets skrivelse af 19. september 1969, og tilføjede, at der ikke siden var sket ændringer i de bestående forhold.

I skrivelse af 3. september 1970 meddelte Indenrigsministeriet sundhedskommissionen, at ministeriet stadig var uden svar på skrivelser af 30. september 1969, og bad oplyst inden 14 dage, hvad der siden måtte være passeret i sagen. Da denne skrivelse ikke blev besvaret indenfor den af ministeriet fastsatte frist, anmodede ministeriet i skrivelse af 28. september 1970 sundhedskommissionen om omgående at besvare skrivelser af 30. september 1969 eller oplyse, hvad sagen beroede på.

På et møde den 28. oktober 1970 behandlede sundhedskommissionen A's klage af 22. september 1969, og det vedtoges at sende Indenrigsministeriet Lidanos svar på hans klage, da kommissionen ikke kunne se, at der var kommet nye synspunkter i sagen. Dette skete den 4. november 1970.

I skrivelse af 10. februar 1971 tog Indenrigsministeriet stilling til A's henvendelse af 30. september 1969 og anførte, at hverken sundhedskommissionen eller kredslægen mente, at der siden ministeriets afgørelse af 19. september 1969 var fremkommet nye synspunkter i sagen, og at ministeriet derfor måtte henholde sig til denne afgørelse, da ministeriet fremdeles ikke fandt, at det var godtgjort, at Lidano ved udsendelse af støv og sod påførte de omboende så væsentlige ulemper, at der var grundlag for fornyet indskriden i medfør af sundhedsvedtægten. Ministeriet tilføjede, at sagen ville kunne genoptages af sundhedskommissionen, såfremt det oplystes, at forholdene havde ændret sig væsentligt i forhold til de omstændigheder, som forelå, da ministeri-

ets afgørelse af 19. september 1969 blev truffet. I anledning af en fornyet henvendelse fra A henholdt Indenrigsministeriet sig i skrivelse af 16. februar 1971 til den trufne afgørelse.

A gjorde derefter i skrivelse af 4. juni 1971 til ombudsmanden gældende, at han fortsat var generet af melstøv og sod fra Lidano. Han anførte, at de af fabrikken foretagne foranstaltninger vedrørende melstøv havde været nytteløse. Med hensyn til røgplagen var der sket nogen forbedring, men ved starter o. lign. kom der en del sod, ligesom skorstenen undertiden røg om natten.

Ombudsmanden udtalte, at han ikke fandt at kunne kritisere den af sundhedskommissionen trufne og af Indenrigsministeriet tiltrådte afgørelse, hvorefter det ikke kunne anses for godtgjort, at Lidano ved udsendelse af støv og sod påfører de omboende så væsentlige ulemper, at der var hjemmel for påny at skride ind overfor fabrikken i medfør af sundhedsvedtægten for Kalundborg kommune.

Derimod fandt han det beklageligt, at sundhedskommissionen ved forelæggelsen den 11. november 1969 af A's klage af 22. september 1969 for Lidano alene anmodede fabrikken om en udtalelse om støvplagen, hvilket medførte, at klagen, der også angik sodplage, påny den 29. april 1970 måtte forelægges Lidano med anmodning om en udtalelse om sodplagen.

Endvidere fandt han, at sundhedskommissionen ikke havde behandlet sagen med fornøden hurtighed. Lidanos svar af 11. december 1969 blev således først behandlet på kommissionens møde den 20. april 1970 og Lidanos svar af 15. juni 1970 først på et møde den 28. oktober 1970.

Endelig fandt han, at det var en fejl, at sundhedskommissionen hverken telefonisk eller skriftligt havde besvaret Indenrigsministeriets erindringskrivelser af 6. januar, 29. april og 3. september 1970.

9. *Undervisningsministeriets fortolkning af loven om universiteternes styrelse, § 6, stk. 1, havde afgørende støtte i folketingsudvalgets betænkning over lovforslaget. (J. nr. 328/71).*

Professor A og amanuensis B klagede over, at Undervisningsministeriet i en skrivelse af 16.

marts 1971 til Københavns Universitet havde meddelt, at det ikke kunne være enig i den af

A og B i en skrivelse af 16. februar 1971 hævdede fortolkning af § 6, stk. 1, i loven om universiteternes styrelse (lovbekendtgørelse nr. 271 af 4. juni 1970). Ministeriet havde derfor ikke fundet anledning til at omgøre de stedfundne valg af konsistorialer blandt fakultetsrådenes lærerrepræsentanter, hvorunder der var givet stemmeret til studenterrepræsentanterne i fakultetsrådene.

Undervisningsministeriet redegjorde for sin fortolkning af § 6, stk. 1, i loven om universiteternes styrelse og tog stilling til den af A og B i skrivelsen af 16. februar 1971 til ministeriet fremførte argumentation for en anden forståelse. Ministeriet henviste herunder til, at det af folketingsudvalgets betænkning (Folketingstidende 1969/70, tillæg B, sp. 1937) over det af undervisningsministeren den 16. januar 1970 i Folketinget fremsatte forslag til lov om universiteternes styrelse (Folketingstidende 1969/70, tillæg A, sp. 2081 ff) indirekte fremgår, at man ikke har ønsket at fratage nogen (eller nogle) gruppe(r) fakultets- eller fagrådsmedlemmer stemmeret ved valg af konsistorialer, da man ikke har tiltrådt et af Københavns Universitet i en skrivelse af 9. marts 1970 til folketingsudvalget fremsat forslag om, at ordene i

§ 6, stk. 1.: »der vælges af og blandt fakultets- eller fagrådernes medlemmer« ændres til: »der vælges af og blandt fakultets- eller fagrådernes repræsentanter for videnskabelige medarbejdere« (Folketingstidende 1969/70, tillæg B, sp. 1967, pkt. 8, smh. med sp. 1948 og sp. 1939 f. n.-sp. 1940).

Det af Københavns Universitet i skrivelsen af 9. marts 1970 fremsatte ændringsforslag til lovforslagets § 6, stk. 1, begrundedes med, at det i universitetets anordningsforslag var et gennemgående træk, at lærerrepræsentanter valgtes af lærere og studenterrepræsentanter af studenter, og at man fortsat fandt dette princip rigtigt.

Ombudsmanden udtalte, at han fandt, at den af ministeriet anlagte fortolkning af styrelseslovens § 6, stk. 1, hvorefter samtlige medlemmer af det pågældende fakultets- eller fagråd uanset det enkelte medlems status som student, heltids- eller deltidbeskæftiget videnskabelig medarbejder eller lærer er stemmeberettigede ved valg til Konsistorium af et antal heltidsbeskæftigede videnskabelige medarbejdere og lærere, havde afgørende støtte i den ovennævnte betænkning.

- 10.** *Udtalt, at jeg ikke var enig med ministeren for teknisk samarbejde med udviklingslandene i, at det var i overensstemmelse med almindelige forvaltningsretlige principper om rekursagers behandling, at ministeren havde truffet afgørelse i en sag alene på grundlag af klagerens skrivelser og en udtalelse fra den indklagede organisation Mellempfolkeligt Samvirke uden at finde det nødvendigt at rekvirere de akter, der beroede hos organisationen. Anset det for ønskeligt, at Mellempfolkeligt Samvirkes akter fremtidig indhentes ved behandlingen af klager over de af organisationen truffne afgørelser. (J. nr. 214/71).*

A gjorde gældende, at der ikke var givet ham indsigt i alle akterne vedrørende en afgørelse, der var truffet af organisationen Mellempfolkeligt Samvirke og tiltrådt af ministeren for teknisk samarbejde med udviklingslandene, og hvorefter organisationen ikke havde ønsket at antage ham til udsendelse til bistandsarbejde i udviklingslande.

A klagede i den forbindelse tillige over, at ministeren havde truffet afgørelse i sagen alene på grundlag af den indklagedes (Mellempfolkeligt Samvirkes) udtalelse uden gennemgang af sagens akter, som befandt sig hos organisationen.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at Mellempfolkeligt Samvirke i skrivelse af 10. september 1970 til A bekræftede at have modtaget hans ansøgning til Dansk Ungdoms U-landsarbejde.

Senere indbød Mellempfolkeligt Samvirke A til et udvælgelses- og orienteringsmøde, der fandt sted på Den nordiske Lejrskole i Hillerød i dagene 5. og 6. november 1970. Det blev præciseret i indbydelsen, at formålet med mødet var at finde frem til, om ansøgerne ville være egnede til udsendelse som u-lands frivillige. Af det vedlagte program fremgik det, at udvælgelsesmødet omfattede en lang

række skriftlige prøver og gruppeprøver samt to interviews med henholdsvis en psykolog og en repræsentant for Mellemfolkeligt Samvirke.

I skrivelse af 9. november 1970 meddelte Mellemfolkeligt Samvirke A, at organisationen efter en nøje vurdering af de oplysninger, han havde givet, sammenholdt med det for tiden værende behov for frivillige i de udviklingslande, organisationen samarbejdede med, og de af Indenrigsministeriet fastsatte begrænsninger i antallet af værnepligtige, der kan udsendes, ikke kunne antage ham til udsendelse under lov nr. 272 af 4. juni 1970 om værnepligtens opfyldelse ved bistandsarbejde i udviklingslande. Han blev samtidig vejledt om, at organisationens afgørelse inden en uge kunne indankes for ministeren for teknisk samarbejde med udviklingslandene.

A rettede henvendelse til Mellemfolkeligt Samvirke og gjorde gældende, at organisationen ikke, som det er foreskrevet i lovens § 2. stk. 1, havde foretaget nogen bedømmelse af hans egnethed til at udføre bistandsarbejde. Han ønskede derfor sin ansøgning taget op til fornyet overvejelse og forelagt ministeren, ligesom han i tilfælde af et negativt udfald ønskede at blive gjort bekendt med sagens akter. Organisationen svarede ham, at han gjorde sig skyldig i en misforståelse, idet hans egnethed var blevet bedømt. Iøvrigt bad organisationen ham skrive til ministeren, hvis han ønskede sagen indanket for ham. Han indankede sagen for ministeren, ligesom han – såfremt sagen fik et for ham negativt udfald – ønskede oplyst, hvilke af hans oplysninger til Mellemfolkeligt Samvirke der havde foranlediget afslaget.

Ministeren forelagde A's klage for Mellemfolkeligt Samvirke, der udtalte følgende:

»Værnepligtig . . . , som ifølge det oplyste den 11. juni 1970 er indkaldt til et møde ved civilforsvaret den 6. januar 1971, har indgivet ansøgning til Mellemfolkeligt Samvirke den 28. august 1970 om udsendelse til bistandsarbejde.

Ansøgeren er den 22. oktober 1970 indkaldt til et to-dages udvælgelses- og orienteringsmøde den 5.-6. november 1970. I indkaldelsen til mødet anføres, at »formålet med dette møde er at finde frem til, om ansøgerne vil være egnede til udsendelse som u-lands frivillige.«

Under udvælgelsesmødet bliver alle kan-

didater gjort bekendt med, at Mellemfolkeligt Samvirke ikke giver nogen begrundelse for udvælgelseskommissionens afgørelser af delta-gernes egnethed, og har lejlighed til at drøfte de mentalhygiejniske synspunkter, der er baggrund for, at afgørelserne ikke begrundes.

. . . . har gennemgået udvælgelsen på lige fod med de øvrige ansøgere, og kommissionen har truffet afgørelsen *ikke egnet* under hensyn til ansøgerens faglige og personlige kvalifikationer, behovet i udviklingslandene og det af indenrigsministeren fastsatte antal af værnepligtige, der kan udsendes til bistandsarbejde indenfor et givet tidsrum.

Afgørelsen er meddelt . . . den 9. november 1970 ved fremsendelse af den af de implicerede myndigheder godkendte standardskrivelse (bilag).

Mellemfolkeligt Samvirke betragter alt materiale, der anvendes ved bedømmelsen, som fortroligt.«

Inden Mellemfolkeligt Samvirke havde besvaret ministerens høring, rettede A en ny henvendelse til ministeren og anmodede dels om at blive gjort bekendt med sagens dokumenter, dels om, at klagens afgørelse måtte blive udsat, indtil han havde afgivet en udtalelse i sagen.

Ministeren forelagde A's begæring om aktindsigt for Justitsministeriet, der udtalte følgende:

»Efter partsoffentlighedslovens § 1 tilkommer adgangen til aktindsigt parter i en sag, der behandles i eller er afgjort af den offentlige forvaltning.

Efter § 2 i lov nr. 272 af 4. juni 1970 om værnepligtens opfyldelse ved bistandsarbejde i udviklingslandene kan ministeren for teknisk samarbejde med udviklingslandene bemyndige en privat organisation til at foretage en bedømmelse af egnetheden hos de ansøgere, der ønsker at opfylde værnepligten på den anførte måde. Ved bekendtgørelse af 24. juli 1970 er Mellemfolkeligt Samvirke bemyndiget hertil.

Dette forhold adskiller sig ikke principielt fra retstilstanden på andre forvaltningsområder, hvor anliggender, der materielt må henregnes til den offentlige forvaltning, i større eller mindre omfang varetages af institutioner, der er oprettet på privatretligt grundlag, jfr. således f. eks. om anerkendte dagplejeinstitutioner og børne- og ungdomshjem, Poul Andersen i Juristen 1964, side 447.

Efter Justitsministeriets opfattelse fører den meddelte bemyndigelse ikke i sig selv til, at Mellempfolkeligt Samvirke kan betragtes som en offentlig myndighed i partsoffentlighedslovens forstand, og heller ikke den omstændighed, at foreningen i anledning af denne virksomhed modtager statstilskud, fører til en sådan antagelse, jfr. for så vidt angår lov om offentlighed i forvaltningen udtrykkelig Folketings Tidende 1969/70, tillæg A, sp. 586. Klageren har efter Justitsministeriets mening således ikke i medfør af partsoffentlighedslovens krav på aktindsigt i Mellempfolkeligt Samvirkes sag

Derimod vil brevveksling mellem Udenrigsministeriet og Mellempfolkeligt Samvirke om sagen være undergivet aktindsigt, når begæring herom som i det foreliggende tilfælde er fremsat overfor Udenrigsministeriet, ligesom Udenrigsministeriets øvrige akter i sagen er omfattet af partsoffentlighedsloven.«

Herefter meddelte ministeren A, at hans skrivelser havde været forelagt henholdsvis Mellempfolkeligt Samvirke og Justitsministeriet. De fra disse myndigheder modtagne udtalelser blev vedlagt i fotokopi, og A blev anmodet om at fremkomme med sine udtalelser i løbet af 8 dage. A meddelte ministeren, at Mellempfolkeligt Samvirkes henvisning til det for tiden værende behov for frivillige var i strid med lovens § 2, stk. 1, ligesom han mente, at organisationen ikke havde taget tilstrækkeligt hensyn til hans faglige og personlige kvalifikationer, og denne opfattelse fandt han bestyrket, ved at organisationen ikke havde givet ministeren noget bedømmelsesgrundlag ved fremsendelse af hans eksamensbeviser m. v., som han derfor vedlagde.

Gennem ministersekretæren underrettede ministeren A om, at det af § 1 i bekendtgørelse nr. 383 af 18. august 1970 og bemærkningerne til lovens § 2 fremgik, at der i den egnethedsbedømmelse, som foretages af Mellempfolkeligt Samvirke, ud over en bedømmelse af de til enhver tid krævede faglige og personlige kvalifikationer tillige indgår en behovsvurdering under hensyntagen til de af indenrigsministeren til enhver tid fastsatte udsendelsesrammer.

Da det fremgik af Mellempfolkeligt Samvirkes skrivelse til A, at der ved bedømmelsen af hans egnethed til udførelse af bistandsarbejde i udviklingslandene var taget hensyn til samtlige tre ovennævnte faktorer, fandt mini-

steren ikke, at der var grundlag for at ændre organisationens afgørelse, idet den af organisationen foretagne bedømmelse af hans personlige og faglige kvalifikationer måtte finde sted under hensyntagen til det øjeblikkelige behov for udsendelse af frivillige sammenholdt med hans kvalifikationer samt til den fastsatte udsendelsesramme.

I anledning af klagen til mig henviste ministeren til, at der ved bekendtgørelsen af 18. august 1970 i medfør af §§ 2 og 5 i loven af 4. juni 1970 om værnepligtens opfyldelse ved bistandsarbejde i udviklingslande er givet Mellempfolkeligt Samvirke bemyndigelse til at foretage bedømmelse af værnepligtige ansøgere egnethed til at udføre dette bistandsarbejde. Mellempfolkeligt Samvirke er en privat organisation og som sådan ikke nogen del af den offentlige forvaltning, og lov nr. 141 af 13. maj 1964 om partsoffentlighed i forvaltningen er således ikke anvendelig på de sager, organisationen behandler. Ministeren henviste herved dels til Justitsministeriets udtalelse, dels til Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret, 5. udgave, 1965, side 348, hvor det anføres:

»Hvor et anliggende, som materielt må henregnes til den offentlige forvaltning, varetages af et stats- eller kommunalt aktieselskab eller af foreninger i henhold til en særlig godkendelse, er der ingen partsoffentlighed.«

Det var ministerens opfattelse, at A ikke havde ret til at få indsigt i Mellempfolkeligt Samvirkes akter, hvorimod ministeren ikke ville bestride, at han havde ret til indsigt i de akter, der havde foreligget for ministeren ved behandlingen af klagen over organisationens afgørelse – men disse var også sendt A i kopi med ministerens skrivelse.

Vedrørende klagen over, at ministeren havde behandlet sagen uden gennemgang af de akter, der fandtes hos Mellempfolkeligt Samvirke, udtalte ministeren, at han ved behandlingen af de afgørelser, der er truffet af organisationen, og som påklages til ham i medfør af bekendtgørelsen af 18. august 1970, anså det for sin opgave at efterprøve, om den påklagede afgørelse er truffet på formelt korrekt måde i overensstemmelse med gældende regler og efter den normale udvælgelsesprocedure. Derimod anså han det ikke for sin opgave at tage selvstændig stilling til spørgsmålet om ansøgenes egnethed til tjeneste i et udviklingsland. Mellempfolkeligt Sam-

virkes særlige erfaring på dette område i forbindelse med den særlige udvælgelsesprocedure, bl. a. medvirken af psykologisk sagkyndige, var efter ministerens mening den bedste sikkerhed for afgørelsens saglige rigtighed.

I den foreliggende sag havde der ifølge ministeren ikke været grund til at betvivle sagens formelt korrekte behandling i Mellemfolkeligt Samvirke, og ministeren havde derfor ment foruden på grundlag af A's skrivelser at kunne træffe sin afgørelse på grundlag af organisationens udtalelse uden at finde det nødvendigt at rekvirere de hos organisationen beroende akter. En sådan fremgangsmåde var ifølge ministeren i overensstemmelse med almindelige forvaltningsretlige principper om rekursagers behandling.

Jeg udtalte, at jeg ved sagens bedømmelse fandt at måtte lægge til grund, at ministeren af de af ham ovenfor anførte grunde næppe kunne antages at have pligt til at foretage en fuldstændig materiel prøvelse af de af Mellemfolkeligt Samvirke trufne afgørelser. På den anden side fandt jeg ikke, at der var tilstrækkelige holdpunkter for ministerens antagelse, hvorefter han kun skulle efterprøve, om »den på-

klagede afgørelse er truffet på formelt korrekt måde i overensstemmelse med gældende regler og efter den normale udvælgelsesprocedure«.

Dernæst kunne jeg ikke være enig med ministeren i, at en fremgangsmåde som den, der var anvendt, var i overensstemmelse med almindelige forvaltningsretlige principper om rekursagers behandling, idet jeg tværtimod måtte mene, at det var i overensstemmelse med almindelige forvaltningsretlige principper, at den overordnede instans under en klages behandling indhentede såvel underinstansens udtalelse som dens akter.

Under hensyn hertil samt til den betydning, der er tillagt klageadgangen i bemærkningerne til loven om værnepligtens opfyldelse ved bistandsarbejde i udviklingslande, og idet det også, selvom ministerens standpunkt med hensyn til prøvelsens omfang blev lagt til grund, ville være af betydning, at sagens akter gennemgås i klageinstansen, gav jeg overfor ministeren udtryk for det ønskelige i, at Mellemfolkeligt Samvirkes akter fremtidig indhentes ved behandlingen af klager over de af organisationen trufne afgørelser.

- II.** *Ikke fundet at kunne kritisere, at Justitsministeriets afgørelse om bortfald af underholdsbidrag i anledning af den bidragsberettigedes samliv med en anden mand i overensstemmelse med ministeriets praksis først fik virkning fra førstkommende forfaldsag efter afgørelsen. (J. nr. 462/71).*

M klagede over, at Justitsministeriet havde fastholdt sin afgørelse, hvorefter det bidrag, som det påhvilede ham at betale til sin fraskilte hustru, H's underhold skulle bortfalde med virkning fra første forfaldsdsag efter 5. maj 1970. Han gjorde gældende, at bidraget burde bortfalde fra det tidspunkt, da det overfor ministeriet var dokumenteret, at H havde optaget fast samlivsforbindelse med en anden mand, og ikke fra det tilfældige tidspunkt, da ministeriet traf afgørelse.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at M ved dom af 24. marts 1969 blev skilt fra H bl. a. på vilkår, at han skulle betale bidrag til hendes underhold, dog ikke ud over 5 år fra dommens dato, således at bidragets størrelse fastsattes af overøvrigheden. Københavns Overpræsidium bestemte den 21. maj 1969, at

M med virkning fra den 20. september 1968 skulle svare et månedligt bidrag på 800 kr.

I skrivelse af 4. juni 1969 indbragte M Overpræsidiets afgørelse for Justitsministeriet. Han protesterede mod beløbets størrelse. bl. a. under henvisning til, at han manglede oplysning om H's indtægter efter samlivets ophævelse. Han anførte endvidere, at hendes advokat havde oplyst, at hun var ved at stifte et interessentskab med en keramiker, og at han manglede oplysning om, hvorvidt hun boede sammen med en anden mand.

Justitsministeriet indhentede i den anledning en udtalelse fra Københavns Overpræsidium, der henholdt sig til den trufne afgørelse. Justitsministeriet foranledigede herefter, at H blev afhørt. Hun oplyste til politirapport af 30. juli 1969, at hun ialt i ca. to

måneder i foråret 1969 havde fungeret som lærervikar i K kommune med samlet indtægt ca. 2.000 kr. og herudover ikke havde haft personlige indtægter. Hun havde opholdt sig og arbejdet hos nogle gode venner, en keramikervikar og hans kone, med henblik på uddannelse til keramikervikar og var nu medindehaver af I/S P, en keramisk virksomhed, stiftet ved interessentskabskontrakt af maj 1969 mellem hende og en uddannet keramikervikar. Ifølge interessentskabskontrakten havde de forpligtet sig til at optage yderligere to personer som medinteressenter på lige fod, så snart de pågældende var blevet myndige. De pågældende skulle allerede fra interessentskabets start arbejde med i virksomheden og tilskrives andel af over- og underskud, men ikke have udbetalt noget fast arbejdsvederlag. Til finansiering af virksomheden og dækning af leveomkostninger havde H og hendes medinteressent oprettet en kassekredit.

Den 24. juli 1969 meddelte M Justitsministeriet, at han havde fået vished for, at H levede sammen med en anden mand og havde gjort det siden januar 1969, samt at hun i månedsvis havde virket som lærervikar.

I den anledning blev H påny afhørt til rapport den 8. september 1969. Hun oplyste, at de i interessentskabskontrakten nævnte 4 personer havde fælles bopæl og fælles husholdning. Husholdningsydelse m. v. udredtes af, hvad man kunne fremstille og afsætte af keramik. Umiddelbart var afsætning og indtægter ringe, men i forskudsangivelsen til kildeskat havde de hver især for 1970 beregnet en indkomst på 6.000 kr.

I skrivelse af 9. oktober 1969 meddelte Justitsministeriet M, at det efter et skøn over hans og H's personlige og økonomiske forhold ikke fandt grundlag for at ændre Overpræsidiets afgørelse.

M anmodede Justitsministeriet om atter at overveje sagen, idet han bl. a. henviste til, at H stadig levede sammen med den nu af ham navngivne mand og iøvrigt var i stand til at forsørge sig selv ved almindeligt arbejde. H blev i anledning heraf atter afhørt. Til politirapport af 17. april 1970 oplyste hun, at hun ikke frivilligt ville gå med til en fritagelse for eller nedsættelse af det fastsatte underholdsbidrag. Driftsregnskabet for interessentskabet for tiden 1. april-31. december 1969 viste, at hendes partsfortjeneste i nævnte periode kun

havde udgjort 1.640,40 kr. Interessentskabet var et team, bestående af 4 personer med samme bopæl, samme arbejdsplads og fælles husholdning af en fælles indtægt, der ikke gav mulighed for mad hver dag. Hun ønskede ikke at uddybe spørgsmålet om sit personlige forhold til den af M angivne mand, men oplyste, at de begge var interessenter i selskabet og under oplæring som keramikere. Den pågældende mands totale indtægt fra interessentskabet i perioden 1. april-31. december 1969 havde som H's andraget ialt 1.640,40 kr. Den pågældende mand blev ligeledes afhørt, men han ønskede ikke at kommentere spørgsmålet om samliv med H.

Justitsministeriet meddelte M, at det efter et skøn over hans og H's personlige og økonomiske forhold fandt det rettest, at hustrubidraget bortfaldt med virkning fra førstkommande forfaldsdag og indtil videre.

M anmodede Justitsministeriet om, at sagen måtte blive taget op til fornyet overvejelse, idet han ønskede bortfald af bidraget fra 1. januar 1969. Han anførte, at H's samliv med den pågældende begyndte på dette tidspunkt.

Efter en fornyet gennemgang af sagen fastholdt Justitsministeriet afgørelsen.

I anledning af M's klage udtalte Justitsministeriet, at det den 9. oktober 1969 ikke på det da foreliggende grundlag fandt det godtgjort, at H havde etableret et sådant økonomisk interesserefællesskab med en anden mand, at der var grundlag for at lade bidraget bortfalde. Efter de oplysninger, der forelå i april 1970, fandt ministeriet grundlag for at lade bidraget bortfalde og lod derfor bidraget bortfalde med virkning fra den førstkommande forfaldsdag den 20. maj 1970.

Endvidere udtalte ministeriet, at det i sager om bidragsfastsættelse, hvori ministeriet finder grundlag for at ændre et af overøvrigheden fastsat bidrag, er ministeriets praksis som hovedregel at lade ændringen få virkning fra førstkommande forfaldsdag efter afgørelsen. Dette gælder, hvad enten der er tale om bortfald, nedsættelse eller forhøjelse af et bidrag. I denne forbindelse henviste ministeriet til ombudsmandens udtalelse i en lignende sag.

Ministeriet fandt ikke, at der i M's sag forelå omstændigheder, der kunne begrunde en fravigelse fra den nævnte hovedregel, og ministeriet henholdt sig derfor til sin afgørelse.

Jeg udtalte, at jeg efter de foreliggende oplysninger ikke fandt at kunne kritisere de afgørelser, Justitsministeriet havde truffet. Det var i overensstemmelse med ministeriets praksis, at en ændring af et underholdsbidrag normalt tidligst får virkning fra førstkommende forfaldsdag efter den truffe afgørelse. Som anført af ministeriet havde ombudsmanden tidligere taget stilling til denne praksis, der ikke havde givet grundlag for kritik.

Jeg henlede M's opmærksomhed på den af Højesteret den 29. april 1960 afsagte dom, refereret i Ugeskrift for Retsvæsen 1960, s. 546, og ombudsmandens beretning 1959, s. 19, jfr. beretning 1958, s. 145. Højesteret fandt, under hensyn til den afgørende retlige forskel mellem ægteskab og uægteskabeligt samliv, herunder også at sidstnævnte form for samliv ikke medfører forsørgelsespligt for nogen af parterne, at bestemmelserne i den dagældende ægteskabslovs § 69, stk. 2 – i hvert fald bortset fra ganske ekstraordinære tilfælde – ikke

kunne anvendes analogt på uægteskabeligt samliv.

Hjemmelen til at lade bidrag bortfalde på grund af den bidragsberettigedes forhold måtte herefter ifølge Højesterets dom søges i den dagældende ægteskabslovs § 71, der henlægger afgørelsen til overøvrigheden og forudsætter, at der er sket en forbedring i den bidragsberettigedes økonomiske kår, hvorved samlivsforhold efter omstændighederne vil kunne tages i betragtning som bevismoment.

Den nugældende ægteskabslov (lov nr. 256 af 4. juni 1969 om ægteskabs indgåelse og opløsning) indeholder i §§ 51 og 53, stk. 2, bestemmelser omtrent svarende til de ovenfor nævnte paragraffer i den tidligere ægteskabslov. Den af Højesteret afsagte dom indgik i ægteskabsudvalgets overvejelser vedrørende disse bestemmelser, men gav ikke anledning til at indføre særlige regler om virkningen af bidragsberettigedes etablering af et fast samlivsforhold (betænkning 369/1969, s. 109–110).

- 12.** *Overfor Finansministeriet givet udtryk for det ønskelige i, at der, eventuelt i forbindelse med en ændring af bekendtgørelse nr. 298 af 25. juni 1970, blev optaget en bestemmelse, der præciserer ministeriets fortolkning af begrebet byggedage og samtidig orienterer om den bestående dispensationsmulighed og de retningslinier, der normalt følges ved afgørelse af spørgsmålet om mulig meddelelse af dispensation. (J. nr. 621/71).*

A klagede over, at Finansministeriet, Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, havde tiltrådt Haderslev distriktstoldkammers afgørelse, hvorefter der ved beregningen af merværdiafgift ved nybyggeri ikke kunne tages hensyn til, at byggeriet i en periode havde ligget stille på grund af vejret.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A den 21. august 1970 søgte Haderslev distriktstoldkammer om a conto udbetaling af afgiftsgodtgørelse for et byggeri, som han havde påbegyndt i november 1969. Han gjorde ved denne lejlighed opmærksom på, at byggeriet havde ligget stille i ca. 4 måneder i vinteren 1969–70.

Efter at byggeriet var færdiggjort, søgte A distriktstoldkammeret om udbetaling af den resterende afgiftsgodtgørelse og oplyste, at byggeriet blev iværksat den 15. november 1969, idet der blev gravet delvist ud og en

kældervæg støbt (dette arbejde androg ca. 8.000 kr.), men at byggeriet herefter lå stille til ca. 1. april 1970 på grund af vinteren. A anmodede distriktstoldkammeret om, at der ved beregning af afgiftsgodtgørelse måtte blive taget hensyn til, at byggeriet på grund af den hårde vinter havde ligget stille i 4–5 måneder. Han vedlagde en erklæring fra den murermester, der havde udført murerarbejdet på huset, i hvilken erklæring den pågældende attesterede A's oplysninger om byggeriet, herunder at der blev arbejdet til 1. december 1969, hvorefter byggeriet lå stille til 15. april 1970 på grund af den hårde vinter. A oplyste samtidig, at hans samlede udgift til moms oversteg 30.000 kr., og at han kun havde fået ca. to trediedele refunderet, bl. a. fordi hele perioden 15. november 1969–1. juli 1970 var lagt til grund for beregningen af afgiftsgodtgørelse med en lavere kvadratmetersats.

Distriktstoldkammeret forelagde sagen for Direktoratet for Toldvæsenet og spurgte, om der ved opgørelse af afgiftsgodtgørelse kunne ses bort fra den tid, i hvilket byggeriet havde ligget stille. Direktoratet meddelte distriktstoldkammeret, at det ansøgte ikke kunne bevilges, og oplyste, at det kun i ganske særlige tilfælde havde tilladt, at der ved beregning af byggedage blev set bort fra en stilstandsperiode i byggeriet, men at dette ikke var tilfældet ved tilfældige standsninger som følge af vejrliget.

A klagede over denne afgørelse til Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, idet han bl. a. gjorde gældende, at man ikke kunne tale om tilfældige standsninger i byggeriet i en situation, hvor det var umuligt at gennemføre byggeriet på grund af en ekstraordinært streng vinter.

I den anledning udtalte Direktoratet for Toldvæsenet overfor departementet, at den udbetalte godtgørelse i overensstemmelse med § 1, stk. 1 og 2, i Finansministeriets bekendtgørelse nr. 298 af 25. juni 1970 om godtgørelse for omsætningsafgift af materialer og afgiftspligtige ydelser, der er anvendt til byggeri, var beregnet på grundlag af en af bygningsmyndigheden attesteret byggeperiode fra 11. november 1969 til 28. oktober 1970. Direktoratet oplyste samtidig, at den fulgte praksis i sager som den foreliggende havde til hensigt at medvirke til den enklest mulige administration af reglerne om byggegodtgørelse. Administrationen af og kontrollen i forbindelse med refusion af byggegodtgørelsen ville blive væsentligt forøget, såfremt der skulle tages hensyn til og udøves effektiv kontrol med tilfældige standsninger, herunder standsninger som følge af regn eller frost, der måtte påregnes i forbindelse med et byggeri.

Departementet tiltrådte herefter direktoratets afgørelse og tilføjede, at det af hensyn til det meget omfattende arbejde med administrationen af reglerne om beregning af byggegodtgørelse var nødvendigt med faste regler, og at der ifølge fast praksis ikke skete fravigelse fra disse regler.

I klagen til mig anførte A bl. a., at »byggedage« i Finansministeriets bekendtgørelse ikke kunne forstås på anden måde end aktuelle byggedage og således ikke omfattede de dage i opførelsesperioden, hvor byggeriet på grund af vejrliget rent faktisk havde ligget stille.

Overfor mig henviste Departementet for

Told- og Forbrugsafgifter til, at Finansministeriet efter § 30 i merværdiafgiftsloven (lovbekendtgørelse nr. 308 af 29. juni 1970) efter forhandling med boligministeren fastsætter bestemmelser om, i hvilket omfang godtgørelse kan ydes for afgift, der er betalt af nyt byggeri, herunder om at godtgørelse kan ydes med et fast beløb pr. kvadratmeter etageareal, og at de nærmere regler herefter er fastsat i Finansministeriets fornævnte bekendtgørelse nr. 298 af 25. juni 1970, som nu ændret ved bekendtgørelse nr. 18 af 27. januar 1971.

Efter bekendtgørelsens § 1, stk. 2, er det for byggerier, der strækker sig over tidsrum med forskellige godtgørelsessatser, bestemt, at der skal ydes godtgørelse efter en sats, der fastsættes på grundlag af de forskellige satser efter forholdet mellem antallet af byggedage i hvert tidsrum og det samlede antal dage, byggeriet har været under opførelse.

Departementet henviste endvidere til, at det i bekendtgørelsens § 10 er fastsat, at et byggeri anses som påbegyndt den dato, da arbejdet med fundamentering er påbegyndt, og at byggeriet anses som fuldført den dag, byggeriet er taget i brug, dog senest den dato indflytningstilladelse kan meddeles, eller bygningsattest kan udstedes.

Det var oplyst, at byggegodtgørelsen ville have udgjort 877,20 kr. mere end den udbetalte godtgørelse på 21.647,02 kr., såfremt man så bort fra perioden 1. december 1969–15. april 1970, i hvilken byggeriet skulle have ligget stille.

Endvidere var det anført, at det af hensyn til det store antal byggerier, der var i gang på tidspunktet for en ændring af satserne for byggegodtgørelse, er nødvendigt at have en enkel beregningsregel, der samtidig fører til et rimeligt resultat for bygherren, der bygger i perioder med forskellige godtgørelsessatser, og at disse hensyn er søgt imødekommet med regelen i bekendtgørelsens § 1, stk. 2.

Endelig oplyste departementet, at der kun i enkelte tilfælde, hvor særlige omstændigheder havde været årsag til et byggeris standsning, som f. eks. finansieringsvanskeligheder, tvist mellem bygherre og håndværkere eller bygherrens død, var sket fravigelse af beregningsreglerne. Departementet havde efter fast praksis ikke tilladt fravigelse af reglerne, fordi byggearbejdet havde været standset alene på grund af vejrliget.

Jeg udtalte, at jeg ikke fandt at kunne kritisere den fortolkning, som Departementet for Told- og Forbrugsafgifter havde anlagt af begrebet byggedage som omfattende det antal dage, der er hengået fra byggeriets påbegyndelse til dets fuldførelse, jfr. bekendtgørelsens § 10, uden hensyn til mulige standsninger af byggeriet i opførelsesperioden og den i tilslutning hertil etablerede dispensationspraksis, der ikke sås at være i strid med forudsætningerne i den til grundliggende lovgivning eller at gå ud over rammerne for et skøn, der er baseret på praktiske administrative hensyn. Jeg kunne derfor heller ikke kritisere, at departemen-

tet ikke havde fundet grundlag for at meddele A dispensation fra reglerne om beregning af byggegodtgørelse.

Sagen gav mig imidlertid anledning til overfor Finansministeriet at give udtryk for det ønskelige i, at der, eventuelt i forbindelse med en ændring af bekendtgørelsen, blev optaget en bestemmelse, der præciserer ministeriets fortolkning af begrebet byggedage og samtidig orienterer om den bestående dispensationsmulighed og de retningslinier, der normalt følges ved afgørelsen af spørgsmålet om mulig meddelelse af dispensation.

13. *Ikke fundet grundlag for at kritisere, at Landbrugsministeriet havde forlangt gebyr for udlevering af fotokopier af dokumenter, idet vedkommende ikke kunne anses som »part i en sag« i offentlighedslovens forstand. (J. nr. 747/71).*

A klagede over, at Landbrugsministeriet havde krævet gebyr for udlevering af fotokopier i en sag vedrørende ændring af reglerne om bekæmpelse af åben eller stinkende bipest, som gennemførtes ved Landbrugsministeriets bekendtgørelse nr. 166 af 19. april 1971, idet han gjorde gældende, at han måtte betragtes som part i sagen og derfor havde krav på vederlagsfri kopier.

I § 8, stk. 3, i offentlighedsloven (lov nr. 280 af 10. juni 1970) er der hjemmel til, at justitsministeren kan fastsætte regler om betaling for afskrifter og fotokopier, og sådanne regler er fastsat i Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 453 af 10. november 1970. Bekendtgørelsens § 1 bestemmer, at som betaling for afskrifter og fotokopier af dokumenter, der udleveres efter begæring i henhold til lov om offentlighed i forvaltningen, opkræver vedkommende myndighed 10 kr. for første påbegyndte side og 5 kr. for hver påbegyndt følgende side. Ifølge § 2 skal der dog ikke opkræves betaling for det første eksemplar af en afskrift eller fotokopi af et dokument, der udleveres til en part i den pågældende sag.

Hvorvidt en person kan opfattes som part i offentlighedslovens forstand omhandles i lo-

vens § 10, der bestemmer, at ansøgere, klagere og andre parter i en sag, der er eller har været under behandling i den offentlige forvaltning, kan forlange at blive gjort bekendt med sagens dokumenter.

Det fremgik af motiverne til den tidligere partsoffentlighedslovs § 1 (Folketingstidende 1963/64, tillæg A, sp. 1351), hvorfra § 10, stk. 1, er overført til offentlighedsloven, at udtrykket »parter i en sag« indebærer, at bestemmelsen ikke tager sigte på gennemførelse af generelle forskrifter (love, anordninger, cirkulærer m. v.) eller foranstaltninger af almindelig karakter.

Jeg udtalte, at jeg efter det foreliggende ikke fandt at kunne kritisere det af Landbrugsministeriet indtagne standpunkt, hvorefter A i relation til udfærdigelsen af bekendtgørelsen af 19. april 1971 ikke kunne anses for »part i en sag«, og jeg kunne derfor heller ikke kritisere, at Landbrugsministeriet ved udlevering af fotokopier i sagen vedrørende gennemførelse af den nævnte bekendtgørelse havde afkrævet A gebyr herfor.

14. *Boligministeriets standpunkt, hvorefter varetagelse af fredningsmæssige interesser i et vist omfang er indeholdt i fastlæggelsen af zonegrænser i henhold til byreguleringsloven på grundlag af samlede planlægningsmæssige overvejelser, gav ikke anledning til kritik. (J. nr. 929/70).*

Landinspektør A klagede over en afgørelse, som Byudviklingsudvalget for Frederiksværk-egnen havde truffet og Boligministeriet tiltrådt, og hvorefter der meddeltes afslag på en ansøgning om tilladelse til at opføre de bygninger, der var nødvendige for en campingplads, som ønskedes oprettet på en ejendom i Torup sogn. A anførte, at byudviklingsudvalget og Boligministeriet med de truffede afgørelser havde forvaltet fredningsmæssige interesser, uanset at rette myndighed, nemlig fredningsplanudvalget og fredningsankenævnet, havde været hørt herom. Han begrundede dette med, at byudviklingsudvalget tilsyneladende havde afventet fredningsplanudvalgets afslag, før det traf afgørelse, og at Boligministeriet i sin afgørelse havde bemærket, at fredningsplanudvalget havde modsat sig oprettelsen af campingpladsen, men at fredningsankenævnet havde omgjort afgørelsen, idet ankenævnet efter de foreliggende oplysninger ikke havde fundet tilstrækkeligt grundlag for at modsætte sig arealets anvendelse til campingplads. Endvidere henviste A til, at Boligministeriet havde begrundet sin afgørelse med såvel byudviklingsmæssige som fredningsmæssige årsager.

Det fremgik af sagen, at B og C i skrivelse af 7. september 1968 søgte Hundested kommune om tilladelse til at oprette en campingplads på den omhandlede ejendom.

Sognerådet videresendte ansøgningen til henholdsvis Byudviklingsudvalget for Frederiksværk-egnen og Fredningsplanudvalget for Frederiksborg, Roskilde og Københavns amtsråds kredse med bemærkning, at sognerådet i et møde havde vedtaget at anbefale, at der anlagdes en campingplads det pågældende sted, idet placeringen tæt ved kommunens øvrige rekreative områder var ideel, og der iøvrigt var mangel på campingpladser af en vis kvalitet. Til fredningsplanudvalget tilføjede sognerådet, at det naturligvis nøje ville påse, at pladsen blev anlagt således, at der toges hensyn til de i nærheden beliggende 8-10 sommerhuse og til landskabets præg af fritidsområde iøvrigt.

Fredningsplanudvalget meddelte A og C, at det ville være nødvendigt at indhente

nogle yderligere oplysninger om den påtænkte placering af campingpladsen i relation til den kile mellem stranden og landskabet bagud, som indgik i fredningsplanen, og at man ville vende tilbage til sagen, når disse oplysninger var overvejet. Samtidig anmodede fredningsplanudvalget sognerådet og Boligministeriets kommitterede i byplansager om udtalelser, idet der henvistes til, at arealet var optaget på fredningsplanen for arealer bl. a. i Hundested kommune og udlagt til yderzone i byudviklingsplanen for Frederiksværk-egnen, at fredningsplanudvalget i princippet var enig med sognerådet i det ønskelige i en campingplads indenfor området, men at placeringen i umiddelbar tilknytning til offentligt strandareal forekom at medvirke til at reservere dette for den pågældende campingplads, ligesom de med campingpladsen følgende anlæg og bygninger samt selve pladsens anvendelse ville lukke en af de få i kommunen liggende kiler mellem kysten og det bagved liggende landskab.

Sognerådet udtalte senere bl. a., at det under sin behandling af sagen også havde drøftet placeringen i forhold til stranden, og at man i den forbindelse særlig havde hæftet sig ved, at offentligheden under de bestående forhold ikke kunne anvende strandarealet til ophold og badning.

I forbindelse med en tidligere udstykning fra den omhandlede ejendom havde sognerådet betinget sig, at der udlagdes en offentlig rastepads, og at en del af det til ejendommen hørende strandareal ved tinglysning blev sikret til offentlig badeplads, og sognerådet havde til hensigt som betingelse for udstykning til campingplads at forlange, at den resterende del af strandarealet blev udlagt som offentlig badeplads, idet man derved opnåede, at offentligheden fik mulighed for at benytte arealet.

Sognerådet fandt derfor, at campingpladsens placering som foreslået skabte bedre muligheder for offentligheden til at benytte strandarealet end en opretholdelse af de bestående forhold. Det var rigtigt, at etablering af campingpladsen ville lukke kilen mellem kysten og det bagved liggende landskab, og

dette forhold kunne nok give anledning til nogen betænkelighed. Sognerådet fandt dog, at den aktuelle kile ikke havde nogen særlig landskabelig værdi (flade engdrag), og at den rekreative værdi var begrænset, da offentligheden ikke havde adgang dertil. Man fandt derfor, at værdien af den skabte mulighed for at skaffe baderet for offentligheden var større end det, der mistedes ved den grønne kiles udnyttelse til campingplads. Sognerådet tilføjede, at det var en forudsætning, at campingpladsen blev af høj kvalitet, og at bygningerne m. v. udformedes efter nøje aftale med bl. a. fredningsmyndighederne.

Boligministeriets kommitterede i byplanssager udtalte, at han var enig i de af fredningsplanudvalget fremførte synspunkter og fandt, at tilladelse til etablering af campingpladser o. lign. i den her omhandlede og andre kiler helt tilsidesatte de såvel fredningsmæssige som byplans- og byudviklingsmæssige intentioner, som havde dannet grundlag for udlægget af kilerne. Yderligere ville en campingplads placeret som påtænkt kunne påføre den nærliggende sommerhusbebyggelse alvorlige gener, hvilket også burde indgå i overvejelser om en ændret placering. Den kommitterede tilføjede, at der næppe var hjemmel i byreguleringslovens yderzonebestemmelser til at hindre etablering af selve campingpladsen, hvorimod gennemførelse af bebyggelse, toiletbygninger m. v. i forbindelse med etableringen forudsatte, at byudviklingsudvalget meddelte dispensation, hvilket den kommitterede i det foreliggende tilfælde ikke ville kunne anbefale.

Fredningsplanudvalget meddelte C, at ansøgningen ikke kunne imødekommes. I underretningen til Hundested sogneråd oplystes det, at det afgørende for fredningsplanudvalget havde været, at det princip, der var bærende i fredningsplanen fra Hundested til Helsingør, nemlig opretholdelse af et antal »grønne kystkiler« til anvendelse for 1-dags turister, ikke ville kunne holde for Kikhavnområdet, såfremt kilen her blev afskåret ved en anvendelse, der i princippet ligger nær den anvendelse, som er karakteristisk for de kystområder, der er optaget af privat sommerhusbebyggelse. Man erkendte imidlertid behovet for campingpladser på Halsnæs og var villig til – i samarbejde med sognerådet – at undersøge og i givet fald fremme alternative muligheder.

Fredningsplanudvalgets afgørelse blev ind-

anket for Fredningsankenævnet for Københavns og øernes amter.

Byudviklingsudvalget modtog sagen tilbage fra fredningsplanudvalget med genpart af svaret til C, hvorefter byudviklingsudvalget meddelte C, at det ikke kunne meddele tilladelse til, at der på ejendommen opførtes bygninger til brug for en campingplads. Denne afgørelse påklagedes til Boligministeriet af advokat D.

Fredningsankenævnet meddelte D, at ankenævnet efter det foreliggende ikke fandt tilstrækkeligt grundlag til at modsætte sig arealets anvendelse til campingplads. Der var herved lagt vægt på, at Hundested kommune havde anført, at det forudsattes, at campingpladsen blev af høj kvalitet, og at bygninger m. v. udformedes efter nøje aftale med bl. a. fredningsmyndighederne og på det givne tilsagn om, at hele det til ejendommen hørende strandareal ville blive åbnet for offentligheden til ophold og badning. Under henvisning hertil meddeltes i medfør af naturfredningslovens § 35 tilladelse til at etablere den ansøgte campingplads i overensstemmelse med det indsendte forslag.

D tilsendte Boligministeriet fredningsankenævnets afgørelse med tilhørende kortkopi. Under henvisning til, at fredningsmyndighederne nu havde meddelt den nødvendige tilladelse til anlæg af campingpladsen, bad han Boligministeriet om tilladelse til opførelse af de nødvendige bygninger. Boligministeriet anmodede byudviklingsudvalget om en udtalelse. Grundejerforeningen Galgebjerggård protesterede i to skrivelser til byudviklingsudvalget mod oprettelse af campingpladsen, bl. a. under henvisning til de gener for området, der var forbundet med projektets gennemførelse.

Byudviklingsudvalget svarede Boligministeriet, at udvalget havde undergivet sagen fornyet behandling i et møde, samt at udvalget fandt at måtte fastholde sin tidligere afgørelse. Udvalget vedlagde skrivelserne fra Galgebjerggård grundejerforening.

Boligministeriet forelagde sagen for den kommitterede, der svarede, at han ikke fandt, at oplysningerne i det af ministeriet fremsendte materiale kunne motivere en ændret indstilling eller give anledning til supplerende bemærkninger, og at han var enig med byudviklingsudvalget i den trufne afgørelse.

Herefter meddelte Boligministeriet D, at det

kunne tilslutte sig den afgørelse, byudviklingsudvalget havde truffet. Ministeriet fandt, at etablering af en campingplads det pågældende sted ville være i strid med såvel de byudviklings- som de fredningsmæssige hensyn, der bl. a. havde dannet grundlag for udlægget af de grønne kiler i området

Byudviklingsudvalget udtalte i anledning af A's klage til mig, at campingpladsen ønskedes anlagt på en ejendom, der ligger ud til Kattegat i en landskabskile mellem sommerhusområderne ved Kikhavn og Galgebjerg, hvilket ville medføre, at kysten afskæres fra baglandet. Sådanne landskabskiler er karakteristiske for samtlige byudviklingsplaner i Frederiksborg amt, der omfatter kyststrækninger. Det er ifølge udvalget af stor byplanmæssig betydning, at landskabskilerne, der iøvrigt er af mindre omfang, ikke overgår til en udnyttelse kun forbeholdt en begrænset del af befolkningen, uanset om overgangen tjener til udvidelse af den tilstødende sommerhusbebyggelse eller etablering af campingpladser.

Boligministeriet udtalte, at det fortsat måtte være af den opfattelse, at det også udfra byudviklingsmæssige hensyn var af afgørende betydning, at de udlagte landskabskiler, der skaber adgang fra baglandet til kystarealerne ved Kattegat, friholdes for enhver form for bebyggelse, og at campingpladser o. lign. henvises til placering andetsteds i landzone udenfor de grønne kiler.

Med henvisning til, at A havde gjort gældende, at byudviklingsloven ikke tilgodeser fredningsmæssige hensyn eller rekreative interesser, og at ministeriet derfor ikke havde været berettiget til at fremføre fredningsmæssige årsager som begrundelse for afslaget, udtalte ministeriet, at varetagelse af fredningsmæssige interesser i et vist omfang er inde-

holdt i fastlæggelsen af zonegrænser i henhold til byreguleringsloven på grundlag af samlede planlægningsmæssige overvejelser, hvori f. eks. også kloakeringsmæssige og trafikmæssige overvejelser indgår. Fredningsplanudvalgene og/eller Ministeriet for kulturelle Anliggender var iøvrigt repræsenteret i adskillige byudviklingsudvalg – og er det nu i alle udvalgene – og i det godkendende organ Byplannævnet. Såfremt fredningsmæssige hensyn var indgået i bestemmelsen af placeringen af et område i yderzone (landzone), ville en af Boligministeriet truffet senere afgørelse vedrørende en ejendom indenfor dette område – foruden byudviklingsmæssige interesser – i konsekvens heraf også indbefatte fredningsmæssige interesser.

Bemærkningen i ministeriets skrivelse til A, hvorefter »etablering af en campingplads det pågældende sted ville være i strid med såvel de byudviklingsmæssige som de fredningsmæssige hensyn, der bl. a. har dannet grundlag for udlægget af de grønne kiler i området ...«, var således ikke udtryk for, at der ved sagens afgørelse specielt eller eksklusivt var varetaget fredningsmæssige hensyn, men for, at der ved sagens behandling var foretaget en samlet vurdering af konsekvenserne ved en eventuel tilladelse til etablering af campingpladsen i den ved byudviklingsplanen også af byudviklingsmæssige hensyn fastlagte grønne kile.

Jeg udtalte, at jeg ikke fandt at kunne kritisere, at Byudviklingsudvalget for Frederiksværk-egnen havde afslået at meddele tilladelse til opførelse af de bygninger, der var nødvendige til oprettelse af campingpladsen, og at Boligministeriet havde tiltrådt denne afgørelse.

15. *Handelsministeriets fortolkning og administration af § 10 i lov nr. 68 af 15. marts 1967 om statsautoriserede revisorer for så vidt angår disses adgang til samtidig at være eksekutorer gav ikke grundlag for kritik. (J. nr. 117/71).*

Den 5. oktober 1971 tilskrev jeg formanden for Foreningen af statsautoriserede Revisorer således:

»I skrivelser af 30. januar, 16. februar og 21. april 1971 har De som formand for Foreningen af statsautoriserede Revisorer klaget over Handelsministeriets fortolkning og administration af § 10, stk. 2, i lov nr. 68 af 15.

marts 1967 om statsautoriserede revisorer. De har principalt klaget over ministeriets standpunkt, hvorefter den nævnte lovbestemmelse afskærer statsautoriserede revisorer fra at være eksekutorer uden særlig tilladelse fra Handelsministeriet, subsidiært over de af ministeriet fastlagte almindelige retningslinier for meddelelse af sådan tilladelse.

I den anledning har jeg modtaget udtalelser af 15. og 24. marts 1971 fra henholdsvis Revisorkommissionen og Handelsministeriet. Den 3. maj 1971 forelagde jeg de modtagne udtalelser for Dem, og De har i skrivelse af 7. juni 1971 fremsat Deres bemærkninger til udtalelserne, hvorefter Revisorkommissionen og Handelsministeriet har afgivet supplerende udtalelser af henholdsvis 16. juli og 6. august 1971.

Fortolkningen af § 10, stk. 2, 1. pkt.

§ 10, stk. 2, 1. pkt., er sålydende:

»Stillingen som statsautoriseret revisor er uforenelig med advokatvirksomhed eller anden virksomhed, som er betinget af offentlig autorisation, bevilling eller næringsbrev eller med stillingen som bestyrelsesmedlem, direktør, administrator, likvidator eller funktionær i en erhvervsvirksomhed eller institution, som driver anden erhvervsvirksomhed end revision.«

Handelsministeriet har i cirkulærskrivelse nr. 79 af 23. april 1969 til samtlige amtmænd og overpræsidenten i København under henvisning til denne bestemmelse henledt opmærksomheden på, at stillingen som statsautoriseret revisor er uforenelig bl. a. med virksomhed som eksekutor.

De har i Deres klage af 30. januar 1971 gjort gældende, at selvom hvervet som eksekutor er betinget af offentlig autorisation og for så vidt kunne være omfattet af § 10, stk. 2, 1. pkt., er denne rent sproglige forståelse ikke tvingende, idet regelen om »virksomhed, som er betinget af offentlig autorisation, bevilling eller næringsbrev« er sat i nøje sammenhæng med regelen om advokatvirksomhed, der i så godt som alle tilfælde er en livsstilling, mens eksekutorhvervet efter selve sin karakter er begrænset til en enkelt opgave – normalt af indtil et par års varighed – og opfører sig med denne opgaves løsning. Hvis ordene »eller anden virksomhed« læses således, at virksomheden i hvert fald til en vis grad skal kunne sammenlignes med advokatvirksomhed, er hvervet som eksekutor ikke omfattet af lovens ordlyd.

Da ordlyden således på baggrund af sammenstillingen med advokatvirksomhed ikke efter Deres opfattelse med sikkerhed omfatter eksekutorhvervet, har De gennemgået lovens forhistorie og herunder anført følgende:

Før revisorloven af 1967 fandtes lovreg-

lerne om statsautoriserede revisorer i næringsloven nr. 138 af 28. april 1931, afsnit II. I denne lovs § 71 indeholdes et forbud mod, at statsautoriserede revisorer beklædte noget stats- eller kommunalt embede eller anden fast lønnet offentlig stilling, og der var givet Handelsministeriet adgang til yderligere at bestemme, at visse erhvervsvirksomheder ikke måtte forenes med bestillingen som statsautoriseret revisor. I henhold til denne sidste bestemmelse fastsatte Handelsministeriet ved bekendtgørelse nr. 116 af 6. april 1933, § 1, regler om, at statsautoriserede revisorer ikke måtte drive en lang række virksomheder eller »nogen virksomhed, der kan sidestilles med de her nævnte«.

Blandt de udtrykkelig nævnte virksomheder var lønnet sagførervirksomhed, men det har i de 34 år, hvori disse regler var i kraft, aldrig været hævdet, at eksekutorhvervet kunne sidestilles med sagførervirksomhed eller nogen anden af de særskilt opregnede virksomheder.

Ifølge bekendtgørelsens § 1, stk. 2, kunne ministeriet også i tilfælde, der faldt udenfor den almindelige regel i § 1, forbyde en statsautoriseret revisor at drive en erhvervsvirksomhed, der skønnedes uforenelig med stillingen som statsautoriseret revisor. Der er ikke i henhold til denne regel truffet nogen bestemmelse om, at en statsautoriseret revisor ikke kunne beklæde hvervet som eksekutor.

I konsekvens af disse regler har statsautoriserede revisorer i tiden fra næringsloven af 1931 og indtil revisorloven af 1967 ganske regelmæssigt kunnet beklæde eksekutorhvervet, uden at det i denne periode, så vidt det er foreningen bekendt, på noget tidspunkt har været blot antydet, at dette skulle være uforeneligt med enten næringsloven af 1931 eller bekendtgørelsen af 1933, ligesom det ikke har været antydet, at eksekutorhvervet ikke burde kunne forenes med stillingen som statsautoriseret revisor.

Udkast til revisorloven blev udfærdiget af et under Næringslovskommissionen nedsat udvalg, Næringslovskommissionens Revisorudvalg, der afgav betænkning med lovudkast den 4. marts 1963 (optaget som bilag 1 til kap. I i betænkning nr. 374/1965). Forslagets § 10, stk. 2, gik uændret over i Handelsministeriets lovforslag og derfra i selve loven. Hverken denne bestemmelse eller nogen anden bestemmelse i loven omhandler ekseku-

torhvervet, og dette hverv nævnes ikke i de offentliggjorte betænkninger eller forhandlinger i forbindelse med lovens tilblivelse. Det er imidlertid både i Revisorudvalgets bemærkninger til lovudkastets § 10 og i Handelsministeriets bemærkninger til lovforslagets tilsvarende bestemmelse anført, at reglerne »i det væsentlige svarer til de gældende«.

De har heraf konkluderet, at det forekommer utænkeligt, at man ved anvendelse af en ændret formulering af loven af 1967, der tilsigtede i højere grad, end det var tilfældet i næringsloven af 1931, at placere reglerne direkte i selve loven, kan have tilsigtet en så væsentlig ændring som at inddrage eksekutorhvervet under de forbudte virksomheder, når det samtidig blev anført, at bestemmelserne i det væsentlige svarede til de gældende. Et forbud mod, at en statsautoriseret revisor overtog hvervet som eksekutor, ville være en væsentlig ændring i den hidtil helt faste retstilstand.

De har endvidere anført, at selvom spørgsmålet om eksekutorhvervet ikke ses gengivet noget sted i referater, betænkninger eller kommentarer, har spørgsmålet været berørt i Revisorudvalget, jfr. tidsskriftet *Revision og Regnskabsvæsen*, nr. 7, der indeholder en redegørelse for de nye regler af statsautoriseret revisor K G Jensen, der var medlem af Revisorudvalget. Der redegøres heri for reglerne i lovens § 10, stk. 2, sammenlignet med de hidtil gældende regler, og i slutningen af dette afsnit anføres det udtrykkelig, at der i de nye bestemmelser ikke ligger nogen skærpelse, og at en statsautoriseret revisor fortsat vil kunne lade sig udnævne til eksekutor. De har bemærket, at denne udtalelse ikke beror blot på en af K G Jensen personlig foretaget fortolkning, men bygger på, at det ifølge hans referat til foreningen under et møde i Revisorudvalget ganske kort blev nævnt, at de foreslåede regler ikke ville berøre eksekutorhvervet. På denne baggrund har foreningen måttet mene, at dette forhold lå aldeles fast, og har derfor ikke fundet nogen anledning til at henstille, at det blev klargjort i udkastet eller under lovforslagets behandling i Folketinget.

Endelig har De oplyst, at spørgsmålet om retningslinier for tilladelse i henhold til lovens § 10, stk. 2, 2. pkt., af Handelsministeriet har været forelagt Revisorkommissionen, der ved sin besvarelse har lagt Handelsministeriets fortolkning: at eksekutorhvervet var

omfattet af § 10, stk. 2, 1. pkt., til grund. Kommissionens udtalelse kan derfor ifølge Deres opfattelse ikke tages til indtægt for Handelsministeriets fortolkning.

I udtalelsen af 15. marts 1971 har Revisorkommissionen anført, at det er korrekt, at kommissionen i sin udtalelse af 4. marts 1970 vedrørende retningslinier for meddelelse af tilladelse til at påtage sig eksekutorhvervet, ikke gik ind på spørgsmålet om, hvorvidt eksekutorhvervet var omfattet af lovens § 10, stk. 2, 1. pkt.

Et mindretal i kommissionen (K G Jensen og Thøger Nielsen) har udtalt, at der efter dets mening kan herske tvivl om, hvorvidt lovens § 10, stk. 2, 1. pkt., skal fortolkes således, at den omfatter hvervet som dødsbo-eksekutor.

Kommissionens flertal har i anledning af mindretallets udtalelse meddelt, at det er enig i Handelsministeriets forståelse af den omhandlede bestemmelse.

Handelsministeriet har i udtalelsen af 24. marts 1971 overfor det af foreningen anførte gjort gældende, at § 10, stk. 2, 1. pkt.'s formulering omfatter enhver form for virksomhed, der er betinget af offentlige bevillinger m. v., såvel livsstillinger som ad hoc hverv. Ministeriet ser ikke noget grundlag for, at bestemmelsen kun skulle omfatte egentlige livsstillinger, og samme lovbestemmelse indeholder da også forbud mod, at statsautoriserede revisorer beklæder andre ad hoc hverv – således hvervet som likvidator.

Efter ministeriets opfattelse er denne fortolkning af loven ikke blot i overensstemmelse med lovens ord, men også med lovens forarbejder og lovens formål.

Af bemærkningerne til forslaget til revisorloven fremgår det ifølge ministeriet, at det ikke som ved næringsloven af 1931 er fundet rimeligt at sidestille de statsautoriserede revisors arbejdsområde med det arbejde, der udføres af andre næringsdrivende med offentlig autorisation. I bemærkningerne henvises herved til udviklingen i de statsautoriserede revisors betydning og ansvar. Senere i bemærkningerne peges der tillige på, at den statsautoriserede revisors arbejde også har en samfundsmæssig betydningsfuld funktion i forbindelse med kreditgivning og tilvejebringelsen af den for erhvervselskabers trivsel fornødne kapital.

Ministeriet har gjort gældende, at det er

på denne baggrund man må se bestemmelserne i lovens § 10 og bemærkningerne hertil, hvor det anføres, at »bestemmelserne, der i det væsentlige svarer til de gældende, tilsigter at sikre revisorernes fulde uafhængighed«. Formuleringen indebærer således, at der under hensyn til revisorernes fulde uafhængighed kan være afvigelser fra den tidligere retstilstand på dette område.

De før revisorloven gældende bestemmelser i næringslovens § 71 fastsatte alene, at ministeriet kunne bestemme, at visse erhvervsvirksomheder ikke måtte forenes med stillingen som statsautoriseret revisor, og i Handelsministeriets bekendtgørelse af 6. april 1933 blev det ikke forbudt en statsautoriseret revisor at være eksekutor. Men da disse bestemmelser blev givet, var der som følge af de statsautoriserede revisorers daværende stilling i samfundet ikke nogen naturlig baggrund for at beskæftige sig med spørgsmålet om adgangen særlig for statsautoriserede revisorer til at blive eksekutorer. Ministeriet har herved henvist til, at revisorernes uafhængighed som nævnt dengang ikke var af den samme betydning som nu.

Under behandlingen af forslag til revisorloven beskæftigede det pågældende folketingsudvalg sig da også med uafhængigheden. Ministeriet har herved henvist til en af handelsministeren til udvalget afgivet udtalelse om betænkeligheden ved en statsautoriseret revisors medlemskab af bestyrelsen i et erhvervsdrivende aktieselskab og bemærket, at det på tilsvarende måde kan give anledning til betænkeligheder, såfremt en statsautoriseret revisor er eksekutor i et bo med særlige erhvervsmæssige interesser. Ministeriet har tilføjet, at kravet om revisorers uafhængighed i Niels Petersen: »Revisionslæren i Grundrids«, 2. udgave, side 23, er formuleret derhen, at revisorer ikke eller kun i begrænset omfang må have andet erhverv eller være økonomisk interesseret i erhvervsvirksomhed der ligger udenfor hans sag. Som begrundelse herfor anføres det:

»Det ville ellers være vanskeligt for revisor at se bort fra de oplysninger, han kom i besiddelse af gennem sin revision, og at undlade at udnytte disse i sin egen virksomhed. Alene den omstændighed, at forholdet eksisterede, ville være egnet til at skabe en for revisionsinstitutionen skadelig mistillid«.

Endelig har Handelsministeriet anført, at

udviklingen indenfor skattelovgivningen må antages at have været medvirkende årsag til, at særlig erhvervsdrivende i højere grad nu har behov for bistand af statsautoriserede revisorer end tidligere og i forbindelse hermed også har fundet det hensigtsmæssigt i videre omfang at indsætte revisorer som eksekutorer i deres testamente, uanset at enhver revisor lige så godt kunne yde den nødvendige bistand uden netop at være eksekutor.

I Deres bemærkninger til de udtalelser, som Revisorkommissionen og Handelsministeriet har afgivet, har De til det af ministeriet anførte fremhævet, at ministeriet ikke har kunnet henvise til nogen udtalelse i lovens samlede forarbejder, hvoraf det fremgår, at det har været meningen at ændre den hidtidige retstilstand, således at en statsautoriseret revisors overtagelse af hvervet som eksekutor herefter skulle kræve Handelsministeriets tilladelse. Ministeriet har ej heller kommenteret det af Dem anførte, hvorefter det i Næringslovskommissionens Revisorudvalg kort blev nævnt, at de foreslåede regler – der svarer til lovens – ikke ville berøre eksekutorhvervet. Rigtigheden af det af Dem herom anførte må ifølge Deres opfattelse herefter betragtes som erkendt, og Revisorudvalgets udtalelse er således den eneste, der under hele lovens tilblivelse er fremsat vedrørende det her omhandlede spørgsmål.

De har endvidere peget på, at ministeriet ikke har søgt at antageliggøre, at det på noget tidspunkt i perioden 1931-67 har været antydet, at de statsautoriserede revisorers udførelse af hvervet som eksekutor kunne anfægte deres uafhængighed. De har endelig anført, at ministeriets udtalelse synes at måtte forstås således, at ministeriet under hele lovens tilblivelseshistorie har forudsat, at den nye regel omfatter eksekutorhvervet. De har hertil bemærket, at De ikke kan forestille Dem, at ministeriet på denne baggrund kan have kommenteret lovforslagets § 10 med, at bestemmelserne »i det væsentlige svarer til de gældende«. Hvis ministeriet havde været af den opfattelse, at den foreslåede regel totalt ændrede retstilstanden på et punkt af generel betydning, måtte man nødvendigvis have givet udtryk herfor i bemærkningerne, og da dette ikke er sket, finder De, at det efter Handelsministeriets redegørelse synes sikkert, at den nu hævdede forståelse er opstået efter lovens vedtagelse.

Handelsministeriet har i sin supplerende udtalelse anført, at forudsætningen om, at de i loven indeholdte regler om revisores uafhængighed ikke berørte eksekutorhvervet, som De har påberåbt Dem, ikke ses at være kommet til udtryk i Næringslovskommissionens eller Handelsministeriets forarbejder til loven. Spørgsmålet har i hvert fald ikke været taget op på en sådan måde, at det har givet anledning til omtale i referater fra kommissionen eller i ministeriets akter. Ministeriet har endvidere oplyst, at det iøvrigt hverken kan bekræfte eller afkræfte, at det, som af Dem anført, i Næringslovskommissionens Revisorudvalg kort skulle være blevet nævnt, at »de foreliggende regler, der svarer til lovens, ikke ville berøre eksekutorhvervet«. Handelsministeriet har endelig henvist til, at når ministeriet ikke som af Dem anført har antageliggjort, at det har været antydnet, at de statsautoriserede revisors udførelse af hvervet som eksekutor i perioden 1931-67 kunne anfægte deres uafhængighed, skyldes det, at dette spørgsmål, således som ministeriet tidligere har nævnt, ikke i denne periode har haft den aktualitet, som det siden har fået.

Retningslinierne for meddelelse af dispensation.

Revisorlovens § 10, stk. 2, 2. pkt., er sålydende:

»Handelsministeren kan undtage herfra, såfremt den omhandlede virksomhed eller stilling skønnes at være uden indflydelse på den pågældendes stilling som uafhængig revisor«.

Handelsministeriet har i cirkulærskrivelse nr. 98 af 28. april 1970 meddelt de generelle retningslinier, som ministeriet efter indstilling fra Revisorkommissionen fremtidig vil anvende ved bedømmelsen af, hvorvidt eksekutorhvervet for en statsautoriseret revisor må skønnes at være uden indflydelse på den pågældendes uafhængighed.

De har hertil som Deres subsidære standpunkt anført, at de af ministeriet i cirkulærskrivelsen fastlagte almindelige retningslinier er i strid med direkte udtalelser i Revisorudvalgets bemærkninger og Handelsministeriets kommentar til henholdsvis udkastets og lovforslagets § 10. De har gjort gældende, at revisorlovens § 10, stk. 2, 1. pkt., nævner – på samme måde som § 1 i bekendtgørelsen af 1933 – udtrykkelig hvervet som likvidator blandt de virksomheder, der ikke kan overta-

ges af en statsautoriseret revisor uden ministeriets tilladelse. Både i Revisorudvalgets bemærkninger til lovudkastets § 10 og i ministeriets bemærkninger til lovforslagets § 10 anføres det om dispensationsbestemmelserne:

»En sådan dispensationshjemmel skønnes navnlig at kunne få betydning med hensyn til hvervet som likvidator, idet et sådant hverv sjældent vil berøre vedkommendes uafhængige stilling som revisor«.

Når hvervet som likvidator således behandles væsentligt anderledes end hvervet som direktør eller bestyrelsesmedlem, kan dette – da likvidator i hvert fald har samme kompetence som en direktør eller en samlet bestyrelse – ifølge det af Dem anførte kun være begrundet med den afgørende forskel, at likvidatorhvervet går ud på – og alene går ud på – at afvikle virksomheden, og at hvervet som følge heraf er tidsbegrænset.

De har herved bemærket, at hvervet som eksekutor er ganske af samme karakter som likvidatorhvervet. I de i cirkulærskrivelsen af 28. april 1970, nr. 2, omhandlede tilfælde, hvortil tilladelse til at overtage hvervet som eksekutor normalt skal nægtes, vil opgaven for eksekutorer være i princippet ganske den samme som den opgave, der påhviler en likvidator. Dødsbo-ejerforhold eller delvis ejerforhold til den pågældende virksomhed skal bringes til ophør enten ved direkte arveudlæg eller ved afvikling af virksomheden, således at provenuet tilfalder enten arvingerne eller kreditorerne. Afviklingen af virksomheden kan bestå i et salg af virksomheden som helhed med aktiver og passiver, i et salg af aktiverne samlet eller eventuelt i en realisation af de enkelte aktiver. Ved ingen af disse dispositioner adskiller eksekutorhvervet sig fra hvervet som likvidator, bortset fra at likvidator formentlig i statistisk set flere tilfælde vil stå med en insolvent og standset virksomhed, hvor særskilt realisation af de enkelte aktiver må finde sted. Nogen begrebsmæssig eller praktisk forskel gør dette imidlertid ikke. Eksekutors hverv er ganske som likvidators: at bringe det hidtidige ejerforhold til virksomheden til ophør, og der ses ikke at kunne være det mindste reelle grundlag for at gøre forskel på de to hverv med hensyn til, om tilladelse skal meddeles.

De har endvidere anført, at man ved i cirkulærskrivelsen i nr. 2, sidste sætning, at tage det forbehold, at tilladelse normalt skal gives,

hvis »der alene er tale om afvikling af en forretning«, har erkendt betydningen af de i lovmotiverne anførte synspunkter vedrørende likvidatorer. De finder det herefter urigtigt, når nr. 2 som helhed går ud fra den forudsætning, at eksekutorerne i almindelighed har andre opgaver end at foretage afvikling, hvilken bestemmelse må antages at føre til, at tilladelse i almindelighed vil blive nægtet i de i nr. 2 nævnte tilfælde.

De har desuden nævnt, at den forskel, der synes at bestå mellem likvidatorer og ekskuratorer med hensyn til pligten til at afslutte henholdsvis likvidationen og boet, taler mere for at give tilladelse til overtagelse af eksekutorhvervet end til overtagelse af hvervet som likvidator, idet reglerne for eksekutorernes vedkommende findes i eksekutorloven, lov nr. 119 af 20. april 1926 med senere ændringer, §§ 5, 6 og 12, hvorimod der ikke findes bestemte regler i almindelighed med angivelse af frister for likvidatorer.

De har endelig som begrundelse for Deres standpunkt anført, at Revisorkommissionens før omtalte udtalelse af 4. marts 1970 er uden betydning, idet der er åbenbar uoverensstemmelse mellem udtalelsens præmisser og konklusion. Revisorkommissionen har på baggrund af de øvrige forbud i lovens § 10 og bemærkningerne til lovforslaget meddelt, at det efter kommissionens opfattelse er af afgørende betydning, om ekskutors hverv i det konkrete dødsbo nærmest må sidestilles med en likvidators afviklingsopgaver eller med et bestyrelsesmedlems eller en direktørs deltagelse i ledelsen af en almindelig forretningsvirksomhed. Denne tanke har De fundet, at kommissionen ganske undlader at forfølge, idet man i hele resten af udtalelsen indskrænker sig til at søge at uddrage retningslinier af Handelsministeriets hidtidige afgørelser.

Revisorkommissionen har i sin udtalelse af 15. marts 1971 med hensyn til Deres subsidiære standpunkt delt sig i et flertal og et mindretal.

Flertallet har fastholdt kommissionens udtalelse af 4. marts 1970 og har herved fremhævet, at efter dets opfattelse kan et typisk arveudlæg af afdødes erhvervsvirksomhed til enke og øvrige arvinger ikke sidestilles med den afvikling af virksomheden, der er typisk for likvidation. Det er ansvaret for videregivelsen af den levende erhvervsvirksomhed, der kan påvirke revisors uafhængighed.

I anledning af det af Dem anførte om, at kommissionen ganske undlod at forfølge den tanke, at eksekutors hverv i det konkrete dators afviklingsopgaver el. lign., har flertallet dators afviklingsopgaver el. lign. har flertallet anført, at det finder det stemmende med såvel dette synspunkt som med Handelsministeriets hidtidige afgørelser, at dispensation normalt nægtes, når eksekutorhvervet inkluderer videreførelse af en levende erhvervsvirksomhed, idet eksekutor da typisk i kraft af boets aktiebesiddelse bliver bestyrelsens og direktionens overordnede, principielt med reel afskedigelsesret, mens dispensation normalt gives, når hovedopgaven er afvikling som ved likvidation, eller når boets indflydelse er begrænset.

Mindretallet (K G Jensen og Thøger Nielsen) har udtalt, at såfremt det antages at være tilfældet, at revisorlovens § 10, stk. 2, 1. pkt., omfatter eksekutorhvervet, bør Handelsministeriets praksis ændres, således at tilladelse gives som alt overvejende hovedregel, navnlig når det godtgøres, at de revisionsmæssige opgaver i en erhvervsvirksomhed knyttet til boet varetages af fremmede revisorer.

Handelsministeriet har i sin udtalelse af 24. marts 1971 anført, at de paralleller, De har draget til revisorernes virksomhed som likvidator, er mindre relevante, idet likvidatorvirksomhed, der ikke er betinget af nogen offentlig godkendelse, er af en anden karakter end eksekutorvirksomhed.

I den forbindelse har Handelsministeriet anført, at en revisor i det daglige arbejde ikke – som når det drejer sig om eksekutorhvervet – har mulighed for, måske ubevidst, at lade sig påvirke af det for ham ønskelige i senere at opnå et hverv som likvidator.

Handelsministeriet har efter revisorlovens ikrafttræden kun modtaget 3 ansøgninger fra revisorer, der ønskede at være likvidatorer, og de to er imødekommet. I samme tidsrum har ministeriet modtaget 36 ansøgninger om tilladelse til at overtage hvervet som eksekutor, hvor der alene er givet afslag i 9 tilfælde.

De har i Deres bemærkninger til det af Revisorkommissionen og Handelsministeriet anførte fastholdt Deres standpunkt. De har fremhævet, at ministeriets afvisning af at sammenstille eksekutorhvervet med likvidatorhvervet er bygget på tre synspunkter, der af Dem kommenteres således:

1) Handelsministeriet har anført, at likvi-

datorhvervet i modsætning til eksekutorhvervet ikke er betinget af nogen offentlig godkendelse. – Denne forskel mener De kun har betydning for selve fortolkningen af loven med henblik på foreningens principielle standpunkt, mens den ikke berører realiteten.

2) Handelsministeriet har anført, at likvidatorvirksomhed er af en anden karakter end eksekutorvirksomheden, uden at begrunde det nærmere. – De anfører hertil, at for så vidt Handelsministeriet har henvist til Revisorkommissionens udtalelse, er det som anført i Deres klageskrivelse vel nok hyppigere for likvidatorer end for eksekutorer et spørgsmål om en egentlig afvikling med salg af virksomhedens enkelte aktiver og efterfølgende fyldestgørelse af kreditorerne. Ved mange likvidatorhverv er det imidlertid ved hvervets begyndelse et åbent spørgsmål, om afviklingen vil få denne karakter, eller om det vil være muligt at afhænde virksomheden samlet. I det sidste tilfælde vil der ikke være den ringeste forskel i realiteten mellem likvidatorers og eksekutorers stilling. Også for eksekutorer kan det være et åbent spørgsmål, om en egentlig likvidation skal finde sted.

3) Handelsministeriet har anført, at der er mulighed for, at revisor i det daglige arbejde måske ubevidst lader sig påvirke af det for ham ønskelige i senere at opnå et hverv som eksekutor, mens denne mulighed ikke foreligger med hensyn til hvervet som likvidator. – De medgiver, at denne forskel består, men anfører, at det er meget vanskeligt at se, hvorfor den her nævnte mulighed for en senere fordel skulle kunne påvirke revisor mere end utallige andre muligheder for fordele. En konsekvent gennemførelse af dette synspunkt skulle føre til, at man helt afskaffede muligheden for, at en statsautoriseret revisor kunne blive eksekutor, hvilket imidlertid ikke er sket.

Revisorkommissionen har i sin supplerende udtalelse af 16. juli 1971 bl. a. anført, at kommissionens flertal fastholder de synspunkter, der er kommet til udtryk i dets tidligere udtalelse, og fremhævet, at det er en typisk opgave for en likvidator at afvikle en forretningsvirksomhed, mens det er en typisk opgave for en eksekutor at videreføre og ved arveudlæg videregive en forretningsvirksomhed til arvingerne. Det er flertallets opfattelse, at hvis et eksekutorhverv oplyses at bestå i hurtig afvikling af en forretningsvirksomhed, er det indiceret, at der gives dispensation, så en

statsautoriseret revisor kan være eksekutor, og omvendt, at hvis et likvidatorhverv forventes at indebære en ikke ganske kortvarig videreførelse af en forretningsvirksomhed, er det indiceret, at der ikke skal meddeles en statsautoriseret revisor tilladelse til at være likvidator.

Kommissionens synspunkter er baseret på revisorlovens § 10's fremhævelse af hensynet til revisors uafhængighed og på en sammenholdelse med de øvrige forbudsbestemmelser i § 10. Det præciseres, at kommissionen ikke ved omtalen af eksekutors ansvar sigter specifikt på et muligt erstatningsansvar. Det, kommissionens flertal lægger vægt på, er eksekutors naturlige ansvar for, at den forretningsvirksomhed, han får under sin varetægt, kan videreføres, mens bobehandlingen står på, og ved bobehandlingens afslutning i det typiske tilfælde udlægges til arvingerne. Det er flertallets opfattelse, at varetagelsen af virksomhedens rent forretningsmæssige interesser og dens mulige økonomiske problemer vil kunne rejse tvivl om en statsautoriseret revisors uafhængighed. Dette må ikke mindst ses i forhold til revisors klienter. Revisor må være helt fri i forholdet til sine klienter, og de må have fuld tillid til ham. Det ville være forbundet med betydelig betænkelighed, hvis de oplysninger, en statsautoriseret revisor i sin egenskab af revisor erhverver hos sine klienter, kunne benyttes i hans egen erhvervsvirksomhed eller i hans eventuelle hverv som medlem af bestyrelsen for et erhvervsdrivende aktieselskab eller under tilsvarende omstændigheder i hvervet som eksekutor.

Handelsministeriet har i sin supplerende udtalelse af 6. august 1971 dels henvist til det af Revisorkommissionen udtalte, dels henholdt sig til det tidligere anførte.

Efter det således oplyste skal jeg udtale, at jeg ikke finder grundlag for at kritisere Handelsministeriets fortolkning af revisorlovens § 10, stk. 2, pkt. 1, hvorefter denne bestemmelse også må antages at omfatte en revisors virksomhed som eksekutor. Jeg har herved særlig lagt vægt på den argumentation, der er anført i ministeriets udtalelse af 24. marts 1971, hvoraf De tidligere har modtaget en fotokopi. Overfor denne argumentation mener jeg ikke der kan tillægges de synspunkter, De har anført i deres supplerende skrivelse af 7. juni 1971. herunder

den omstændighed, at der ikke i lovens forarbejder er taget udtrykkelig stilling til spørgsmålet, væsentlig betydning.

Det tilføjes, at den endelige afgørelse af fortolkningsspørgsmålet hører under domstolene.

De retningslinier for meddelelse af dispensation til revisorer til at være eksekutorer, der er angivet af Handelsministeriet i cirkulærskrivelsen af 28. april 1970, har heller ikke givet mig grundlag for kritik. I den forbindelse bemærkes, at der ikke ses at

være holdepunkter for Deres påstand om, at dispensationspraksis vedrørende eksekutorer nødvendigvis vil blive principielt forskellig fra dispensationspraksis vedrørende likvidatorer, jfr. herved udtalelsen af 16. juli 1971 fra Revisorkommissionens flertal, der er refereret ovenfor, hvilken forskel iøvrigt efter omstændighederne kunne indebære et brud på den lighedsgrundsætning, der må antages at gælde for forvaltningens virksomhed.«

16. *Notat, der ikke indeholder faktiske oplysninger af væsentlig betydning for en sags afgørelse, er ikke omfattet af offentlighedslovens regler om aktindsigt. (J. nr. 796/71).*

Et dagblads redaktion klagede over, at Statsministeriet under henvisning til § 5, nr. 3, i lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningen havde afslået at imødekomme redaktionens anmodning om udlevering af et notat fra mødet den 18. august 1971 mellem repræsentanter fra regeringen og Århus amtsråd m. fl. om anlæggelse af en lufthavn ved Hammel.

Statsministeriet oplyste, at notatet alene var udarbejdet til brug for statsministeren i forbindelse med regeringens drøftelse af den pågældende sag og ikke sendt til mødedeltagere eller andre. Det var endvidere ministeriets opfattelse, at notatet ikke indeholdt sådanne faktiske oplysninger, som omhandles i lovens § 4, hvorefter der, når der mundtligt meddeles en myndighed faktiske oplysninger af væsentlig betydning for en sags afgørelse, skal gøres notat herom på en sådan måde, at oplysningerne kan meddeles i overensstemmelse med lovens bestemmelser.

Jeg udtalte, at det er almindeligt antaget, at udtrykket »faktiske oplysninger« må forstås som oplysninger vedrørende sagens faktum, og at der ikke efter partsoffentlighedslovens § 5 kan antages at bestå nogen pligt til at nedfælde argumenter eller tilkendegivelser af standpunkter o. lign., der fremkommer mundtligt, i skriftlig form, jfr. Folketingstidende 1969/70, tillæg B, sp. 2071.

Efter en gennemgang af notatet fandt jeg ikke grundlag for at kritisere Statsministeriets opfattelse, hvorefter notatet ikke indeholdt faktiske oplysninger som omhandlet i lovens § 4.

Under hensyn hertil og til, at notatet ikke havde været sendt eller udleveret til nogen udenfor Statsministeriet, fandt jeg ikke grundlag for at kritisere ministeriets afgørelse, hvorefter redaktionens anmodning var afslået under henvisning til undtagelsesbestemmelsen om internt arbejds materiale i lovens § 5, nr. 3.

17. *Udtalt overfor Finansministeriet, at en ændring af ministeriets bekendtgørelse nr. 197 af 4. maj 1971, § 2, ikke bør ske ved en cirkulærskrivelse, men ved en ændringsbekendtgørelse, der kundgøres i Lovtidende. (J. nr. 1059/71).*

Adgangen til at få godtgørelse for merværdi-afgift af materialer og afgiftspligtige ydelser, der er anvendt til forøgelse af en bestående bygnings etageareal, bortfaldt ved Finansministeriets bekendtgørelse nr. 52 af 17. februar 1970 med virkning for byggerier, der blev påbegyndt den 10. marts 1970 eller senere, idet det havde vist sig, at den gældende standardgodtgørelse i mange tilfælde gav en betydelig

»overdækning« ved indretning af tagetager til beboelse.

Ved Finansministeriets bekendtgørelse nr. 197 af 4. maj 1971 blev der påny gennemført en ordning med godtgørelse for tagetagebyggeri. Godtgørelsen blev dog reduceret i forhold til den tidligere ordning, og de nye regler fik kun virkning for byggeri, der var påbegyndt den 1. maj 1971 eller senere.

A, der havde påbegyndt indretning af en tagetage til beboelse i tidsrummet 10. marts 1970 til 1. maj 1971, klagede over, at Finansministeriet havde afslået at yde ham refusion af merværdiafgift.

Ved besvarelsen af klagen udtalte ministeriet, at finansministeren nu havde truffet beslutning om, at der skal kunne ydes byggegodtgørelse også for byggeri af den omhandlede art, der er udført i nævnte periode, og at der ved cirkulærskrivelse af 22. november 1971 var udsendt meddelelse herom. Efter udsendelsen af cirkulærskrivelsen havde ministeriet anmodet Tolldirektoratet om at foranledige, at der udbetales A byggegodtgørelse efter de nugældende regler for tagetagebyggeri.

Herefter forelagde jeg påny sagen for Finansministeriet, idet jeg udbad mig en udtalelse vedrørende spørgsmålet om gennemførelse af den omtalte ændring ved ministeriel bekendtgørelse i stedet for cirkulærskrivelse. Jeg anførte, dels at det formentlig ved omsætningsafgiftslovens § 30 var forudsat, at de pågældende regler gives

ved bekendtgørelse, dels betegnede cirkulærskrivelsen en ændring af § 2 i bekendtgørelse nr. 197 af 4. maj 1971. Efter min mening bør det i almindelighed undgås, at ændringer i bekendtgørelser sker på anden måde end ved ændringsbekendtgørelse (der kundgøres i Lovtidende).

Finansministeriet svarede, at finansministeren lagde vægt på, at offentliggørelsen skete hurtigst muligt. De nye regler om tagetagebyggeri blev derfor tilstillet Ritzaus Bureau. Efter offentliggørelsen gennem pressen var det påkrævet, at toldvæsenet og de kommunale bygningsmyndigheder omgående blev underrettet, og man udsendte herefter den 22. november 1971 en cirkulærskrivelse. Ved en kommende revision af Finansministeriets bekendtgørelse nr. 298 af 25. juni 1970 vil departementet foranledige, at den omhandlede ændring indarbejdes i den nye bekendtgørelses tekst.

Jeg meddelte herefter Finansministeriet, at jeg havde taget det af ministeriet anførte til efterretning.

- 18.** *Udtalt overfor Socialministeriet, at en fortolkning af folkepensionslovens § 1, stk. 4, 2. pkt., hvorefter dispensation til at få udbetalt folkepension i udlandet kun kan gives, hvis ansøgning om dispensation er indgivet før udrejsen, ikke havde tilstrækkelig støtte i lovens ord eller forarbejder. Derimod mente jeg ikke at kunne kritisere en fortolkning, hvorefter ansøgning om dispensation skal indgives før eller i umiddelbar continuation af udrejsen.*

Samtidig henstillet til Socialministeriet at overveje at udsende et cirkulære til de lokale sociale myndigheder om det nævnte tidsmæssige spørgsmål vedrørende indgivelse af ansøgning om dispensation. (J. nr. 254/71).

Advokat A klagede for fabrikant B over Socialministeriets afgørelse af 22. februar 1971, hvorefter der ikke ville kunne udbetales B folkepension under hans ophold i udlandet.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B, der er født den 3. juni 1901, fik tillagt folkepension med dennes mindstebeløb fra begæringens dato den 11. juni 1969. Af helbredsmæssige grunde flyttede han den 18. juni 1969 fra K kommune og tog bopæl i Italien, hvorved han tillige opnåede den fordel, at han og hans hustru fik bopæl i nærheden af deres 14-årige datter der havde ophold på en kostskole i Schweiz, hvor hun forventedes at skulle være indtil afslutningen af skoleuddannelsen.

Da B efter fraflytningen ikke længere opfyldte bopælskravet i § 1, stk. 1, nr. 2, i lov nr. 218 af 4. juni 1965 om folkepension, standsede det sociale udvalg i K kommune pensionsudbetalingen fra udgangen af juni 1969. Efter at B havde henvendt sig til det sociale udvalg i februar 1970, genoptog udvalget fra 1. april 1970 udbetalingen af pension i medfør af lov nr. 594 af 19. december 1969 om ændringer i folkepensionsloven, idet udvalget antog, at han ved ændringslovens ikrafttræden den 1. april 1970 påny opfyldte betingelserne for udbetaling af pension.

Den 29. december 1970 forelagde K kommunes sociale forvaltning imidlertid spørgsmålet om pensionsudbetalingen for Socialmi-

nisteriet og underrettede B herom, idet man samtidig standsede udbetalingen pr. 1. januar 1971.

I en skrivelse til Socialministeriet gav A oplysning om baggrunden for sagen, herunder at B af helbreds- og familiemæssige grunde havde taget ophold i udlandet efter at være blevet berettiget til pension, at han af myndighederne havde fået oplyst, at han på trods af udlandsopholdet var berettiget til pension, og at han i en periode under opholdet i udlandet havde oppebåret pension. A tilføjede, at den før 1. april 1970 gældende lov hjemlede mulighed for pension under de foreliggende omstændigheder, samt at den nye lov kunne fortolkes således, at den hjemlede ret til pension, uanset at bortrejsten havde fundet sted før lovens ikrafttræden. Endelig gjorde A gældende, at B havde ret til pension i medfør af en konvention indgået med Italien, jfr. bekendtgørelse nr. 54 af 4. oktober 1958.

I skrivelse af 22. februar 1971 meddelte Socialministeriet det sociale udvalg i K kommune, at der ikke var hjemmel til at udbetale B folkepension under hans ophold i udlandet. Ministeriet bemærkede, at personer, der ved at flytte til udlandet har mistet deres ret til pension, ikke omfattes af den gældende bestemmelse i folkepensionslovens § 1, stk. 4, hvorefter socialministeren, når ganske særlige omstændigheder taler derfor, kan dispensere fra lovens krav om fast bopæl i riget som betingelse for at oppebære pension, eller den ved lov af 19. december 1969 med virkning fra 1. april 1970 gennemførte udvidelse af adgangen til at oppebære pension i udlandet for så vidt angår personer, der på tidspunktet for fraflytning til udlandet er fyldt 67 år, og som har haft fast bopæl her i riget i de sidste 10 år forud for det fyldte 67. år. A fik samtidig meddelelse om dette, idet ministeriet tilføjede, at den af Danmark ratificerede europæiske midlertidige overenskomst af 11. december 1953 om social trykthed med hensyn til alderdom og nedsat erhversevne samt for efterlevende ikke hjemlede danske statsborgere bosat i andre stater, der har ratificeret overenskomsten, en udvidet ret til dansk folkepension.

I forbindelse med klagen til mig, gjorde B gældende, at han ved afrejsen fra Danmark ikke havde mistet sin ret til pension, men at K kommunes sociale udvalg blot havde undladt at sende ham den til trods for et tidligere te-

lefonisk givet tilsagn herom. Dette havde han i en telefonsamtale i januar 1970 meddelt socialkontoret i K, der havde beklaget den skete fejl og erklæret sig villig til at rette den, men tilføjet, at det ville være vanskeligt at rette fejlen »bagud«, hvorfor han havde erklæret sig villig til at se bort fra udbetaling af pensionen i tidsrummet 18. juni 1969 – 1. april 1970. Da pensionen efter 1. april 1970 stadig udeblev, havde han efter nogle måneders forløb rykket socialkontoret, og pensionen var derefter blevet tilsendt ham med tilbagevirkende kraft fra 1. april 1970, indtil pensionsudbetalingen blev standset pr. 1. januar 1971.

I anledning af klagen udtalte Socialministeriet overfor mig at folkepensionslovens § 1, stk. 4, 1. pkt., blev indsat i loven ved loven af 19. december 1969, som trådte i kraft den 1. april 1970. Regelen i folkepensionslovens § 1, stk. 1, nr. 2, om fast bopæl i riget finder her efter ikke anvendelse på personer, der efter 1. april 1970 opfylder lovens betingelser, herunder også bopælskravet, for retten til folkepension, og som efter at have fået tillagt pension tager ophold i udlandet. Da B ikke den 1. april 1970 eller senere havde fået tillagt pension, fordi han før denne dato havde taget ophold i udlandet og derved mistet retten til pension, henholdt Socialministeriet sig til sin afgørelse af 22. februar 1971. Den omstændighed, at det sociale udvalg i en periode fejlagtigt havde udbetalt B pension, skabte efter ministeriets opfattelse ikke ret for ham til fortsat at oppebære pensionen.

Hvad angik spørgsmålet om anvendelse af dispensationsbestemmelsen i folkepensionslovens § 1, stk. 4, 2. pkt., henholdt ministeriet sig ligeledes til afgørelsen af 22. februar 1971, hvorefter bestemmelsen ikke tager sigte på personer, der ved at flytte til udlandet har mistet deres ret til pension. En realitetsbehandling af dispensationsspørgsmålet havde ikke fundet sted og ville først kunne foretages, efter at B påny havde taget bopæl her i landet og havde fået tillagt pension. Ministeriet anførte endelig, at selv om B før udrejsen i 1969 havde ansøgt om dispensation i henhold til den nævnte bestemmelse, ville ministeriet ikke have fundet tilstrækkeligt grundlag for at meddele dispensationen.

Overfor Socialministeriets udtalelse henviste A til, at B havde meddelt ham, at han, da han gav afkald på sin pension for tidsrummet

18. juni 1969 – 1. april 1970, gjorde det under forudsætning af, at han havde en klar ret til at oppebære den fulde pension fra 1. april 1970, og svaret fra socialkontoret havde været, at herom kunne der ikke herske den ringeste tvivl. A tilføjede, at B, selv om loven ikke hjemlede ret til pension, måtte antages at have et retskrav på udbetaling af pension, stiftet ved socialkontorets tilsagn.

I en supplerende udtalelse henholdt Socialministeriet sig til afgørelsen af 22. februar 1971 og udtalelsen af 11. maj 1971 og tilføjede, at omstændighederne ved B's udrejse den 18. juni 1969 ikke kunne efterlade nogen tvivl om, at han samtidig opgav sin faste bopæl her i landet og derved efter den dagældende lovgivning mistede sin ret til folkepension.

Socialministeriet oplyste endvidere, at ministeriets beføjelse til at dispensere fra kravet om bopæl i Danmark som betingelse for at opnå ret til folkepension blev indført ved lov nr. 43 af 1. marts 1961 om ændring i lov om invalide- og folkepension, fordi man ønskede at skabe mulighed for, at ministeriet i det enkelte tilfælde kunne godkende, at en pensionist kunne *medtage* pensionen ved flytning til udlandet, uanset om der med det pågældende land var indgået overenskomst herom. I overensstemmelse med de forudsætninger, der således lå til grund for dispensationsregelens tilblivelse, og hvorefter det undtagelsesvis, når ganske særlige omstændigheder talte derfor, skulle kunne godkendes, at en pensionist *bevarer* sin pension ved flytning til udlandet, havde ministeriet siden 1961 administreret regelen således, at dispensation kun gives i tilslutning til en aktuel pensionsret, herunder også i continuation af en samtidig efter lovens almindelige regler ansøgt og bevilget pension. Der havde derimod ikke efter bestemmelsens forhistorie været grundlag for at anvende pensionsregelen til generhvervelse af en pensionsret, der allerede var mistet som følge af tidligere udrejse til udlandet. Ministeriet henviste herved til bemærkningerne i forslaget til lovændringen i 1961.

Jeg udtalte, at jeg ikke kunne kritisere Socialministeriets afgørelse af 22. februar 1971, hvorefter B ikke i medfør af § 1, stk. 4, 1. pkt., i folkepensionsloven havde ret til at få folkepension udbetalt i udlandet. Jeg lagde herved til grund, at loven først trådte

i kraft den 1. april 1970, og at den, da ikke andet er bestemt, først kan få virkning for begivenheder, der er indtruffet efter ikrafttrædelsestidspunktet, jfr. Alf Ross: Dansk Statsforfatningsret I, 2. udg. 1966, s. 349, og Juridisk Grundbog 1962, s. 47. Da B's udrejse var sket inden lovens ikrafttræden, ville lovens bestemmelser allerede af den grund ikke kunne anvendes på hans tilfælde.

Foråvidt angik spørgsmålet om dispensation efter lovens § 1, stk. 4, 2. pkt., var det min opfattelse, at en fortolkning, hvorefter dispensation kun kunne gives, hvis ansøgning var indgivet før udrejsen, ikke havde tilstrækkelig støtte i lovens ord eller forarbejder, og en sådan fortolkning syntes da også at kunne føre til mindre rimelige resultater, for så vidt som det kunne bero på rene tilfældigheder, om en ansøgning indgives kort før eller kort efter udrejsen.

Derimod mente jeg ikke at kunne kritisere en fortolkning, hvorefter ansøgning skal indgives før eller i umiddelbar continuation af udrejsen.

I det foreliggende tilfælde kunne dispensationsansøgning tidligst anses for indgivet ved B's henvendelse til det sociale udvalg i K i begyndelsen af 1970, det vil sige mere end et halvt år efter udrejsen, og jeg kunne derfor ikke kritisere Socialministeriets opfattelse, hvorefter der ikke i § 1, stk. 4, 2. pkt., var hjemmel til dispensationen.

Endelig bemærkede jeg, at kompetencen til at dispensere fra bestemmelserne i loven er tillagt socialministeren, og at socialkontorets dispositioner derfor ikke kunne medføre, at B havde fået noget retskrav på at oppebære folkepension under sit ophold i udlandet.

Samtidig med at jeg gjorde Socialministeriet bekendt med min opfattelse, henstillede jeg til ministeriet at overveje at udsende et cirkulære til de lokale sociale myndigheder om det nævnte tidsmæssige spørgsmål vedrørende indgivelse af dispensationsansøgning.

Socialministeriet svarede, at det i det kommende cirkulære om invalide-, folke- og enkepensionens størrelse pr. 1. april 1972, der påregnes udsendt i slutningen af februar måned 1972, under cirkulærets afsnit 7 »Pension i

udlandet« agter at foretage følgende tilføjelse til stk. 2:

»Såfremt pension ønskes udbetalt i udlandet, skal vedkommende gøres opmærksom på, at dispensationsansøgning skal indgives inden

udrejsen eller i umiddelbar forbindelse hermed«.

| Jeg tog det af Socialministeriet anførte til efterretning.

19. Spørgsmålet om lovmæssigheden af Boligministeriets cirkulære nr. 93 af 28. maj 1971 om adgang til at optage realkreditlån. Sagen gav bl. a. anledning til en henstilling til Boligministeriet om at ændre cirkulærets formulering. (J. nr. 561/71).

A anmodede mig om at tage stilling til spørgsmålet om lovmæssigheden af visse regler i Boligministeriets cirkulære nr. 93 af 28. maj 1971 om adgang til at optage realkreditlån, idet han navnlig henviste til, at cirkulæret efter hans opfattelse medfører en forskelsbehandling af industriejendomme og parcelhuse.

Endvidere bad A mig om at udtale mig om, hvorvidt det måtte anses for rimeligt, at det nævnte cirkulære, der slutter sig til lov nr. 281 af 10. juni 1970 om realkreditinstitutter, var udstedt forholdsvis lang tid efter lovens ikrafttræden.

Ifølge loven om realkreditinstitutter kan der bl. a. ydes lån mod *1. prioritet* til opførelser samt om- og tilbygninger af industriejendomme og parcelhuse. Lånet skal med tillæg af foranstående behæftelser have sikkerhed indenfor 40 pct. af ejendommens værdi, jfr. lovens § 10, stk. 1, 1. punktum. Ifølge § 13 er den maximale amortisationstid for lån til opførelse af industriejendomme og parcelhuse henholdsvis 20 og 30 år og for lån til de omtalte om- og tilbygninger 10 år.

Lån mod *sekundær prioritet* udover den omtalte lånegrænse på 40 pct. kan ydes til opførelser, men ikke til om- og tilbygninger, af parcelhuse og industriejendomme. Den maximale amortisationstid er efter lovens § 14 15 år for industriejendomme og 20 år for parcelhuse.

A's skrivelse til mig vedrørte navnlig de spørgsmål, der er behandlet i pkt. 3 i Boligministeriets cirkulære af 28. maj 1971. Disse regler må ses på baggrund af, at der ikke i loven findes hjemmel til, at realkreditinstitutterne kan yde lån mod sekundær prioritet til om- og tilbygninger af bl. a. de ovenfor omtalte ejendomme. Det nævnte afsnit i cirkulæret angår spørgsmålet om, hvorledes begrebet »opførelse« skal forstås. Det udtales herom:

»De klareste tilfælde af »opførelse« forelig-

ger ved bebyggelse af en hidtil ubebygget grund eller af en tidligere bebygget grund efter total fjernelse af den eksisterende bebyggelse. Imidlertid vil også visse om- og tilbygninger kunne være så omfattende, at de ud fra ovennævnte baggrund for de forskellige belåningsmuligheder kan sidestilles med nybyggeri i belåningsmæssig henseende. Dette må således gælde:

a. Ombygninger af eller tilbygninger til eksisterende bebyggelse, der forøger bygningens værdi umiddelbart før om- og tilbygningen med mere end 100 pct.

b. Tilbygninger til eksisterende bebyggelse, hvor tilbygningen – uanset om den kan særskilt matrikuleres – repræsenterer en selvstændig funktionsdygtig enhed. Til illustration heraf kan nævnes f. eks.«

I det angivne underafsnit b omtales, at f. eks. tilbygning af en fabriksshal til en eksisterende industriejendom vil kunne belånes efter opførelsesreglerne, når den gøres selvstændig funktionsdygtig ved adgangen til at benytte fællesindretninger i den eksisterende bebyggelse. Herefter tilføjes:

»Omvendt kan nævnes, at f. eks. en tilbygning til et eksisterende parcelhus ud fra de anførte retningslinier ikke kan tillægges en lignende primær vægt i husets samlede funktion. Sådanne tilbygninger kan derfor alene finansieres efter reglerne om »opførelse«, hvis de er så omfattende, at de dækkes af ovennævnte pkt. a.«

I anledning af klagen udtalte Boligministeriet overfor mig, at baggrunden for lovens sondring mellem lån til opførelse af ejendomme og lån til eksisterende bebyggelse er lovgivningsmagtens ønske om i videst muligt omfang at forbeholde långivning over obligationsmarkedet til sikring af nyinvesteringer af samfundsmæssig betydning. I visse grænsetilfælde kan imidlertid opstå tvivl, om en ejendom bør anses som »nyopført« eller »eksiste-

rende«. Der er ikke i loven givet boligministeren nogen bemyndigelse til at fastsætte nærmere retningslinier for en sådan afgrænsning. men ud fra den anførte baggrund for lovens forskellige belåningsmuligheder havde Boligministeriet i ovennævnte cirkulæres pkt. 3 som et fortolkningsbidrag til loven angivet retningslinier for, i hvilket omfang realkreditinstitutterne i belåningsmæssig henseende kan sidestille om- og tilbygninger med nybyggeri.

Boligministeriet henviste derefter til underafsnit a og b i cirkulærets pkt. 3 og udtalte, at de anførte kriterier i princippet gælder alle former for bebyggelsesarter, men ifølge sagens natur ville kriterium b kun sjældent kunne bringes i anvendelse ved om- og tilbygninger til parcel- og rækkehuse. I et par konkrete sager, der havde været forelagt ministeriet af realkreditinstitutterne, havde ministeriet dog udtalt, at en tilbygning til et eksisterende parcelhus måtte tillægges en så primær vægt i husets samlede funktion, at kriterium b havde måttet anses for opfyldt.

I en supplerende udtalelse anførte Boligministeriet, at den nye realkreditlovs regler om adgangen til realkreditbelåning indebærer begrænsninger i låneadgangen i forhold til de hidtidige regler, og i forbindelse hermed en stærkere differentiering af lånegrænser og kreditadgang. Ændringerne har navnlig til formål at dæmpe udbuddet af obligationer gennem tilpasning af lånevilkårene for obligationslån. Tilpasningen er tilstræbt tilrettelagt på en sådan måde, at der ud fra en vurdering af de forskellige investeringsformer sikres adgang til en langsigtet finansiering af låneformålene varieret efter deres betydning og muligheder for anden finansiering. Afviklingsforholdene for de optagne lån er samtidig tilstræbt fastlagt således, at de i højere grad end under den hidtidige ordning, skulle fremskynde opsparing og selvfinansieringen ved investeringer i realværdier.

Formålet med de gennemførte ændringer i realkreditsystemet har således været at tilvejebringe forudsætninger for, at realkreditsystemet i højere grad kunne blive selv bærende, således at balance mellem tilgang af obligationer og mulighederne for disses placering kunne tilvejebringes uden kvantitative reguleringer af obligationsudstedelsen.

Det er dette grundsynspunkt, der er baggrunden for lovens sondring mellem lån til

opførelse af ejendomme og lån til eksisterende bebyggelse. Det er tilstræbt i videst muligt omfang at forbeholde långivning over obligationsmarkedet til sikring af nyinvesteringer af samfundsmæssig betydning.

Som et udtryk herfor er det i loven bestemt, at det inden for boligsektoren alene er *opførelse* af bebyggelse, der kan opnå almindelig realkredit med relativt lange løbetider og herudover særlig realkredit. Den eneste undtagelse herfra danner bestemmelsen i lovens § 10, stk. 3, jfr. § 13, stk. 1, nr. 6), og § 14, stk. 1, nr. 3), der giver adgang til, at også omfattende om- og tilbygninger samt moderniseringer af *eksisterende udlejningsejendomme* til helårsbeboelse kan belånes relativt gunstigt.

Under folketingsudvalgets behandling af forslaget til lov om realkreditinstitutter blev spørgsmålet om indførelse af en tilsvarende finansieringsregel for forbedringer af parcelhuse overvejet flere gange. Resultatet blev imidlertid, at det på baggrund af hensigten med lovforslaget – at bidrage til en bedre balance på obligationsmarkedet og at fremme opsparingen gennem større krav til egenkapital – ikke skønnedes muligt at foreslå en lignende adgang til finansiering af forbedringer af parcelhuse. Som begrundelse for denne forskel i belåningsadgangen henvistes til, at der var størst hensyn at tage til den del af boligbyggeriet, der især har til opgave at løse de sociale boligproblemer.

Da der i visse grænsetilfælde kunne opstå tvivl, om en ejendom bør anses som »nyopført« eller »eksisterende«, og da der af en række realkreditinstitutter over for ministeriet var fremsat ønske om fastsættelse af nærmere retningslinier for en sådan afgrænsning, havde ministeriet fundet det rigtigst ud fra baggrunden for lovens forskellige belåningsmuligheder at angive nogle retningslinier for dette skøn som et fortolkningsbidrag til loven. Ministeriet havde ikke ved disse retningslinier ønsket at give udtryk for en autoritativ fortolkning af loven, der ganske udelukker et konkret skøn. Det er i cirkulærets pkt. 3, 2. stk., fremhævet, at de »klareste tilfælde af »opførelse« foreligger ved bebyggelse af en hidtil ubebygget grund eller af en tidligere bebygget grund efter total fjernelse af den eksisterende bebyggelse. Imidlertid ville også visse om- og tilbygninger kunne være så omfattende, at de ud fra ovennævnte baggrund

for de forskellige belåningsmuligheder kunne sidestilles med nybyggeri i belåningsmæssig henseende. *Dette må således gælde: . . . »De kriterier, der derefter er angivet under litra a) og b) er således udtryk for retningsgivende eksempler, der ikke udelukker, at også andre omfattende til- og ombygninger ud fra et konkret skøn efter omstændighederne skulle kunne sidestilles med nybyggeri, og dermed i belåningsmæssig henseende behandles som »opførelse«.* Det kunne dog ikke afvises, at cirkulæret måske klarere end sket burde have givet udtryk for, at de anførte kriterier alene var en retningslinie, der normalt kunne tages som udgangspunkt for afgrænsningen.

For så vidt angik spørgsmålet om evt. tilvejebringelse af bemyndigelse til ved anordning at fastsætte nærmere regler om spørgsmålet, henviste Boligministeriet til, at det under folketingsudvalgets behandling af lovforslaget var under overvejelse i videre omfang at indføre bemyndigelser i loven til at fastsætte administrative regler for f. eks. lånegrænserne, men at det synspunkt vandt tilslutning, at sådanne regler i givet fald burde fastsættes i selve loven.

Ministeriet tilføjede, at det ville være opmærksom på de af mig påpegede forhold, såfremt det på ny måtte blive taget op til overvejelse at lempe lovens regler for långivning over obligationsmarkedet til finansiering af forbedringer af bl. a. parcelhuse.

Jeg udtalte herefter, at der ikke i loven er tillagt boligministeren nogen bemyndigelse til at fastsætte nærmere regler for lovens gennemførelse, herunder til at fastlægge bindende regler om den nærmere grænse mellem på den ene side »opførelse« og på den anden side »om- og tilbygning«. Forholdet er således det, at realkreditinstitutterne på basis af en konkret fortolkning i forbindelse med de enkelte låneansøgninger må afgøre, om der foreligger »opførelse« eller kun »om- og tilbygning«. Disse afgørelser træffes under ansvar overfor Boligministeriet, jfr. herved lovens § 27 om bl. a. suspension af stempelbegunstigelse, såfremt realkreditinstituttets ledelse ikke overholder lovens bestemmelser.

Selv om der ikke i loven er hjemmel til at fastsætte administrative bestemmelser, er ministeriet efter almindelige forvaltningsretlige principper ikke afskåret fra i en vej-

ledning til realkreditinstitutterne at angive visse retningslinier for, hvorledes ministeriet, når sager forelægges dette, vil fortolke lovens bestemmelser, herunder begreberne »opførelse« og »om- og tilbygning«.

Som det fremgår af cirkulærets formulering og Boligministeriets to ovenfor omtalte skrivelser, var det da heller ikke tilsigtet ved cirkulæret at give bindende regler for realkreditinstitutterne. Hensigten havde alene været at give en vejledning vedrørende lovens fortolkning, bl. a. i de ovenfor nævnte henseender.

De spørgsmål, der forelå i forbindelse med A's henvendelse, var navnlig, om indholdet af cirkulærets pkt. 3 havde fået en for fast og begrænsende formulering, og om cirkulæret medførte forskelsbehandling af industriejendomme og parcelhuse.

Efter min mening vil en »om- og tilbygning« efter omstændighederne kunne være så omfattende, at den må ligestilles med en »opførelse«, selv om ingen af de to betingelser under cirkulærets pkt. 3 a og b er opfyldt. Denne opfattelse er vel heller ikke i strid med cirkulæret, jfr. navnlig formuleringen i pkt. 3, 2. stk., sidste linie (umiddelbart før underafsnit a): »Dette må således gælde«. Denne formulering holder mulighederne åbne for, at andre omstændigheder end kriterierne under a og b kan begrunde, at en om- og tilbygning ligestilles med opførelse.

Det ville imidlertid efter min mening have været ønskeligt, om cirkulæret havde været formuleret på en sådan måde, at det i overensstemmelse med Boligministeriets intention havde fremgået, at de under a og b nævnte tilfælde alene var – omend særdeles betydningsfulde – eksempler på om- og tilbygning, der måtte ligestilles med opførelse.

Når det som ovenfor anført i afsnit 3 b i slutningen om tilbygninger til parcelhuse udtales, at disse tilbygninger »derfor alene (kan) finansieres efter reglerne om »opførelse«, hvis de er så omfattende, at de dækkes af ovennævnte pkt. a«, er denne udtalelse efter min mening ikke dækkende. Jeg henviste herved dels til det ovenfor anførte, dels til de oplysninger om praksis, som er indeholdt i Boligministeriets udtalelse, der er refereret ovenfor.

Jeg var enig med Boligministeriet i, at

kriteriet under b ville få langt mindre betydning ved parcelhuse end f. eks. ved industriejendomme, og at der iøvrigt ikke forelå nogen kritisabel forskelsbehandling af industriejendomme og parcelhuse.

På denne baggrund henstillede jeg til Boligministeriet at overveje en ændring af cirkulæret med henblik på at præcisere, at de under cirkulærets pkt. 3 a og b nævnte tilfælde alene var vejledende hovedeksempler på, men ikke en udtømmende angivelse af, tilfælde, hvor »om- og tilbygning« kunne ligestilles med »opførelse«. Specielt henstillede jeg en ændring af den ovenfor omtalte passus i slutningen af pkt. 3 b.

Med hensyn til den tid, der var forløbet fra lovens ikrafttræden til cirkulærets udstedelse, udtalte Boligministeriet, at længden af dette tidsrum måtte ses på baggrund af det betydelige administrative arbejde, der havde været forbundet med gennemførelsen af den nye realkreditreform.

I betragtning af den væsentlige betydning, cirkulærets vejledninger måtte antages at kunne få for realkreditinstitutternes praksis, ville det efter min mening have været meget ønskeligt, om cirkulæret kunne have foreligget i forbindelse med lovens ikrafttræden.

- 20.** *Henstillet til Statsministeriet at tage op til overvejelse, om det ikke burde tilkendes gives overfor myndighederne, at den vejledning, som Justitsministeriet har udsendt om sproget i love og retsfor skrifter, også er et egnet grundlag for arbejdet på at forbedre skrivelser form. (J. nr. 962/71).*

Den 18. oktober tilskrev jeg Statsministeriet således:

»Spørgsmålet om, hvorledes skrivelser fra administrationen til borgerne bør udformes sprogligt, bliver jævnligt debatteret, jfr. således fra den senere tid f. eks. tidsskrifterne Juristen 1971, s. 314, Danske Kommuner 1971, nr. 10, s. 17, og Dansk Toldtidende 1971, nr. 10, s. 358, samt Olaf Johansen: Rationalisering af Statsadministrationen (1971), s. 72 ff.

Det er uden videre klart, at det af praktiske grunde er af væsentlig betydning, at skrivelserne formuleres i et sprog, der er let at læse og let at forstå. Spørgsmålet har efter min mening også en anden og lige så vigtig side, idet skrivelserne må formodes at blive opfattet som udtryk for myndighedernes holdning til klagere, ansøgere m. fl.; skrivelsernes tekst bør derfor ikke alene være let at læse og forstå, men den sproglige form bør også være venlig eller hensynsfuld.

Det er mit indtryk, at en betydningsfuld udvikling i den nævnte retning har fundet sted i de senere år, selv om der selv sagt stadig er plads for væsentlige forbedringer. Jeg tror, at udviklingen fortsat vil blive fremmet, dels ved den stadige diskussion af spørgsmålet, dels gennem uddannel-

sesvirksomhed (Forvaltningshøjskolen, Den kommunale Højskole m. v.). I forhold hertil vil fastsættelse af cirkulæreregler, officielle vejledninger eller lignende om skrivelser formulering formentlig kun have en begrænset betydning men dog kunne tjene som et grundlag for den omtalte fortsatte opmærksomhed på spørgsmålet og for den omtalte undervisning.

Efter min mening er spørgsmålet om skrivelser sproglige form endnu mere betydningsfuldt for befolkningen end spørgsmålet om loves og andre generelle forskrifters form. Under hensyn hertil samt til, at Justitsministeriet har udsendt en værdifuld vejledning (nr. 224 af 15. oktober 1969) om sproget i love og restforskrifter, har jeg under henvisning til § 10, stk. 1, i instruks nr. 48 af 9. februar 1962 for Folketingets ombudsmand fundet at burde henstille til Statsministeriet at tage op til overvejelse, om det ikke burde tilkendes gives overfor myndighederne, at denne vejledning også er et egnet grundlag for arbejdet på at forbedre skrivelser sproglige form.

Det bedes i denne forbindelse oplyst, om en sådan tilkendegivelse fra ministeriets side også – i samarbejde med Indenrigsministeriet – kan omfatte kommunale myndigheder.

Jeg har gjort Justitsministeriet og Indenrigsministeriet bekendt med denne skrivelse.«

Den 25. februar 1972 svarede Statsministeriet mig, at det i en cirkulærskrivelse af s. d. til samtlige øvrige ministerier havde tilsluttet sig de synspunkter, jeg havde givet udtryk for i skrivelser af 18. oktober 1971, og henstillet, at ministerierne og deres institutioner m. v. til stadighed søger at gennemføre mulige forbedringer af den sproglige form i skrivelser til borgerne.

Samtidig havde Statsministeriet anmodet Indenrigsministeriet om at overveje, om det ville være muligt at tilkendegive overfor kommunerne, at også de kommunale myndigheder

i henvendelser til borgerne bør følge de retningslinier, der er anført i Justitsministeriets vejledning af 15. oktober 1969 om sproget i love og andre retsfor skrifter.

Jeg meddelte herefter Statsministeriet, at jeg havde taget det af ministeriet anførte til efterretning.

Den 17. marts 1972 underrettede Indenrigsministeriet mig om, at det i en cirkulærskrivelse af samme dato havde henstillet, at amtsrådene og kommunalbestyrelserne ligeledes havde opmærksomheden henledt på den sproglige udformning af skrivelser til borgerne.

21. *Københavns Boligkommission burde, forinden den traf afgørelse om forbud mod beboelse af en ejendom, have foretaget indvendig besigtigelse. (J. nr. 396/71).*

Advokat A klagede for B over Københavns Boligkommissions behandling af en sag vedrørende B's ejendom. Kommissionen nedlagde under sagen forbud mod, at ejendommen blev anvendt til beboelse efter 1. september 1985. Forbudet blev senere ophævet af Boligtilsynsrådet for Østre Landsretskreds. A anførte, at kommissionen burde have gennemgået ejendommens lejligheder, inden afgørelsen blev truffet, idet man ved en omhyggelig undersøgelse af disse kunne have konstateret, at beslutningen var åbenlyst urigtig. A klagede endvidere over, at kommissionen underrettede panthaverne om afgørelsen og derved påførte B et tab.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Københavns Boligkommission i skrivelse af 10. september 1970 meddelte B, at det var godtgjort ved de undersøgelser, kommissionen havde foretaget, at ejendommen ikke opfyldte kravene i § 8, jfr. § 9, i lovbekendtgørelse nr. 383 af 20. juni 1969 om boligtilsyn. Ejendommen frembød ved sin indretning og sin tilstand fare for sundhedstilstanden hos beboerne, idet ejendommen havde dårlige lys- og luftforhold, ligesom gårdarealet var uegnet som opholdsareal. Boligkommissionen forbød derfor i henhold til boligtilsynslovens § 12, at ejendommen anvendtes til beboelse efter 1. september 1985.

Boligkommissionen henledte opmærksom-

heden på boligtilsynslovens § 13. Såfremt ejeren ønskede at fremkomme med et ombygningsforslag, som ikke ville eller måtte påregnes at komme i strid med en under udarbejdelse værende saneringsplan, måtte et sådant forslag indsendes til kommissionen inden 3 måneder.

Samtidig gav kommissionen ejendommens panthavere og lejere meddelelse om afgørelsen.

I skrivelse af 24. september 1970 påklagede A afgørelsen til Boligtilsynsrådet for Østre Landsretskreds, idet han anførte, at B på det skarpeste protesterede mod kommissionens begrundelse, som var fuldstændig urigtig og uden sammenhæng med de faktiske forhold i ejendommen. Han anførte endvidere, at ejendommen ydede tilfredsstillende beskyttelse mod fugtighed, kulde og varme og havde fyldestgørende adgang for dagslys, idet den ligger umiddelbart overfor Kongens Have med udsigt over denne. Hver lejlighed havde adgang til luftfornyelse gennem flere oplukkelige vinduer direkte til det fri, og lejlighederne var fuldt tilstrækkeligt opvarmede med oliefyrt og gasvarmere. I ejendommens baghus var der indlagt centralvarme, og lejlighederne havde selvstændigt wc og badeværelse. Han anførte endelig, at B havde oplyst, at boligkommissionen ikke havde aflagt besøg i nogen lejlighed i ejendommen.

Københavns Boligkommission udtalte overfor Boligtilsynsrådet, at ejendommen er stærkt overbebygget, idet bebyggelsestætheden (forholdet mellem det ubebyggede areal og det samlede etageareal) er helt oppe på ca. 12,2. Til sammenligning oplystes det, at bebyggelsestætheden i det tætteste nye byggeri i København er mellem 5 og 7.

Afstanden mellem de to sidebygninger er kun ca. 7,5 m, hvor den i det mindste skulle være 12,0 (bygningsafstandsrelation 1:1), og dette medførte, at navnlig de nederste mod gården vendende rum ikke var tilfredsstillende belyst. 6 af hver lejligheds 8 rum har vinduer mod gården. Gårdarælet, der kun er på ca. 140 m², er på alle sider omgivet af 3 og 4 etager høje bygninger og ikke nævneværdigt solbelyst, hvilket gør det uegnet som opholdsareal. Endvidere er spildevandet fra køkkenerne ført til udvendige zinknedløb.

Boligkommissionen tilføjede, at der for det område, hvori ejendommen ligger, var ved at blive udarbejdet en saneringsplan, som antagelig ville medføre, at bebyggelsen på hjørnet af Klerkegade og Rigensgade blev fornyet, og at der skete en udtynding i bebyggelsen.

A fik forelagt boligkommissionens udtalelse og bemærkede i den anledning, at §§ 8 og 9 i boligtilsynsloven indeholder en meget nøje specifikation af de krav, ejendommen skal opfylde, og at der heri intet er nævnt om det bebyggede areal og om gårdens egnethed til ophold. Lovens mindstekrav vedrører alene beboelses- og opholdsrum, og de krav, der er opstillet i § 9, stk. 2, a–g, opfyldtes til fulde af ejendommens beboelseslejemål. Han fastholdt derfor, at kommissionens afgørelse var i strid med loven.

Boligtilsynsrådet meddelte i skrivelse af 14. december 1970, at det havde besluttet at opheve det nedlagte forbud, idet det ikke fandt, at ejendommen ved sin indretning og sin tilstand frembød fare for sundhedstilstanden hos beboerne. Boligtilsynsrådet havde den 26. november 1970 besigtiget ejendommen.

I skrivelse af 8. februar 1971 til Københavns magistrat fremsatte A for B krav på erstatning for det tab, denne havde lidt, ved at ejendommen blev ødelagt som belåningsobjekt. Han gjorde gældende, at kommissionens afgørelse var åbenbart urigtig, og at dette kunne have været konstateret ved en gennemgang af ejendommens beboelseslejemål.

Efter at sagen havde været forelagt bolig-

kommissionen, meddelte magistratens 2. afdeling A, at grunden til, at ejendommens lejligheder ikke var blevet gennemgået, var, at det ikke var disses indretning, men alene bebyggelsesforholdene, der havde givet anledning til det nedlagte forbud, idet bebyggelsestætheden i den omhandlede ejendom er 12,2. Til sammenligning oplystes, at forbudet mod beboelse tidligere var meddelt i ejendomme, hvor bebyggelsestætheden var mellem 6 og 7. Motiveringen, at ejendommen havde dårlige lys- og luftforhold, og at gårdarealet var uegnet som opholdsareal, sås ikke at være i strid med lovens bestemmelser, idet opregningen i boligtilsynslovens § 9 ikke er udtømmende. Vedrørende klagen over, at lejere og panthavere i ejendommen var blevet underrettet om afgørelsen, henvistes til, at boligtilsynslovens § 19 påbyder, at boligkommissionen giver sådan underretning. Magistraten afviste erstatningskravet.

I anledning af klagen til mig henviste boligkommissionen om begrundelsen for det nedlagte forbud til kommissionens skrivelser af 10. september og 7. oktober 1970 til henholdsvis B og boligtilsynsrådet og til magistratens 2. afdelings skrivelse til A.

Boligtilsynsrådet bemærkede, at det efter den skete besigtigelse ikke fandt, at de pågældende boliger, der er beliggende overfor Kongens Have, med hensyn til lys- og luftforhold eller andre forhold afveg væsentligt fra de i boligtilsynslovens § 9 nævnte mindstekrav, og at benyttelsen af boligerne efter rådets skøn ikke var forbundet med sundhedsfare.

Boligtilsynslovens § 9 har følgende ordlyd:

»Ved skønnet over, hvorvidt benyttelsen af boliger og opholdsrum er forbundet med sundhedsfare, vil navnlig være at tage i betragtning, om de pågældende boliger eller opholdsrum væsentligt afviger fra et eller flere af følgende mindstekrav:

- Alle beboelses- og opholdsrum skal
- a) yde tilfredsstillende beskyttelse mod fugtighed, kulde og varme,
 - b) have fyldestgørende adgang for dagslys,
 - c) have forsvarlig adgang for luftfornyelse i almindelighed gennem et eller flere oplukkelige vinduer direkte til det fri og
 - d) have mulighed for tilstrækkelig opvarmning.

Enhver lejlighed skal

- e) have adgang til godt og tilstrækkeligt drikkevand,
- f) have behørig afløb for spildevand og
- g) have tilfredsstillende adgang til wc eller, hvor wc-indlæg ikke er påbudt, til forsvarligt indrettet klosetrum.«

Af lovens forarbejder, herunder bemærkningerne til det den 17. februar 1959 af boligministeren i Folketinget fremsatte forslag til lov om boligtilsyn fremgår det, at opremsningen i § 9 ikke er udtømmende, men angiver de grundlæggende krav til beboelses- og opholdsrum og lejligheder til vejledning for skønnet over, om der foreligger sundhedsfare. De yderligere forhold, som kan komme i betragtning ved skønnet over, om en bolig eller et opholdsrum lider af sådanne mangler, at benyttelse må antages at være forbundet med sundhedsfare, kan tillægges samme vægt som de i bestemmelsen iøvrigt fremdragne forhold. Jeg henviste herved til Folketingstidende 1958/59, tillæg A, sp. 1832, og tillæg B, sp. 986, til ændringsforslag nr. 6, samt side 18-19 i bind 2 i betænkning nr. 187, afgivet den 1. oktober 1957 af den af Boligministeriet den 22. oktober 1949 nedsatte kommission (Saneringskommissionen).

Boligkommissionen er således ikke ved sit skøn over, om benyttelse af ejendommen er forbundet med sundhedsfare, bundet af de mindstekrav, der opregnes i § 9, men kan lægge vægt på andre forhold i ejendommen. Jeg fandt derfor ikke at kunne kritisere, at boligkommissionen ved udøvelsen af dette skøn havde lagt vægt på forhold som bebyggelsestæthed og gårdens egnethed til opholdsareal.

Forsåvidt angik klagen over, at boligkommissionen havde underrettet panthaverne om afgørelsen, bemærkede jeg, at kommissionen ifølge boligtilsynslovens § 19 har pligt til at give en sådan underretning.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt boligkommissionen havde haft pligt til at besigtige ejendommen og dens lejligheder for afgørelsen, udtalte jeg følgende:

Der findes ikke i boligtilsynsloven eller med hjemmel i denne fastsat nogen udtrykkelig bestemmelse om, at et benyttelsesforbud kun kan udstedes efter forudgående besigtigelse. På den anden side synes såvel boligtilsynsloven som dens forarbejder ud-

formet udfra en forudsætning om besigtigelse som det typiske grundlag for boligkommissionens afgørelser. Et krav om besigtigelse har da også i almindelighed en stærk begrundelse i de pågældende afgørelseres art og grundlag. Der kan i denne forbindelse henvises til følgende udtalelse i kommissionsbetænkningen Boligtilsyn og Sanering (nr. 187/1957), bind 2, side 15:

»Selvom det i almindelighed må forudsættes, at boligtilsynet ved et eller flere medlemmer foretager besigtigelse på stedet, inden beslutning træffes, må man regne med, at de til grund liggende undersøgelser må udføres af særlig medhjælp – i alt fald i de kommuner, hvor boligtilsynsvirksomheden har et større omfang.«

Denne forudsætning om besigtigelse som det helt normale grundlag for afgørelsen er i overensstemmelse med Bent Christensen, Nævn og Råd (1958), side 269, hvor det bl. a. anføres:

»Selv uden udtrykkelig hjemmel skal taksationskommissioner og andre nævn, der lokalt fungerer ved ekspropriation af fast ejendom, dog rimeligvis besigtige det eksproprierede, medmindre der foreligger særlige omstændigheder, der stærkt forringer besigtigelsens værdi som bevismiddel. Det samme gælder andre nævn, hvis virksomhed består i en bedømmelse af en persons eller genstands ydre egenskaber, i alt fald når nævnene fungerer lokalt . . .«

A havde ikke gjort gældende, at der ikke var sket nogen besigtigelse, men alene klaget over, at der ikke var sket en besigtigelse, som omfattede ejendommens lejligheder.

Ved vurderingen af, om indvendig besigtigelse kan undlades, måtte det tages i betragtning, at afgørelsen efter loven og dens forarbejder skal træffes på grundlag af et samlet sagkyndigt skøn over de konkrete forhold, herunder såvel forhold, der er nævnt i lovens § 9, som andre omstændigheder. Herefter syntes det kun ubetænkeligt at undlade indvendig besigtigelse i de sjældne tilfælde, hvor de mangler m. v., der kunne iagttages udefra, var så væsentlige, at de utvivlsomt i sig selv kunne begrunde et benyttelsesforbud – således at det på forhånd var åbenbart, at forhold, der kunne iagttages ved indvendig besigtigelse, ikke ville kunne påvirke afgørelsen.

Efter boligtilsynsrådets afgørelse kunne disse forudsætninger ikke antages at have været til stede i den foreliggende sag, og

jeg måtte herefter konkludere, at boligkommissionen forinden afgørelsen burde have foretaget indvendig besigtigelse.

22. *En person, der under aftjening af civil arbejdspligt var idømt en frihedsstraf, kunne have været indkaldt til afsoning på et tidligere tidspunkt, såfremt han var søgt placeret i et andet arresthus. (J. nr. 697/71).*

A klagede over, at han først to måneder efter sin hjemsendelse var blevet indsat til afsoning af 8 dages hæfte idømt for overtrædelse af § 8 i lov nr. 187 af 20. maj 1933 om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde. Han henviste til, at en del andre havde udstået tilsvarende straf før eller umiddelbart efter hjemsendelsen.

Ifølge § 8, stk. 1, pkt. 6, i førnævnte lov vil det, når værnepligtige udstår frihedsstraf i det tidsrum, de er indkaldt til civilt arbejde, ved dommen være at fastsætte, om og i bekræftende fald i hvilket omfang den del af straffetiden, der falder før den normale hjemsendelsesdag, skal regnes som en del af den pligtige arbejdstid.

Af sagen fremgik det, at der blev afsagt dom i A's sag den 17. marts 1971, og at det i dommen var bestemt, at de 8 dages hæfte ikke skulle regnes som en del af den pligtige tjeneste.

Jeg meddelte A, at det ligger udenfor området for min virksomhed at tage stilling til de afgørelser, der er truffet af domstolene, og at jeg havde oversendt hans klage over ikke at være blevet indsat til afsoning før eller umiddelbart efter hjemsendelsen til politimesteren (arrestinspektøren) i Esbjerg til besvarelse. Jeg udbad mig samtidig underretning om politimesterens svar.

I skrivelse af 26. august 1971 svarede politimesteren A, at hans sag blev modtaget fra politimesteren i Viborg den 15. april 1971, og at årsagen til, at afsoningen først fandt sted i tiden fra den 2. til den 10. august 1971, var manglende plads i Esbjerg arresthus. På tidspunktet for sagens modtagelse var der opført mindst 40 personer på arresthusets venteliste for hæfteafsonere.

Den 8. september 1971 forelagde jeg politimesterens svar for Direktoratet for

Fængselsvæsenet, idet jeg bad oplyst, om A på et tidligere tidspunkt kunne være indkaldt til afsoning med henblik på placering i et andet arresthus i henhold til direktoratets bestemmelser om samarbejde mellem arresthusene eller i en åben hæfteafdeling.

Jeg bad endvidere oplyst, om der, eventuelt efter forhandling med Indenrigsministeriet, er fastsat regler om afsoningstidspunkt, henholdsvis udsættelse med straf fuldbyrdelse, for personer, for hvem der under aftjening af civil arbejdspligt foreligger spørgsmål om fuldbyrdelse af frihedsstraf, og i benægtende fald, om der måtte være behov for fastsættelse af sådanne regler.

I den anledning udtalte politimesteren overfor direktoratet, at han havde gjort mange forgæves forsøg på at få afsonere placeret i andre arresthuse. Forholdene havde ikke bedret sig, og han havde derfor på grundlag af de hidtidige erfaringer anset det for nyttesløst at rette henvendelse til andre anstalter om eventuel plads.

Direktoratet bad herefter politimesteren oplyse, om A ikke kunne have været indkaldt til udståelse af straffen på et tidligere tidspunkt, når henses til, at den gennemsnitlige ledighed i de nærmestliggende arresthuse i henholdsvis Haderslev, Åbenrå, Sønderborg og Tønder i perioden april-juli 1971 ifølge de til direktoratet indsendte rapporter udgjorde 6,5, 8,5, 6,2 og 9,5 pladser, i hvilken forbindelse direktoratet henviste til dets cirkulærskrivelse af 14. januar 1969.

Politimesteren svarede, at A på baggrund af de i direktoratets skrivelse indeholdte oplysninger om den gennemsnitlige ledighed i forskellige andre arresthuse måtte antages at kunne have været indkaldt til afsoning på et tidligere tidspunkt.

I skrivelse af 30. november 1971 beklagede Direktoratet for Fængselsvæsenet overfor A,

at der ikke var rettet henvendelse til nogle sønderjydske arresthuse for at få afsonere fra Esbjerg placeret der. Samtidig havde direktoratet anmodet politimesteren om at indskærpe den ovennævnte cirkulærskrivelse for arrestforvareren.

Direktoratet oplyste samtidig overfor mig, at der ikke er fastsat generelle regler om afsoningstidspunktet, henholdsvis udsættelse med

straffuldbyrdsen, for personer, for hvem der under aftjening af civil arbejdspligt foreligger spørgsmål om fuldbyrdelse ved frihedsstraf. Direktoratet ville senere vende tilbage til dette spørgsmål.

Jeg meddelte herefter A, at jeg havde fundet at kunne unnlade at foretage videre i sagen.

- 23.** *Udtalt, at det uanset formuleringen af myndighedslovens § 24, stk. 1, vil være forsvareligt, om overøvrigheden i tilfælde, hvor et sagsanlæg er umiddelbart forestående, i almindelighed udsætter en afgørelse med henblik på, at denne efter sagsanlæg kan træffes af retten. (J. nr. 56/71).*

A klagede over, at Justitsministeriet havde tiltrådt Ribe amts afgørelse vedrørende spørgsmålet om forældremyndigheden over hans og hans hustrus to fællesbørn, B, født den 25. november 1963, og C, født den 7. september 1965.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A's hustrus advokat den 24. april 1970, efter at hustruen havde forladt deres fælles hjem, anmodede Københavns amt om, at der måtte blive truffet afgørelse om, at forældremyndigheden over børnene skulle tilkomme hende. Advokaten ansøgte samtidig om fri proces for hende i en separations sag, som hun agtede at anlægge mod A. I skrivelsen anførte han bl. a., at A ofte havde været voldsom overfor hende og børnene, ligesom det ved en lejlighed var kommet til håndgemæng mellem A og hendes lærer, og at A herefter havde taget børnene med til Jylland til sine forældre.

Overfor politiet i Roskilde forklarede A til rapport den 22. maj 1970, at han ofte var uenig med hustruen om børnenes opdragelse, idet hun ønskede, at de skulle have en friere opdragelse, end han kunne acceptere. A meddelte endvidere, at han den 1. juni 1970 ville tage ophold hos sine forældre, og at han ville arbejde på sin faders gård i sommerperioden og derefter søge stilling indenfor kontorfaget. Endelig gav han udtryk for, at der ikke var nogen grund til nu at træffe afgørelse om forældremyndighedsspørgsmålet, som ville blive afgjort ved den kommende separationsdom.

I skrivelse af 23. maj 1970 til politiet i Roskilde tog A afstand fra det i advokatens skrivelse anførte om, at han havde været voldsom overfor hustruen og børnene.

Til politirapport forklarede hustruen den 26. maj 1970, at hun mente, at børnene havde det godt hos A's forældre, men hun var utilfreds med, at forældrene ikke havde besvaret nogle breve fra hende vedrørende børnene, og ønskede derfor ikke at aflægge besøg. I givet fald ville hun kunne acceptere, at hun fik forældremyndigheden over B, mens A fik forældremyndigheden over C. Hertil erklærede A til politirapport den 28. s. m., at børnene efter hans opfattelse ville have det bedst sammen, og han henviste atter til, at spørgsmålet om forældremyndigheden ville blive afgjort ved separationsdommen.

Politimesteren i Roskilde sendte den 29. maj 1970 sagen til Københavns amt, der den 4. juni 1970 videresendte den til Ribe amt.

Den 15. juni 1970 blev A og hustruen til sagt til møde på amtskontoret i Ribe til mægling i separations sagen. Amtet tilføjede, at det tillige ønskede, at A mødte af hensyn til behandlingen af forældremyndighedsspørgsmålet. Af amtets notat om dette møde, der blev afholdt den 19. juni 1970, fremgik det, at A pr. 1. juni 1970 var fratrådt sin stilling, hvorefter han boede sammen med børnene hos sine forældre. Det fremgik videre, at hustruen underviste på aftenskole ca. 13 timer ugentlig, at det meste af undervisningsarbejdet var aftenarbejde, og at hun havde mulighed for at få børnene passet, hvis de fik ophold hos hende.

Ribe amt meddelte A den 29. juni 1970, at det i henhold til myndighedslovens § 24, stk. 1, havde bestemt, at forældremyndigheden over begge børnene skulle tillægges hans hustru. I skrivelse af samme dato meddelte amtet A, at det havde bevilget hans hustru fri

proces i en separationssag, som hun agtede at anlægge mod ham. Sagsanlæg fandt sted den 30. juni 1970.

I skrivelse af 7. juli 1970 klagede A's advokat til Justitsministeriet over amtets afgørelse, men tilbagekaldte klagen den 28. s. m. I skrivelse af 20. marts 1971 klagede A til mig over amtets afgørelse angående forældremyndigheden. Den 30. s. m. oversendte jeg hans skrivelse til Justitsministeriet, som den 20. august 1971 meddelte ham, at ministeriet ikke fandt grundlag for at kritisere amtets behandling af sagen.

I klagen til mig pegede A på, at den bestemmelse i myndighedsloven, amtet havde henvist til i sin afgørelse, normalt kun kan anvendes, når der foreligger ganske særlige forhold, hvilket ikke havde været tilfældet i hans sag. Under henvisning til at hensynet til børnene var afgørende i sager angående forældremyndighed, gjorde A endvidere gældende, at det ville have været mest naturligt, om amtet havde overladt det til retten at træffe afgørelse.

Ribe amt henholdt sig til sin skrivelse af 16. april 1970 til Justitsministeriet. Amtet havde heri anført, at afgørelsen blev truffet under hensyn til, at A sammen med børnene havde taget ophold hos sine forældre. Det var amtets tanke med resolutionen, at der på grundlag af et skøn over samtlige sagens omstændigheder skulle skabes en foreløbig afklaring af børnenes forhold, inden separationssagen blev henvist til retten. Amtet havde ikke fundet grundlag for at tillægge A forældremyndigheden over børnene, ligesom det på grund af hans og hans hustrus indbyrdes forhold måtte anses for betænkeligt blot at lade dem begge have forældremyndigheden, efter at A havde bemærget sig børnene.

Amtet, som i den daværende situation havde anvendt de midler til belysning af sagen, som var mulige i betragtning af sagens hastende karakter og hustruens tydelige angst for A, måtte fortsat henholde sig til sin afgørelse af 29. juni 1970.

Justitsministeriet henholdt sig til sin skrivelse af 20. august 1971 til A og tilføjede, at det vel i dag måtte anses for tvivlsomt, om der havde været fuldt tilstrækkelig begrundelse for at træffe afgørelsen om forældremyndighedsspørgsmålet samtidig med, at der blev meddelt hustruen fri proces under separationssagen. Ministeriet havde imidlertid på det

tidspunkt, da A's klage blev fremsat – efter at den ca. 8 måneder tidligere havde været tilbagekaldt – ikke fundet anledning til at kritisere det skøn, der lå til grund for amtets afgørelse.

Efter min gennemgang af sagen fandt jeg ikke grundlag for at kritisere den sagsbehandling og den vurdering, der lå til grund for den trufne afgørelse efter myndighedslovens § 24, stk. 1.

Jeg fandt dog anledning til nærmere at overveje, om amtet burde have afstået fra på det pågældende tidspunkt (den 29. juni 1970) at træffe afgørelse af spørgsmålet om forældremyndigheden og dermed hensluttet spørgsmålet til afgørelse af retten, herunder eventuelt således at retten traf en midlertidig afgørelse i henhold til ægteskabslovens § 57, stk. 1. Det kom herved i betragtning, at amtets afgørelse var truffet, efter at sagen om forældremyndigheden havde verseret i ca. to måneder og på et tidspunkt, da der samtidig meddeltes hustruen fri proces til anlæggelse af separationssag, og da det måtte forventes, at sagsanlæg var umiddelbart forestående. Hertil kom, at der ikke forelå særlige grunde til at antage, at det ville stride mod børnenes tarv at afvente rettens afgørelse.

Efter formuleringen af myndighedslovens § 24, stk. 1, har overøvrigheden, når forældrenes samliv er ophørt, pligt til at træffe afgørelse om, hvem der skal have forældremyndigheden, såfremt en af forældrene fremsætter begæring herom. På baggrund af denne formulering og under hensyn til, at det idag er vanskeligt at foretage nogen fuldstændig vurdering af, hvorledes amtet kunne opfatte den situation, der forelå i juni 1970, mente jeg ikke at burde udtale kritik af, at amtet den 29. juni 1970 traf den omtalte afgørelse.

Med henblik på fremtidig praksis udtalte jeg imidlertid, at det, uanset den nævnte formulering af § 24, stk. 1, efter min mening ville være forsvarligt, om overøvrigheden i tilfælde, hvor sagsanlæg er umiddelbart forestående, i almindelighed udsætter afgørelsen med henblik på, at denne efter sagsanlægget kan træffes af retten. En sådan udsættelse må efter min mening i almindelighed også foretrækkes ud fra principielle retsplejemæssige synspunkter. Det

synspunkt, der ligger til grund for udformningen af § 24, stk. 3, hvorefter kompetencen til efter sagsanlæg at træffe midlertidig afgørelse om forældremyndighed kun undtagelsesvis tilkommer overøvrigheden, gør sig i væsentlig grad gældende med hensyn

til anvendelsen af § 24, stk. 1, når sagsanlæg må forventes at være umiddelbart forestående.

Jeg gjorde Justitsministeriet og Ribe amt bekendt med min opfattelse.

24. *Udlevering af grænsenummerplader til personer, der er bosat i Grønland. Den praksis, Centralregisteret for Motorkøretøjer havde indført, havde ikke fornøden hjemmel i den gældende lovgivning. (J. nr. 629/71).*

Den 17. februar 1972 tilskrev jeg Fællesudvalget for FDM og KDAK således:

»I skrivelse af 15. juli 1971 har udvalget klaget over, at Justitsministeriet i skrivelse af 22. februar 1971 har meddelt udvalget, at ministeriet ikke har fundet grundlag for at tilvejebringe en overgangsordning i anledning af, at Centralregisteret for Motorkøretøjer med ministeriets tiltræden besluttede fra 1. december 1970 at håndhæve betingelserne i ministeriets cirkulære nr. 132 af 6. juli 1963, § 16, stk. 2, for udlevering af grænsenummerplader til personer bosat i Grønland.

I skrivelse af 16. april 1971 har Justitsministeriet fastholdt sin afgørelse.

I den anledning har jeg indhentet udtalelser af 3. september og 28. oktober 1971 fra henholdsvis Centralregisteret for Motorkøretøjer og Justitsministeriet. Endvidere har jeg haft en mundtlig forhandling med Justitsministeriet om sagen.

På grundlag af de oplysninger, der forelå i forbindelse med klagen, besluttede jeg at undersøge baggrunden for den dispensationspraksis, der havde udviklet sig før det omtalte tidspunkt, og jeg anmodede de nævnte myndigheder om i deres erklæringer til mig at udtale sig om dette spørgsmål.

Bestemmelsen i § 16, stk. 2, 1. pkt., i det nævnte cirkulære af 1963 om udlændinges motorkøretøjer, grænsenummerplader m. v. har følgende indhold:

»Motorkøretøjer, der medbringes af personer, der er fast bosiddende i Grønland, men rejser på ferie eller orlov, skal således registreres på nordiske grænsenummerplader for det tidsrum, hvori køretøjerne efter de i afsnit I anførte regler kan benyttes her i landet,

uden at registreringspligt og afgiftspligt indtræder.«

Det fremgår af sagen, at Centralregisteret for Motorkøretøjer den 16. december 1970 underrettede politidirektøren i København og samtlige politimestre om, at Centralregisteret den 7. s. m. havde orienteret politimesteren i Grønland således om fremtidig registreringspraksis:

»Såfremt et motorkøretøj hertil medbringes af en person, der er fast bosiddende i Grønland, kan dette registreres på danske grænsenummerplader for det tidsrum, hvori det efter de i afsnit I i Justitsministeriets cirkulære nr. 132 af 6. juli 1963 om udlændinges motorkøretøjer, grænsenummerplader m. v. kan benyttes her i landet, uden at registreringspligt og afgiftspligt indtræder, jfr. cirkulærets § 16, stk. 2, og Justitsministeriets skrivelse til Dem af 3. juni 1969 (j.nr. 3.kt. 1968-256-20).

Iøvrigt kan der ikke forventes meddelt tilfaldelse til registrering af brugte motorkøretøjer på grænsenummerplader.

Hvad angår nye motorkøretøjer vil der kunne ske registrering på danske grænsenummerplader for personer, der er fast bosiddende i Grønland, såfremt betingelserne i § 7, stk. 1, i ovennævnte cirkulære er opfyldt.«

I den anledning rettede FDM i skrivelse af 6. januar 1971 henvendelse til Justitsministeriet. FDM henviste til, at det gennem en lang årrække havde været fast praksis, at køretøjer, der ejedes af en person bosat i Grønland, kunne registreres på grænsenummerplader til brug under et ferieophold i Danmark og efter endt afbenyttelse henstilles her i landet for senere under et nyt ferieophold at kunne benyttes på grænsenummerplader, der blev udleveret af politiet. Ordningen hvilede på en dis-

pensationspraksis, men såvel Centralregisteret for Motorkøretøjer som samtlige motorcontorer havde igennem flere år på forespørgsel uden forbehold oplyst, at der ville kunne udleveres grænsenummerplader til de omtalte køretøjer, uanset at de var henstillet i Danmark i de perioder, hvor de ikke benyttedes.

FDM henstillede til Justitsministeriet, at personer, der var bosat i Grønland, og som i tillid til den nævnte dispensationspraksis havde indkøbt køretøjet til brug under midlertidigt ophold i det sydlige Danmark, bevarer adgangen til at få udleveret grænsenummerplader til deres køretøjer efter de hidtil benyttede regler, så længe de ejede køretøjerne og betingelserne for kørsel på grænsenummerplader iøvrigt var opfyldt. Subsidiært foreslog organisationen, at der blev gennemført en overgangsordning, f. eks. således at personer, der indenfor de sidste 3 år havde købt køretøjer med det formål at benytte dem under midlertidigt ophold her, fortsat kunne få tilladelse til registrering af køretøjerne på grænsenummerplader. Mest subsidiært foreslog organisationen, at de nye regler først blev gennemført med virkning fra 1. januar 1972, således at der blev givet ejerne af de pågældende køretøjer en rimelig frist til at fremskaffe de beløb, der var nødvendige til registrering på almindelige nummerplader.

I skrivelse af 22. februar 1971 meddelte Justitsministeriet efter at have indhentet udtalelse fra Centralregisteret for Motorkøretøjer, at Centralregisteret gennem længere tid havde undladt at håndhæve kravet i grænsenummerpladecirkulærets § 16, stk. 2, hvorefter grænsenummerplader kun kan udleveres til personer fast bosat i Grønland. Centralregisterets praksis havde imidlertid medført en eksplosiv stigning i antallet af grænsenummerplader udleveret til personer bosat i Grønland, således at over halvdelen af samtlige tilladelser til anvendelse af grænsenummerplader vedrørte personer bosat i Grønland. Det var endvidere blevet konstateret, at køretøjer, der til stadighed befandt sig her i landet, blev benyttet af en stadig skiftende kreds af personer bosat i Grønland, og at køretøjerne lejlighedsvis endog blev overladt til her bosatte.

Under hensyn til denne udvikling og den efter Justitsministeriets opfattelse urimelige forskelsbehandling, der herefter forelå i forhold til personer, der iøvrigt var bosat uden-

for færdselslovens og registreringsafgiftslovens gyldighedsområde, havde Centralregisteret med Justitsministeriets tiltrædelse fra 1. december 1970 håndhævet bestemmelserne i grænsenummerpladecirkulæret efter dets ordlyd, således som det udadtil var tilkendegivet ved Centralregisterets fornævnte cirkulærskrivelse.

Gyldigheden af allerede meddelte tilladelser til kørsel på grænsenummerplader blev ikke påvirket deraf.

Efter Justitsministeriets opfattelse ville den af FDM foreslåede overgangsordning for personer bosat i Grønland, der havde erhvervet køretøjer med henblik på kørsel på grænsenummerplader under ferieophold her – udover at frembyde administrative vanskeligheder – bevirke en uheldig forskel på retsstillingen for personer bosat i Grønland, alt efter om de inden 1. december 1970 havde erhvervet et køretøj med henblik på kørsel på grænsenummerplader her eller ej. Personer, der havde købt sådanne køretøjer, havde i tiden indtil 1. december 1970 haft den fordel at kunne udnytte køretøjet til kørsel på grænsenummerplader her, uanset at køretøjet ikke havde været udført til Grønland. De ville ikke ved nyordningen blive stillet ringere end andre personer med fast bopæl udenfor færdselslovgivningens og registreringsafgiftslovens område, men ville kunne medtage køretøjet til Grønland og derefter, hvis de under ferieophold m. v. her ønskede at medbringe køretøjet, kunne benytte det med grænsenummerplader. Justitsministeriet oplyste videre, at Tolddirektoratet overfor ministeriet havde oplyst, at køretøjerne, hvis de ønskedes afgiftsberigtiget her i landet, ville kunne behandles efter den fordelagtige regel i omsætningsafgiftslovens § 11, nr. 6, hvorefter afgiften berigtiges på grundlag af en vurdering af køretøjets nuværende værdi. Det var dog en forudsætning, at køretøjet var fabriksnytt ved registrering på grænsenummerplader.

Justitsministeriet fandt herefter ikke grundlag for at tilvejebringe en overgangsordning således som henstillet af FDM. Dette standpunkt fastholdt ministeriet i skrivelse af 16. april 1971 som svar på FDMs fornyede henvendelse af 24. marts 1971.

I Fællesudvalgets skrivelse til mig har udvalget med hensyn til Justitsministeriets skrivelse af 22. februar 1971 bl. a. anført, at den af ministeriet anførte omstændighed, at over

halvdelen af samtlige tilladelser til anvendelse af grænsenummerplader vedrørte personer bosat i Grønland, måtte være uden betydning for spørgsmålet om etablering af overgangsordning; den forholdsmæssige fordeling af persongrupper, der opnåede grænsenummerplader, kunne ikke have indflydelse på bevarelsen af velerhvervede rettigheder. Efter udvalgets opfattelse kunne det heller ikke medføre betænkeligheder, at køretøjer, der til stadighed havde befundet sig her i landet, skulle være blevet benyttet af en skiftende kreds af personer bosat i Grønland, idet de pågældende dog har skullet opfylde de fastsatte betingelser for lovligt at benytte vognen på grænsenummerplader, og således hver for sig har været nødt til at efterleve de foreskrevne bestemmelser.

Den omstændighed, at der lejlighedsvis fandt misbrug sted, fandt udvalget ikke burde gå ud over de personer, der korrekt havde benyttet deres køretøj.

I anledning af udvalgets klage til mig har Centralregisteret for Motorkøretøjer anført, at Justitsministeriet før ikrafttrædelsen den 1. september 1963 af ministeriets cirkulære nr. 132 af 6. juli 1963 lejlighedsvis havde meddelt tilladelse til udlevering af grænsenummerplader til personer, der var fast bosiddende i Grønland, uanset at køretøjet ikke var medtaget fra Grønland og ikke var fabriksnyt. Denne praksis blev efter mundtlige drøftelser i Justitsministeriet i forbindelse med udarbejdelsen af nævnte cirkulære fortsat af Centralregisteret. Det var hermed til sigtet at undgå en transport mellem Grønland og det herværende registreringsområde, idet en sådan transport dels var uheldig for køretøjernes sikkerhedsmæssige tilstand, dels var særdeles bekostelig. Man mente ikke, at dispensationerne kunne få konsekvenser, da antallet af sådanne sager var få og misbrug iøvrigt ikke var konstateret.

Centralregisteret har tilføjet, at registeret fik en udtrykkelig hjemmel til dispensation, da Justitsministeriet efter centraliseringen af motorkøretøjsregistreringer udsendte bekendtgørelse nr. 108 af 24. marts 1966 om registrering af motorkøretøjer m. v. (§ 3, stk. 1).

I skrivelse af 30. oktober 1970 henledte politimesteren i Lyngby Centralregisterets opmærksomhed på flere uheldige eksempler på

sådanne dispensationer, og da det kontorpersonale, der beskæftigede sig med behandling af grænsenummerplader, nogenlunde samtidig gjorde opmærksom på, at anmodninger om dispensation var stigende, blev spørgsmålet om disses rimelighed taget op til overvejelse. Der blev herunder foretaget en opgørelse over antallet af registreringer på grænsenummerplader for personer med ophold i Grønland i tiden fra april 1970 til august 1970, hvilket viste, at antallet af genregistreringer og ejerskifter var betydeligt, ligesom disse registreringer udgjorde over halvdelen af det samlede antal registreringer på danske grænsenummerplader. Under hensyn hertil havde Justitsministeriet under en drøftelse den 1. december 1971 erklæret sig enig i, at Centralregisteret med øjeblikkelig virkning håndhævede § 16, stk. 2, i cirkulæret af 1963 efter dets ordlyd, dog således at allerede meddelte dispensationer ikke blev tilbagekaldt. Centralregisteret fandt ikke en yderligere overgangsordning rimelig i forhold til de øvrige personer, der var bosatte i Grønland, og registeret fandt, at en sådan yderligere overgangsordning ville være vanskelig at administrere.

Justitsministeriet har overfor mig oplyst, at ministeriet i tiden indtil ikrafttrædelsen af cirkulæret af 1963 fulgte den praksis i medfør af § 6 i bekendtgørelse nr. 42 af 2. marts 1956 om udenlandske køretøjer og udenlandske førere af motorkøretøjer at udlevere nordiske grænsenummerplader til personer bosiddende i Grønland under ejerens successive ophold her af midlertidig karakter, under forudsætning af at køretøjet blev udført fra landet mellem opholdene. Det blev dog anset for tilstrækkeligt, at køretøjet i tiden mellem opholdene blev oplagt i Københavns Frihavn.

Justitsministeriet har henvist til, at det i cirkulæret af 1963, § 16, stk. 2, er bestemt, at der kun kan udleveres grænsenummerplader til brugte køretøjer tilhørende personer med bopæl i Grønland, når køretøjet medbringes hertil. Til trods herfor har Centralregisteret for Motorkøretøjer, hvortil spørgsmålet om udlevering af grænsenummerplader er henlagt, straks fra cirkulærets ikrafttræden den 1. september 1963 fulgt den praksis at dispensere fra kravet om, at køretøjet skal være medbragt fra Grønland. Det har ikke for Justitsministeriet været muligt på grundlag af en gennemgang af ministeriets sager om spørgs-

målet at fastslå, om denne dispensationspraksis i sin tid eller senere mundtligt er blevet godkendt af ministeriet.

Ministeriet har endvidere oplyst, at det i slutningen af 1970 af Centralregisteret blev gjort bekendt med registerets hidtidige praksis og stigningen i antallet af registreringer på grænsenummerplader for personer med bopæl i Grønland. Efter forhandling med Centralregisteret bestemte Justitsministeriet, at cirkulærets § 16, stk. 2, fremtidig skulle håndhæves efter dets ordlyd, således at der ikke kunne udleveres grænsenummerplader til brugte køretøjer, medmindre køretøjet blev medbragt fra Grønland.

Justitsministeriet fandt ikke grundlag for at gennemføre en overgangsordning som ønsket af FDM.

Endelig har Justitsministeriet bemærket, at oplysningen om, at over halvdelen af samtlige tilladelser til anvendelse af grænsenummerplader vedrørte personer bosat i Grønland, alene var meddelt for at illustrere konsekvenserne af den hidtidige praksis. Efter Justitsministeriets opfattelse må det anses for urimeligt og i strid med formålet med grænsenummerpladeordningen, at køretøjer til stadighed befinder sig her i landet og jævnligt benyttes til kørsel – ofte af en skiftende kreds af personer – uden erlæggelse af de sædvanlige afgifter.

I den anledning skal jeg udtale følgende:

Bestemmelser om grænsenummerplader er fastsat i Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 42 af 2. marts 1956 om udenlandske køretøjer og udenlandske førere af motorkøretøjer, der i § 6, stk. 1, bl. a. bestemmer, at et køretøj, såfremt det ikke opfylder visse nærmere angivne betingelser, »ved indpassagen til landet henvises til hos den nærmeste politimyndighed at blive forsynet med danske nummerplader« (grænsenummerplader).

I § 16, stk. 2, i Justitsministeriets cirkulære nr. 132 af 6. juli 1963 om udlændinges motorkøretøjer, grænsenummerplader m. v. anføres det, at »motorkøretøjer, der medbringes af personer, der er fast bosiddende i Grønland, men rejser på ferie eller orlov, skal . . . registreres på nordiske grænsenummerplader . . .«. (I § 17 defineres udlændinge i cirkulærets forstand som personer,

der ikke har bopæl i Danmark, således at registreringspligt og afgiftspligt indtræder.)

Hverken bestemmelserne i bekendtgørelsen af 1956 eller reglerne i cirkulæret af 1963 giver grundlag for udlevering af grænsenummerplader i de tilfælde, der var omfattet af den udvidede udleveringspraksis før 1. december 1970, og hvori udlevering skete, uanset at køretøjet ikke *medbragtes* til landet. Bestemmelserne indeholder ikke hjemmel til, at Centralregisteret har kunnet dispensere fra reglerne og herigennem udlevere de omhandlede grænsenummerplader. I den forbindelse bemærkes, at § 3 i Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 108 af 24. marts 1966 om registrering af motorkøretøjer m. v. ikke, således som hævdet af Centralregisteret for Motorkøretøjer, kan antages at indeholde hjemmel for en dispensation fra § 16 i cirkulæret af 1963.

Den omtalte udleveringspraksis (dispensationspraksis) må desuden anses for dårligt stemmende med omsætningsafgiftslovens (nu registreringsafgiftslovens) forudsætninger.

Af de anførte grunde burde den omtalte udleveringspraksis, som nu er ophævet, efter min mening ikke have været udviklet på det foreliggende grundlag.

På grundlag af den foretagne undersøgelse kan det ikke anses for klarlagt, hvem der har truffet afgørelse om fastlæggelse af praksis, og på hvilket grundlag dette er sket. Centralregisteret henviser til, at praksis bygger på mundtlige drøftelser med Justitsministeriet, men ministeriet anfører, at det ikke på grundlag af en gennemgang af ministeriets sager om spørgsmålet har været muligt at fastslå, om praksis i sin tid eller senere er blevet godkendt af ministeriet. Efter min mening burde Centralregisteret ikke have udviklet en sådan dispensationsordning som den omtalte uden at sikre sig et skriftligt grundlag.

På baggrund af den vurdering, der efter det anførte må anlægges på den fulgte dispensationspraksis, finder jeg ikke grundlag for at kritisere, at Justitsministeriet i december 1970 uden at etablere en videregående overgangsordning indskærpede de regler om udlevering af grænsenummerplader til personer bosat i Grønland, der var

fastsat i § 16, stk. 2, i ministeriets cirkulære af 6. juli 1963 om udlændinges motorkøretøjer, grænse nummerplader m. v.

Jeg har samtidig hermed gjort Centralregisteret for Motorkøretøjer bekendt med min opfattelse.«

- 25.** *Ikke anset det for godt gjort, at formanden for en amtskommunes kulturelle udvalg ved trusler havde påvirket en ansøger til at trække sin ansøgning tilbage. Formanden burde dog have været klar over, at hans samtale med ansøgeren kunne bevirke, at denne trak sin ansøgning tilbage, og burde derfor have undladt at tage denne samtale. (J. nr. 829/70).*

Den 29. oktober 1971 skrev jeg følgende til kommunalsekretær Preben Lassen:

»I anledning af at det i forskellige dagblade havde været anført, at De som formand for Københavns amtskommunes undervisnings- og kulturudvalg skulle have truet en ansøger til stillingen som forvaltningschef for Københavns amtskommunes kulturelle forvaltning til at trække ansøgningen tilbage, besluttede ombudsmanden den 6. november 1970 i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at tage op til undersøgelse, om der fra Deres side var udvist forhold, der kunne give ham grundlag for kritik.

Ombudsmanden har i den anledning indhentet udtalelser af 13. november 1970 fra viceskoledirektør Ib Glarborg, af 16. november 1970 samt 18. januar og 26. marts 1971 fra viceskoledirektør Frede Helstrup, af 16. november 1970 samt 18. januar og 26. marts 1971 fra skoledirektør Kr. Thomsen Jensen, af 15. december 1970 og 3. februar 1971 fra Dem, af 29. december 1970 fra forvaltningschef A. E. Wingård, af 29. december 1970 fra amtskommunaldirektør Holger Lund, af 4. og 5. januar 1971 fra fuldmægtig Birthe Poulsen, af 1. marts 1971 fra borgmester Børge Schmidt, af 28. april 1971 fra Københavns amtskommunes undervisnings- og kulturudvalg, af 7. juni 1971 fra Københavns amtsråd og af 6. august 1971 fra Indenrigsministeriet.

Det fremgår af de foreliggende oplysninger, at Københavns amtskommunes undervisnings- og kulturudvalg, som De er formand for, den 25. september 1970 behandlede de 15 ansøgninger, der var indkommet til stillingen som chef for den kulturelle forvaltning. Udvalgets flertal var for viceskoledirektør Frede Helstrup, mens mindretallet (socialdemokratiets udvalgsmedlemmer) var for skoledirektør Holger Knudsen. Det vedtoges at afgive de 15 ansøgninger til amtsrådets afgørelse, men

samtidig at pege på, at stillingen burde besættes med enten viceskoledirektør Frede Helstrup eller skoledirektør Holger Knudsen. I skrivelse af 26. oktober 1970 trak viceskoledirektør Frede Helstrup imidlertid sin ansøgning tilbage.

I dagspressen forlød det, at De ved trusler om ikke at ville samarbejde med Frede Helstrup havde fået ham til at trække ansøgningen tilbage.

På sit møde den 28. oktober 1970 besluttede amtsrådet at sende sagen tilbage til kulturudvalget med anmodning om en fornyet og så vidt muligt enstemmig indstilling.

Udvalget meddelte den 30. oktober 1970 viceskoledirektør Frede Helstrup, at man enstemmigt opfordrede ham til at annullere tilbagetrækningen med henblik på indstilling om ansættelse. Udvalget tilbød, at dets formand sammen med to repræsentanter for de øvrige grupper ville opsøge ham for at få afklaret eventuelle uoverenstemmelser. Helstrup fastholdt overfor udvalgets formand sin tilbagetrækning og ønskede ikke at tale med de nævnte repræsentanter for udvalget.

På et møde samme dag behandlede udvalget påny sagen. De 14 ansøgninger oversendtes til amtsrådets afgørelse, men udvalget pegede enstemmigt på afdelingschef A. E. Wingård.

Udvalget udsendte derefter følgende udtalelse gennem Ritzaus Bureau:

»Københavns amts kulturelle udvalg beklager, at viceskoledirektør Frede Helstrup, som et flertal af udvalget havde indstillet til stillingen som chef for amtskommunens kulturelle forvaltning, har trukket sin ansøgning tilbage.

Udvalget beklager også de mange rygter, der er opstået i den forbindelse.

Udvalget konstaterer imidlertid, at tilbage-

trækningen er definitiv, og har derfor påny drøftet en indstilling til amtsrådet.

Udvalget peger efter sit møde den 30. oktober 1970 enstemmigt på afdelingschef Axel Wingård, Københavns amtskommune, som chef for Københavns amtskommunes kulturelle forvaltning.«

Amtsrådet behandlede sagen på et møde den 18. november 1970 og ansatte A. E. Wingård som forvaltningschef.

Skoledirektør Kr. Thomsen Jensen har overfor ombudsmanden oplyst følgende:

En kreds af kommunalpolitikere og skolefolk var i anledning af indvielsen af Denmark School i Jerusalem indbudt til at gæste Israel i dagene 19.-26. oktober 1970. Fra Københavns amtsråd deltog bl. a. De, og fra Københavns kommune deltog bl. a. viceskoleledirektør Ib Glarborg. Han var ligesom viceskoleledirektør Frede Helstrup en af skoledirektør Thomsen Jensens nærmeste medarbejdere.

De bad Thomsen Jensen om en samtale ved lejlighed, og samtalen fandt sted lørdag den 24. oktober ved afslutningen af en rundvisning i det gamle Jerusalem. De spurgte ham, om han kendte noget til et politisk spil, som De mente Frede Helstrup var med i – eller havde ladet sig bruge i – med »de borgerlige partier«. Han svarede, at han intet kendte hertil. Det eneste han kendte til sagen var, at Frede Helstrup havde søgt stillingen, for han havde fremsendt hans ansøgning, og at Helstrup og tre andre ansøgere havde været indkaldt til samtale med amtskommunens kulturudvalg, som havde indstillet skoledirektør Holger Knudsen og Frede Helstrup.

Dernæst spurgte De, om han kendte noget til et forlydende om, at Frede Helstrup skulle overveje at trække sin ansøgning tilbage. Han svarede, at det mente han ikke der var noget om.

De gav derefter udtryk for, at De var vred på Frede Helstrup, fordi han ikke havde søgt kontakt med Dem som formand for det kulturelle udvalg. Det var jo Dem, Helstrup skulle arbejde sammen med, hvis han fik stillingen.

Under indtryk af dette og under indtryk af det politiske spil, som De mente havde fundet sted udenom det største parti, Socialdemokratiet, oplyste De, at De absolut ingen tillid havde til Frede Helstrup, som måtte være vidende om, at socialdemokraterne holdt på en anden kandidat.

Thomsen Jensen gjorde nogle bemærknin-

ger om Frede Helstrups dygtighed og loyalitet som medarbejder, hvorefter De klart gav udtryk for, at De ville sabotere et samarbejde med Helstrup. Han sagde noget om, at sådan noget kan man da ikke.

Det er Thomsen Jensens klare opfattelse, at De ville chikanere Frede Helstrup, hvis han fik stillingen. De har brugt vendinger som »der er så mange måder at gøre sådan noget på«, »de fine metoders tid er forbi«, og noget med, at De vidste, hvordan man »gjorde en mand kold«.

På et eller andet tidspunkt i samtalen havde Thomsen Jensen sagt til Dem, at De vel var indforstået med, at han refererede samtalen for Frede Helstrup, hvilket De bekræftede.

Thomsen Jensen havde været temmelig oprørt over det passerede og besluttet at rådføre sig med viceskoleledirektør Ib Glarborg om det rigtige i eventuelt at referere samtalen indhold for Frede Helstrup. Samtalen med Ib Glarborg fandt sted samme eftermiddag, den 24. oktober. Da Glarborg i samtalen løb understregede, at han i Frede Helstrups sted ville sætte pris på at kende Deres udtalelser, blev resultatet, at Thomsen Jensen besluttede at referere samtalen for Helstrup.

Så snart Thomsen Jensen var kommet hjem den 26. oktober om aftenen, formodentlig mellem kl. 22 og 23, havde han ringet til Frede Helstrup og fortalt, at De var vred på Helstrup, fordi han ikke havde søgt kontakt med Dem, og fordi De mente, at Helstrup havde arrangeret sig med »de borgerlige«, og at De efter dette ingen tillid havde til Helstrup. Thomsen Jensen gav udtryk for, at De efter hans mening ville sabotere et samarbejde med Frede Helstrup og gengav de ovenfor citerede vendinger.

Det var Thomsen Jensens opfattelse, at hans beretning gjorde et stærkt indtryk på Frede Helstrup, der sagde noget om, at dette ville han ikke »stå model til«, og at han ville overveje situationen.

Næste morgen havde Frede Helstrup vist ham en genpart af en skrivelse, hvori han havde trukket sin ansøgning tilbage.

Om formiddagen blev Thomsen Jensen af sin sekretær, fuldmægtig fru Birte Poulsen, kaldt ud til telefonen fra et møde. Fru Birte Poulsen sagde, at der var »en desperat mand i telefonen«, der insisterede på, at Thomsen

Jensen skulle komme til telefonen. Det var Dem. De spurgte, om brevet fra Frede Helstrup, hvori han trak sin ansøgning tilbage, var afsendt, inden Thomsen Jensen eventuelt havde talt med Frede Helstrup. Dertil svarede han, at det var det ikke, og mindede Dem om, at De jo var indforstået med, at han fortalte Helstrup om samtalen i Jerusalem, hvilket De bekræftede.

Viceskoledirektør Ib Glarborg har overfor ombudsmanden udtalt, at skoledirektør Thomsen Jensen umiddelbart efter ankomsten til Jerusalem fredag den 23. oktober meddelte ham, at De havde anmodet ham om en personlig samtale. Glarborg så, at samtalen fandt sted den 24. oktober, men påhørte ikke samtalen. Efter denne hyrede man en taxa. Glarborg satte sig ind hos føreren. Thomsen Jensen, borgmester Børge Schmidt og hustru samt De og Deres hustru sad i kabinen bagved. Han lånte kun halvt øre til samtalen bagved, men »spidsede øren«, da følgende, udtalt af Dem, gik meget klart igennem: »De fine metoders tid er forbi« - derefter en del af en sætning, som han ikke kunne opfatte, men slutningen af en sætning: »... hvordan man skal gøre en mand kold« gik klart igennem. - Efter hjemkomsten til hotellet var Thomsen Jensen tavs og indesluttet.

Glarborg har endvidere udtalt, at Thomsen Jensen efter frokosten spurgte ham, om de samme eftermiddag kunne drøfte den samtale, han havde haft med Dem. Under samtalen fortalte Thomsen Jensen, at De overfor ham havde udtalt Deres utilfredshed med, at Helstrup var faldet for VKRs opfordring til at søge embedet som forvaltningschef. Helstrup kunne ikke være uvidende om, at socialdemokraterne havde en topkandidat til stillingen, og som VKRs favorit til stillingen var han dermed delagtig i et politisk spil, som havde vakt vrede og forargelse blandt de socialdemokratiske medlemmer i amtsrådet. Da De daglig skulle samarbejde med den kommende forvaltningschef, var det nødvendigt, at De kunne have tillid til den kommende mand. Dette ville ikke blive tilfældet, hvis Helstrup blev valgt udelukkende med VKRs stemmer, og Helstrup vidste, at han udelukkende støttede sig til det flertal, som han ville opnå gennem VKR-stemmerne. De havde derefter givet udtryk for, at Deres daglige samarbejde med Helstrup ville blive præget af den mistillid, som De nærede til ham. Helstrup skulle

ikke regne med gode samarbejdsforhold med Dem.

Thomsen Jensen oplyste til sidst, at han havde meddelt Dem, at han kunne se sig nødsaget til at meddele Helstrup, hvad De havde sagt til ham. Det var De indforstået med.

Thomsen Jensen og han drøftede i den efterfølgende halvanden time meget indgående, om det ville være rigtigt at informere Helstrup om Deres udtalelser og Deres holdning iøvrigt.

Viceskoledirektør Frede Helstrup har overfor ombudsmanden udtalt, at De ikke har rettet direkte henvendelse til ham, men at han har fået refereret udtalelser stammende fra Dem.

Mandag den 26. oktober kl. 22,15 blev han ringet op af skoledirektør Thomsen Jensen, der kort forinden var ankommet fra Israel. Thomsen Jensen fortalte ham, at han i Israel havde haft en samtale med Dem, som han ikke havde truffet før. De havde udbedt Dem en samtale med ham i anledning af Helstrups kandidatur til stillingen som chef for den kulturelle forvaltning i Københavns amtskommune.

De havde ifølge Thomsen Jensen indledt med ordene: »Jeg er meget vred på Helstrup, fordi han ikke har taget personlig kontakt med mig som udvalgets formand; han må vide, at Socialdemokratiet har et ønske om, at stillingen besættes med skoledirektør Holger Knudsen«. Thomsen Jensen havde hertil svaret, at han da var vidende om, at Helstrup sammen med 3 andre ansøgere havde fremstillet sig for udvalget fredag den 23. september.

De havde gjort opmærksom på, at De som udvalgsformand var den mand, han skulle have et snævert samarbejde med til daglig, og ville lade Thomsen Jensen vide, at Helstrup ikke skulle vente, at der kunne komme et godt samarbejde i stand, »for vi får ham jo nok takket være VKR«. De havde derefter i utvetydige vendinger ladet Thomsen Jensen forstå, at Helstrup nok skulle komme til at fortryde, at man ikke tog hensyn til landets største parti.

Helstrup har endvidere oplyst, at han på dette sted i Thomsen Jensens beretning afbrød og sagde: »Dette her vil jeg ikke stå model til«. Når han erindrer det så tydeligt, skyldes det, at hans kone, som nu var kommet

hen til skrivebordet, sagde til ham: »Hvad er det du ikke vil stå model til?«

Thomsen Jensen fortsatte med at fortælle, at han havde svaret Dem med ordene: »Det kan man da ikke, det er jo horribelt!«

Endvidere havde Thomsen Jensen fortalt ham, at der fandt en ny samtale sted; under denne udtalte De: »De fine metoders tid er forbi – jeg ved godt, hvordan man gør en mand kold«. Thomsen Jensen understregede overfor ham, at han havde gjort Dem opmærksom på, at Deres udtalelser var af en sådan karakter, at det kunne blive nødvendigt at referere dem for ham. De havde erklæret Dem indforstået hermed.

Thomsen Jensen var dybt rystet over Deres udtalelser og havde rådført sig med viceskoleinspektør Ib Glarborg om, hvorvidt han skulle meddele Helstrup indholdet heraf. Ib Glarborg havde givet udtryk for, at han i Helstrups sted ville være taknemmelig for at kende vilkårene for det fremtidige samarbejde.

Thomsen Jensen afsluttede sin beretning med ordene: »Jeg synes ikke, det var fair af mig at forholde dig disse oplysninger. Du ville senere kunne bebrejde mig det.« Han sagde derefter til Helstrup, at han nu kunne overveje sin situation, der var endnu to dage til det amtsrådsmøde, hvori afgørelsen om udnævnelsen ville falde. Han havde omtrent ordret svaret: »Jeg har ikke spor lyst til at forsøge at samarbejde med en mand, der på forhånd lover chikane. Jeg har taget min beslutning!«

På dette tidspunkt var klokken ca. 22,45. Han ringede efter en kort rådslagning med sin kone til Ib Glarborg og bad ham meddele sine indtryk efter de samtaler, han havde ført med Thomsen Jensen. Dels svarede Ib Glarborgs udtalelser ganske nøje til Thomsen Jensens fremstilling, dels kunne han supplere med en oplysning om, at han selv under en biltur til sin forbløffelse havde hørt Dem udtale ordene: »De fine metoders tid er forbi. Jeg ved godt, hvordan man gør en mand kold.«

Efter at have afsluttet samtalen med Ib Glarborg skrev han sit tilbagekaldelsesbrev til Københavns amtsråd og kørte til postkontoret i Tietgensgade for at sikre sig, at det kom rette vedkommende i hænde allerede den 27. oktober, idet amtsrådsmødet skulle finde sted den 28. oktober.

Hen på formiddagen tirsdag den 27. oktober kom Thomsen Jensens sekretær ind og afbrød et møde mellem skoledirektøren og viceskoledirektøren med ordene: »Der er en meget desperat mand i telefonen, han kræver at få skoledirektøren i tale omgående, han nægter at opgive sit navn til mig.«

Thomsen Jensen gik til telefonen og fortalte senere, at den pågældende mand var Dem. De havde fortalt, at De kendte Helstrups brev, og sagt: »Jeg går ud fra, at brevet er afsendt, inden vi kom hjem fra Israel«. Thomsen Jensen havde svaret, at han vidste, at brevet var afsendt *efter* telefonsamtalen mandag aften. De gentog, at De var indforstået med, at Thomsen Jensen havde refereret Deres udtalelser til Helstrup.

Endelig har Frede Helstrup oplyst, at De, da De af afdelingschef Wingård modtog meddelelsen om, at Helstrups tilbagetrækningsbrev var kommet, svarede: »Så lykkedes det.«

Udtalelserne har været forelagt Dem, og De har hertil bemærket, at De henvendte Dem til skoledirektør Thomsen Jensen efter en pludselig indskydelse, idet De ønskede at høre hans mening om to spørgsmål: for det første, om Frede Helstrup overvejede at trække sin ansøgning tilbage, hvilket De havde hørt kort forinden, for det andet, om Deres opfattelse af, at der forelå en politisk aftale, som Helstrup var vidende om eller deltog i, var rigtig. Når De derefter kom ind på, at det var rimeligt, at Frede Helstrup vidste – hvis han ikke vidste det i forvejen –, at De foretrak en anden ansøger, var det blot et udtryk for Deres sædvanlige åbenhed. De syntes, det var rimeligt, at han vidste, hvor De stod.

De har videre oplyst, at De lørdag den 24. oktober om morgenen tilfældigt mødte Thomsen Jensen på vej til morgenmaden. De slog følge med ham og spurgte, om han i løbet af dagen ville ofre et par minutter på Dem til en samtale angående forvaltningschef-stillingen. Thomsen Jensen erklærede sig parat hertil. Ved afslutningen af en rundvisning i det gamle Jerusalem samme dags formiddag stod De og ventede på det øvrige selskab, og Thomsen Jensen kom da hen til Dem og spurgte, om De skulle tage samtalen nu. De fulgtes ad gennem en støjende og overfyldt bazargade ialt ca. 300 m. De måtte tale højt og blev flere gange afbrudt.

De spurgte, om Thomsen Jensen kendte noget til et forlydende om, at Frede Helstrup overvejede at trække sin ansøgning tilbage. Endvidere spurgte De om Thomsen Jensens kendskab til en eventuel politisk aftale, som Helstrup enten var aktiv eller passiv deltager i.

Til det første spørgsmål kendte Thomsen Jensen intet, og til det andet svarede han, at det kunne han ikke forestille sig. Han kendte Frede Helstrup som en loyal og dygtig medarbejder. De sagde så, at De fandt det rimeligt, at Frede Helstrup – hvis han ikke vidste det i forvejen – vidste, at De foretrak en anden af ansøgerne som chef, og at De i givet fald ved en afstemning i amtsrådet ville stemme for denne anden ansøger. Thomsen Jensen sagde hertil, at han ville fortælle Helstrup herom, når han kom hjem, hvilket De ikke havde noget imod.

De gav herefter udtryk for, at der var et flertal i amtsrådet for Frede Helstrup. De fortalte videre, at sådan som De havde opfattet sammenhængen i den politiske aftale, måtte Helstrup være med heri. De spurgte, om der – hvis Deres opfattelse var rigtig – var grund til at vente vanskeligheder, når De som Deres nærmeste medarbejder havde en mand, hvis »fortrolighedslinier« i hvert fald også var rettet mod andre i udvalget. Thomsen Jensen mente, at De tog fejl i Deres opfattelse af Frede Helstrups rolle, men svarede iøvrigt ikke på Deres spørgsmål.

Her sluttede samtalen. I taxaen tilbage til hotellet blev der vekslet et par mere filosofisk betonedede bemærkninger om politik og politisk arbejde.

Morgenen efter hjemkomsten fra Israel blev De ringet op af afdelingschef Wingård fra Københavns amt, som var fungerende forvaltningschef. Han meddelte, at der var kommet et brev fra Frede Helstrup, der trak sin ansøgning tilbage. De vil ikke bestride, at De ved modtagelsen af denne meddelelse har udtrykt Dem i retning af det, Frede Helstrup anfører i sin udtalelse til ombudsmanden. De tænkte umiddelbart, at det nu – ganske uventet – kunne se ud til, at der var mulighed for at få ansat skoledirektør Holger Knudsen som forvaltningschef.

De ringede derefter til Thomsen Jensen. Det var lidt besværligt at få fat i ham, han var i møde, men De insisterede. De fortalte ham, at Frede Helstrup havde trukket sin ansøgning tilbage. Thomsen Jensen gav ud-

tryk for, at det vidste han ikke. De spurgte, om han havde talt med Helstrup, og fik at vide, at det havde han telefonisk aftenen i forvejen. Thomsen Jensen tilføjede, at han ikke mente, at denne samtale havde haft nogen indflydelse på Helstrups tilbagetrækning af ansøgningen. Derefter modtog De pr. bud fra amtsgården et brev fra Frede Helstrup til Dem. Det var en kopi af brevet til amtsrådet om tilbagetrækningen af ansøgningen. Brevet var poststempelt den 27. oktober kl. 0,30.

Onsdag den 28. oktober var der amtsrådsmøde, og amtsrådet besluttede i enighed at sende indstillingen om forvaltningschefsstillingen tilbage til det kulturelle udvalg til fornyet behandling og med ønsket om en enig indstilling fra udvalget.

Torsdag den 29. oktober om aftenen ringede De rundt til udvalgets medlemmer for at indkalde til udvalgmøde fredag den 30. s. m. Borgmester Flemming Jensen kunne ikke komme, og derfor fortalte De ham, at De dagen efter ville foreslå udvalget, at man i enighed opfordrede Frede Helstrup til at fastholde sin ansøgning. Han var enig med Dem i dette forslag.

I udvalgmødet den 30. oktober tilsluttede udvalget sig enstemmigt Deres forslag. Medlem af udvalget, skoleinspektør ved Københavns kommune, Skotte Hansen, fik i opdrag at ringe Frede Helstrup op om dette samt at fortælle, at udvalget gerne ville have en samtale med ham. Skotte Hansen kom tilbage og meddelte, at Helstrup hverken ønskede at fastholde sin ansøgning eller at tale med udvalget.

De har endvidere udtalt, at Thomsen Jensens erklæring indeholder citater og udtryk, som De ikke kan anerkende som stammende fra Dem. De har ikke givet udtryk for vrede, fordi Frede Helstrup ikke havde kontaktet Dem. De har ikke givet udtryk for, at De ikke havde tillid til Helstrup. De har ikke givet udtryk for, at De ville sabotere et samarbejde med Helstrup. De har ingen erindring om at have benyttet vendinger som »der er så mange måder at gøre sådan noget på« og »gjorde en mand kold«, hvorimod vendingen »de fine metoders tid er forbi« eller noget lignende var en del af en ordveksling i taxaen, hvor politik og politisk arbejde blev omtalt – uden forbindelse med samtalen om Frede Helstrup. Samtalen om Helstrup var efter

Deres opfattelse helt rolig og afslappet. Det var ikke Deres indtryk, at Thomsen Jensen på nogen måde var oprørt, tværtimod var samtalen både i taxaen og ved den efterfølgende frokost let og fornøjelig.

De har vedlagt en erklæring. De har afgivet til pressen gennem Ritzaus Bureau den 3. november 1970, hvori De bl. a. udtaler, at der ikke skal lægges skjul på, at De foretrak den anden ansøger, men at det naturligtvis er klart, at De altid har haft den opfattelse, at De som formand for det kulturelle udvalg bør, kan og vil samarbejde på fuldt loyal måde med den person, som amtsrådet ansætter i stillingen som forvaltningschef.

De har endvidere vedlagt det kulturelle udvalgs ovennævnte erklæring til pressen gennem Ritzaus Bureau den 30. oktober 1970.

Deres udtalelser har været forelagt skoledirektør Thomsen Jensen, der har bemærket, at han fastholder, at Deres udtalelser må karakteriseres som trusler.

Deres udtalelser har endvidere været forelagt viceskoledirektør Frede Helstrup, der bl. a. har udtalt, at han skarpt må afvise selv den mindste antydning af, at han skulle deltage i en politisk aftale. Hans ansøgning til stillingen var seriøs og strengt saglig. For ham var det kulturelle udvalg som instillende instans ganske enkelt et udvalg af en folkevalgt forsamling, hvis 7 medlemmer repræsenterende nogle politiske partier skulle finde frem til en indstilling. I overensstemmelse med parlamentarisk sædvane søges et flertal fremskaffet. At denne proces i en politisk forsamling foregår ved politisk forhandlinger, fandt han indlysende og rimeligt, og det berettigede under ingen omstændigheder til et forsøg på at kaste et odiøst skær over den kendsgerning, at han altså blev den, de fleste kunne samles om udfra en saglig vurdering.

Borgmester Børge Schmidt har anført, at han ikke husker udtalelserne i taxaen.

Københavns amtskommunes undervisnings- og kulturudvalg har udtalt, at udvalgets øvrige 6 medlemmer ikke har fundet at kunne tilføje yderligere oplysninger til sagen, ud over at udvalgets 3 konservative medlemmer og dets radikale medlem har fundet anledning til at bekræfte den fulde rigtighed af den af viceskoledirektør Helstrup fremsatte afvisning af, at det skulle være i henhold til en – aktiv eller passiv – politisk aftale, han

meldte sig som ansøger til forvaltningscheffstillingen.

Københavns amtsråd har udtalt, at det ikke på det for rådet foreliggende grundlag kan tilføje konkrete oplysninger vedrørende hændelsesforløbet og ej heller ser sig i stand til at bidrage til afklaring af foreliggende afvigende opfattelser.

Rådets 16 medlemmer for partierne konservative, radikale og venstre har ønsket at tilføje, at der ikke under de forhandlinger, der blev ført mellem disse partier forud for rådets konstitution eller senere, har været drøftet ensidige været truffet aftale om besættelse af tjenestemandstillinger.

Indenrigsministeriet har udtalt, at de i sagen foreliggende oplysninger ikke giver ministeriet i dets egenskab af tilsynsmyndighed overfor amtsrådet anledning til bemærkninger.

Som det fremgår af ovenstående, er der uoverensstemmelser mellem de afgivne udtalelser med hensyn til det nærmere indhold af samtalen mellem Dem og skoledirektør Thomsen Jensen. I betragtning af de forhold, hvorunder samtalen blev ført, og forskellen mellem Deres og Thomsen Jensens viden om den pågældende ansættelsessags behandling m. v., har der foreligget betydelige muligheder for gensidige misforståelser.

Herefter kan jeg ikke anse det for godtgjort, at De ved trusler har påvirket viceskoledirektør Frede Helstrup til at trække sin ansøgning tilbage.

Ved min yderligere vurdering af sagen lægger jeg betydelig vægt på det stadium af ansættelsessagens behandling, da samtalen fandt sted. På samtalens tidspunkt havde amtskommunens undervisnings- og kulturudvalg indstillet til amtsrådet, at dette udnævnte Frede Helstrup eller Holger Knudsen. Amtsrådet havde endnu ikke taget stilling til udnævnelsesspørgsmålet. Dette skulle ske i løbet af ganske kort tid, og De påregnede, at amtsrådet ville udnævne Helstrup.

Efter Deres egen redegørelse må det lægges til grund, at De ved samtalen med Thomsen Jensen klart gav udtryk for, at De foretrak den anden ansøger for Frede Helstrup og ønskede, at Helstrup skulle gøres bekendt hermed. I forbindelse her-

med tilkendegav De, at De anså Helstrup for deltager i »en politisk aftale« med amtsrådets flertal, og at De nærrede en vis frygt for samarbejdsvanskeligheder i forholdet til ham.

Efter min mening burde De have været klar over, at der var en meget nærliggende mulighed for, at denne samtale kunne have den virkning, at Frede Helstrup – efter den forventelige påfølgende samtale med Thomsen Jensen – ville trække sin ansøgning tilbage, og dermed væsentligt ændre

det grundlag, der gennem ansøgningerne og udvalgets indstilling herom var blevet forelagt for amtsrådet med henblik på afgørelsen om den pågældende stillings besættelse.

De burde derfor efter min mening have undladt at tage den pågældende samtale eller under denne have optrådt med en sådan forsigtighed, at der ikke havde været rimelig grund til at forvente, at den fik den omtalte konsekvens.«

26. Fradrag for skat, der er betalt i udlandet (ligningslovens § 33). Henstillet til Skatte- departementet at tage sagen op til fornyet overvejelse, såfremt vedkommende skatte- yder fremlagde dokumentation for størrelsen af den skat, han havde betalt til den tyr- kiske stat. (J. nr. 376/71).

En advokat klagede for A over en afgørelse, der var truffet af Finansministeriet, Skattedepartementet, og hvorefter der ikke var grundlag for at bringe reglerne i ligningslovens § 33 i anvendelse i forbindelse med skatteberegningen for A.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A siden 18. marts 1968 havde været ansat som sekretær for handelsråden ved den tyrkiske ambassade i København, og at Direktoratet for Københavns Skattevæsen for indkomståret 1970 havde ansat hans skattepligtige indkomst til 34.400 kr., således at han skulle betale en samlet B-skat på 10.940 kr. A's årlige indtægt fra den tyrkiske ambassade androg 20.809 kr., og som følge af den danske beskatning anmodede han ambassaden om kompensation herfor i hans gage.

Handelsråden svarede, at det på grund af den tyrkiske lovgivning ikke var muligt at imødekomme A's ansøgning, og at hans løn blev betalt direkte til ham ved overførsel til Danmarks Nationalbank fra den tyrkiske centralbank gennem det tyrkiske finansministerium og efter anmodning fra det tyrkiske handelsministerium. Lønnen var kalkuleret som et nettobeløb, således at skatten til den tyrkiske stat i realiteten var fratrukket forlods. Ambassaden betragtede således hans løn som et beløb, der var fremkommet efter fuld beskatning til den tyrkiske stat.

A anmodede herefter Direktoratet for Københavns Skattevæsen om, at ligningslovens §

33 eller princippet i denne bestemmelse måtte blive anvendt ved beregningen af skatten til den danske stat, således at hans årsindtægt på 20.809 kr. ikke blev beskattet yderligere. Han anførte, at han var klar over den vanskelighed, som lå i, at det ikke fra ambassaden havde været muligt at få nogen som helst oplysning om, hvilken bruttoløn han oppebar, og at det derfor ikke havde været muligt at opklare omfanget af beskatningen til den tyrkiske stat. A oplyste, at han ikke vovede at ulejlige ambassaden yderligere, idet han frygtede, at dette kunne medføre hans afskedigelse.

Direktoratet for Københavns Skattevæsen forelagde sagen for Skattedepartementet, der meddelte direktoratet, at departementet var enig i, at der ikke var grundlag for anvendelse af regelen i ligningslovens § 33.

Direktoratet meddelte A, at det ikke for indkomståret 1970 på det foreliggende grundlag kunne indrømme ham nedslag i medfør af ligningslovens § 33 i de skatter, der var pålagt ham her i landet. Imidlertid ville direktoratet på grundlag af de i ændringsbegæringen af 22. september 1970 meddelte oplysninger om hans indkomstforhold foranledige hans forskudsregistrering for såvel indkomståret 1970 som 1971 ændret.

A indbragte ved personlig henvendelse sagen for finansministeren, men Skattedepartementet meddelte ham, at der i henhold til finansministerens resolution ikke var grund-

lag for at bringe reglerne i ligningslovens § 33 i anvendelse, og at der heller ikke var grundlag for nogen bevillingsmæssig lempelse af de skatter, der var pålagt ham.

Overfor mig fastholdt Skattedepartementet sit standpunkt i sagen og udtalte, at betingelsen for at anvende regelen i ligningslovens § 33 var, at der var opkrævet udenlandske skatter direkte eller ved indeholdelse, samt at der var tale om indkomst fra kilder i vedkommende fremmede land. Ifølge departementets opfattelse var det ikke i A's tilfælde godtgjort, at der var svaret skat i Tyrkiet af hans løn, som iøvrigt måtte betragtes som hidrørende fra en kilde her i landet, idet indkomsten fysisk var erhvervet her i landet. Departementet anførte, at dets antagelse om, at indkomsten hidrørte fra en kilde her i landet, støttedes på en modsætningslutning fra bestemmelserne i artiklerne 37 og 34 i Wienerkonventionen af 18. april 1961, jfr. kildeskattelovens § 3, stk. 2.

Jeg henlede Skattedepartementets opmærksomhed på en sag (Skd. VII, j.nr. 18-27/1970), der er omtalt i Kildeskattedirektoratets »Vejledning vedrørende personbeskatning af udenlandsk indkomst og formue«. Denne vejledning er udarbejdet i forbindelse med den instruktion vedrørende slutligningen for 1970, som direktoratet har iværksat i samarbejde med Kommunernes Landsforening. I den pågældende sag udtalte Skattedepartementet, at en herboende person, der var ansat ved den herværende colombianske ambassade, og som blev beskattet i Colombia, var berettiget til nedslag. Arbejdet på ambassaden betragtedes som udført i Colombia. – Skattedepartementet oplyste, at denne sag i realiteten ikke adskilte sig fra nærværende sag, men at departementet fandt, at resolutionen i nærværende sag var den rigtige.

Jeg udtalte herefter følgende:

Ved kildeskattelovens § 3, stk. 2, der blev indsat i loven ved ændringslov nr. 123 af 29. marts 1969, blev de hidtidige regler om beskatning af diplomatisk personale afløst af reglerne i Wienerkonventionen om diplomatiske forbindelser. Danske statsborgere er herefter som hovedregel fuldt skattepligtige til den danske stat. Undtagelse gælder alene repræsentationens chef og det diplomatiske personale, der har diplomatisk

rang, jfr. nærmere Skattedepartementets cirkulære nr. 136 af 7. juli 1969.

Ifølge § 1 i kildeskatteloven (lovbekendtgørelse nr. 58 af 17. februar 1970) er enhver person, der har bopæl her i landet, fuldt skattepligtig til den danske stat. Dette kan føre til dobbeltbeskatning i de tilfælde, hvor vedkommendes indtægt beskattes i et land som f. eks. Tyrkiet, hvormed Danmark ikke har dobbeltbeskatningsoverenskomst.

Virkingen af dobbeltbeskatning kan dog ophæves ved anvendelsen af ligningslovens § 33 for så vidt angår indkomster, der hidrører fra kilder i udlandet. I ligningslovens § 33, stk. 1, er det bestemt, at skat, der er betalt i et fremmed land og opkrævet af indkomst fra kilder i dette land – det være sig ved direkte påligning eller ved indeholdelse – kan fradrages i de indkomstskatte til stat og kommune, der skal svares af denne indkomst i Danmark.

Da A ikke havde været i stand til at dokumentere størrelsen af den i udlandet betalte skat, kunne jeg ikke kritisere, at Skattedepartementet ikke mente at kunne bringe ligningslovens § 33 i anvendelse.

Når Skattedepartementet yderligere byggede på den opfattelse, at A's indkomst ikke kunne anses for at hidrøre fra en kilde i udlandet, måtte jeg anse denne opfattelse for stemmende med almindelige skatteretlige principper vedrørende kilde-begrebet med hensyn til vederlag for personligt arbejde.

På den anden side fandt jeg, at standpunktet i tilfælde som det foreliggende førte til et mindre rimeligt resultat, og sammenlignede herved sagen med det princip, som har fundet udtryk i art. 19 (om »Governmental Functions«) i Draft Double Taxation Convention on Income and Capital, Report of the OECD Fiscal Committee, 1963, side 51 og 136 (kommentar). På denne baggrund opstod spørgsmålet om at undgå et sådant resultat ved en (udvidet) fortolkning eller analogisk anvendelse af ligningslovens § 33. Efter drøftelse med Skattedepartementet måtte jeg gå ud fra, at der ikke knyttede sig væsentlige reelle betænkeligheder til en sådan anvendelse af lovbestemmelsen. Under hensyn hertil og til de rimelighedshensyn, der i tilfælde som det foreliggende talte for anvendelsen, samt til, at en afgørelse i overens-

stemmelse hermed allerede var truffet af Skattedepartementet og optaget i Kildeskattedirektoratets ovenfor omtalte vejledning, henstillede jeg til Skattedepartementet at tage A's sag op til fornyet overvejelse, såfremt han fremlagde dokumentation for størrelsen af den skat, han havde betalt til den tyrkiske stat.

Skattedepartementet underrettede mig senere om, at A's advokat til departementet

havde indsendt en skrivelse af 1. december 1971 fra den danske ambassade i Tyrkiet om størrelsen af det gennemsnitlige skattetilsvær beregnet ud fra en indkomst som den A oppebærer.

Da der ikke herigennem sås at være tilvejebragt nogen dokumentation for, at A havde betalt skat til den tyrkiske stat, fandt departementet ikke grundlag for at tage dets afgørelse op til fornyet overvejelse.

27. *Ordningen vedrørende Undervisningsministeriets førelse af fortegnelsen over personer, der må anses for uegnede til lærergerning i det offentlige skolevæsen (J. nr. 559/71).*

A klagede over, at Undervisningsministeriet havde meddelt ham, at han ikke kunne slettes af ministeriets fortegnelse over personer, der må anses for uegnede til lærergerning i det offentlige skolevæsen.

I forbindelse med A's sag tog jeg den almindelige ordning vedrørende ministeriets førelse af fortegnelsen over personer, der må anses for uegnede til lærergerning i det offentlige skolevæsen, op til undersøgelse.

Det fremgik af sagen, at A ved dom afsagt den 4. oktober 1967 var blevet idømt fængsel i 60 dage for overtrædelse af straffelovens § 232. Samtidig blev retten til at udøve virksomhed som lærer for piger og unge kvinder under 18 år frakendt ham for et tidsrum af 3 år fra dommens dato.

I anledning af denne dom blev A optaget på Undervisningsministeriets fortegnelse over lærere, som anses for uegnede til lærergerning i det offentlige skolevæsen, jfr. Undervisningsministeriets cirkulærskrivelse af 22. november 1967 til skoledirektionerne.

I skrivelse af 28. marts 1971 ansøgte A Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne om at blive slettet af fortegnelsen, men direktoratet meddelte ham, at ansøgningen ikke for tiden kunne imødekommes. Han påklagede direktoratets afgørelse til Undervisningsministeriet, der tiltrådte afgørelsen.

Ved klagens forelæggelse for Undervisningsministeriet anmodede jeg samtidig ministeriet om at besvare forskellige spørgsmål vedrørende den gældende ordning.

Om A's sag udtalte ministeriet, at lærere, der er dømt for overtrædelse af bestemmel-

serne i straffelovens kap. 24, ifølge ministeriets praksis normalt ikke kunne genansættes i det offentlige skolevæsen, uanset om der ved dommen måtte være taget stilling til spørgsmålet om frakendelse af undervisningsretten i henhold til straffelovens § 79. For så vidt der var tale om et mindre graverende forhold, ville der dog efter ministeriets nyere praksis kunne gøres en undtagelse herfra, når der var forløbet en vis årrække (mindst 5 år) fra dommens afsigelse og den pågældende i den mellemliggende tid havde ført en pletfri vand.

Under hensyn hertil var der meddelt A afslag for tiden på hans ansøgning om at blive slettet af den omhandlede fortegnelse, men ministeriet ville efter omstændighederne være villigt til at optage sagen til fornyet overvejelse i efteråret 1972, såfremt ansøgning herom til sin tid indsendtes til ministeriet.

A. Hovedpunkterne i den gældende ordning.

1. Grundlaget for fortegnelsens førelse.

De relevante oplysninger om lærere i det offentlige skolevæsen, der dømmes for strafbart forhold, modtager Undervisningsministeriet navnlig fra rigsadvokaten på grundlag af Justitsministeriets cirkulære nr. 36 af 18. februar 1966 angående indberetning om strafesager mod personer ansat under staten m. v. Der henvises herved til cirkulærets § 7, hvorefter rigsadvokaten på grundlag af oplysninger fra politiet underretter vedkommende styrelser, når disses kendskab til indberetningerne må antages at være af betydning for

den pågældende persons ansættelsesforhold eller for spørgsmålet om pension.

2. Undervisningsministeriets udfærdigelse af fortegnelsen m. v.

Ifølge gældende praksis udarbejder Undervisningsministeriets departement på basis af domsudskrift m. v. et notat for hver enkelt lærer, idet der heri angives navn, fødselsdato, sidste ansættelsessted samt en kort angivelse af dommens konklusion med nævnelse af den relevante straffelovsparagraf (men uden beskrivelse af den begærede handling), samt med angivelse af den idømte sanktion. Herefter forbliver indberetning, domsudskrift m. v. i departementets sag, mens det nævnte notat sendes til Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne, hvor det indgår i en protokol, der er indrettet for notater af den her omtalte art.

Afgørelsen af, om en person skal optages i den omtalte fortegnelse, afgøres således i Undervisningsministeriets departement. Afgørelsen beror på en vurdering, hvorved der i første række lægges vægt på hensynet til den nødvendige beskyttelse af folkeskolens elever mod risikoen for overgreb. Iøvrigt henses der til det pågældende forholds art og grovhed i overensstemmelse med tjenestemandsløvgivningens regler om den for stillingen nødvendige agtelse og tillid, jfr. nu § 10, stk. 1, i lov nr. 291 af 18. juni 1969 om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken (i det følgende kaldt statstjenestemandsløven).

Det er praksis, at lærere, der er dømt for overtrædelse af bestemmelserne i straffelovens kap. 24 om sædelighedsforbrydelser, optages i fortegnelsen. Dette gælder, uanset om de pågældende ved dommen måtte være frakendt undervisningsret i henhold til straffelovens § 79. Udgangspunktet er, at lærere, der er dømt efter straffelovens kap. 24, betragtes som udelukket for bestandig fra ansættelse i det offentlige skolevæsen; dette gælder også selvom der i henhold til straffelovens § 79 er sket frakendelse af undervisningsretten for et kortere tidsrum. Ved mindre graverende overtrædelser af straffelovens kap. 24 er der dog i Undervisningsministeriets nyere praksis sket en lempelse, idet der efter forløbet af en vis årrække, dog mindst 5 år fra dommens afsigelse, undertiden sker slettelse af fortegnelsen.

3. Fortegnelseens benyttelse.

Ifølge § 7, stk. 1, i lov nr. 44 af 9. februar 1970 om styrelsen af kommunernes skolevæsen m. v. (i det følgende kaldt skolestyrelsesloven) er det kommunalbestyrelsen, der har kompetencen til at ansætte ledere og lærere ved kommunens skole- og undervisningsvæsen.

Efter samme paragrafs stk. 4 fastsætter undervisningsministeren nærmere regler om fremgangsmåden ved ansættelse og afskedigelse af ledere og lærere ved kommunernes skole- og undervisningsvæsen.

Sådanne administrative regler er endnu ikke fastsat. Visse foreløbige regler indeholdes dog i afsnit 4 i Undervisningsministeriets cirkulære af 17. marts 1970 om skolestyrelseslovens ikrafttræden. Heri anføres bl. a.:

»Hvis en ansøger, der ønskes ansat, ikke opfylder lovgivningens betingelser for ansættelse, eller hvis kommunalbestyrelsen iøvrigt af særlige grunde måtte finde anledning dertil, forelægges ansættelsessagen gennem amtsrådet for Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne forsåvidt angår stillinger i folkeskolen, og for Direktoratet for Ungdomsundervisningen forsåvidt angår stillinger ved kommunale ungdomsskoler.«

På grundlag af den nævnte cirkulærebestemmelse vil kommunalbestyrelserne rette henvendelse til Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne i visse ansættelsessager og på grundlag heraf modtage oplysning om, hvorvidt den pågældende ansøger er optaget i den omtalte fortegnelse. Nogen nærmere oplysning om det begærede forhold gives ikke til kommunalbestyrelserne.

Iøvrigt kan kommunalbestyrelserne formentlig indhente fuldstændig straffeattest vedrørende ansøgere efter § 18, nr. 11, i Justitsministeriets cirkulære nr. 273 af 5. december 1962 om strafferegistre og kriminalstatistik m. v., men denne fremgangsmåde benyttes vistnok meget sjældent.

B. Bedømmelsen af ordningen.

Ved bedømmelsen af den omtalte ordning må man efter min mening navnlig tage følgende forhold i betragtning:

1. Ordningen forudsættes at indebære, at det er Undervisningsministeriet, der træffer den endelige administrative afgørelse af, hvorvidt et straffbart forhold skal have den virkning, at den pågældende udelukkes fra

ansættelse i det offentlige skolevæsen. Denne afgørelse bliver truffet umiddelbart efter dommen. Når den pågældende senere ansøger om en lærerstilling, bliver der således ikke tale om en fornyet prøvelse -- herunder på grundlag af den pågældendes senere forhold -- af, hvorvidt ansættelse er forsvarlig; en sådan fornyet prøvelse foretages hverken af ansættelsesmyndigheden eller af Undervisningsministeriet. Med hensyn til det her anførte gælder dog det forbehold, der følger af Undervisningsministeriets nyere praksis, hvorefter der ved mindre graverende forhold kan ske slettelse af fortegnelsen efter en år-række, dog mindst 5 år.

2. Efter den ovenfor nævnte bestemmelse i skolestyrelsesloven tilkommer ansættelsesmyndigheden ikke Undervisningsministeriet men kommunalbestyrelsen. Det følger af lovens § 7, stk. 4, at undervisningsministeren har beføjelse til at fastsætte regler om den formelle fremgangsmåde, kommunalbestyrelserne skal følge i ansættelsessager. Efter denne bestemmelse vil undervisningsministeren f. eks. kunne bestemme, at der i alle eller visse grupper af ansættelsessager skal ske høring af andre myndigheder, herunder f. eks. Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne; derimod afgiver den nævnte lovbestemmelse ingen hjemmel for, at undervisningsministeren kan fastsætte materielle ansættelsesbetingelser.

3. Med hensyn til tjenestemandsansættelse af lærere i folkeskolen gælder regelen i stats-tjenestemandlovens § 10, hvorefter ansættelse forudsætter, at den pågældende er værdig til den agtelse og tillid, som stillingen kræver. Denne regel svarer til lovbestemmelsen i den tidligere tjenestemandsgivning. Spørgsmålet om, i hvilket omfang strafbart forhold bør udelukke fra ansættelse i offentlig tjeneste, er nærmere uddybet i Finansministeriets cirkulære nr. 2 af 14. januar 1963 angående spørgsmålet om ansættelse under staten af personer, der har begået strafbart forhold, og Indenrigsministeriets supplerende cirkulære nr. 109 af 29. maj 1963 angående spørgsmålet om ansættelse under kommunerne af personer, der har begået strafbart forhold. Disse to cirkulærer bygger på en indstilling i betænkning nr. 239/59, der blev afgivet af det udvalg, Justitsministeriet nedsatte den 26. juli 1957 til overvejelse af, i hvilket omfang personer, der har været i konflikt

med straffelovgivningen, bør kunne opnå stillinger i stat og kommune. Opmærksomheden henledes navnlig på indholdet i §§ 1-3 i cirkulæret af 14. januar 1963. I § 1 understreges det, at en ansøger, der har gjort sig skyldig i strafbart forhold, som begrundes nærliggende fare for misbrug af vedkommende stilling, ikke kan ansættes som tjenestemand eller i anden stilling indenfor staten. I § 2 anføres under henvisning til tjenestemandsgivningen, at ansættelse forudsætter, at ansøgeren er værdig til den agtelse og tillid, som stillingen kræver. Det nærmere indhold af dette værdighedskrav uddybes i paragraffens 2. og 3. stk. I § 3 er det bestemt, at der ikke må fastsættes almindelige administrative forskrifter, hvorefter straffede eller grupper af straffede generelt udelukkes fra ansættelse i visse stillinger.

C. Konklusion.

1. Generelle spørgsmål

a. Den ordning, der er fastsat ved Justitsministeriets cirkulære nr. 36 af 18. februar 1966, og hvorefter rigsadvokaten på grundlag af indberetninger fra politiet underretter Undervisningsministeriet om straffedomme over folkeskolens lærere, når kendskabet til dommen må antages at være af betydning for ansættelsesforholdet, det vil navnlig sige for spørgsmålet om afskedigelse, eller for pensionsspørgsmålet, må i det hele anses for velbegrundet. Det bemærkes herved, at Undervisningsministeriet er afskedigelsesmyndighed for folkeskolens lærere for så vidt der er tale om uansøgt afsked.

b. Det kan dernæst ikke give anledning til kritik, at de modtagne indberetninger registreres i Undervisningsministeriets departement og i Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne på den måde, der er omtalt ovenfor.

c. Det kan heller ikke give anledning til kritik, at der gælder en ordning, som vel i fremtiden kan tænkes nærmere præciseret med hjemmel i skolestyrelseslovens § 7, stk. 4, hvorefter kommunalbestyrelserne i ansættelsessager i et vist omfang skal høre Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne, og hvorefter direktoratet giver kommunalbestyrelserne oplysning om, hvorvidt den pågældende ansøger tidligere er afskediget fra det offentlige skolevæsen på grund af

strafbart forhold, samt i forbindelse hermed giver visse nærmere oplysninger om det pågældende strafbare forhold.

d. Derimod må jeg anse det for principielt forkert, når den nugældende ordning indebærer, at Undervisningsministeriet (ved optagelsen på fortegnelsen) umiddelbart efter dommen – med det forbehold, der følger af nyere slettelsespraksis – træffer den endelige administrative afgørelse af, om de indberettede lærere er udelukket fra ansættelse i folkeskolen. Når kommunalbestyrelserne efter skolestyrelseslovens § 7, stk. 1, har ansættelsesmyndigheden, må det også tilkomme og påhvile dem i forbindelse med ansættelsessagens behandling at træffe afgørelse om, hvorvidt et strafbart forhold, hvormed de er bekendt, f. eks. efter høring af direktoratet, udelukker ansættelse i det offentlige skolevæsen. Denne afgørelse bør bygge på en konkret vurdering i overensstemmelse med principperne i §§ 1–5 i det ovenfor omtalte cirkulære nr. 2 af 14. januar 1963 (hvortil cirkulære nr. 109 af 23. maj 1963 henviser), således at der foretages en helhedsvurdering af den pågældende ansøgers forhold, herunder hans forhold i tiden efter straffedommen, jfr. i den sidstnævnte henseende også Stephan Hurwitz, *Den danske Kriminalret* (4. udgave, ved Knud Waaben), s. 437, og princippet i det nævnte cirkulæres § 3 og § 5, stk. 1, nr. 2 i slutningen.

e. Selvom en person, der er frakendt undervisningsret efter straffelovens § 79, har generhvervet denne ret ved frakendelsestidens udløb, kan han efter statstjenestemandslovens § 10 eller princippet i denne bestemmelse – på grundlag af en konkret vurdering – være udelukket fra ansættelse i det offentlige skolevæsen. Undervisningsministeriets opfattelse på dette punkt giver således ikke grundlag for kritik.

Under hensyn hertil henstillede jeg til Undervisningsministeriet at tage spørgsmålet om ændring af den gældende ordning vedrørende førelse af fortegnelse over uegnede lærere op til overvejelse i lys af de ovenfor anførte synspunkter.

2. A's sag.

I overensstemmelse med det, der er anført ovenfor, udtalte jeg forsåvidt angik A's sag overfor Undervisningsministeriet, at ministeriets opførelse af ham på den omtalte fortegnelse efter min mening ikke burde indebære, at han – indtil ministeriets eventuelle dispensation (tilladelse til slettelse af fortegnelsen) meddeles – anses for udelukket fra ansættelse i det offentlige skolevæsen.

Ifølge § 7, stk. 1, i skolestyrelsesloven er det kommunalbestyrelserne, der ansætter lærere ved kommunens skole- og undervisningsvæsen. Såfremt A til en kommunalbestyrelse indgiver ansøgning om ansættelse i en lærerstilling, tilkommer og påhviler det derefter efter min mening kommunalbestyrelsen at træffe afgørelsen af, om han opfylder betingelserne for ansættelse. Som grundlag for denne afgørelse vil kommunalbestyrelsen kunne indhente oplysning fra Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne om den omtalte straffedom. Kommunalbestyrelsens afgørelse af, om det begæede strafbare forhold udelukker ansættelse, må derfor træffes af vedkommende kommunalbestyrelse på grundlag af princippet i statstjenestemandslovens § 10 og de cirkulærer, der slutter sig hertil, og som jeg har omtalt ovenfor.

Folketingets Ombudsmandsudvalg blev gjort bekendt med sagen.

28. *Undervisningsministeriets dispositioner vedrørende det tidligere statsseminarium for småbørnslærerinder kunne ikke kritiseres. Derimod gav ministeriets sagsbehandling på enkelte punkter anledning til kritik. (J. nr. 777/71).*

A, der var forstanderinde for Statens Seminarium for Småbørnslærerinder, Vejle, klagede over Undervisningsministeriets dispositioner vedrørende seminarieret.

Den særlige uddannelse for småbørnslærerinder bortfaldt ved lov nr. 235 af 8. juni, 1966 om uddannelse af lærere til folkeskolen. Dette medførte, at statsseminariumet ikke kunne

fortsætte sin virksomhed som hidtil. Under hensyn hertil blev der i lovens § 6, stk. 6 indsat følgende bestemmelse:

»Undervisningsministeren bemyndiges til for det nuværende Statens Seminarium for Småbørnslærere at godkende en tilrettelæggelse af uddannelsen, således at den tager særligt sigte på undervisningen i folkeskolens yngste klasser.«

Spørgsmålet om småbørnslærerindeseminarierets fremtidige skæbne var herefter genstand for overvejelser. Disse gik oprindeligt ud på at etablere en uddannelse inden for rammerne af den nye læreruddannelse og eventuelt tillige at benytte seminariet til videre uddannelse af lærere gennem kursusvirksomhed. En udbygning af småbørnslærerindeseminarieret til et selvstændigt seminarium efter 1966-lovens krav måtte imidlertid efter Undervisningsministeriets opfattelse anses for udelukket. Det blev derfor navnlig overvejet at videreføre småbørnslærerindeseminarieret som en seminarieafdeling i tilknytning til Jelling Statsseminarium og eventuelt andre seminarier med særlig henblik på uddannelse inden for det pædagogiske speciale samt at tilrettelægge en kursusvirksomhed, f. eks. kursus for praktiklærere på de første årgangstrin. Heller ikke en sådan løsning fandtes dog gennemførlig, dels fordi det måtte anses for tvivlsomt, om de hidtidige lærerkræfter var i besiddelse af de for en videregående kursusvirksomhed nødvendige teoretiske kvalifikationer, dels fordi der ved en omdannelse af institutionen til en afdeling af et andet seminarium – ud over et eventuelt kvalifikationsspørgsmål – ville opstå vanskeligheder med hensyn til tilrettelæggelsen af uddannelsen for de studerende og et effektivt samarbejde mellem lærerkræfterne.

Der blev ført forskellige drøftelser om sagen med bl. a. Danmarks Lærerhøjskole og A. Ved et møde på småbørnslærerindeseminarieret, der fandt sted i april måned 1970, med deltagelse af A og repræsentanter for de to nærmest liggende seminarier, Jelling Statsseminarium og Kolding Seminarium, blev der givet udtryk for overvejende betænkeligheder ved en omdannelse af småbørnslærerindeseminarieret til en seminarieafdeling, mens der var tilslutning til et af Undervisningsministeriet fremført forslag om – med udgangspunkt i den ved seminarieret bestående øvelsesskole –

at søge institutionen omdannet til en forsøgsskole for de yngste årgange børn.

Ministeriet mente, at man burde sigte mod enten en 2-sporet forsøgsskole med børnehaveklasse og klasser for 1.–6. skoleår eller en 3-sporet forsøgsskole med børnehaveklasse og klasser for 1.–4. skoleår. Hertil kunne eventuelt knyttes kursusvirksomhed for lærere. På dette grundlag skulle der før den endelige afgørelse af spørgsmålet om skolens opbygning føres videre forhandlinger med Danmarks Lærerforening og Dansk Seminarieforening samt de stedlige skolemyndigheder, men således at skolen under hensyn til det fremrykkede tidspunkt fortsatte uændret med børnehaveklasse og klasser på de første 5 klassetrin i skoleåret 1971/72.

Efter læreruddannelseslovens ikrafttræden den 1. august 1969 blev der ikke optaget elever til uddannelse på småbørnslærerindeseminarieret, og det sidste hold lærerinder blev dimitteret i januar 1971.

På finansloven for finansåret 1971/72 var der optaget bevilling til seminarierets fortsatte drift, idet der dog ved finanslovens vedtagelse endnu ikke var truffet endelig bestemmelse om dets fremtidige virksomhed, jfr. herved anmærkningerne til finanslovsforslagets § 20.2.51.

Efter yderligere forhandling bl. a. med A traf Undervisningsministeriet i begyndelsen af april 1971 endelig afgørelse om at søge den omtalte forsøgsskole oprettet, hvilket A blev underrettet om ved skrivelse af 7. april 1971. Ministeriet meddelte samtidig, at det var indstillet på snarest at opslå et antal stillinger ledige ved forsøgsskolen.

Stillingerne blev herefter opslået ledige i Statstidende for den 8. maj 1971, og der indkom ialt 5 ansøgninger, der af A blev fremsendt til Undervisningsministeriet med skrivelse af 4. juni 1971.

Den 8. juni 1971 anmodede Undervisningsministeriet om Finansministeriets tilslutning til at søge Finansudvalget om bevillingsmæssig hjemmel til fra 1. august 1971 at videreføre den eksisterende øvelsesskole som forsøgsskole, foreløbig – f. s. v. angår skoleåret 1971/72 – med den hidtidige opbygning.

Finansministeriet afslog imidlertid den 18. juni 1971 at give tilslutning på det foreliggende grundlag. Uanset fornyet henvendelse i dagene mellem den 1. og 5. juli fra undervisningsministeren til finansministeren blev af-

slaget opretholdt af denne. Undervisningsministeren besluttede herefter at søge seminariet nedlagt. Den 26. juli 1971 anmodede ministeriet med redegørelse for den påtænkte nedlæggelse efter en afviklingsfrist på 1 år Finansudvalget om tilslutning til i finansåret 1971/72 at anvende de til driften af institutionen givne bevillinger til fortsat drift af øvelsesskolen samt til vedligeholdelse af seminariets bygninger, uanset at seminariets virksomhed var indstillet. Forslaget til skrivelsen til Finansudvalget blev forelagt Finansministeriet den 12. juli 1971, og samme dag meddelte undervisningsministeren A, at det ikke havde vist sig muligt at få bevillingsmæssig tilslutning til etablering af en forsøgsskole i Vejle. Samtidig anmodede undervisningsministeren undervisningsdirektøren for folkeskolen og seminarierne om at sætte sig i forbindelse med A for at drøfte de nærmere forhold med hensyn til den fortsatte undervisning af skolens elever og lærerpersonalets forhold. Imidlertid havde A den 17. august 1971 et møde med undervisningsministeren, hvorefter mødet med undervisningsdirektøren blev aflyst.

Finansudvalget tiltrådte d. 18. august 1971, at den på finansloven for finansåret 1971/72 optagne bevilling til seminariet blev anvendt som indstillet af undervisningsministeren.

Som begrundelse for sin klage gjorde A navnlig gældende:

1) at det var uberettiget, at Undervisningsministeriet besluttede ikke at oprette forsøgsskolen, da bestemmelsen i læreruddannelseslovens § 6, stk. 6 efter sin tilblivelseshistorie måtte antages at forpligte ministeriet til så vidt muligt at bevare det tidligere seminarium som uddannelsessted.

2) at ministeriet ikke overfor hende havde tilkendegivet, at den endelige bevillingsmæssige godkendelse af oprettelsen af Statens Forsøgsskole var mere end en formsag, og at stillingerne ved skolen ikke burde være opslået ledige, før den endelige godkendelse forelå. I denne forbindelse klagede A endvidere over, at ministeriet ikke underrettede ansøgerne om, at skolen ikke ville blive oprettet.

I. Beslutningen om at nedlægge seminariet.

Undervisningsministeriet udtalte, at det anså det for rigtigst at søge bevillingsmæssig

tilslutning til fra 1. august 1971 at videreføre institutionen som forsøgsskole, da småbørnslærerindeuddannelsen var ophørt i januar 1971 og forudsætningen for den hidtidige øvelsesskoles virksomhed således var bortfaldet; ministeriet fandt, at der næppe i bestemmelsen i læreruddannelseslovens § 6, stk. 6, var tilstrækkelig hjemmel til at oprette forsøgsskolen.

Efter ministeriets opfattelse måtte læreruddannelseslovens § 6, stk. 6, forstås på den måde, at såfremt der indenfor lovens rammer på seminariet i Vejle kunne tilrettelægges en uddannelse af lærere med særligt henblik på undervisningen af folkeskolens yngste årgange, kunne undervisningsministeren godkende en sådan tilrettelæggelse.

På baggrund af bestemmelsens tilblivelseshistorie måtte undervisningsministeren også have en forpligtelse af politisk art til så vidt muligt at gøre brug af bemyndigelsen, men bestemmelsen kunne efter ministeriets opfattelse ikke forstås således, at den foreskrev en egentlig juridisk pligt for undervisningsministeren til under alle omstændigheder at opretholde seminariet uanset omkostningerne og uanset den gavn, samfundet kunne have af den virksomhed, der skulle foregå der, eller for de bevilgende myndigheder til at stille de hertil fornødne midler til rådighed.

At undervisningsministeren ikke var i stand til at opnå den fornødne bevillingsmæssige tilslutning til at omdanne seminariet til forsøgsskole, kunne efter ministeriets opfattelse ikke anses for at være i strid med bestemmelsen.

Jeg udtalte følgende:

Om bestemmelsen i læreruddannelseslovens § 6, stk. 6, der er gengivet ovenfor, hedder det i bemærkningerne (Folketings-tidende 1965/66, tillæg B, sp. 1058).

»Statens Seminarium for Småbørnslærere i Vejle er det eneste seminarium, der udelukkende uddanner småbørnslærere. Man anser det for ønskeligt, at der gives hjemmel for en ordning, hvorefter dette seminarium efter en tilpasning til den i loven omhandlede almindelige læreruddannelse (for både mænd og kvinder) kan bevare sit særlige sigte mod småbørnsundervisningen, eventuelt gennem en begrænsning af de pædagogiske specialer og liniefagene til sådanne, der har særlig be-

tydning for undervisningen af de yngste elever.«

Efter lovbestemmelsens formulering og de anførte bemærkninger indeholder den en bemyndigelse til ministeren, men pålægger ikke denne nogen retlig forpligtelse til at gennemføre den angivne særlige ordning af seminariets fremtidige virksomhed.

Når bestemmelsen taler om »tilrettelæggelsen af uddannelsen«, må der herved være tænkt på *seminarieuddannelsen*. Denne forståelse af loven støttes i væsentlig grad af bemærkningerne, der er gengivet ovenfor, samt forhandlingerne i Folketinget om lovforslaget, jfr. Folketingstidende 1965/66, sp. 87, 993, 1007, 1013, 1027 og 1050.

Af det oplyste fremgik det imidlertid, at Undervisningsministeriet alene havde til hensigt at oprette en *forsøgsskole* for eksperimentel undervisning i de yngste klasser, mens der ikke var tale om at videreføre seminariet uddannelsen.

På denne baggrund fandt jeg det velbegrundet, at ministeriet anså det for rigtigst at søge bevillingsmæssig dækning for forsøgsskolens oprettelse og ikke fandt det for svarligt alene at støtte sig på bemyndigelsen i læreruddannelseslovens § 6, stk. 6, og i forbindelse hermed den tidligere omtalte finanslovbevilling.

Jeg fandt således heller ikke grundlag for at kritisere, at ministeriet besluttede sig til at søge seminariet nedlagt, da det viste sig umuligt at opnå den fornødne bevillingsmæssige tilslutning til at omdanne institutionen til Statens Forsøgsskole.

II. Ministeriets sagsbehandling.

a. Om A's klage over ikke i tilstrækkelig omfang at være blevet gjort bekendt med usikkerhedsmomenterne ved forsøgsskolens oprettelse udtalte Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne, at det ikke fremgik af skrivelser eller notater, at der – ud over det gentagne almindelige forbehold om bevillingsmæssig tilslutning – var givet A nærmere oplysning om baggrunden for, at man fandt det rigtigst at søge bevillingsmæssig tilslutning til seminariets omdannelse til forsøgsskole. Direktoratet mente dog, at der i forbindelse med et møde i direktoratet den 22. januar 1971 og senere telefoniske drøftelser blev

givet udtryk for, at der næppe efter bemyndigelsen i læreruddannelseslovens § 6, stk. 6, var tilstrækkelig hjemmel for en omdannelse til forsøgsskolevirksomhed. Da direktoratet ikke kunne støtte sig til en klar og sikker erindring vedrørende dette spørgsmål, fandt det imidlertid ikke fornødent grundlag for at fremsætte en påstand herom.

Direktoratet fremhævede dog i denne forbindelse, at det ikke regnede med særlige vanskeligheder med hensyn til opnåelsen af bevillingsmæssig tilslutning, og at der således ikke efter direktoratets opfattelse havde været særlig grund til at henlede opmærksomheden på hjemmelspørgsmålet.

Undervisningsministeriet udtalte, at spørgsmålet om at orientere A om ministeriets opfattelse af bemyndigelsesbestemmelsens rækkevidde, så vidt det kunne efterspores, ikke havde været fremme under behandlingen af sagen i departementet.

Ministeriet var imidlertid af den opfattelse, at der ikke havde været anledning til – ud over at tage et almindeligt forbehold om bevillingsmæssig tilslutning – at give en sådan orientering.

At A var gjort bekendt med hjemmelspørgsmålet, fandt ministeriet dog bestyret af hendes skrivelse af 3. september 1970 til undervisningsdirektøren, hvori hun forudsatte, at fremsættelse af lovforslag om forsøgsskolen ville være nødvendig for sagens gennemførelse.

A udtalte, at hun hverken telefonisk eller mundtligt var blevet gjort bekendt med risikoen for et negativt udfald, og at hun ikke var blevet underrettet om ministeriets opfattelse af bemyndigelsens rækkevidde.

På det foreliggende grundlag fandt jeg at måtte lægge til grund, at ministeriet ikke overfor A havde præciseret, at læreruddannelseslovens § 6, stk. 6, efter ministeriets opfattelse ikke omfattede oprettelsen af forsøgsskolen. Jeg mente ikke – som Undervisningsministeriet – at kunne tillægge hendes skrivelse af 3. september 1970 nogen betydning i denne forbindelse, idet spørgsmålet om bestemmelsens rækkevidde efter det oplyste først blev rejst i et notat af 25. januar 1971.

Da oprettelsen af Statens Forsøgsskole oprindeligt var tænkt gennemført ved udnyttelsen af bemyndigelsen i læreruddan-

nelleslovens § 6, stk. 6, og da beslutningen om at søge bevillingsmæssig dækning trods den i finansloven allerede givne bevilling til seminariets drift i væsentlig grad skyldtes den ændrede vurdering af bestemmelsens rækkevidde, ville det efter min opfattelse have været rigtigst, at A var blevet underrettet herom.

b. Med hensyn til spørgsmålet om stillingsopslag udtalte Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne, at det i forventning om bevillingsmæssig tilslutning og med henblik på sikring af skolens videreførelse som forsøgsskole fra 1. august 1971 fandt det rigtigst at foretage opslag af en række stillinger ved skolen, men således at der for en sikkerheds skyld blev taget forbehold om bevillingsmyndighedernes tilslutning. Et sådant forbehold blev også taget udenfor opslaget, hvorved direktoratet henviste til den foreliggende brevveksling med A.

Direktoratet bestred ikke, at der i dette tilfælde kunne have været særlig grund til at give de ansøgere, der efter opslaget havde meldt sig, underretning om, at der ikke var mulighed for at besætte stillingerne.

Direktoratet henviste dog til, at det mente at kunne gå ud fra, at ansøgerne var blevet orienteret i forbindelse med ministerens skrivelse af 12. juli 1971 til A, således at der ikke

på tidspunktet for den endelige bevillingsmæssige stillingtagen var rimelig anledning til at underrette de pågældende om sagens udfald.

Undervisningsministeriet udtalte, at det var enigt med A i, at det var beklageligt, at forslaget om videreførelse af institutionen som forsøgsskole ikke kunne gennemføres, og at en række forventninger i den henseende ikke kunne opfyldes. Ministeriet understregede dog herved, at der hele tiden havde været taget forbehold med hensyn til bevillingsmæssig tilslutning.

Jeg udtalte herefter, at jeg ikke kunne kritisere, at direktoratet fandt det påkrævet at opslå de pågældende stillinger ledige, uanset at den endelige godkendelse af skolens oprettelse ikke forelå, idet der i opslaget blev taget forbehold om bevillingsmæssig tilslutning. Jeg lagde herved vægt på, at en sådan fremgangsmåde må anses for sædvanlig, og at en ansøger må formodes at være bekendt med betydningen af et sådant forbehold.

Uanset det af direktoratet anførte fandt jeg det derimod beklageligt, at de pågældende ansøgere ikke umiddelbart efter, at oprettelsen af Statens Forsøgsskole blev opgivet, modtog skriftlig underretning herom.

29. *De retningslinier, som Justitsministeriet lægger til grund ved afgørelsen af, om andre end medlemmer af Udgiverselskabet for Danmarks nyeste Historie kan få adgang til sager vedrørende besættelsestiden, gav ikke grundlag for kritik. (J. nr. 2/71).*

A klagede over, at der ved kgl. resolution var givet medarbejdere antaget af Udgiverselskabet for Danmarks nyeste Historie en ret, »der praktiseres som en eneret til arkivadgang til statens arkiver angående besættelsestidens foreteelser«.

I den anledning anmodede jeg Justitsministeriet om en udtalelse vedrørende de synspunkter, der lægges til grund af ministeriet ved afgørelsen af, om andre end medarbejdere ved det nævnte selskab kunne få adgang til sager vedrørende besættelsestiden.

Justitsministeriet udtalte, at der bl. a. for såvidt angår straffesager, der er afgjort ved domstolene, i retsplejelovens § 41 er fastsat regler om adgangen for parter og andre, der har retlig interesse deri, til hos retten at få

udskrifter af retsbøgerne og de til en sag hørende fremlagte dokumenter. Disse regler finder uden særlige begrænsninger også anvendelse på straffesager, der er afgjort af domstolene i den nævnte periode.

I rigsarkivarens cirkulærer af 30. december 1964 og 30. september 1960 om tilgængelighed af materiale i henholdsvis landsarkiverne og Rigsarkivet indeholdes der generelle regler, hvorefter offentlige arkivalier ikke er tilgængelige før efter udløbet af visse frister, der i almindelighed ikke er kortere end 50 år.

Udgangspunktet for ministeriets overvejelser i forbindelse med ansøgninger om aktindsigt i sager vedrørende besættelsestiden, herunder sager indenfor strafferetsplejen, havde altid været, at ingen, hverken private perso-

ner eller offentlige myndigheder, havde noget krav på udskrift eller anden oplysning om indholdet af akter i de pågældende sager.

Ministeriet havde imidlertid i en årrække efter en konkret vurdering tilladt aktindsigt i ellers ikke tilgængelige sager, såfremt ansøgeren havde kunnet godtgøre en konkret saglig eller personlig anerkendelsesværdig interesse i aktindsigten. En udtømmende opregning af disse hensyn anså ministeriet det ikke for praktisk muligt at give, men ministeriet anførte, at der – ud over hensynet til statens sikkerhed og forholdet til fremmede magter – især lægges afgørende vægt på hensynet til privatlivets fred for de i sagerne omtalte personer, herunder de i sagerne nævnte repræsentanter for offentlige myndigheder.

Særlig forsåvidt angik sager vedrørende besættelsestiden bemærkede ministeriet, at regeringen i forbindelse med Folketingets behandling af visse forhold under besættelsestiden besluttede at imødekomme en ansøgning fra Udgiverselskabet for Danmarks nyeste Historie om adgang til samtlige statens arkiver. I tilslutning hertil havde ministeriet imødekommet ansøgninger fra videnskabelige medarbejdere ved Udgiverselskabet om adgang til at benytte politiets, anklagemyndighedens og Justitsministeriets arkiver fra besættelsestiden.

Det var ifølge Justitsministeriet ikke hensigten med den nævnte regeringsbeslutning at udelukke andre videnskabsmænd fra at gøre brug af de pågældende arkivalier. I overensstemmelse med ministeriets praksis om aktindsigt til objektivt videnskabeligt brug i bl. a. sager indenfor strafferetsplejen havde ministeriet, efter at have indhentet udtalelser fra rigsarkivaren og anklagemyndigheden, i almindelighed imødekommet såvel danske som udenlandske ansøgninger om aktindsigt i sager vedrørende besættelsestiden til videnskabeligt brug, typisk historisk og juridisk forskning, og typisk til brug for udarbejdelse af doktordisputater. Ministeriet havde ligeledes i enkelte tilfælde tilladt historiestuderende at gøre brug af sager vedrørende be-

sættelsestiden til brug for speciale-opgaver, der ikke skulle offentliggøres.

For at sikre mod misbrug af tilladelserne var disse altid blevet meddelt bl. a. på det vilkår, at undersøgelsesresultater offentliggøres på en sådan måde, at identifikation af enkeltpersoner ikke er mulig, og at oplysningerne behandles som fortrolige, ligesom ministeriet i flere tilfælde havde stillet krav om, at manuskriptet blev indsendt til gennemsyn inden offentliggørelse, således at den pågældende skulle efterkomme eventuelle henstillinger om ændringer i manuskriptet.

Ansøgninger fra private om tilladelse til at gøre brug af sager vedrørende besættelsestiden til ikke-videnskabeligt brug, herunder til journalistisk og lignende skribentvirksomhed, var som altovervejende hovedregel blevet afslået. Justitsministeriet havde dog i ganske enkelte tilfælde tilladt private at benytte sager vedrørende besættelsestiden, såfremt de kunne godtgøre den fornødne interesse og andre hensyn ikke talte derimod. Sådan tilladelse havde været meddelt i tilfælde, hvor aktindsigt var af afgørende betydning for den pågældendes mulighed for at varetage personlige interesser, og i tilfælde, hvor risikoen for misbrug bl. a. som følge af sagens art havde været meget ringe. Aktindsigt i sager vedrørende et begrænset geografisk område var endvidere blevet tilladt i ganske enkelte tilfælde til brug ved udarbejdelsen af lokalhistoriske publikationer.

Efter de modtagne oplysninger praktiseredes den ordning vedrørende det nævnte udgiverselskab, som blev fastlagt ved kgl. resolution af 9. juni 1961, ikke som en enereordsordning for selskabets medarbejdere. De retningslinier, som Justitsministeriet efter det oplyste lagde til grund ved afgørelsen af, om andre end selskabets medarbejdere kunne få adgang til de omtalte akter, fandt jeg ikke kunne give mig grundlag for kritik.

30. *I spørgsmål om udvisning af en udlænding kan uægteskabeligt samlivsforhold under visse omstændigheder ligestilles med ægteskabeligt samliv. (J. nr. 910/71).*

Under behandlingen af en klage over en udvisning udtalte Justitsministeriet, at den trufne afgørelse var i overensstemmelse med

ministeriets sædvanlige praksis, hvorefter der i almindelighed træffes beslutning om udvisning med tilhold af udlændinge, som idømmes

frihedsstraf her i landet, medmindre der er tale om kortvarige hæfte- eller fængselsstraffe.

I tilfælde, hvor den pågældende udlænding er idømt en længere frihedsstraf, undlader ministeriet dog i et vist omfang at træffe bestemmelse om udvisning, hvis den pågældende har en særlig tilknytning til Danmark. Der lægges herved især vægt på varigheden af hans ophold i Danmark, og på om han er gift med en dansk statsborger, og om der er børn i ægteskabet. Derimod vil forlovelse eller samliv med en dansk statsborger normalt ikke blive tillagt afgørende betydning, medmindre de har børn sammen.

I skrivelse af 8. december 1971 bad jeg Justitsministeriet oplyse, om ministeriet var enig i, at uægteskabeligt samlivsforhold – ud fra almindelige lighedssynspunkter – i den nævnte henseende burde sidestilles med ægteskaber, for så vidt de, bl. a. under hensyn til deres varighed, måtte antages at være af en tilsvarende fast karakter.

I den anledning fremsendte Justitsministeriet en fra rigspolitichefen indhentet redegørelse, som ministeriet kunne tiltræde. Rigspolitichefen udtalte, at spørgsmålet om udvisning af udlændinge, der har begået strafbare handlinger i Danmark, afgøres individuelt efter en afvejning af på den ene side de begåede forbrydelsers grovhed og på den anden side udlændingens tilknytning til Danmark. Et ægteskab, som ikke må antages at være indgået pro forma, anses i almindelighed som et ret stærkt tilknytningspunkt til Danmark –

desto stærkere, jo længere ægteskabet har varet. Er der børn i ægteskabet, og må en udvisning af udlændingen antages at resultere i, at også den danske ægtefælle og børnene vil udrejse til et land, hvor de må formodes at få tilpasningsvanskeligheder, tages der ved afgørelsen af udvisningsspørgsmålet særligt hensyn hertil. På den anden side kan de begåede forbrydelser være af en sådan grovhed, at selv et sådant ægteskab med en dansk statsborger ikke stiller sig hindrende i vejen for en udvisning.

Også et uægteskabeligt samliv med en dansk statsborger kan imidlertid komme i betragtning. Hvis et sådant samliv har varet i en årrække, og navnlig hvis det har resulteret i børn, har udlændingen derigennem fået en sådan tilknytning her til landet – hvad han iøvrigt oftest vil have fået allerede i kraft af det langvarige ophold –, at han kun vil blive udvist, når han har begået grove lovovertrædelser.

Rigspolitichefen var således indforstået med, at også et langvarigt faktisk, men uægteskabeligt samliv kunne skabe en sådan tilknytning til Danmark, at en udlænding ikke burde udvises. På den anden side mente han ikke, at et uægteskabeligt samliv uden videre kunne sidestilles med et ægteskab, og der burde formentlig i almindelighed stilles større krav til det uægteskabelige samlivs varighed end til et ægteskab.

Jeg meddelte herefter Justitsministeriet, at jeg havde taget det, der var anført af rigspolitichefen og tiltrådt af Justitsministeriet, til efterretning.

31. *I medfør af § 10 i instruks for Folketingets ombudsmand henstillet til Undervisningsministeriet at tage forskellige spørgsmål vedrørende skoleerklæringer op til nærmere undersøgelse og vurdering (J. nr. 1039/71).*

Den 3. november 1971 sendte jeg Undervisningsministeriet nedenstående skrivelse, som jeg senere gjorde Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med:

»Som bekendt rekvirerer offentlige myndigheder, bl. a. sociale myndigheder og politi, i et vist omfang erklæringer fra skoler om (tidligere) elevers forhold.

Praksis med hensyn til sådan rekvisition af skoleerklæringer har jævnligt givet an-

ledning til offentlig debat af kritisk karakter. Fra den senere tid kan henvises til dagbladene BT og Politiken for henholdsvis 16. september og 26. oktober 1971 (udklip vedlagt) og spørgsmål i Folketinget den 28. oktober 1970 (Folketingstidende 1970/71, sp. 764–66).

Spørgsmålet om skolelederens oplysningspligt gennem skoleerklæringer blev i speciel relation (skoleerklæring som en del

af grundlaget for mentalundersøgelse i straffesager) overvejet nærmere i 1950-erne, jfr. således betænkning nr. 149/1956 om de retspsykiatriske undersøgelser i straffesager, navnlig s. 21-22, med omtale af Undervisningsministeriets skrivelse af 8. august 1953 til den kommission, der afgav betænkningen.

Det er uden videre klart, at en stillingtagen til spørgsmålet om anvendelse af de omtalte skoleerklæringer må bero på en afvejelse af på den ene side de risici for krænkelser eller skadevirkninger, som erklæringernes udstedelse kan medføre, og det administrative besvær, skolevæsenet påføres ved udstedelsen, og på den anden side den værdi, erklæringerne kan have som led i vedkommende myndigheders afgørelsesgrundlag.

De spørgsmål, der navnlig rejser sig med udgangspunkt i den offentlige diskussion, er formentlig spørgsmålene,

1) om skoleerklæringer rekvireres i videre omfang, end det tilsiges af afgørende behov derfor,

2) om erklæringerne har et indhold, der er tilpasset behovene, navnlig således, at de ikke giver oplysninger og vurderinger udover, hvad der er behov for, og har en passende form,

3) og om erklæringerne udstedes på et tilfredsstillende grundlag (spørgsmålet om arten af oplysningsmateriale på skolerne).

Såvidt mig bekendt foreligger der ikke nogen samlet oversigt over regler og praksis på området eller over de praktiske problemer, der knytter sig til den nuværende ordning.

Navnlig under hensyn til vægten af de principielle synspunkter, der kan anføres imod en eventuelt for vidtgående anvendelse af skoleerklæringer, og til de bestræbelser, der iøvrigt udfoldes med henblik på øget retsbeskyttelse af privatlivets fred m. v., har jeg fundet det rettest - idet jeg henviser til § 10 i instruks for Folketingets ombudsmand - at henstille til Undervisningsministeriets overvejelse at tage de omtalte spørgsmål op til nærmere undersøgelse og vurdering.

Der kan formentlig navnlig være grund til ved forespørgsler til de enkelte fagministerier at få kortlagt, hvilke regler i love og administrative bestemmelser der gælder

med hensyn til rekvisition af skoleerklæring, og hvilken praksis der følges på grundlag heraf (det omfang, hvori skoleerklæringer indhentes i forskellige sagsgrupper). I forbindelse hermed synes det ønskeligt, at de enkelte ministerier (og myndigheder under disse) dels vurderer, om det er forsvarligt at begrænse det omfang, hvori erklæringerne rekvireres, dels søger at tage stilling til, hvilke typer af informationer og vurderinger der er behov for til de pågældende administrative formål.

Herudover kunne der formentlig være anledning til med et mindre udvalg af skoler at tage navnlig praksis og muligheder med hensyn til skoleerklæringers indhold, form og grundlag op til undersøgelse og overvejelse.

Undervisningsministeren har i sin besvarelse af det tidligere omtalte spørgsmål i Folketinget udtalt, at ministeriet ikke har hjemmel til at give bindende regler for skolerne om det nævnte spørgsmål. Jeg går imidlertid ud fra, at der kan blive tale om fra ministeriets side at fastsætte visse vejledende retningslinier, der eventuelt kan blive et supplement til praksisændring fra de rekvirerende myndigheders side.

Der henvises til telefonsamtale med kon-torchef Helge Thomsen.

Jeg udbeder mig underretning om, hvad der sker i sagen.«

Den 15. december 1971 meddelte Undervisningsministeriet mig, at det havde tilskrevet Justitsministeriet, Socialministeriet og Forsvarsministeriet således:

»I skrivelse af 3. november 1971, som vedlægges i fotokopi, har Folketingets ombudsmand under henvisning til § 10 i instruks for Folketingets ombudsmand anmodet Undervisningsministeriet om at tage spørgsmålet om afgivelse og rekvirering af skoleerklæringer til brug for offentlige myndigheder op til nærmere undersøgelse og vurdering.

Af ombudsmandens skrivelse fremgår, at undersøgelsen navnlig skal tage sigte på følgende spørgsmål:

1. om skoleerklæringer rekvireres i videre omfang, end det tilsiges af afgørende behov derfor,

2. om erklæringerne har et indhold, som er tilpasset behovene, navnlig således, at de ikke

giver oplysninger og vurderinger udover, hvad der er behov for, og har en passende form.

3. om erklæringerne udstedes på et tilfredsstillende grundlag (spørgsmålet om arten af oplysningsmateriale på skolerne).

Idet man i øvrigt henviser til det i skrivelserne anførte, skal man herved anmode om oplysninger om, i hvilket omfang der inden for ministeriets område findes regler i love og administrative bestemmelser om rekvisition af skoleerklæringer, og i hvilket omfang myndigheder under ministeriet i øvrigt rekvirerer sådanne erklæringer fra skolerne.

Da en stillingtagen til spørgsmålet om anvendelsen af de omhandlede skoleerklæringer blandt andet beror på den værdi, som erklæringerne har som led i vedkommende myndigheds afgørelsesgrundlag, skal man endvidere

32. *Justitsministeriets afslag på en advokats anmodning om adgang til at gennemgå akterne i en pådømt straffesag med henblik på at søge denne genoptaget gav ikke grundlag for kritik. (J. nr. 2/71).*

Advokat A klagede over, at Justitsministeriet havde afslået at give ham adgang til at gennemgå akterne i en straffesag mod B, som blev pådømt af Østre Landsret i 1941.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at B i skrivelse af 7. april 1969 anmodede om adgang til at gennemgå akterne i den pågældende sag. I skrivelse af 3. juli 1969 svarede Justitsministeriet, at man ikke kunne imødekomme hans ansøgning, men at han efter bestemmelsen i retsplejelovens § 41 kunne indbringe spørgsmålet om, hvorvidt udskrift af retsbogen og sagens dokumenter skulle meddeles ham, for retten. Det tilføjedes, at anklagemyndigheden i givet fald ville protestere imod, at der meddeltes ham udskrifter.

Den 8. februar 1971 anmodede A om adgang til at gennemgå akterne i sagen med henblik på dens mulige genoptagelse. Denne ansøgning afslog Justitsministeriet ved skrivelse af 4. marts 1971, hvori ministeriet henholdt sig til sin afgørelse af 3. juli 1969 og dermed henviste til adgangen til at få spørgsmålet afgjort af retten efter retsplejelovens § 41.

I A's skrivelse til mig gav han udtryk for, at en afgørelse efter retsplejelovens § 41 – selvom den blev imødekommende – ville være utilfredsstillende for ham. Han henviste til, at

anmode ministeriet om en udtalelse om, hvorvidt det vil være forsvarligt at begrænse det omfang, hvori skoleerklæringer indhentes, samt om, hvilke typer af informationer og vurderinger der er behov for til de pågældende administrative formål.

Man har samtidig anmodet om tilsvarende udtalelser. Herudover har man tilskrevet samtlige øvrige ministerier med henblik på oplysninger om, hvorvidt der inden for de respektive ministeriers områder findes regler eller administrativ praksis vedrørende det omhandlede spørgsmål.

Man vil endvidere gennem Danmarks Lærerforening anmode Skoleinspektørforeningen om oplysninger om skolernes praksis med hensyn til afgivelse af skoleerklæringer.«

§ 41 angår meddelelse af udskrifter, som på grund af sagens omfang ville blive meget kostelige for ham, og ikke det gennemsyn af akter, som han ønskede. Endvidere anførte han, at § 41 alene omfatter dokumenter, der har været fremlagt i retten, mens han ønskede adgang også til andre dokumenter, der vedrører sagen.

Under henvisning til det, A havde anført om omkostninger vedrørende udfærdigelse af udskrifter, bad jeg i skrivelse af 15. september 1971 Justitsministeriet om at oplyse om ministeriets stilling til spørgsmålet om – i det omfang retten efter retsplejelovens § 41 måtte give tilladelse til udskrifter – i stedet at give A adgang til gennemsyn af de pågældende akter.

Om dette spørgsmål udtalte Justitsministeriet, at det, hvis retten måtte bestemme, at A kunne få udskrifter af sagens dokumenter eller en del af disse, ikke på forhånd ville udelukke, at han efter ansøgning i stedet kunne få adgang til at gennemse anklagemyndighedens eksemplarer af de pågældende dokumenter.

Herefter udtalte jeg følgende:

At Justitsministeriet fremfor at afgøre det omtalte spørgsmål om aktindsigt admi-

nistrativt henviste A til at benytte den fremgangsmåde, der er angivet i retsplejelovens § 41, kunne ikke give mig grundlag for kritik.

Med hensyn til A's bemærkninger om be- kosteligheden ved at skulle have udskrifter i stedet for at foretage gennemsyn, henviste jeg til, at Justitsministeriet ikke havde afslået, såfremt han opnåede en imødekom- mende afgørelse efter retsplejelovens § 41, at give ham adgang til gennemsyn i stedet for udskrifter.

A's ønske om adgang til andre dokumen- ter, der vedrører sagen, end de sagsdoku- menter, der havde været fremlagt i retten, var ikke præciseret i hans henvendelse til Justitsministeriet eller i hans henvendelse til mig. Under hensyn hertil og til, at der ikke på nuværende tidspunkt forelå en imø- dekomende afgørelse efter § 41 med hen- syn til de fremlagte dokumenter, fandt jeg ikke grundlag for undersøgelse af spørgsmå- let om aktindsigt med hensyn til eventuelle andre dokumenter vedrørende sagen.

33. Handelsministeriets anvendelse af overgangsreglerne i § 12 i lov nr. 220 af 27. maj 1970 om registrerede revisorer gav ikke anledning til kritik. (J. nr. 1095/71).

I skrivelse af 11. november 1971 klagede A over, at Handelsministeriet havde afslået hans ansøgning om optagelse i Handelsmini- steriets revisorregister og dermed om ret til at benytte betegnelsen »registreret revisor«, jfr. § 12, stk. 2, nr. 2, i lov nr. 220 af 27. maj 1970 om registrerede revisorer.

I § 1, stk. 1, i loven om registrerede reviso- rer bestemmes det, at Handelsministeriet fører et revisorregister. Ifølge stk. 2 har enhver person ret til at blive optaget i revisorregiste- ret og dermed til at benytte betegnelsen »regi- streret revisor«, som

- 1) har dansk indfødsret,
- 2) har bopæl her i landet,
- 3) er fyldt 25 år,
- 4) ikke er umyndiggjort, under lavværge- mål eller har sit bo under konkursbehandling,
- 5) har bestået eksamener eller prøver, som Handelsministeriet har godkendt til dette for- mål, og
- 6) i mindst 3 år efter det fyldte 18. år har deltaget i udførelsen af de almindeligt fore- kommende bogførings-, regnskabs- og revisi- onsarbejder hos en statsautoriseret revisor, en registreret revisor eller en revisor, der opnår registrering efter § 12, stk. 2.

Loven trådte i kraft den 1. november 1970, men ifølge § 12, stk. 2, har revisorer indtil 1. november 1971 ret til at blive optaget i revi- sorregisteret, hvis de

- 1) opfylder betingelserne i § 1, stk. 2, nr. 1-5, jfr. stk. 3, og gennem 3 år har drevet selvstændig revisionsvirksomhed som hoveder- hverv,

- 2) opfylder betingelserne i § 1, stk. 2, nr. 1-4, jfr. stk. 3, og gennem mindst 10 år har drevet selvstændig revisionsvirksomhed som hovederhverv, eller

- 3) opfylder betingelserne i § 1, stk. 2, nr. 1-4, jfr. stk. 3, og efter det fyldte 40. år gen- nem mindst de seneste 10 år har været ansat hos en statsautoriseret revisor og dér deltaget i alle almindeligt forekommende bogførings-, regnskabs- og revisionsarbejder.

Ifølge § 1, nr. 5, i Handelsministeriets be- kendtgørelse nr. 416 af 24. september 1970 om godkendelse af registrerede revisorer's ud- dannelselse godkendes prøve aflagt som afslut- ning på Handelsskolernes statskontrollerede Specialkursus i overensstemmelse med de reg- ler, som Undervisningsministeriet herom fast- sætter, og efter forudgående aflæggelse af høj- ere fagprøve i regnskabslære, højere handels- eksamen eller handelseksamens regnskabsbli- nie som grundlag for optagelse i revisorregi- steret.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A, der var født den 13. august 1914, med skrivelse af 22. oktober 1970 ansøgte Han- delsministeriet om optagelse i revisorregisteret under henvisning til revisorlovens § 12, stk. 2, nr. 2. I ansøgningen oplyste A, at han siden 1. juli 1960 havde drevet egen revisorvirk- somhed, at han i tiden 1. december 1960-15. september 1967 var ansat hos statsaut. revisor B, hvor han deltog i alle forekommende bog- førings-, regnskabs- og revisionsarbejder, i be- gyndelsen 3-4 dage ugentlig, senere kun 2 dage ugentlig, at han fra 1949 til 1965 havde undervist i bogføring og regnskabsvæsen hos

magister Reidar Tvermoes og fra 1965 på Sekretærskolen, og at han siden 1967 havde været handelskyndigt medlem af censorudvalget ved Undervisningsministeriet i fagets bogføring.

I skrivelse af 2. november 1970 anmodede Handelsministeriet Statens Ligningsdirektorat om fra de lokale skattemyndigheder at indhente oplysninger vedrørende 31 revisorer, heriblandt A, som havde søgt optagelse i revisorregisteret. I skrivelse af 9. november 1970 bad Ligningsdirektoratet Direktoratet for Københavns Skattevæsen oplyse, hvor vidt A havde drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv i mindst 10 år, jfr. lovens § 12, stk. 2.

I den anledning udtalte Direktoratet for Københavns Skattevæsen, at A efter de foreliggende oplysninger havde drevet selvstændig revisionsvirksomhed i mindst 10 år, men at det ikke fandt at burde tage stilling til, hvorvidt denne virksomhed havde haft karakter af hovederhverv for ham. Til belysning heraf anførte direktoratet, at A indtil udgangen af 1960 havde sin hovedindtægt i form af løn som bogholder, men herudover mindre biindtægter hidrørende fra bogføringsklienter. I årene efter 1960 kunne hans indtægter henføres til følgende virksomhedsfelter:

- 1) medhjælp hos statsaut. revisor B
- 2) undervisning på Sekretærskolen, Tvermoes Kursus, Søværnets Konstabelskole m. v.
- 3) honorarer fra egne klienter.

Til belysning af den indbyrdes vægt af A's indtægtskilder vedlagde direktoratet en oversigt over hans selvangivne bruttoindtægter for årene 1961-69.

Ved sagens tilbagesendelse den 15. marts 1971 til Handelsministeriet udtalte Ligningsdirektoratet, at det intet havde at erindre mod, at en række af de omtalte revisorer, heriblandt A, optoges i revisorregisteret.

A's ansøgning blev herefter forelagt Handelsministeriets Revisorudvalg af 1970, der den 19. april 1971 afgav følgende indstilling:

»Et flertal indstillede, at der meddeles ansøgeren afslag med henvisning til, at han kan registreres efter at have bestået den særlige eksamen i sommeren 1971. Et medlem indstillede, at ansøgeren registreres.«

I skrivelse af 29. april 1971 meddelte Handelsministeriet under henvisning til de gennem Ligningsdirektoratet indhentede oplysninger, at A's ansøgning om optagelse i revisor-

registeret ikke kunne imødekommes, da han efter ministeriets opfattelse ikke gennem mindst 10 år havde drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv.

Ministeriet henlede dog A's opmærksomhed på, at han ville kunne optages i registeret, såfremt han aflagde en af de eksamener eller prøver, der er anført i § 1 i bekendtgørelsen af 24. september 1970 om godkendelse af registrerede revisorerers uddannelse.

I skrivelse af 14. maj 1971 anmodede A Handelsministeriet om fornyet behandling af ansøgningen under henvisning til en udtalelse fra statsaut. revisor B, hvoraf bl. a. fremgik, at han navnlig i sidste halvdel af perioden 1960-67 arbejdede selvstændigt med enkelte virksomheder, bl. a. en ret omfattende virksomhed, hvor han på egen hånd foretog de ret komplicerede eftersyn i afdelingerne med afstemninger af de likvide beholdninger og mellemregningen med hovedkontoret m. v. Til belysning af sine forhold hos revisor B anførte A, at oplæringen af yngre revisorassistenter var henlagt til ham. Om undervisningsarbejdet bemærkede han, at arbejdet dels foregik om morgenen, dels fra og med sommeren 1965 om aftenen. Det samlede arbejde udgjorde 18 timer ugentlig, hvoraf 6 timer i tidsrummet fra kl. 17,30 til kl. 19,00. A anførte endelig, at han var bekendt med muligheden for at aflægge prøve som revisor, men at han af alders- og tidsmæssige grunde ikke ønskede at benytte sig heraf. Han vedlagde i tilslutning til skattemyndighedernes oversigt en opstilling over sine indtægter i 1970 og 1. halvdel af 1971.

På grundlag af det, A nu havde oplyst, blev spørgsmålet om hans registrering som revisor påny forelagt Handelsministeriets Revisorudvalg, der i mødet den 25. august 1971 afgav følgende indstilling:

»Der var enighed om, at det senest oplyste ikke kunne begrunde en ændret afgørelse. Udvalget indstillede herefter, at afslaget blev fastholdt, idet et medlem bemærkede, at han ved sidste indstilling havde dissenteret for registrering, og at han fastholdt dissensen.«

Handelsministeriet meddelte i skrivelse af 3. september 1971, at det, uanset at A også i 1970 og 1971 havde drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv, ikke fandt, at han således som foreskrevet i revisorloven i mindst 10 år havde drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv. Ministeriet

anførte videre, at det ikke havde hjemmel til at dispensere fra den pågældende lovbestemmelse, hvorfor der ikke var mulighed for at ændre den tidligere truffe afgørelse.

I skrivelse af 6. september 1971 anmodede A Handelsministeriet om at få adgang til at redegøre for forskellige forhold af betydning for sagen ved personlig henvendelse i ministeriet.

I anledning af A's skrivelse blev der den 27. september 1971 afholdt et møde i Handelsministeriet, hvor han drøftede sagen med en kontorchef. Han anmodede herunder om, at sagen måtte blive taget op til fornyet overvejelse, og henviste til en af ham udarbejdet opstilling over sine indtægter i perioden 1961-71 fordelt på undervisning og revision, herunder ved selvstændig virksomhed, og med angivelse af indtægternes placering i og udenfor normal arbejdstid. A påpegede herved, at han efter i en årrække efter det fyldte 40. år at have arbejdet hos statsautoriseret revisor også i en årrække havde drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv.

Handelsministeriet meddelte i skrivelse af 2. november 1971, at A's ansøgning fortsat ikke kunne imødekommes, da han ikke opfyldte lovens krav i § 12, stk. 2, nr. 2 og 3, om enten gennem 10 år at have drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv eller efter det fyldte 40. år gennem mindst de seneste 10 år at have været ansat hos en statsautoriseret revisor, og da loven ikke gav hjemmel for at dispensere fra disse bestemmelser.

A henviste i skrivelser af 11. november 1971 til mig særlig til, at det under mødet den 27. september 1971 blev udtalt, at ministeriet kunne anerkende 8 års ansættelse hos statsautoriseret revisor og 9 års selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv, således at han i begge henseender opfyldte en overvejende del af kravene til registrering. Han gjorde endvidere gældende, at hans ansættelse som bogholder i et automobilfirma ophørte den 30. juni 1960 og ikke med udgangen af 1960 som anført i Handelsministeriets skrivelse af 29. april 1971. Da afskedigelsen skyldtes sygdom, modtog han dog gage indtil 31. december 1960.

I anledning af klagen til mig udtalte Handelsministeriet, at afgørelsen i A's sag svarede til den praksis, som ministeriet havde fulgt i en lang række lignende sager. Ved afgørelsen af om betingelsen i § 12, stk. 2, nr. 2, var op-

fyldt, lagde ministeriet afgørende vægt på, at revisorvirksomheden havde været drevet selvstændigt, hvilket ikke kunne siges at være tilfældet, når den pågældendes væsentligste indtægter havde været lønindtægter.

Til det af A anførte, hvorefter han ikke ophørte med sin bogholderstilling den 31. december 1960 men derimod den 30. juni 1960, udtalte ministeriet, at der intet var oplyst om, at han i denne periode på et halvt år drev selvstændig revisorvirksomhed, og at det, selv om det skulle være tilfældet, ikke ville ændre sagen, da det kun drejede sig om et halvt år.

Ministeriet udtalte endelig, at det ikke var muligt, som A havde gjort gældende, at kombinere de forskellige overgangsregler i § 12, stk. 2, nr. 2 og nr. 3. Ministeriet henviste herved til, at det efter § 12, stk. 2, nr. 3, som blev indsat i loven under folketingsbehandlingen for at hjælpe de personer, som gennem lang tid havde været ansat hos statsautoriseret revisor og stadig havde sådan ansættelse, kræves, at ansættelsen skal ligge efter det fyldte 40. år og skal have bestået i de *seneste* 10 år.

Den 26. januar 1972 tilskrev jeg Handelsministeriet således:

»Efter revisorlovens § 12, stk. 2, kan en revisor begære sig optaget i revisorregisteret indtil den 1. november 1971, såfremt han opfylder betingelserne i lovens § 1, stk. 2, nr. 1-4, jfr. stk. 3, og gennem mindst 10 år har drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv (nr. 2) eller efter det fyldte 40. år gennem mindst de seneste 10 år har været ansat hos en statsautoriseret revisor og dér deltaget i almindeligt forekommende bogførings-, regnskabs- og revisionsarbejder (nr. 3).

Såfremt de nævnte betingelser alene fortolkes efter ordlyden, er der som anført i ministeriets udtalelse af 26. november 1971 næppe mulighed for at registrere personer, der efter det fyldte 40. år gennem de seneste 10 år *dels* har været ansat hos en statsautoriseret revisor i en del af perioden, *dels* har drevet selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv i det resterende tidsrum.

Det kan imidlertid forekomme vanskeligt at begrunde, at denne kreds af revisorer ikke i samme grad skulle være egnede til registrering, som de revisorer, der i hele 10 års perioden *enten* har drevet selvstændig

virksomhed *eller* været ansat hos en statsautoriseret revisor.

I betragtning af at der af folketingsudvalget blev tilsigtet en klar udvidelse af overgangsreglerne i forhold til det oprindelige forslag, beder jeg ministeriet endnu en gang overveje, hvorvidt der måtte være mulighed for en udvidende fortolkning af lovens § 12, stk. 2, nr. 3, i forbindelse med en analogi fra § 12, stk. 2, nr. 2, således at selvstændig revisorvirksomhed som hovederhverv i en del af 10 års perioden (efter det fyldte 40. år) ligestilles med ansættelse hos en statsautoriseret revisor.

Såfremt ministeriet kan tiltræde, at en udvidende fortolkning som skitseret er forsvarlig, beder jeg oplyst, om A efter ministeriets opfattelse i så fald kan registreres. Det bedes i denne forbindelse oplyst, om ministeriet kan tiltræde, at undervisningsindtægter, der indtjenes udenfor normal arbejdstid, ikke har nogen væsentlig betydning ved bedømmelsen af revisorvirksomhedens karakter af hovederhverv.

I fald ministeriet fortsat ikke finder det muligt at fortolke overgangsreglerne udvidende, beder jeg oplyst, hvad der har været begrundelsen for ikke at medtage den pågældende kreds af revisorer under registreringsordningen, samt i hvor mange tilfælde registrering af sådanne revisorer er blevet afslået.«

I skrivelse af 11. februar 1972 udtalte Handelsministeriet, at der efter ministeriets opfattelse ikke var grundlag for at foretage en udvidende fortolkning af den nævnte bestemmelse. Som begrundelse herfor anførte ministeriet følgende:

»Det af handelsministeren den 13. januar 1970 i Folketinget fremsatte forslag til lov om registrerede revisorer indeholdt overgangsbestemmelserne i lovens § 12, stk. 2, nr. 1 og 2, men ikke en til nr. 3 svarende bestemmelse. Foranlediget af en henvendelse fra Foreningen af statsautoriserede Revisorer drøftede det folketingsudvalg, som behandlede lovforslaget, spørgsmålet om at tilvejebringe mulighed for, at de hos statsautoriserede revisorer beskæftigede ældre medarbejdere kunne opnå registrering efter overgangsreglerne. Det indgik i udvalgets overvejelser at optage en bestemmelse om ret til at blive optaget i revisorregisteret for personer, der opfylder betingel-

serne i § 1, stk. 2, nr. 1-4, jfr. stk. 3, og som gennem mindst 10 år har været ansat hos en statsautoriseret revisor og dér deltaget i udførelsen af alle almindeligt forekommende bogførings-, regnskabs- og revisionsarbejder. Handelsministeren kunne ikke tilråde en sådan ændring af overgangsbestemmelserne, men trods ministerens betænkeligheder blev resultatet af de videre forhandlinger, at der i lovens § 12, stk. 2, blev indsat den nuværende bestemmelse i nr. 3, som er mere restriktiv, end den regel som folketingsudvalget først havde overvejet, derved at den beskæftigelse, som berettiger til optagelse i revisorregisteret, skal have strakt sig over de *seneste* 10 år og have fundet sted efter den pågældendes fyldte 40. år.

Efter Handelsministeriets opfattelse har folketingsudvalget vel tilsigtet en klar udvidelse af overgangsreglerne i forhold til det oprindelige forslag, men Handelsministeriet må mene, at denne udvidelse er begrænset på en sådan måde, at det allerede af denne grund må være betænkeligt at gøre den til genstand for en udvidende fortolkning ved analogislutning.

Hertil kommer, at det vil være vanskeligt, hvis man ved en analogislutning fra § 12, stk. 2, nr. 2, udvider området for § 12, stk. 2, nr. 3, at afvise en analogislutning den modsatte vej fra § 12, stk. 2, nr. 3, til § 12, stk. 2, nr. 2, således at beskæftigelse hos en statsautoriseret revisor også delvis vil kunne anvendes til opfyldelse af 10-års kravet i § 12, stk. 2, nr. 2. Ved en sådan fortolkning vil man imidlertid gå ud over, hvad lovforslaget og loven har tilsigtet, og også ud over den regel, som folketingsudvalget oprindeligt havde overvejet, og som i sin endelige udformning blev begrænset.«

Handelsministeriet oplyste endvidere, at ministeriet i ca. 40 tilfælde havde afslået at registrere revisorer, der havde påberåbt sig en sådan blanding af selvstændig revisionsvirksomhed og ansættelse hos en statsautoriseret revisor efter det fyldte 40. år.

Jeg udtalte herefter, at jeg ikke kunne kritisere, at Handelsministeriet i overensstemmelse med indstillingerne fra Revisorudvalget flertal ikke havde fundet, at A opfyldte lovens betingelser for at blive optaget i revisorregisteret. Foruden til lovens forarbejder, hvoraf det, som Handelsmini-

steriet anførte overfor mig, fremgår, at revisionsvirksomheden i praksis må have været en heldagsbeskæftigelse, henviste jeg til kap. 7 i betænkning nr. 534/1969 om registrerede revisorer, afgivet af det af Handelsministeriet den 6. oktober 1967 nedsatte Revisorudvalg. Det anføres deri, side 47, at udvalget fandt, at krav om 3 års selvstændig virksomhed som revisor som en overgangsordning måtte være tilstrækkeligt for personer, der havde bestået en af de af Handelsministeriet godkendte eksamener eller prøver og således opfyldte betingelserne med hensyn til teoretisk uddannelse. For praktiserende revisorer, som ikke havde sådan teoretisk uddannelse, måtte der ifølge udvalget som betingelse for registrering under overgangsordningen stilles krav om længere tids praksis, og udvalget fandt, at 10 års selvstændig virksomhed med revision som hovederhverv var et rimeligt krav at stille.

Overgangsreglerne i revisorlovens § 12, stk. 2, sondrer mellem selvstændig revisorvirksomhed, der skal være udøvet i mindst 10 år (nr. 2), og ansættelse efter det fyldte 40. år hos statsautoriseret revisor gennem

mindst de seneste 10 år (nr. 3). Jeg var enig med Handelsministeriet i, at indtægter ved lønnet ansættelse hos statsautoriseret revisor ikke kunne tages i betragtning ved anvendelsen af bestemmelsen i lovens § 12, stk. 2, nr. 2, måske bortset fra tilfælde, hvor ansættelsen havde haft en meget selvstændig karakter.

Uanset at der muligvis kunne lægges nogen vægt på, at A's indtægter ved undervisningsarbejde til dels var indtjent udenfor normal arbejdstid, havde hans selvstændige revisorvirksomhed ikke i årene 1962 og 1963 været hovedindtægtskilden, idet lønindtægten fra revisor B i hvert fald ikke for disse år kunne medregnes hertil, jfr. herved revisorens udtalelse af 13. maj 1971.

Efter det, Handelsministeriet havde oplyst, jfr. navnlig skrivelsen af 11. februar 1971 om tilblivelsen af § 12, stk. 2, i revisorloven, fandt jeg omvendt heller ikke grundlag for at kritisere, at ministeriet ikke ved anvendelsen af § 12, stk. 2, nr. 3, havde fundet det forsvarligt at ligestille selvstændig revisionsvirksomhed med ansættelse efter det fyldte 40. år hos statsautoriseret revisor.

34. Spørgsmål om, hvorvidt en afskediget konservatorbetjent efter offentlighedsloven måtte være berettiget til at få oplyst navnet på en tidligere militær foresat, der havde afgivet en udtalelse til sagen. (J. nr. 1193/71).

Konservatorbetjent A klagede over, at Ministeriet for kulturelle Anliggender havde afvist at meddele ham en nærmere angivet oplysning, der vedrørte en sag om hans afskedigelse fra Tøjhusmuseet.

Af sagens oplysninger fremgik det, at A med virkning fra 1. juli 1970 blev ansat som konservatorbetjent på prøve ved Tøjhusmuseet. Prøvetiden blev fastsat til 1½ år.

I skrivelse af 29. september 1971 til Ministeriet for kulturelle Anliggender indstillede direktøren for Tøjhusmuseet, at A ved prøvetidens udløb blev afskediget, da hans arbejdsindsats ikke ansås for tilfredsstillende.

A, der forinden var blevet gjort bekendt med indstillingen, henvendte sig den 30. september 1971 personlig i ministeriet med henblik på en drøftelse af sine muligheder for at forblive i stillingen. I tilslutning til samtalen

fremsendte A den 1. oktober 1971 en redegørelse til ministeriet for sine tjenstlige forhold.

På grundlag af det fremkomne anmodede ministeriet den 8. oktober 1971 museets direktør om en fornyet udtalelse. Direktøren svarede i skrivelse af 20. s. m., at han efter fornyede overvejelser måtte fastholde sin indstilling, og udtalte endvidere følgende:

»Min bedømmelse har siden min indstilling fået fornyet understøttelse gennem en spontan udtalelse fra en af hans tidligere militære chefer, som jeg forleden traf. Denne erfarne mands dom var, at A vel var en dygtig og perfektibel arbejder, men skulle have pisket over sig hele tiden for at yde sit bedste. Og det var jo ikke den type medarbejder, jeg havde søgt.«

Ved ministeriets skrivelse af 22. oktober 1971 blev A med virkning fra 1. januar 1972

afskediget fra stillingen som konservatorbetjent på prøve.

Da A havde kendskab til, at direktøren for Tøjhusmuseet havde afgivet en yderligere udtalelse i sagen, anmodede han Ministeriet for kulturelle Anliggender om at blive gjort bekendt med denne. Ministeriet tilsendte ham herefter d. 28. oktober 1971 en fotokopi af direktørens skrivelse af 20. oktober 1971.

Ved personlig henvendelse til direktøren for Tøjhusmuseet og Ministeriet for kulturelle Anliggender anmodede A om at få oplyst navnet på den tidligere militære foresatte, der havde udtalt sig som angivet i skrivelserne, men fik afslag herpå.

Ministeriet for kulturelle Anliggender udtalte overfor mig, at udtalelsen fra A's tidligere militære chef var fremsat, efter at direktøren for Tøjhusmuseet overfor ministeriet havde indstillet den pågældende til afskedigelse, og kunne derfor ikke have haft nogen betydning for sagens foreløbige afgørelse på Tøjhusmuseet.

Dernæst udtalte ministeriet, at den refererede udtalelse ej heller havde haft betydning for ministeriets endelige afgørelse af sagen, idet ministeriet havde fundet tilstrækkeligt grundlag for at bringe prøveansættelsen til ophør i de iøvrigt fra Tøjhusmuseets direktør fremsatte udtalelser i sagen.

Ministeriet udtalte endelig, at udtalelsen efter ministeriets opfattelse måtte karakteriseres som en tilkendegivelse af et synspunkt eller en bedømmelse. Den omstændighed, at den mundtligt fremsatte udtalelse var blevet refereret i en skrivelse, hvoraf A efter anmodning havde fået udleveret fotokopi, kunne efter ministeriets opfattelse ikke berettiget ham til at få oplysning om, hvem der havde fremsat udtalelsen.

Den 26. januar 1972 tilskrev jeg Ministeriet for kulturelle Anliggender således:

»Spørgsmålet om A's adgang til at få den ønskede oplysning må så vidt ses bedømmes efter reglerne i lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningen.

Efter en foreløbig bedømmelse af sagen er jeg mest tilbøjelig til at antage, at A's anmodning må efterkommes, med mindre undtagelsesbestemmelsen i lovens § 10 finder anvendelse.

Jeg skal herved anføre, at det synes bedst stemmende med lovens formål og indhold,

at den, der har ret til aktindsigt efter lovens bestemmelser, tillige som hovedregel må kunne forlange oplyst, hvem der har afgivet en udtalelse eller meddelt oplysninger til sagen, hvis dette ikke fremgår af akterne.

Jeg lægger herved vægt på, at sådant kendskab efter omstændighederne kan have væsentlig betydning for en parts adgang til at afgive en udtalelse efter lovens § 12. Det kan næppe tillægges betydning, om den udtalelse eller oplysning, der findes i sagen, faktisk får betydning ved sagens senere afgørelse.

Det kan næppe medføre nogen forskel, om A's anmodning betragtes som rettet mod akterne i Tøjhusmuseets indstillings-sag. Efter lovens § 4 har Tøjhusmuseets direktør haft pligt til at gøre notat om udtalelsen, for så vidt den er af væsentlig betydning for museets indstilling til ministeriet. At direktøren har gengivet udtalelsen i sin supplerende indstilling til ministeriet, må naturligt opfattes som udtryk for, at han har tillagt den en væsentlig betydning.

Det synes af de tidligere anførte grunde rettest at antage, at pligten efter § 4 til at gøre notat om udtalelser omfatter såvel udtalelsernes indhold som navnet på den, der har fremsat dem.

Jeg skal på dette grundlag bede oplyst, om ministeriet kan tiltræde den angivne forståelse af offentlighedsloven. I bekræftende fald bedes tillige oplyst, om A's anmodning efter ministeriets opfattelse kan afslås efter lovens § 10 på grund af afgørende hensyn til offentlige eller private interesser.

Det tilføjes, at jeg finder det uden betydning, at den pågældende udtalelse er indhentet efter afgivelsen af Tøjhusmuseets foreløbige indstilling af 29. september 1971, jfr. herved ombudsmandens beretning for 1970, p. 86.«

I skrivelse af 31. januar 1972 svarede Ministeriet for kulturelle Anliggender, at det ikke ville udtale sig mod den angivne fortolkning af offentlighedsloven, idet ministeriet på det tidspunkt, hvor afgørelsen om ophævelse af A's prøveansættelse blev truffet, var bekendt med den pågældende udtalelse. Ministeriet understregede påny, at udtalelserne fra

A's tidligere militære chef ingen indflydelse havde haft på sagens afgørelse.

A's anmodning om at blive gjort bekendt med navnet på den tidligere militære chef kunne efter ministeriets opfattelse ikke afslås efter offentlighedslovens § 10 på grund af afgørende hensyn til offentlige eller private interesser.

Ministeriet meddelte dernæst, at det samtidig hermed havde anmodet Tøjhusmuseets direktør om overfor ministeriet at oplyse nav-

net på den, der havde fremsat udtalelsen, og at oplysningen herefter ville blive meddelt A skriftligt.

I skrivelse af 23. februar 1972 gjorde ministeriet A bekendt med navnet på den pågældende.

Jeg meddelte herefter A, at jeg ikke fandt grundlag for at foretage videre i sagen, da han nu havde modtaget den pågældende oplysning.

35. *Justitsministeriets praksis vedrørende forhøjede børnebidrag. (J. nr. 768/71).*

M klagede over, at Justitsministeriet havde tiltrådt Københavns Overpræsidiiums afslag på hans ansøgninger om, at bidraget til hans søn A's underhold bortfaldt, eller at det måtte blive pålagt hans fraskilte hustru H at betale bidrag til hans søn B.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at M ved Københavns byrets dom af 26. november 1969 blev skilt fra H bl. a. på vilkår, at forældremyndigheden over de to børn blev delt, således at M fik forældremyndigheden over B, mens forældremyndigheden over A blev tillagt H.

Københavns Overpræsidium fastsatte ved bidragsresolution af 3. september 1970, at M fra skilsmisens dato og indtil videre skulle betale normalbidraget til A's underhold, mens der ikke blev pålagt H noget bidrag til B.

I skrivelse af 13. maj 1971 anmodede M Københavns amt, om at det måtte blive pålagt H at betale det for kvinder fastsatte normalbidrag til B's underhold. Han ændrede senere ansøgningen, således at han søgte om nedsættelse af sit bidrag til A, såfremt det ikke blev pålagt H at betale bidrag til B.

Overpræsidiat meddelte M i skrivelse af 14. juli 1971, at hans bidrag til A's underhold fra 26. november 1971 at regne blev nedsat til 160 kr. pr. måned.

Bidraget på 160 kr. fremkom som et skøn efter følgende retningslinier: Normalbidraget for moderen udgjorde 125 kr. og for faderen 189 kr., der blev forhøjet med 50 pct. (jfr. nærmere herom nedenfor) til afrundet 285 kr. Moderens bidrag blev fradraget faderens bidrag, der derefter blev 160 kr.

I skrivelse af 13. oktober 1971 underrettede Justitsministeriet M om, at det samme

dag havde meddelt H, at ministeriet efter et skøn over hans og hendes personlige og økonomiske forhold ikke fandt grundlag for at ændre Overpræsidiats afgørelse. Ministeriet oplyste, at det ved afgørelsen havde tillagt det betydning, at M havde den fulde forsørgelse af B, og tilføjede, at afgørelsen var i overensstemmelse med ministeriets praksis i tilfælde, hvor hver af forældrene har forældremyndigheden over et barn.

Som tidligere nævnt var det lagt til grund, at det som udgangspunkt burde påhvile M at udrede et bidrag, der var større end normalbidraget. Om praksis for fastsættelse af højere børnebidrag end normalbidrag henviste Justitsministeriet til sin udtalelse til mig i en lignende sag. I denne sag pegede ministeriet på bestemmelsen i § 14, stk. 2, i lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling, hvorefter bidraget fastsættes under hensyn til barnets tarv og forældrenes økonomiske kår, herunder deres erhvervsevne. Er begge forældre ubemidlede, fastsættes bidraget efter bestemmelsen i almindelighed til det for barnets opholdssted til enhver tid gældende normalbidrag. Der pålægges derimod forhøjet bidrag, såfremt den, der skal betale bidraget, har en væsentlig bedre økonomisk stilling end en arbejder med gennemsnitsindtægt; i så fald forhøjes normalbidraget med 25, 50 eller 100 pct. – i særlige tilfælde med mere.

Ved udmåling af bidragets størrelse lægges der i praksis hovedvægt på parternes indtægtsforhold samt på omfanget af de bidragsforpligtelser over for børn, der iøvrigt måtte påhvile dem, mens der iøvrigt tillægges parternes udgifter mindre betydning end deres indtægter. Oplysning om parternes udgifter

indgår dog i det samlede skøn, der ligger til grund for afgørelsen, ligesom oplysning om parternes eventuelle ægtefællers indtægter, som der heller ikke tages særskilt hensyn til.

Jeg udtalte, at Justitsministeriets afgørelse ikke gav mig grundlag for kritik.

- 36.** *Ved administrationen af dispensationsbestemmelsen i vejbestyrelseslovens § 35, stk. 4, er Ministeriet for offentlige Arbejder ikke afskåret fra at lægge vægt – foruden på hensynet til trafikken på selve den bivej, overkørselen fører ud til – på hensynet til trafikken på den landevej, bivejen støder ud til. (J. nr. 951/71).*

Landinspektør A klagede over, at Ministeriet for offentlige Arbejder, Vejdirektoratet, havde afslået at meddele dispensation fra de adgangsbestemmelser for bivejen Skraverup-Fodby, der i henhold til vejbestyrelseslovens § 35 var fastsat den 1. april 1968, således at der kunne etableres overkørsel til en børnehave. A gjorde særlig gældende, at Vejdirektoratets afslag ikke var meddelt med begrundelse i trafikforholdene på bivejen, men derimod af hensyn til den nærliggende landevej.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at den pågældende ejendom i adgangsbestemmelserne var anført med en overkørsel til landbrugsejendom samt to markoverkørsler.

Ifølge vejbestyrelseslovens § 34 må en frastykket parcel ikke uden vejbestyrelsens samtykke benytte eksisterende overkørsler, og sådanne må iøvrigt ikke anvendes på anden måde end den, de er anlagt til. Efter lovens § 35, stk. 4, kan ministeren dog i særlige tilfælde tillade undtagelser fra adgangsbestemmelserne.

Efter lovens ord forudsætter en dispensation vejbestyrelsens indstilling herom, og ministeriet oplyste, at det er dets praksis, når vejbestyrelsen er et amtsråd, at indstillingen følges, medmindre man skønner, at vægtige grunde taler herimod.

Er vejbestyrelsen en kommunalbestyrelse, indhenter ministeriet normalt en udtalelse fra det pågældende amtsråd, hvilket bl. a. hænger sammen med, at amtsrådene har tilsyn med kommunalbestyrelsens administration af bivejene, jfr. vejbestyrelseslovens § 18.

I den foreliggende sag havde vejbestyrelsen, kommunalbestyrelsen i Næstved kommune, indstillet dispensation. Efter ministeriets forelæggelse af sagen for Storstrøms amtsråd havde dette meddelt ministeriet, at rådet ikke kunne anbefale dispensation.

Ministeriet udtalte endelig, at afslaget byggede på en samlet bedømmelse af de konsekvenser, etablering af en børnehave på dette sted ville få for færdselssikkerheden i området, idet man både havde lagt vægt på de i trafikal henseende uheldige virkninger af en børnehave direkte ud til bivej med gennemgående færdsel og på de uheldige virkninger med hensyn til øget tværgående trafik over landevejen.

Jeg udtalte, at det måtte lægges til grund, at de adgangs begrænsende bestemmelser, der var fastsat den 1. april 1968, byggede på en afvejning af på den ene side hensynet til, at vejen fortsat kunne tjene som en i sikkerhedsmæssig og trafikal henseende tilfredsstillende færdselsåre, og på den anden side til den allerede skete bebyggelse langs vejen. Efter bestemmelsen i vejbestyrelseslovens § 35, stk. 4, kunne ministeren som nævnt i særlige tilfælde gøre undtagelse fra de nævnte adgangsregler.

I den foreliggende sag var spørgsmålet, om Ministeriet for offentlige Arbejder, Vejdirektoratet, havde været berettiget til ved sin afgørelse af dispensationsspørgsmålet at lægge vægt – foruden på hensynet til trafikken på bivejen – på hensynet til trafikforholdene på den landevej, hvortil bivejen støder ud.

Efter min mening måtte den nævnte lovbestemmelse ved sin anvendelse af udtrykket »særlige tilfælde« åbne mulighed for til fordel for meddelelse af dispensation at lægge vægt på en flerhed af saglige hensyn, herunder f. eks. den pågældende bygnings karakter af social eller pædagogisk institution. Som modstykker hertil mente jeg også, at der som led i en helhedsvurdering af dispensationsgrundlaget kunne lægges vægt

på en flerhed af modhensyn. Af forarbejderne til loven fremgik det, at der endog kunne lægges vægt på ikke-trafikal hensyn, jfr. således betænkning nr. 117/1955 fra Vejlovsudvalget af 1951, s. 28, hvor det i forbindelse med en understregning af, at der kun bør dispenseres i ganske særlige til-

fælde, peges på, at fredningsmæssige hensyn kunne være til hinder for dispensation.

At Vejdirektoratet i den foreliggende sag havde lagt en vis vægt på hensynet til trafikforholdene på den omtalte landevej, kunne herefter ikke give mig grundlag for kritik.

37. Reglerne om domfældte udlændinges anbringelse her i landet, indtil de kan udleveres til afsoning i hjemlandet. (J. nr. 1092/71).

To finske statsborgere A og B, der var idømt straffe her i landet, klagede i november 1971 over, at de fortsat sad i arresthuset i Kolding.

Klagen blev oversendt til Justitsministeriet, og af ministeriets svar til de pågældende fremgik det, at A ved Vestre Landsrets dom af 20. april 1971 var idømt en straf af fængsel i 2 år, og at politiet den 11. maj 1971 havde fremsat begæring til de finske myndigheder om hans overførsel til et finsk fængsel. B var ved Højesterets dom af 24. august 1971 idømt straf af fængsel i 16 år, og politiet havde den 14. september 1971 fremsat begæring til de finske myndigheder om hans overførsel til et finsk fængsel.

Videre anførte Justitsministeriet, at de pågældende efter de gældende regler skulle forblive i arresthus, til de finske myndigheder havde taget stilling til spørgsmålet om deres eventuelle overførsel, og at ministeriet den 30. oktober og den 19. november 1971 havde anmodet de finske myndigheder om at fremskynde afgørelsen.

Ifølge § 8, stk. 4, i Justitsministeriets cirkulære nr. 89 af 15. maj 1969 skal der ikke ske anmeldelse til Direktoratet for Fængselsvæsenet, når vedkommende statsadvokat i medfør af § 13, stk. 2, i Justitsministeriets cirkulære nr. 220 af 16. december 1963 om samarbejde med Finland, Island, Norge og Sverige angående fuldbyrdelse af straf m. v. har fremsat begæring om fuldbyrdelse i et andet nordisk land af en her i landet idømt fængselsstraf, medmindre begæringen afslås.

Den 3. december 1971 anførte jeg overfor Justitsministeriet, at jeg gik ud fra, at afgørelsen havde sammenhæng med bestemmelsen i § 8, stk. 4, i cirkulæret af 15. maj 1969 om hensættelse til afsoning af straf og om anbringelse m. v. af domfældte i statsfængsler og særanstalter.

Medens det vel i almindelighed er rimeligt, at den pågældende forbliver i arresthus, indtil overførsel til vedkommende nordiske land kan finde sted, måtte det formentlig – på baggrund af den isolation, ophold i arresthus indebærer, og arresthusenes begrænsede aktivitetsmuligheder for de indsatte – forekomme betænkeligt, om ophold i arresthus inden overførselen blev af længere varighed, hvilket, så vidt jeg vidste, jævnlige var tilfældet ved overførsel til Finland. Lighedssynspunkter vedrørende behandling af udenlandske og danske lovovertrædere gjorde sig herved gældende.

På denne baggrund bad jeg oplyst, om ministeriet ville overveje at modificere den nævnte cirkulæregul samt eventuelt fravige den i det foreliggende tilfælde, såfremt det ikke fra finsk side kunne bekræftes, at overførsel snart ville finde sted.

For såvidt angik A bad jeg fra politiet og statsadvokaten tilvejebragt oplysning om, hvorvidt de finske myndigheder var blevet rykket efter 11. maj 1971.

Endvidere bad jeg for begge personer oplyst, om § 17 i cirkulære nr. 220 af 16. december 1963 havde været bragt i anvendelse med henblik på fremskyndelse af overførsel; i benægtende fald udbad jeg mig en udtalelse om grunden til, at bestemmelsen ikke var anvendt.

Ifølge § 17 skal der straks gives vedkommende myndighed i det pågældende land meddelelse, hvis det som følge af de oplysninger, der fremkommer under behandlingen af en straffesag, må antages, at der efter domsafsigelsen vil blive fremsat begæring om fuldbyrdelse af frihedsstraf i Finland, Island, Norge eller Sverige.

Endelig bad jeg for begge parter oplyst, hvor længe de havde været væretægtsfængslede før endelig dom.

I den anledning oplyste politimesteren i Kolding overfor Justitsministeriet, at A og B den 22. december 1971 var overført til Finland. Politimesteren tilføjede, at der for A's vedkommende var rykket hos de finske myndigheder ved skrivelser af 13. juli, 13. september og 3. december 1971.

Vedrørende anvendelsen af § 17 i cirkulæret af 16. december 1963 oplyste politimesteren, at de finske myndigheder, dels gennem den finske politimand, der bistod under efterforskningen, dels gennem skrivelse af 23. april 1971 var blevet gjort opmærksom på en eventuel senere udlevering.

Endelig oplyste politimesteren, at A havde været varetægtsfængslet i 88 dage, mens B før den endelige dom havde hensiddet i Kolding arrest i 213 dage.

Statsadvokaten i Sønderborg henviste til, at han for A's vedkommende i skrivelse af 28. april 1971 og for B's vedkommende i skrivelse af 30. august 1971 havde anmodet politimesteren om at fremsætte begæring til de finske myndigheder om fuldbyrdelse af straf i Finland. Det var iøvrigt statsadvokatens opfattelse, at der efter stillingtagen til spørgsmålet om fuldbyrdelsesstedet ikke påhvilede ham yderligere pligter i sagen.

- 38.** *Udtalt overfor en vurderingskommission, at det alvorligt måtte bebrejdes kommissionen, at der var gået urimelig lang tid med behandlingen af nogle erstatningssager. Det var dernæst i allerhøjeste grad kritisabelt, at kommissionen først efter næsten 2 år besvarede ombudsmandens henvendelse i sagen, ligesom det alvorligt måtte bebrejdes kommissionens sekretær, at han ikke havde holdt formanden orienteret om henvendelserne i A's sag. (J. nr. 706/69).*

A klagede i november 1969 over den tid, vurderingskommissionen vedrørende byudviklingsplanen for Ålborg-egnen brugte til behandling af et erstatningskrav, som han havde fremsat, samt over, at vurderingskommissionen ikke havde bekræftet modtagelsen af hans skrivelser af 26. november 1962 og 31. maj 1963 samt 2. februar og 27 juni 1966.

I den anledning anmodede ombudsmanden den 1. december 1969 vurderingskommissionen om en udtalelse om sagens behandling. Efter nogle gange telefonisk at have rykket vurderingskommissionens sekretær anmodede ombudsmanden i skrivelse af 12. oktober 1970 vurderingskommissionen om at oplyse, hvorpå besvarelsen af hans skrivelse af 1. december

Overfor mig udtalte Justitsministeriet, at det efter det oplyste ville overveje at udsende en cirkulærskrivelse til anklagemyndigheden, hvori § 17 i ministeriets cirkulære af 16. december 1963 blev indskærpet, og hvori man sikrede sig, at Direktoratet for Fængselsvæsenets 2. ekspeditionskontor fik underretning, når begæring om overførsel blev fremsat, således at der kunne tages stilling til, om de pågældende nordiske statsborgere eventuelt burde anbringes i Statsfængslet i Vridsløselille efter retningslinierne for midlertidig anbringelse af domfældte, der afventer overførsel til anden anstalt, jfr. direktoratets skrivelse af 26. november 1970 (Bestemmelser for Fængselsvæsenet 1970, s. 52).

Jeg meddelte herefter Justitsministeriet, at jeg havde taget til efterretning, at ministeriet ville overveje dels at indskærpe § 17 i cirkulære nr. 220 af 16. december 1963, dels at gennemføre en ordning, hvorefter personer, der afventer overførsel til straf-fuldbyrdelse i andet nordisk land, i ventetiden kunne placeres i statsfængsel.

Jeg udbad mig samtidig underretning om resultatet af overvejelserne.

1969 beroede. Trods yderligere skriftlige og telefoniske rykkere modtog ombudsmanden stadig ikke noget svar fra kommissionen. I skrivelse af 28. juni 1971 henledte han vurderingskommissionens formands opmærksomhed på sagen, og i skrivelse af 9. august 1971 henstillede jeg indtrængende til formanden at foranledige, at ombudsmandens skrivelse af 1. december 1969 blev besvaret.

Jeg modtog herefter udtalelser af 4. september 1971 fra vurderingskommissionens sekretær, af 19. s. m. fra vurderingskommissionens formand og af 13. oktober 1971 fra vurderingskommissionen. Endvidere indhentede jeg en udtalelse af 8. november 1971 fra Boligministeriet.

På baggrund af de indkomne oplysninger besluttede jeg af egen drift at indlede en undersøgelse med henblik på den tid, der var medgået til kommissionens behandling af samtlige de erstatningssager, der måtte være rejst overfor kommissionen i anledning af den byudviklingsplan, der den 21. juni 1962 var godkendt for Gunderup-Nøvling kommune. Den 10. januar 1972 redegjorde vurderingskommissionen for behandlingen af de 9 erstatningssager, der blev rejst angående den pågældende byudviklingsplan.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A's advokat i skrivelse af 29. september 1962 til vurderingskommissionen fremsatte krav om erstatning i medfør af loven om regulering af bymæssige bebyggelser (lovbekendtgørelse nr. 129 af 13. april 1954) i anledning af, at A's ejendom var inddraget under byzone ved den ovennævnte byudviklingsplan for Gunderup-Nøvling kommune. Opgørelse over erstatningskravet ville ifølge skrivelser senere blive sendt.

Vurderingskommissionen bekræftede den 29. oktober 1962 modtagelsen af advokatens skrivelse.

Den 26. november 1962 indsendte A til vurderingskommissionen nærmere oplysninger vedrørende ejendommen. Han opgjorde erstatningskravet og tilføjede, at kravet ville bortfalde, såfremt en tilladelse, sognerådet i samråd med fredningsnævnet havde givet til helårsbyggeri, blev godkendt af Boligministeriet.

I skrivelse af 31. maj 1963 meddelte A vurderingskommissionen, at byudviklingsudvalget for Ålborg-egnen den 24. april 1963 havde truffet afgørelse i hans sag, men at han ikke anså sagen for endeligt afsluttet.

I skrivelse af 2. februar 1966 til vurderingskommissionen foretog A en regulering af erstatningskravet. Han meddelte samtidig, at erstatningskravet for unødige landinspektørgiffter og for fordyrelse af opførelse af eget hus endnu ikke kunne opgøres endeligt.

Den 27. juni 1966 indsendte A til vurderingskommissionen en specifikation af sit »antg. endelige erstatningskrav«. Han bemærkede, at han fra vurderingskommissionen kun havde fået bekræftelse på sin første erstatningsansøgning, mens han ikke havde fået bekræftelse på senere skrivelser om regulering af kravet.

Vurderingskommissionen forelagde sagen

for Boligministeriet med skrivelse af 9. september 1966 og anmodede om ministeriets bemærkninger til erstatningskravet. Kammeradvokaten afgav på Boligministeriets vegne indlæg dateret 16. november 1967. Vurderingskommissionen sendte den 8. februar 1968 A en kopi af indlægget og bad om hans eventuelle bemærkninger, hvorefter han ville blive indkaldt til mundtlig forhandling om erstatningskravet.

Af vurderingskommissionens redegørelse fremgik det, at der ialt blev rejst 9 erstatningssager, herunder A's i anledning af ovennævnte byudviklingsplan, og at alle 9 sager nu var afsluttet. I 1 sag var erstatningskravet frafaldet i 1963, i de øvrige 8 havde kammeradvokaten afgivet indlæg den 16. november 1967, og vurderingskommissionen havde i februar 1968 – i 1 sag dog først i november 1968 – gjort ejerne bekendt med kammeradvokatens indlæg og bedt dem fremkomme med deres eventuelle bemærkninger hertil. Kun 2 af ejerne havde, henholdsvis den 20. og den 28. februar 1968, reageret på vurderingskommissionens skrivelse. I 1 sag havde kommissionen forgæves rykket for svar den 13. september 1968, i 3 sager var der rykket i september 1971 og heraf modtaget svar i 1. I 4 sager, herunder A's, var der den 17. september 1971 indvarslet til besigtigelse og proceduremøde den 22. oktober 1971. A's sag blev på advokatens begæring udsat til den 26. november 1971. Den 5. november 1971 var der i de øvrige 4 sager indvarslet til proceduremøde den 26. november 1971; i 2 af disse sager havde ejerne ved skrivelser af henholdsvis 11. og 19. november 1971 frafaldet erstatningskravene. Kendelse var i de øvrige 6 sager afsagt i forbindelse med eller kort efter proceduremøderne.

Det var endvidere oplyst, at kommissionen afholdt møde den 19. april 1971, hvor det blev aftalt, at der skulle holdes møde den 25. maj 1971. Dette møde blev på grund af forskellige omstændigheder omberammet og afholdt den 22. oktober 1971.

Vurderingskommissionens sekretær udtalte i anledning af klagen, at kommissionens behandling var trukket ud, dels på grund af, at man afventede udformningen af det endelige erstatningskrav, dels på grund af, at kommissionen ikke havde modtaget noget svar fra A på den skrivelse af 8. februar 1968, hvori kommissionen bad ham fremkomme

med eventuelle bemærkninger til kammeradvokatens indlæg af 16. november 1967.

Sekretæren beklagede, at der ikke var givet A bekræftelse på, at hans skrivelser om erstatningskravets regulering var modtaget af kommissionen. Det blev anset for unødvendigt, da skrivelserne var sendt anbefalet. Dernæst bekræftede kammeradvokatens indlæg, at skrivelserne var indgået.

Endvidere beklagede sekretæren unndladelser af at besvare ombudsmandens skrivelse af 1. december 1969 og senere erindringskrivelser og udtalte, at han påtog sig det fulde ansvar for dette. Meget arbejde i hans stilling ved amt og amtsråd i anledning af kommune- og amtssammenlægningerne havde tæret på hans kræfter, og det måtte have bevirket en svigtende evne til at bedømme mulighederne for at overkomme arbejdet. Sekretæren beklagede, at han ikke på et tidligere tidspunkt kom til den erkendelse, at han på grund af overvældende arbejde burde afgive arbejdet i vurderingskommissionen.

Da det af dagspressens omtale af sagen syntes at fremgå, at vurderingskommissionens formand hverken havde haft kendskab til ombudsmandens skrivelser til vurderingskommissionen eller til de skrivelser, der var stilet til ham, bad jeg i skrivelse af 16. september 1971 formanden om en udtalelse om dette forhold.

I skrivelse af 19. september 1971 beklagede formanden overfor mig »den kedelige sag« angående A's erstatningskrav og oplyste, at han desværre ikke havde haft kendskab til A's sag før pressens omtale deraf i forbindelse med fremsendelsen af min sidste erindringskrivelse til vurderingskommissionen. Han havde end ikke været bekendt med de breve, som var sendt til ham, dog med amtsrådets adresse. Formanden oplyste, at han efter amtsrådsvalget blev valgt til formand for vurderingskommissionen. Sekretæren fortalte ham, at der på daværende tidspunkt ikke forelå sager færdige til behandling i kommissionen. Kommissionen havde siden 1966 kun behandlet én sag. I denne sag afholdtes der besigtigelse og proceduremøde den 29. januar 1968.

Formanden oplyste endvidere, at han i den forløbne tid ofte havde spurgt sekretæren, om der dog ikke forelå sager, der kunne behandles, idet han var vidende om, at der overfor kommissionen forelå flere klagesager. Sekre-

tæren havde altid beklaget sig over, at han ikke kunne få svar fra myndigheder og enkeltpersoner. Først på året 1969 forlangte formanden af sekretæren, at der blev ført en fuldstændig fortegnelse over sagers indgang og forsendelse gennem myndigheder med datoer og bemærkninger om telefonsamtaler eller breve, således at kommissionen ikke senere kunne beskyldes for forsinkelser. Fortegnelsen var imidlertid aldrig blevet udarbejdet. Han havde endvidere flere gange siden rykket for møde i kommissionen, og et par gange havde sådanne møder været berammet, men blev atter udsat, idet det blev oplyst, at sagerne ikke var færdigbehandlet til kommissionen.

Kommissionens sekretær bekræftede formandens forklaring om dennes ukendskab til A's sag og om hans henvendelser til sekretæren om møder i kommissionen. Sekretæren forklarede, at hans udtalelser om, at der ikke kom svar fra myndigheder og enkeltpersoner, byggede på, at der gik så lang tid med kammeradvokatens indlæg, og at enkeltpersoner – herunder A – ikke fremkom med indlæg i anledning af kammeradvokatens indlæg.

Sekretæren havde overfor formanden udtalt sin dybeste beklagelse af det skete.

Vurderingskommissionen udtalte, at det fremgik af pkt. 15 i det oplysningsskema, A havde udfyldt og indsendt den 26. november 1962, at det var hans største interesse, at byudviklingsplanen blev ændret, således at bebyggelse af arealet kunne finde sted, eller at byudviklingsudvalget gav ham dispensation til bebyggelse. Erstatningskravet ville i så fald blive frafaldet. Kommissionens sekretariat var stadig orienteret om hans bestræbelser for at opnå dette ved henvendelse til byudviklingsudvalget, Boligministeriet og boligministeren personlig. Det var først ved A's skrivelse af 27. juni 1966 klart, at der ikke kunne blive tale om ændring af byudviklingsplanen, og først med denne skrivelse, at han fremsatte sin endelige erstatningspåstand, hvorefter sagen med kommissionens skrivelse af 9. september 1966 forelagdes Boligministeriet til udtalelse. Kommissionen havde ikke rykket A for svar på skrivelser af 8. februar 1968.

Boligministeriet udtalte, at vurderingskommissionen som »domstolsorgan« ikke er underlagt Boligministeriets forsåvidt angår behandlingen af erstatningssager rejst som følge af en byudviklingsplan.

Ministeriet havde søgt behandlingen af A's

erstatningssag fremmet, idet det flere gange havde henledt kommissionens opmærksomhed på ønskeligheden af, at sagen afsluttedes.

Indledningsvis bemærkede jeg, at det af A's skrivelser af 26. november 1962, 31. maj 1963 og 2. februar 1966 til vurderingskommissionen fremgik, at han ikke anså sin sag for byudviklingsudvalget for Ålborg-egnen og Boligministeriet vedrørende spørgsmålet om mulighederne for udstykning af ejendommen i helårs- og sommerhusgrunde for afsluttet, samt at hans erstatningskrav ville bortfalde, såfremt han fik medhold i den pågældende sag.

Ved min bedømmelse af behandlingstiden længde fandt jeg derfor at måtte lægge til grund, at sagens behandling i vurderingskommissionen havde beroet på A, indtil han med skrivelse af 27. juni 1966 indsendte en opgørelse over sit endelige erstatningskrav, og at han ikke havde reageret på kommissionens skrivelse af 8. februar 1968 med anmodning om eventuelt at fremkomme med bemærkninger til kammeradvokatens indlæg.

Jeg udtalte, at jeg fandt, at det, såvel i A's sag som i de øvrige 7 erstatningssager vedrørende byudviklingsplanen for Gunderup-Nøvling kommune, alvorligt måtte bebrejdes vurderingskommissionen, at der var gået så helt urimelig lang tid fra kommissi-

onen modtog kammeradvokatens indlæg og knap 3 måneder – i 1 sag 1 år – senere forelagde dette for ejerne, til kommissionen berammede besigtigelse og proceduremøde i sagerne.

Det var endvidere i allerhøjeste grad kritisabelt, at vurderingskommissionen først efter næsten to års forløb besvarede ombudsmandens skrivelse af 1. december 1969 vedrørende behandlingstiden.

Jeg fandt ikke grundlag for at kritisere, at vurderingskommissionen ikke havde bekræftet modtagelsen af A's skrivelser af 26. november 1962, 31. maj 1963 og 2. februar 1966. Jeg lagde herved vægt på, at skrivelserne efter deres indhold ikke krævede noget svar, at A iøvrigt havde sendt brevene anbefalet og ikke bedt om en bekræftelse på deres modtagelse, samt at vurderingskommissionen havde bekræftet modtagelsen af skrivelserne af 29. september 1962, hvori hans erstatningskrav første gang fremsattes.

Derimod fandt jeg, at vurderingskommissionen i tilslutning til A's skrivelse af 27. juni 1966 burde have meddelt ham, at sagen nu ville blive forelagt for Boligministeriet.

Endelig fandt jeg, at det særdeles alvorligt måtte bebrejdes sekretæren, at han ikke havde holdt formanden og/eller vurderingskommissionen orienteret om de foreliggende henvendelser i A's sag.

39. Ikke fundet helt tilstrækkeligt grundlag for at kritisere begrundelsen af en skatterådsafgørelse. På den anden side kunne begrundelsen ikke anses for tilfredsstillende ud fra almindelige forvaltningsretlige synspunkter.

Henstillet til Skattedepartementet at søge gennemført en ordning, hvorefter skatterådsafgørelser efter statsskattelovens § 29, stk. 2, i videst muligt omfang begrundes skriftligt.

Den skriftlige form, kendelsen var meddelt i, var utilfredsstillende. (J. nr. 124/71).

Advokat A klagede over, at Skattedepartementet havde meddelt ham, at de kendelser, skatterådet for Hjørring skattekreds den 7. januar 1971 havde afsagt om hans indkomst- og formueansættelser for skatteårene 1968-69 og 1969-70 samt indkomståret 1969 ved de specifikationer, der var vedlagt kendelserne, i forbindelse med den stedfundne forhandling med A og hans revisor efter departementets opfattelse opfyldte påbudet i statsskattelovens § 29, stk. 2, om begrundelse for ændring

af ansættelser. Dog burde kendelsen efter departementets opfattelse for så vidt angik ansættelsen af overført indkomst for indkomståret 1969 have været udformet således, at det fremgik, hvorledes de enkelte afskrivningsbeløb fremkom, og skatterådets begrundelse burde have været påtegnet eller vedhæftet kendelsen for det enkelte skatte- eller indkomstår.

A klagede endvidere over, at den supplerende begrundelse for ændring af ansættelsen

for indkomståret 1969, som skatterådet efter Skattedepartementets anmodning tilsendte ham den 18. maj 1971, ikke indeholdt nogen begrundelse for ændringerne, og at han således fortsat ikke havde fået nogen skriftlig begrundelse eller nogen begrundelse overhovedet for ændringerne.

A anførte, at begrundelsen efter statskattelovens § 29, stk. 2, skal være skriftlig, idet en mundtlig begrundelse er uden værdi for rekursmyndighederne – den kan senere fragås, eller de, der har afgivet den, kan have glemte den, og den kan ikke umiddelbart men kun gennem vidneafhøring forelægges den højere myndighed.

Til skatterådets anbringende om, at posterne under et møde den 29. december 1970 blev gennemgået punkt for punkt, bemærkede A, at den eneste, der udtalte sig under mødet, var amtsligningsinspektoratets repræsentant, som ikke var medlem af skatterådet. Efter A's opfattelse skulle skatterådet træffe afgørelse i sagen, *efter* at han havde haft lejlighed til at fremføre sine anbringender for rådet, *ikke inden* den mundtlige forhandling, og motivere afgørelsen vedrørende hvert enkelt punkt skriftligt. Da han gik ud fra, at han ville få en begrundet kendelse, noterede han intet ned under mødet, men han erindrede, at der ikke af amtsligningsinspektoratets repræsentant blev givet nogen begrundelse for, at den særlige indkomst blev forhøjet, eller at posterne »ekstra rentetermin« og »ikke udnyttet afskrivningsmulighed« blev betragtet som overført indkomst; det blev kun oplyst, hvordan beløbets størrelse beregnedes.

A anførte endvidere, at selvom man ville gå ud fra, at skatterådsmedlemmerne havde udtalt sig på mødet, måtte rådet have pligt til at give ham en begrundelse, når han gentagne gange erklærede, at han ikke havde fået nogen begrundelse og intet havde noteret ned under mødet.

Endelig anmodede A om, at det måtte blive pålagt skatterådet, at dets kendelser afgives i sømmelig form. Kendelsen var skrevet på dårligt papir, to halve stykker papir var slået sammen med en hæftemaskine. Kendelsen var ikke underskrevet, den oplyste intet om, fra hvem den stammede, og intet om, hvem den vedrørte.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at amtsligningsinspektoratet i Hjørring i skrivelse af 21. december 1970 indkaldte A til en

mundtlig forhandling på Hjørring skatteråds kontor den 29. december 1970 vedrørende hans indkomst- og formueansættelser for skatteårene 1968–69 og 1969–70 samt indkomståret 1969.

I skrivelsen var det punkt for punkt angivet, hvilke poster der ønskedes drøftet, og A blev bedt om at medbringe specifikation af begæret fradrag for repræsentationsudgifter. Sagen forhandlede med deltagelse af hans revisor, skatterådets medlemmer, en ekspeditonsssekretær fra skatterådets sekretariatskontor og en ekspeditonsssekretær fra amtsligningsinspektoratet.

I skrivelse af 30. december 1970 bemyndigede amtsligningsinspektoratet skatterådet til at optage A's ansættelse for de nævnte skatteår til fornyet prøvelse og ændring, således at ansættelserne blev som angivet i en vedhæftet opgørelse. I opgørelsen angaves for indkomståret 1969 bl. a.:

»Følgende er anset for *overført indkomst*:

	kr.
Ekstra rentetermin vedrørende diverse værdipapirer	3.271
(specifikation ikke anført, idet revisor synes indforstået med beløbets størrelse)	
Ikke udnyttet afskrivningsmulighed vedrørende kutter	3.117
Ikke udnyttet afskrivningsmulighed vedrørende kutter	26.191
Det bemærkes, at kutter . . . har været genstand for forskudsafskrivning i skatteåret 1966–67 med 18.300 kr., og at den er afskrevet over investeringsfonden med 48.163 kr.	

32.579«

Den 7. januar 1971 meddelte skatterådet A for hvert af skatteårene 1968–69 og 1969–70 samt indkomståret 1969, at det havde ændret hans ansættelse. Der henvises til »forhandling den 29. december 1970 og vedlagte opgørelse«. Opgørelsen bestod af en sammenklippet fotokopi af den opgørelse, der var vedhæftet amtsligningsinspektoratets skrivelse af 30. december 1970 til skatterådet.

A klagede til Skattedepartementet over, at skatterådets ansættelser ikke var begrundet. Han henvisede til, at skatterådene ifølge statskattelovens § 29 skal begrunde deres ansæt-

telser, når kommunens ansættelse hviler på selvangivelser og specificeret regnskab. Han havde forgæves overfor skatterådet krævet begrundelse af følgende ansættelser:

1. Lejeværdi forhøjes til 3.000 kr.
2. Ikke godkendt fradrag af forskel mellem købspris for hest og statusværdi af samme 1.800 kr.
3. Forhøjelse af ansat særlig indkomst med 6.127 kr.
4. Overført indkomst,

men skatterådet havde svaret, at den i kendelserne indeholdte specificifikation af de enkelte beløb, der indgik i ansættelsen, opfyldte statsskattelovens krav om begrundelse. Han besværede sig endvidere over den form, afgørelsen fremtrådte i.

Med tiltrædelse af Hjørring ligningskommission udtalte skatterådet i anledning af A's klage, at hverken ligningskommissionen eller skatterådet umiddelbart kunne acceptere hans selvangivelse for skatteårene 1967-68, 1968-69 og 1969-70. Rådet udtalte videre, at man under hensyn til de løbende sager vedrørende skatteårene 1964-65, 1965-66 og 1966-67 med delvis samme forhold havde sendt selvangivelserne til amtsskatterådet for Hjørring amt, idet amtsligningsinspektoratet havde gennemgået materialet for de tidligere år og amtsskatterådet havde foretaget de påklagede indkomstforhøjelser for disse år.

Som følge af inspektoratets gennemgang, hvorunder også blev inddraget indkomståret 1969, og i overensstemmelse med forretningsordenen for amtsskatterådet for Nordjyllands amt, hvorefter skatterådet på det foreliggende grundlag ville blive bemyndiget til ændring af de omhandlede ansættelser, indkaldtes A til en forhandling med skatterådet. Skatterådet henviste til tilsigelsen og bemærkede, at det for samtlige forhold gjaldt, at A forinden forhandlingen var bekendt med disse, og at gennemgangen skete punkt for punkt under den ca. halvanden time lange forhandling, således at A's revisor på telefonisk forespørgsel den 5. februar 1971 kunne udtale, at han fandt de enkelte forhold fuldt belyst under forhandlingen. Der var for ligningskommissionen såvel som for skatterådet ingen tvivl om, at A havde fået egentlig orientering eller begrundelse fuldt ud. Kendelsen var affattet i den sædvanlige form og ved-

lagt 3 sider specificifikation med forklaring på ændringerne. Skatterådet havde efter omstændighederne ikke ønsket at imødekomme A's ønske om skriftlig begrundelse svarende til domstolspræmissen.

Skatterådets kontor havde af praktiske grunde benyttet fotokopi af de 3 sider specificifikation fra amtsligningsinspektoratets bemyndigelse til skatterådet. Det havde beklageligvis vist sig at være en fejltagelse med denne besparelse.

Amtsligningsinspektoratet udtalte, at bortset fra mindre afvigelser af redaktionel art, der måtte være foranlediget af, at skrivelsen henvendte sig til A og ikke til skatterådet, adskilte begrundelsens form sig ikke fra den form, amtsligningsinspektoratet ville have givet den i en amtsskatterådskendelse. Inspektoratet havde herved taget i betragtning, at sagens enkelte punkter havde været genstand for en udførlig drøftelse med A og hans revisor.

Statens Ligningsdirektorat udtalte, at kravene i statsskattelovens § 29, stk. 2, i det foreliggende tilfælde måtte anses for opfyldt; dog ville Ligningsdirektoratet forsåvidt angik ansættelsen af overført indkomst for indkomståret 1969 have foretrukket, at kendelsen havde været udformet således, at det fremgik, hvorledes de enkelte afskrivningsbeløb fremkom.

Den 11. maj 1971 meddelte Skattedepartementet A, at det i statsskattelovens § 29, stk. 2, omhandlede påbud om begrundelse af ændringer i ansættelser efter departementets opfattelse var iagttaget ved specificationerne i forbindelse med den stedfundne forhandling med A og hans revisor, idet kendelsen dog forsåvidt angik ansættelsen af overført indkomst for indkomståret 1969 burde have været udformet således, at det fremgik, hvorledes de enkelte afskrivningsbeløb fremkom, ligesom skatterådets begrundelse burde have været påtegnet eller vedhæftet kendelsen for det enkelte skatte- eller indkomstår.

Med skrivelse af 18. maj 1971 sendte skatterådet A en supplerende begrundelse bestående af en specificifikation af, hvorledes beløbene for »ikke udnyttet afskrivningsmulighed« vedrørende kutterne . . . og . . . fremkom, og en henvisning til § 10 i Finansministeriets bekendtgørelse af 8. maj 1969.

I den anledning meddelte A den 1. juni 1971 skatterådet, at efter hans opfattelse in-

deholdt den supplerende begrundelse ingen begrundelse. Han henviste bl. a. til, at han i de to foregående skatteår ikke havde afskrevet på de to kuttere, og ønskede derfor oplyst, hvorfor man havde anset afskrivningsmuligheden på 30 pct. af saldoværdien for overført indkomst. Han bad om skriftligt at få oplyst, hvilken mundtlig begrundelse der var givet vedrørende nogle nærmere angivne poster, samt om skatterådets kendelse var afgivet før eller efter mødet.

Skatterådet henholdt sig til Skattedepartementets opfattelse vedrørende begrundelses-spørgsmålet og oplyste, at kendelsen var afsagt efter mødet den 29. december 1970.

I anledning af klagen til mig udtalte skatterådet, at det ikke kunne se, hvad der yderligere kunne gøres for at orientere A om begrundelsen for forhøjelserne, og at det anså statsskattelovens § 29's påbud om begrundelse for ændringer i ansættelserne for iagttaget. Rådets afgørelse var afsagt ifølge bemyndigelse fra amtsligningsinspektoratet, efter at A i forbindelse med en udførlig gennemgang af sagens enkelte punkter i overværelse af sin revisor havde haft lejlighed til at udtale sig overfor rådet. A havde derefter modtaget sædvanlig motiveret kendelse og senere på foranledning af Skattedepartementet en specifikation vedrørende afskrivningsbeløbene, og han havde fra amtsligningsinspektoratet på begæring fået tilsendt fotokopi af amtsligningsinspektoratets forhandlingsreferat vedrørende mødet den 29. december 1970

Statens Ligningsdirektorat udtalte, at det – således som statsskattelovens §§ 29 og 30 er formuleret – ikke mente, at det vil kunne kræves, at den i § 29, stk. 2, påbudte begrundelse ubetinget skal gives skriftligt, og at det måtte anse lovens krav om begrundelse for opfyldt i nærværende tilfælde. Ligningsdirektoratet henviste til, at de af skatterådet udfærdigede specifikationer af de foretagne forhøjelser var tilsendt A i fortsættelse af mødet den 29. december 1970, hvorunder nærmere begrundelse for forhøjelserne blev meddelt ham.

Skattedepartementet henholdt sig til sin afgørelse af 11. maj 1971 og til skatterådets og Ligningsdirektoratets udtalelser. Departementet henviste endvidere til den sag, der er refereret i ombudsmandens beretning fra 1963, s. 31.

Jeg udtalte følgende:

Efter almindelig forvaltningsretlig opfattelse indebærer lovbestemmelser om, at forvaltningsafgørelser skal begrundes, et krav om, at begrundelsen skal være skriftlig og af et vist omfang, jfr. herved Poul Andersen, Dansk Forvaltningsret (5. udg., 1965), s. 311 samt s. 316, hvor det anføres, at begrundelsen skal omfatte de faktiske omstændigheder, som lægges til grund for afgørelsen, og fornøden oplysning om de relevante retsregler.

Den skriftlige begrundelse, A havde modtaget, var i hovedsagen begrænset til en opregning af de enkelte ændringer (post- og beløbsangivelser), skatterådet havde foretaget i de tidligere ansættelser. Posten »lejeværdi af egen bolig« var dog begrundet med henvisning til tidligere landsskatteretskendelse. Også med hensyn til overført indkomst (1969) var der ved henvisningen til den relevante lovbestemmelse givet en noget nærmere begrundelse, der dog var mindre udførlig end den begrundelse, Landsskatteretten ofte giver i tilsvarende sager, jfr. herved s. 58 ff i Meddelelser fra Landsskatteretten, marts 1971.

Ved sagens bedømmelse måtte det her efter lægges til grund, at A ikke havde fået begrundelse i den form og i det omfang, der i almindelighed kræves efter lovbestemmelser, der pålægger forvaltningen pligt til at begrunde afgørelser.

Af afgørende betydning for en stillingtagen til A's klage var herefter, om statsskattelovens § 29, stk. 2, er lige så vidtgående med hensyn til krav til begrundelsens form og indhold, som andre lovbestemmelser om begrundelse i almindelighed antages at være.

Som anført havde Ligningsdirektoratet udtalt, at det »ikke mener, at den i § 29, stk. 2, påbudte begrundelse ubetinget skal gives skriftligt«. Direktoratet mente, at lovens krav om begrundelse var opfyldt ved de omtalte skriftlige specifikationer i forbindelse med den begrundelse, der var givet ved det møde i skatterådet, hvor ændringerne blev meddelt A.

Efter min mening giver bestemmelsen i statsskattelovens § 29, stk. 2, anledning til betydelig tvivl. Bestemmelsen, der til dels har modstykker i skattelovgivningen i for-

rige århundrede og statsskatteloven af 1903, hidrører fra 1922 og dermed fra et tidspunkt, da lovgivning og forvaltningsretlig teori og praksis om begrundelse af forvaltningsafgørelser ikke var nærmere udviklet. I lovbestemmelsens formulering er regelen om begrundelse kædet sammen med regelen om, at der skal gives skatteyderen adgang til at udtale sig overfor skatterådet. Hertil kommer, at skatterådenes organisation og procedure tidligere medførte, at der måtte knytte sig betragtelige praktiske vanskeligheder til opfyldelse af et begrundelseskrav i overensstemmelse med den almindelige hidtidige forvaltningsretlige opfattelse. Der kunne næppe tillægges den i ombudsmandens beretning fra 1963, s. 31, referede sag en sådan betydning for vurderingen af den foreliggende sag, som Skatte departementet anførte. I sagen fra 1963 forelå der ikke »specificeret regnskab«, jfr. statsskattelovens § 29, stk. 2, og sagen gav anledning til kritik, allerede fordi det ikke var oplyst, »hvorfra den foretagne forhøjelse stammede«.

På denne baggrund fandt jeg ikke helt tilstrækkeligt grundlag for at udtale kritik med hensyn til den begrundelse, der var meddelt A dels skriftligt, dels gennem den mundtlige drøftelse af sagen på skatteråds mødet, som værende i strid med lovens begrundelseskrav. Jeg bemærkede herved, at det ikke nu kunne anses for muligt at fastlægge enkeltheder i indholdet af den nævnte drøftelse. At den mundtlige gennemgang af sagen på vedkommende skatterådsmøde blev foretaget af amtsligningsinspektorens repræsentant og ikke af rådets medlemmer, mente jeg ikke i sig selv kunne give anledning til kritik.

Den endelige afgørelse af det omtalte tvivlsomme retsspørgsmål hører under domstolene.

På den anden side mente jeg ikke, at en begrundelse som den meddelte kan anses for tilfredsstillende ud fra almindelige forvaltningsretlige synspunkter, herunder begrundelsens betydning for gennemførelse af

rekurs. Etableringen af skatterådssekretariater, jfr. herved amtsskatterådslovens § 3, stk. 4, indebærer en væsentlig forbedring af mulighederne for at ledsage skatterådsafgørelserne med fyldestgørende begrundelser. Jeg henstillede derfor til Finansministeriet at søge gennemført en ordning, hvorefter skatterådsafgørelser efter den omtalte bestemmelse i statsskatteloven, jfr. også amtsskatterådslovens § 2, stk. 3, 3. pkt., fremtidig i videst muligt omfang begrundes skriftligt i overensstemmelse med almindelige forvaltningsretlige principper. Jeg henviste i forbindelse hermed til Jan Hinze: Skatteprocessen (1969), s. 82-83, hvor det anføres, at »det (kan) siges, at der i kravet om begrundelse ligger, at skatterådet med anførelse af lovhjemmel i videst muligt omfang skal anføre de grunde, der er tilstrækkelige til at føre til det antagne resultat«. Jeg henviste endvidere til, at Statens Ligningsdirektorat under et møde den 16. september 1971 allerede til amtsskatte- og amtsligningsinspektørerne havde henstillet, at der i selve de skriftlige kendelser indføjes en egentlig begrundelse for forhøjelser, f. eks. i form af henvisning til den lovbestemmelse, der ligger til grund for afgørelsen.

Jeg anmodede skatterådet om at overveje i den foreliggende sag – uanset at rådet næppe var forpligtet hertil – at meddele A en udførligere begrundelse i overensstemmelse med det ovenfor anførte.

Endvidere meddelte jeg Finansministeriet at jeg forudsatte, at hele spørgsmålet om begrundelse af administrative afgørelser på skatterettens område vil blive taget op til nærmere behandling i tilknytning til den betænkning om begrundelse af forvaltningsafgørelser, som forventes afgivet i løbet af kort tid af et udvalg under Justitsministeriet.

Endelig meddelte jeg skatterådet, at jeg fandt, at der måtte gives A medhold i, at den skriftlige form, hvori kendelsen var meddelt ham, var utilfredsstillende.

40. Kritiseret, at amtsskatterådet for Århus amt ikke havde givet en skatteyder lejlighed til at udtale sig overfor rådet inden forhøjelse af den skattepligtige indkomst. Begrundelsespligtens form og indhold efter amtsskatterådslovens § 2, stk. 3. (J. nr. 612/71).

A klagede over Landsskatterettens kendelse af 21. december 1970, hvorefter amtsskatterådet for Århus amt's ansættelse af hans skattepligtige indkomst for skatteåret 1968-69 stadfæstedes.

A klagede endvidere over, at Skattedepartementet ikke havde fundet fornødent grundlag for hans klage over, at amtsskatterådet ikke forinden forhøjelsen af hans skattepligtige indkomst for skatteåret 1968-69 havde givet ham adgang til at udtale sig overfor rådet og ikke havde begrundet sin ansættelse.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at skatterådet for Århus skattekreds indkaldte A til en forhandling på Århus rådhus den 9. april 1970 i anledning af, at skatterådet ønskede at foretage en nærmere gennemgang af hans selvangivelse for skatteåret 1968-69. Under mødet meddelte skatterådet A, at skøderne vedrørende hans salg af 5 ejendomme var underskrevet i december 1967, at ejendommene derfor betragtedes som afhændet i 1967, og at der ikke kunne afskrives på ejendommene i salgsåret. A havde ialt for de fem ejendomme foretaget skattefri afskrivning i 1967 med 6.320 kr. Han gjorde gældende, at overtagelsesdatoen var 1. januar 1968, og at afhændelsesåret derfor var 1968.

I skrivelse af 6. juli 1970 meddelte amtsskatterådet for Århus amt A, at det efter § 2, stk. 3, i lov nr. 204 af 3. juni 1967 havde ændret hans skattepligtige indkomst i Århus kommune for skatteåret 1968-69 fra 35.539 kr. til 41.859 kr. Ansættelsen specificeredes således:

Selvangivet indkomst	35.539 kr.
÷ ikke godkendt fradrag for afskrivning på installationer i salgsåret	6.320 -
Ansæt indkomst herefter	<u>41.859 kr.</u>

Ansættelsen.

A påklagede amtsskatterådets afgørelse til Landsskatteretten og begrundede klagen med, at han havde stået som ejer af ejendommene i hele 1967, afholdt alle udgifter, herunder skatter og afgifter, og at køberne intet havde haft med ejendommene at gøre i 1967. Overtagelsen var først sket den 1. januar

1968. Havde han anet muligheden af en »fælde« i afskrivningsloven, var skøderne blevet underskrevet den 1. januar 1968.

Landsskatteretten stadfæstede amtsskatterådets ansættelse med henvisning til, at ejendomsretten til ejendommene var overgået til de respektive købere ved skødernes underskrift i december 1967. A havde således solgt ejendommene i 1967 og derfor ikke været berettiget til at foretage de omhandlede afskrivninger.

Da aftalens indgåelse i beskatningsmæssig henseende er det afgørende tidspunkt ved ejendomshandler, fandt jeg ikke grundlag for at kritisere Landsskatterettens afgørelse, der var i overensstemmelse med sædvanlig skatteretlig praksis.

Amtsskatterådets sagsbehandling og afgørelsens begrundelse.

I skrivelse af 30. december 1970 til skattedirektøren i Århus anmodede A om tilbagebetaling af den skat, der var pålignet ham af ovennævnte forhøjelse. Han gjorde gældende, at amtsskatterådets forhøjelse var sket i strid med loven af 3. juni 1967, § 2, stk. 3, og derfor ugyldig. Amtsskatterådet havde ikke givet ham lejlighed til at udtale sig overfor rådet og ikke begrundet sin afgørelse. Han havde intet hørt fra amtsskatterådet, før han modtog kendelsen af 6. juli 1970, og var forundret over, at amtsskatterådet overhovedet havde noget med sagen at gøre, da han ikke fra ligningsmyndighederne havde modtaget nogen meddelelse om forhøjelse af indkomsten for året 1968-69 og følgelig heller ikke havde indanket nogen afgørelse for amtsskatterådet.

Skattedirektøren svarede den 11. januar 1971, at amtsskatterådet havde taget A's skatteansættelse for skatteåret 1968-69 op til revision, og at han i den anledning havde været tilsagt til møde på skattevæsenets kontor den 9. april 1970. Han havde her fået forelagt, at man ikke mente at kunne godkende fradrag i salgsåret for afskrivninger på installationer i de fem ejendomme, og var blevet gjort bekendt med, at sagen ville blive forelagt myndighederne til afgørelse – i dette tilfælde amts-

skatterådet. Da han ikke havde ytret ønske om at blive tilsagt personlig for amtsskatterådet, havde tilsigelse efter sædvanlig praksis ikke fundet sted. I amtsskatterådets meddelelse om forhøjelse var der givet begrundelse for ændringen, idet det var oplyst, at indkomsten var forhøjet med et ikke godkendt fradrag for afskrivninger på installationer i salgsåret. Efter direktørens opfattelse kunne han ikke være ubekendt med, at det var amtsskatterådet, der havde ændret ansættelsen, og han havde heller ikke overfor Landsskatteretten påberåbt sig ansættelsens ugyldighed. Der vedlagdes en fotokopi af skatterådets sagsreferat (udskrift af skatterådets forhandlingsprotokol).

A indbragte spørgsmålet for Skattedepartementet. Århus ligningskommission og skatterådet for Århus skattekreds udtalte i den anledning, at man anså den ansættelse, der var foretaget af amtsskatterådet efter skatterådets indstilling og stadfæstet af Landsskatteretten, for at være foretaget i overensstemmelse med bestemmelserne i § 2, stk. 3, i loven af 3. juni 1967, idet A ved forhandlingen på Århus rådhus den 9. april 1970 var blevet orienteret om afskrivningslovens bestemmelser vedrørende afskrivning på installationer i salgsåret og havde haft lejlighed til at udtale sig.

Amtsligningsinspektoratet udtalte, at Århus skattevæsen af amtsskatterådet havde været bemyndiget til at forhandle sager for tidligere skatteår. Forudsætningen herfor havde hele tiden været, at det overfor skatteyderen blev tilkendegivet, at der blev forhandlet på amtsskatterådets vegne, og at skatteyderen havde adgang til at udtale sig overfor amtsskatterådet. Amtsskatterådets samarbejde med skatterådet havde været praktiseret siden oprettelsen af amtsskatterådet og havde fungeret tilfredsstillende. Den foreliggende sag var den første, hvor der havde været klaget over fremgangsmåden.

Samarbejdet havde ifølge amtsligningsinspektoratet stort set fulgt følgende mønster:

»Dersom skatterådet i forbindelse med ligningen for det løbende skatteår kommer under vejr med, at der også for tidligere skatteår er forhold, der trænger til en nærmere undersøgelse, medtages disse forhold under forhandlingen. Forudsætningen for denne fremgangsmåde har været, at sagsbehandlaren gør skatteyderen bekendt med, at sagen

for tidligere skatteår skal forelægges amtsskatterådet.

Hvis forhandlingen giver anledning til, at skatterådet vil foreslå ændringer for tidligere skatteår, indstilles disse til amtsskatterådet, idet der samtidig med indstillingen vedlægges selvangivelser og referat af forhandlingen.

Sagen bliver herefter gennemgået af amtsligningsinspektøren eller dennes stedfortræder inden forelæggelsen for amtsskatterådet. Såfremt der ved denne gennemgang er fundet anledning til nøjere undersøgelse, eller hvis skatteyderen har ønsket forhandling, er skatteyderen blevet indkaldt, og først derefter er sagen blevet behandlet af amtsskatterådet.

Giver gennemgangen ikke anledning til bemærkninger, f. eks. fordi der er tale om helt oplagte forhold – som i nærværende sag – bliver ændringen forelagt amtsskatterådet på grundlag af skatterådets indstilling.«

Da den ovenfor skitserede fremgangsmåde kun havde resulteret i denne ene klage, havde amtsskatterådet haft grund til at antage, at de i § 2, stk. 3, i amtsskatterådsloven nævnte formalia havde været i orden, så meget mere som såvel flere skatteydere som revisorer havde anmodet om forhandling med amtsskatterådet.

Amtsligningsinspektoratet udtalte endvidere, at det efter denne sags fremkomst for at udelukke enhver tvivl om, at formalia var i orden, var blevet besluttet – for de sager, der skal forelægges amtsskatterådet – at tilskrive skatteyderne om skatterådets indstilling om ændring af ansættelserne, idet amtsskatterådet samtidig udbad sig skatteydernes eventuelle bemærkninger og henledte opmærksomheden på bestemmelserne i § 2, stk. 3, i amtsskatterådsloven.

A havde hverken før eller efter kendelsens afsigelse overfor amtsskatterådet ytret ønske om forhandling. Han havde heller ikke overfor Landsskatteretten påberåbt sig den ugyldighedsindsigelse, han nu gjorde gældende. Der var i skattesagen tale om et rent retligt spørgsmål, nemlig om ejendomsrettens overgang, hvorfor A's nu fremførte indsigelse ikke kunne tænkes at have villet ændre den trufne afgørelse.

Med hensyn til A's påstand om manglende begrundelse henviste amtsligningsinspektoratet til amtsskatterådskendelsen.

Statens Ligningsdirektorat udtalte, at amtsskatterådet – inden forhøjelsens iværksættelse

– burde have givet A meddelelse om den påtænkte forhøjelse samt om, at han inden en nærmere angivet frist kunne fremkomme med sine indsigelser og bemærkninger eller eventuelt begære personligt fremmøde, jfr. amtskatterådets nu ændrede praksis.

Under henvisning til, at A havde haft lejlighed til at udtale sig overfor ligningsmyndighedernes repræsentanter, der i det foreliggende tilfælde tillige repræsenterede amtskatterådet, samt til, at han overfor Landskatteretten havde haft lejlighed til skriftligt at uddybe sine indsigelser mod ansættelsen, havde han efter Ligningsdirektoratets opfattelse haft anledning til at udtale sig overfor skattemyndighederne i det omfang, § 2, stk. 3, i amtskatterådsloven giver adgang til.

Skattedepartementet meddelte A, at det kunne henholde sig til Ligningsdirektoratets ovenfor refererede udtalelse. Efter Skattedepartementets formening var der ved det i amtskatterådets kendelse anførte om årsagen til forhøjelsen i forbindelse med den stedfundne forhandling med Århus skattevæsen givet ham en sådan begrundelse, at lovens krav herom var iagttaget.

I anledning af klagen til mig henviste amtskatterådet til ligningskommissionens, skatterådets og amtsligningsinspektoratets udtalelser til Skattedepartementet samt til en udskrift af skatterådets forhandlingsprotokol og til kendelsen.

Landsskatteretten udtalte, at den ikke ved A's skrivelser til retten havde haft anledning til at drage formalitetsspørgsmål ind under sagsbehandlingen og heller ikke gennem de stedlige ligningsmyndigheders afgivne udtalelser og indstillinger i sagen havde haft tilskyndelse hertil.

Skattedepartementet henholdt sig til det i skrivelsen af 26. august 1971 til A anførte.

Jeg udtalte følgende:

Efter de foreliggende oplysninger måtte det lægges til grund for min bedømmelse af sagen, at A ikke havde haft lejlighed til at udtale sig direkte overfor amtskatterådet. Den udskrift af skatterådets forhandlingsprotokol, som skatterådet fremsendte til amtskatterådet med skatterådets indstilling om ændring af ansættelsen, indeholdt heller ikke noget referat af de anbringender, A måtte være fremkommet med under mødet den 9. april 1970.

Det måtte endvidere lægges til grund for min bedømmelse af sagen, at A under forhandlingen på Århus skattevæsens kontor den 9. april 1970 havde fået oplyst, at tilsidesættelsen af det foretagne fradrag for afskrivningerne på de fem ejendomme skete i henhold til afskrivningslovens § 24, stk. 1, idet ejendommene betragtedes som afhændet i 1967 ved skødernes underskrivelse, men at det ikke over for ham var blevet præciseret, at skatterådet handlede på amtskatterådets vegne.

Den skriftlige begrundelse, A havde modtaget fra amtskatterådet, var begrænset til en angivelse af, at man ikke havde godkendt fradrag for afskrivninger på installationer i salgsåret, men indeholdt intet om, hvorfor 1967 betragtedes som salgsåret, og ingen henvisning til den relevante lovbestemmelse.

Ligesom Skattedepartementet fandt jeg, at amtskatterådet – inden forhøjelsens iværksættelse – burde have givet A meddelelse om den påtænkte forhøjelse samt om, at han inden en nærmere angivet frist kunne fremkomme med sine indsigelser og bemærkninger eller eventuelt begære personligt fremmøde.

Skattedepartementet havde givet udtryk for, at A, ved at have haft lejlighed til at udtale sig overfor ligningsmyndighedernes repræsentanter, der i det foreliggende tilfælde tillige repræsenterede amtskatterådet, og ved overfor Landsskatteretten at have haft lejlighed til skriftligt at uddybe sin indsigelse mod ansættelsen, dog havde haft lejlighed til at udtale sig overfor skattemyndighederne i det omfang, § 2, stk. 3, i amtskatterådsloven giver adgang til.

Jeg bemærkede hertil, dels at det ikke overfor A havde været præciseret, at skatterådet handlede på amtskatterådets vegne, dels at der efter min opfattelse, uanset at A havde haft lejlighed til at udtale sig overfor skatterådet og Landsskatteretten, var sket en tilsidesættelse af bestemmelsen i amtskatterådslovens § 2, stk. 3.

Under hensyn til, at amtskatterådet havde indført en ordning, hvorefter skatteyderne tilskrives om skatterådets indstillinger om ændring af ansættelserne, idet amtskatterådet samtidig udbeder sig skatteyderens eventuelle bemærkninger og henleder opmærksomheden på bestemmelserne i § 2,

stk. 3, i amtsskatterådsloven, fandt jeg at kunne undlade at foretage videre vedrørende dette spørgsmål ud over at gøre amtskatterådet og Skattedepartementet bekendt med min opfattelse.

Jeg tilføjede, at de begåede fejl efter min mening ikke medførte, at den ansættelse, der, senest ved den af Landsskatteretten truffene afgørelse, var foretaget af A's skattepligtige indkomst for skatteåret 1968-69, kunne anses for ugyldig.

Den endelige afgørelse af dette spørgsmål henhører under de ordinære domstole.

Efter at have redegjort for, hvad lovbestemmelser om, at forvaltningsafgørelser skal begrundes, efter almindelig forvaltningsretlig opfattelse indebærer (se foregående sag), oplyste jeg, at det i bemærkningerne til det af finansministeren den 15. marts 1967 fremsatte forslag til den senere vedtagne lov om amtsskatteråd og amtskatteinspektorer anføres til § 2, stk. 3, at de foreslåede regler om skatteyderes adgang til at udtale sig og kravet om begrundelse svarer til de regler, som gælder for så vidt angår skatterådernes forhøjelser af de foreløbige ansættelser, jfr. statsskattelovens § 29, stk. 2.

Spørgsmålet om, hvorvidt den begrundelse, der kræves i statsskattelovens § 29, stk. 2, skal gives skriftligt, og hvilket omfang den skal have, gav efter min mening anledning til betydelig tvivl. I lovbestemmelsens formulering er regelen om begrundelse kædet sammen med regelen om, at der skal gives skatteyderen adgang til at udtale sig overfor skatterådet. Hertil kommer, at

skatterådernes organisation og procedure tidligere medførte, at der måtte knytte sig betragtelige vanskeligheder til opfyldelse af et begrundelseskrav i overensstemmelse med den almindelige hidtidige forvaltningsretlige opfattelse.

Uanset at det ved mødet den 9. april 1970 burde have været præciseret overfor A, at skatterådet handlede på amtsskatterådets vegne, mente jeg ikke, at man ved bedømmelsen af omfanget af den begrundelse, han havde fået, kunne se bort fra, om han rent faktisk ved læsningen af amtsskatterådets kendelse som følge af de oplysninger, han havde fået ved mødet på skatterådets kontor, havde været bekendt med begrundelsen for ændringen af ansættelsen.

På denne baggrund fandt jeg ikke tilstrækkeligt grundlag for at kritisere, at begrundelsen for amtsskatterådets afgørelse dels var meddelt A mundtligt under forhandlingen med skatterådet, dels skriftligt i amtsskatterådets kendelse.

Vedrørende såvel denne som den foregående sag meddelte Skattedepartementet mig den 27. april 1972, at det ville optage spørgsmålet om begrundelse af administrative afgørelser på skatterettens område til nærmere behandling på grundlag af den betænkning om begrundelsen af forvaltningsafgørelser, der forventes afgivet af et udvalg under Justitsministeriet.

Den 10. maj 1972 meddelte jeg Skattedepartementet, at jeg havde taget det, departementet havde anført, til efterretning.

41. Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsels afslag på en ansøgning fra en vognmand om tilladelse til at udføre fragtmandskørsel med motorkøretøj fra Skive til København gav ikke grundlag for kritik.

I overensstemmelse med ombudsmandens tidligere praksis anså jeg mig for kompetent overfor landsnævnets medlemmer, herunder også de medlemmer, der er udpeget af Folketinget. (J. nr. 809/71).

Advokat A klagede for vognmand B over, at Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel havde afslået at imødekomme en ansøgning fra B om tilladelse til at udføre fragtmandskørsel med motorkøretøj fra Skive til København.

I den anledning anmodede jeg landsnæv-

net om en udtalelse, herunder specielt vedrørende afslaget forhold til forvaltningsretlige lighedssynspunkter og vedrørende de principielle synspunkter, nævnet i sin praksis anlægger på spørgsmålet om, i hvilket omfang der i sager som den foreliggende bør tages hensyn til, at en eventuel tilladelse har øko-

nomiske virkninger for Statsbanerne (be-grænsninger med hensyn til aktuell eller fremtidig indtjeningsmulighed og materieludnyttelse). Endvidere gav jeg – under hensyn til indholdet af en foreliggende udtalelse i sagen fra Generaldirektoratet for Statsbanerne – udtryk for det ønskelige i, at der blev tilvejebragt en udtalelse fra generaldirektoratet om de eksisterende befordringsmuligheder på ruten og om, i hvilket omfang en eventuel til-ladelse kunne forventes at øge konkurrencen for DSB.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at landsnævnet i anledning af ansøgningen under henvisning til § 4 i loven om omnibus- og fragtmandskørsel havde indhentet en udtalelse fra

1. Trafikudvalget for Viborg amtskommune
2. Trafikudvalget for Århus amtskommune
3. Trafikudvalget for Frederiksborg amtskommune.
4. Trafikudvalget for Storkøbenhavn
5. Generaldirektoratet for Statsbanerne
6. Landsforeningen Danske Vognmænd
7. Politimesteren i Skive.

Trafikudvalgene og Landsforeningen Danske Vognmænd indhentedes til brug for deres besvarelse udtalelser fra henholdsvis en række af de implicerede kommuner og de vognmandsforeninger, som ville blive berørt, hvis ansøgningen blev imødekommet.

Af de nævnte myndigheder udtalte alene generaldirektoratet sig imod, at ansøgningen blev imødekommet, idet generaldirektoratet anførte følgende:

»Med det af banerne etablerede transportberedskab er der i ovennævnte relation udmærkede befordringsmuligheder, idet stykgods altid er fremme fra dag til dag.

Under hensyn hertil og til, at ruten allerede idag påfører Statsbanerne en følelig konkurrence – en konkurrence, som ikke bliver mindre, såfremt (B) får koncession på ruten – med deraf følgende dårligere udnyttelse af det indsatte materiel, henstilles det, at ansøgningen ikke imødekommes.«

Herefter meddelte landsnævnet advokat A. at det havde vedtaget ikke at imødekomme ansøgningen.

I anledning af klagen til mig udtalte Generaldirektoratet for Statsbanerne, at fragtstykgods, der indleveres på Københavns Godsba-

negård søgne mandage-fredage senest kl. 16, ankommer til Skive næste hverdags morgen, ligesom fragtstykgods, der indleveres i Skive søgne mandage-fredage senest kl. 14.30, ankommer til Københavns Godsbangård næste hverdags morgen. Såvel i København som i Skive har DSB overenskomst med stedlige vognmænd om afhentning og tilbringning af gods.

Desuden kan ekspresstykgods beføres flere gange daglig mellem Skive og København med personførende tog. Endelig beføres med samme hastighed som nævnt foran under fragtstykgods gods mellem Skive og København med Danmarks belæssede vogne.

Videre anførte generaldirektoratet, at DSB som bekendt nu havde truffet beslutning om at gå over til såkaldt knudepunktstrafik fra den 31. januar 1972. Dette system er baseret på, at befordringen mellem 20 knudepunkter (herunder bl. a. Skive og København) sker pr. jernbane, mens befordringen mellem et knudepunkt og dets opland udføres med lastbil. Mellem knudepunkterne vil gods altid være fremme fra dag til dag.

Lastbilkørselen forudsætter almindeligvis samarbejde mellem DSB og egnede vognmænd i det pågældende område.

Indførelsen af det nye system tager sigte på, dels at yde kunderne den bedst mulige transport, dels gennem rationel tilrettelægning at forbedre økonomien i stykgodssystemet således, at transport kan tilbydes til en rimelig pris.

Omhandlede fragtmandsrute ville forløbe ud over et enkelt knudepunktssområde. Det ville derfor være i strid med ønsket om rationel udnyttelse af landets transportberedskab, såfremt der blev givet koncession til ruten.

Som det fremgik af det foran anførte, var der i dag ifølge generaldirektoratet udmærkede befordringsmuligheder med jernbane mellem Skive og København, og disse befordringsmuligheder ville yderligere forbedres efter 31. januar 1972.

Generaldirektoratet tilføjede, at det naturligvis var vanskeligt nøjagtigt at bedømme, i hvilket omfang konkurrencen på ruten forøgedes, såfremt der blev givet den ønskede koncession; men det måtte være indlysende, at konkurrencesituationen yderligere skærpedes, såfremt kørselen på ruten legaliseres.

Landsnævnet udtalte, at der, forinden der blev taget stilling til et andragende om tilla-

delse til at udføre en af loven omfattet kørsel, efter loven skulle indhentes udtalelse fra en række instanser, bl. a. kommunalbestyrelser, jernbaner og den erhvervsorganisation, hvis medlemmer kunne blive konkurrencemæssigt berørt af den ansøgte kørsel. Herved havde loven formentlig villet tilkendegive, at der ved afgørelsen skal tages hensyn også til de synspunkter, som af erhvervsmæssige eller af andre relevante grunde gøres gældende af dem, der har et lovbeskyttet krav på at blive hørt.

Men nævnet anså sig både berettiget og forpligtet til ved afgørelsen af et foreliggende andragende at tage også andre momenter i betragtning. Overvejelser af, hvilket transportbehov der reelt kunne antages at foreligge i det enkelte tilfælde, måtte nødvendigvis foretages, allerede fordi lovens formål måtte være gennem dens administration dels at modvirke urimelige konkurrencevilkår mellem de forskellige transportmidler, dels at undgå en oppustning af transportkapaciteten med deraf følgende unødvendig belastning af landevejene. Nævnet havde gennem sin praksis gennem årene erhvervet et betydeligt kendskab til landets trafikforhold og havde derfor et godt grundlag for vurderingen både af de i en ansøgning påberåbte omstændigheder, derunder de påståede behov, og af de i de indhentede erklæringer anførte betragtninger.

Det kunne ikke på forhånd siges, hvor stor vægt der i det enkelte tilfælde ville blive lagt på f. eks. hensynet til påberåbte økonomiske konsekvenser for Statsbanerne, hvis en ansøgt rute tillades etableret. Det kunne tænkes, at behovet for ruten skønnedes at være så stort, at Statsbanernes indvendinger måtte forkastes, og omvendt ville etableringen af en rute måske kunne give stødet til nedlæggelse af eksisterende jernbanestrækninger med en samlet forringelse af trafikberedskabet i den pågældende egn til følge.

Det ville af det anførte fremgå, at nævnet ikke anså sig berettiget til uden nærmere prøvelse at meddele en tilladelse, selv om de instanser, som i henhold til loven skulle udtale sig, alle anbefalede, og at der ikke fra nævnets stillingtagen til et andragende kunne slutes til afgørelsen med hensyn til et andet, for hvis vedkommende helt andre omstændigheder fandtes afgørende. Det var rigtigt, at nævnet som anført i B's ansøgning havde til-

ladt fragtmandskørsel mellem København og visse større jyske byer. Nævnet havde i en lang årrække afslået at give tilladelser til sådanne meget lange fragtruter, og det var med megen betænkelse, man for nogle år siden efter stærkt pres fra vognmandserhvervets side gav tilladelse til oprettelse af enkelte ruter af denne art, fortrinsvis som nævnt mellem større byer.

En gennemgang af nævnets arkiv havde vist, at der i 1969 var forelagt 41 andragender om tilladelse til etablering af lange fragtmandsruter, hvoraf 9 blev imødekommet, i 1970 15 andragender, hvoraf 4 blev imødekommet, og i 1971 20 andragender, hvoraf 1 blev imødekommet.

Når det i A's klage blev gjort gældende, at landsnævnet ved den påklagede afgørelse skulle have »overtrådt de normer for objektiv forvaltning, der måtte forventes overholdt af en dansk offentlig institution«, syntes det overset, at der ved nævnets virksomhed udøvedes et skøn, der ikke blot var baseret på fastlagte grundsynspunkter, der kun langsomt ændres, og som derfor måtte forventes at præge de enkelte afgørelser på ensartet måde, men i høj grad også på politiske hensigtsmæssighedssynspunkter. Ved sin bestemmelse om, at nævnet foruden af formanden skulle bestå af 6 af Folketinget udpegede medlemmer, måtte loven antages at have forudsat, at trafikpolitiske synspunkter – derunder skiftende politiske opfattelser af, hvordan trafikberedskabet skal tilrettelægges – skulle have betydelig vægt, og denne antagelse fandt også støtte i den omstændighed, at Folketinget i landsnævnet havde indvalgt politikere, som i forvejen havde beskæftiget sig med trafikplanlægning.

Landsnævnet ville være ganske afskåret fra at arbejde ud fra disse synspunkter, hvis en given tilladelse til en koncessioneret kørsel mellem f. eks. en jysk by og København ud fra et princip om ligelig forvaltning skulle kunne påberåbes som grundlag for et krav om, at nævnet derved skulle være bundet til i almindelighed at tillade kørsel fra andre jyske byer til København.

Da landsnævnet i sin udtalelse – uden iøvrigt at gå ind på spørgsmålet – havde oplyst, at der under nævnets drøftelser havde været rejst spørgsmål om, hvorvidt nævnet, i hvert fald for så vidt angik de af

Folketinget udpegede medlemmer, var undergivet ombudsmandens kompetence, gjorde jeg indledningsvis følgende bemærkninger om dette spørgsmål:

At nævnet ikke står i et underordningsforhold til nogen minister, er utvivlsomt uden betydning for spørgsmålet om ombudsmandens kompetence. Det foreliggende kompetencespørgsmål hører under det generelle spørgsmål, om ombudsmandens kompetence med hensyn til den statslige forvaltning også omfatter sådanne statslige forvaltningsorganer, hvori folketingsmedlemmer er medlemmer. En bekræftende besvarelse af dette spørgsmål følger efter min mening af ordlyden af ombudsmandslovens § 4, stk. 1, og af ordlyden af Instruks for folketingets ombudsmand (1. gang vedtaget ved folketingsbeslutning af 22. marts 1956) og er antaget i ombudsmandens praksis; den statsretlige teori er i overensstemmelse hermed, jfr. Alf Ross, *Statsret II*, 2. udg. 1966, s. 775, og Max Sørensen, *Statsforfatningsret*, 1969, s. 260.

Ved vurderingen af rækkevidden af nævnets beføjelse må der lægges afgørende vægt på de synspunkter, der ligger til grund for nævnets sammensætning og opgaver. Jeg henviste herved til Bent Christensens artikel i *Nordisk administrativ Tidsskrift*, 1952, s. 302 ff (navnlig s. 315, 318 f. 320-22 og 334 f) og til forarbejderne

til landsnævnets indførelse (Rigsdagstidende 1949/50). Jeg lagde navnlig vægt på, at der hverken i lovens tekst eller dens forarbejder var sket nogen nærmere præcisering af de trafikpolitiske retningslinier, der burde regulere nævnets praksis, men at det tværtimod fremgik af forarbejderne, at man ved nævnets etablering havde tilstræbt at skabe et organ, der ved sin sammensætning var særlig egnet til ved afgørelse af de enkelte konkrete sager at tage stilling til de betydelige, politisk prægede modsætningsforhold på det omhandlede trafikområde, herunder vedrørende forholdet mellem offentlig og privat virksomhed på trafikområdet. Der måtte på denne baggrund antages at tilkomme nævnet en meget betydelig frihed med hensyn til udøvelse af det skøn, som ligger til grund for nævnets afgørelse, d.v.s. med hensyn til valg af relevante hensyn og afvejning af disse hensyn, jfr. også nævnets udtalelse, der er refereret ovenfor.

Idet jeg henviste til de anførte bemærkninger om den særlige frihed i skønsudøvelsen, der måtte antages at være tillagt nævnet, samt til nævnets betragtninger i den foreliggende sag, udtalte jeg, at jeg ikke ved min gennemgang af sagen havde fundet sådanne særlige omstændigheder, som kunne begrunde en kritik af nævnets afgørelse.

42. *Sagen om Københavns Universitets opslag af nogle stillinger som lektorer ved sociologistudiet og behandlingen af sagen om udnævnelsen af lektorerne gav på nogle punkter anledning til kritik og henstilling. (J. nr. 673/71).*

A, B, og C klagede over, at Undervisningsministeriet ikke i forbindelse med behandlingen af en klage over et stillingsopslag af 2. juni 1971 vedrørende lektorer ved sociologistudiet ved Københavns Universitet besluttede, at stillingerne skulle opslås påny, og at eventuelle valgtrelige følger efter universiteternes styrelseslov skulle annulleres.

Endvidere anmodede de om, at C's tidligere klage til mig indgik i sagens behandling. C havde ved denne lejlighed klaget over, at rektor ved Københavns Universitet ud fra nødretssynspunkter havde besat 6 lektorater inden for det sociologiske fagområde på et

tidspunkt, hvor det sociologiske fagråd var ophørt med at fungere.

Det fremgik af sagen, at det i et stillingsopslag i *Statstidende* for 2. juni 1971 og i *Meddelelser fra Københavns Universitet*, nr. 21, vedrørende ledige lektorater i sociologi bl. a. var anført:

»Man er fra studiets side interesseret i opbygning af en lærerstab inden for forskellige sociologiske retninger, såsom empiricisme, marxisme, hermeneutik etc.«

I skrivelser af 11. juni 1971 til formanden for det sociologiske fagråd og til rektor ved Københavns Universitet klagede A, B og C

over opslaget formulering, idet de bl. a. anførte, at opslaget uberettiget lagde vægt på, at ansøgerne besad bestemte politiske anskuelser.

I skrivelse af 18. juni 1971 meddelte rektor dem, at spørgsmålet om stillingernes indhold var et fagligt anliggende, der alene kunne behandles af de faglige organer. Det tilføjedes, at det ikke i opslaget var forudsat, at ansøgerne skulle have bestemte anskuelser, men kun at der skulle ansættes lektorer i de pågældende discipliner.

A, B og C indsendte den 26. juli 1971 klage over forholdet til mig, og den 12. august 1971 oversendte jeg klagen til Undervisningsministeriet til behandling.

Den 3. august 1971 svarede undervisningsministeren skriftligt på et spørgsmål i Folketinget fra et folketingsmedlem om, hvad ministeren mente om den omhandlede form for opslag, at han fandt opslaget besynderligt. Ministeren bemærkede bl. a., at såfremt der i den ovenfor citerede sætning i opslaget i Stats-tidende og i Meddelelser fra Københavns Universitet skulle ligge et ønske om at ansætte lærere ud fra en bestemt politisk holdning, var han enig med spørgeren i, at bestemte livsanskuelser, det være sig politiske, religiøse eller andre, ikke skulle være retningsgivende ved stillingsbesættelser ved universiteter eller andre offentlige forsknings- og uddannelsesinstitutioner. Ministeren tilføjede, at universitetet ikke skulle være politiserende eller missionerende for nogen bestemt holdning. (Folketingstidende 1970/71, sp. 7846).

I skrivelse af 24. september 1971 indberettede universitetets rektor til Undervisningsministeriet, at der var opstået visse vanskeligheder med hensyn til besættelsen af nogle lektorstillinger inden for det sociologiske fagråd. Han oplyste, at der ved faget sociologi på daværende tidspunkt var ansat 2 professorer, hvoraf den ene havde orlov, 3 amanuenser, hvoraf 1 tillige var lektor, og 6 lektorer. Der-til kom 18 honorarlønnede undervisningsassistenter og timelønnet lærerpersonale. Der var foruden et professorat 8-9 ubesatte lektorater, hvoraf 6 havde været opslået ledige. Opslaget havde fremkaldt 15 ansøgninger. Rektor henviste til, at det sociologiske fagråd havde 12 pladser, hvoraf 3 på skrivelsens tidspunkt var ubesatte. De øvrige 9 pladser var besat med 5 lærer- og 4 studenterrepræsentanter. Rektor henviste iøvrigt til, at ministeriet i skrivelse af 3. september 1971 havde ud-

talt, at lærerne var pligtige at lade sig repræsentere i universitetsorganerne.

Videre oplyste rektor, at der havde været indkaldt til møde den 17. august 1971 til behandling af sagen om besættelsen af de 6 lektorater. Mødet havde imidlertid ifølge fagrådets formands oplysning ikke været beslutningsdygtigt, idet 4 af lærerrepræsentanterne havde forladt mødet, før lektorsagen kom til behandling. Der havde været indkaldt til yderligere to møder om denne sag, nemlig den 20. og den 23. september 1971. Afholdelsen af sidstnævnte møde var blevet meddelt de fremmødte i mødet den 20. september og skriftlig indkaldelse iøvrigt udsendt til samtlige medlemmer samme dag. Rektor oplyste endvidere, at fagrådet ikke selv havde vedtaget nogen forretningsorden, men at Konsistorium den 1. juni 1971 havde vedtaget en ramme for forretningsordenen for fakultets-, fag- og sektionsråd ved Københavns Universitet. Ifølge denne ramme indkaldte dekanen rådet til møde så ofte, han skønnede det påkrævet. Indkaldelsen skete skriftligt, så vidt muligt med 10 dages varsel. Sammen med mødeindkaldelsen blev dagsordenen udsendt; mødeindkaldelsen skulle normalt være mødedeltagerne i hænde 5 dage før mødet. Rektor var af den opfattelse, at fagrådets formand under de foreliggende omstændigheder havde været berettiget til at indkalde til møde den 23. september med 3 dages varsel. Da fagrådet ikke syntes at kunne blive beslutningsdygtigt som følge af afbud fra 4 lærerrepræsentanter, havde fagrådsformanden henvendt sig til rektor angående spørgsmålet om, hvorledes han skulle forholde sig i den givne situation.

Rektor oplyste i den forbindelse, at de vanskeligheder, der var opstået i forbindelse med besættelsen af lektoraterne, måtte befrygtes at hindre en forsvarlig gennemførelse af undervisningen af de knap 700 immatrikulerede sociologistuderende. Rektor havde derfor ud fra et nødretssynspunkt anmodet fagrådsformanden og en lærer fra et beslægtet fag om som sagkyndige at fremkomme med indstilling om besættelsen af de 6 lektorater og om opslag af de resterende ubesatte lektorater. Rektor oplyste, at indstillingen ville blive forelagt Konsistoriums forretningsudvalg til afgørelse med henblik på lektoraternes besættelse. Endelig oplyste rektor, at af hans indberetning til Undervisningsministeriet samtidig var tilsendt samtlige medlemmer af det sociologi-

ske fagråd og dekanen for det samfundsvidenskabelige hovedområde.

I skrivelse af 12. oktober 1971 meddelte rektor Undervisningsministeriet, at sagen vedrørende besættelsen af de 6 lektorater havde været behandlet i Konsistoriums forretningsudvalg den 29. september 1971, hvor dekanen, professor Mogens Koktvedgaard, afdelingsformand, amanuensis Th. W. Webb, næstformanden, stud. mag. scient. soc. Per Christian Jansen samt professor Svalastoga havde været til stede. Konsistoriums forretningsudvalg havde godkendt rektors fremgangsmåde og tiltrådt de af professor Goldschmidt og amanuensis Webb samt fagrådets 4 studenterrepræsentanter afgivne indstillinger. Der var herefter besat 6 lektorater for tiden 1. oktober 1971–31. juli 1972.

Undervisningsministeriet meddelte i skrivelse af 2. december 1971 A, B og C i anledning af deres klage over stillingsopslaget, at ministeriet måtte finde opslagets udformning uheldig, men at ministeriet iøvrigt kunne henvisse til de bemærkninger, rektor havde fremsat i skrivelsen af 18. juni 1971 om, at det ikke i opslaget var forudsat, at ansøgerne skulle have bestemte anskuelser, men kun at der skulle ansættes lektorer i de pågældende discipliner. Ministeriet tilføjede, at det var bekendt med, at de opslåede 6 lektorater i sociologi var blevet besat for perioden 1. oktober 1971–31. juli 1972.

I C's tidligere klage til mig var det vedrørende lektorudnævnelserne bl. a. anført, at der ikke forelå noget behov for at anlægge nødretssynspunkter, idet de påtrængende undervisningsmæssige problemer var blevet løst gennem tilsagn til studienævnet fra allerede ansatte lærere om at påtage sig yderligere undervisningsopgaver. Endvidere var det anført, at fremgangsmåden ikke stemmer overens med, at undervisningsministeren ved anden lejlighed i forbindelse med behandlingen af A's disputatssag havde meddelt, at fagrådet ikke kunne træffe væsentlige beslutninger, inden suppleringsvalg havde fundet sted, ligesom fremgangsmåden var i strid med § 2, stk. 2, i ministeriets cirkulære af 22. oktober 1971 om særlige valg til fakultets-, fag- og sektionsråd. Endelig anførte C, at rektors indberetning af 24. september 1971 fandt sted på et tidspunkt, da han var bekendt med, at der snarest skulle foretages suppleringsvalg.

I anledning af klagen til mig udtalte Undervisningsministeriet, at det med hensyn til opslaget af de 6 lektorater kunne henholde sig til sin skrivelse af 2. december 1971, idet ministeriet ikke agtede at foretage sig yderligere i den anledning. Ministeriet oplyste endvidere, at de 6 lektorer ikke havde været stemmeberettigede og valgbare ved valget af repræsentanter for de deltidsansatte lærere i 1971, idet det ifølge cirkulære af 25. august 1970 om valg af lærerrepræsentanter til fakultets-, fag- og sektionsråd ved Københavns Universitet var en betingelse for opnåelse af stemmeret og valgbare, at man var ansat med virkning senest fra 15. september i det universitetsår, hvor valget finder sted, og da de nævnte lektorer alle var beskikkede fra 1. oktober 1971 at regne.

Med hensyn til besættelsen af lektoraterne fandt ministeriet det berettiget, at universitetets rektor og Konsistoriums forretningsudvalg havde foretaget besættelsen i en situation, hvor det sociologiske fagråd var ude af stand til at fungere, og hvor ansættelse af lektorerne var nødvendig, hvis undervisningen af de sociologistuderende ikke skulle gå delvis i stå.

Jeg fandt ikke grundlag for at kritisere, at Undervisningsministeriet ikke i forbindelse med den omtalte skrivelse af 2. december 1971, hvori der skete en kritisk bedømmelse af opslaget, annullerede de 6 lektorudnævnelser, der var sket på grundlag af opslaget. Uanset den nævnte bedømmelse af opslaget måtte det efter min mening lægges til grund, at opslagets særlige karakter ikke kunne begrunde, at udnævnelserne ansås for ugyldige.

Jeg havde overvejet, om Undervisningsministeriet, da ministeriet blev bekendt med opslaget, burde have pålagt universitetet at annullere opslaget og foretage nyt opslag. Jeg fandt imidlertid ikke at have grundlag for at udtale kritik af, at ministeriet undlod at meddele et sådant pålæg. Efter min mening var det tvivlsomt, om bestemmelsen i § 1 i loven om universiteternes styrelse, hvorefter universitetet står under tilsyn af Undervisningsministeriet, gav ministeren beføjelse til at meddele universitetet et pålæg som det omtalte, jfr. nedenfor. Selv om ministeren måtte antages at have en sådan beføjelse, fandt jeg ikke tilstrækkeligt

grundlag for at udtale kritik af, at ministeren ikke havde benyttet beføjelsen til at træffe bestemmelse om pålæg. Jeg lagde herved vægt på, at den passus i opslaget, mod hvilken kritikken var rettet, ikke indeholdt en opstilling af visse udnævnelsesbetingelser, men alene en tilkendegivelse af, at man fra studiets side var interesseret i repræsentation i lærerstaben af forskellige sociologiske retninger, suppleret med en ikke-udtømmende eksempelangivelse (herunder »marxisme«).

Sagen illustrerede efter min mening, at hverken styrelsesloven, jfr. den summariske formulering af paragraffen (»Universiteterne . . . under tilsyn af Undervisningsministeriet«) eller dens forarbejder tilstrækkelig klart tog stilling til spørgsmålet om ministeriets kompetence som overordnet myndighed i forhold til universitetets organer med hensyn til afgørelse af konkrete sager, jfr. også Knud Espen Hansen: »Universiteternes Styrelseslov«, kommenteret udgave (1971), s. 10 og 12-13. Jeg sigtede herved navnlig til spørgsmålet om, i hvilket omfang, herunder på hvilke sagområder, ministeriet var beføjet til – efter eller uden rekurs – at omgøre afgørelser, truffet af universitetsorganer. På denne baggrund mente jeg at burde henstille til undervisningsministeren at overveje at søge en præcisering gennemført på dette punkt, eventuelt i tilknytning til styrelseslovens revision. Jeg pegede i denne forbindelse på dels de uheldige praktiske konsekvenser, den nuværende uklarhed skønnedes at kunne medføre i forbindelse med universitetsadministrationen, dels spørgsmålets betydning for rækkevidden af ministerens ansvar.

For så vidt angik spørgsmålet om annullation af de valgretlige følger af lektorudnævnelserne henviste jeg til, at Undervisningsministeriet i skrivelse af 19. januar 1972 til mig oplyste, at de 6 lektorer ikke havde været stemmeberettigede og valgbare ved valget af repræsentanter for de deltidsansatte lærere i 1971, idet de nævnte lektorer først var beskikket med virkning fra 1. oktober 1971 at regne.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt rektor havde været berettiget til at besætte de 6 lektorater på et tidspunkt (vedtagelse af 29. september 1971 i Konsistoriums forretningsudvalg), da fagrådet var ophørt

med at fungere, bemærkede jeg, at udnævnelsen skete før udstedelse af Undervisningsministeriets cirkulære (22. oktober 1971) om suppleringsvalg, og bestemmelsen i dette cirkulæres § 2, stk. 2, om suspension af fagrådsmøder var således uden betydning for spørgsmålets bedømmelse. Det samme gjaldt ministerens konkrete henstilling den 6. september 1971 vedrørende udsættelse af bedømmelsen af A's disputats. Den fremgangsmåde, der blev fulgt ved lektorudnævnelserne, kunne – under de foreliggende omstændigheder – efter min mening være fastsat af undervisningsministeren med hjemmel i bemyndigelsesregelen i styrelseslovens § 14.

I den foreliggende sag underrettede rektor ved skrivelse af 24. september 1971 Undervisningsministeriet om den fremgangsmåde, han ville følge, idet der henvistes til et nødretssynspunkt. Undervisningsministeriet gjorde ikke indsigelse herimod, og jeg fandt herefter at kunne betragte fremgangsmåden som stiltiende godkendt af ministeriet, jfr. herved bemærkningerne ovenfor om styrelseslovens § 14. Ud fra dette synspunkt fandt jeg, at rektor havde haft fornødent grundlag for fremgangsmåden. Jeg tilføjede imidlertid, at rektor ikke i styrelsesloven eller i administrative bestemmelser udstedt i henhold til denne lov havde haft nogen udtrykkelig hjemmel til at behandle udnævnelsessagerne på den omtalte måde (uden om fagråd), og at nødretlige synspunkter efter min mening ikke kunne begrunde, at rektor traf bestemmelse om fremgangsmåden uden forudgående godkendelse af Undervisningsministeriet.

Som nævnt fandt jeg det forsvarligt at betragte fremgangsmåden som stiltiende godkendt af ministeriet, men jeg ville dog have fundet det rigtigst, om rektor – i stedet for underretningen af 24. september 1971 – havde afgivet en indstilling til ministeriet og på grundlag heraf sikret sig ministeriets udtrykkelige stillingtagen. Jeg ville endvidere have fundet det rigtigst, om ministeriet straks efter modtagelsen af skrivelser af 24. september 1971 havde taget kontakt med rektor og meddelt denne en udtrykkelig stillingtagen.

Folketingets Ombudsmandsudvalg blev gjort bekendt med sagen.

43. *Undervisningsministeriets fortolkning af cirkulære nr. 216 af 25. august 1970 om valg af repræsentanter for videnskabelige medarbejdere og lærere til fakultets-, fag- eller sektionsråd ved Københavns Universitet gav ikke grundlag for kritik. Manglende supplerings af det sociologiske fagråds medlemmer kunne ikke medføre, at rådets beslutninger var ugyldige. (J. nr. 727/71).*

A, B, C og D klagede over,

1) at Undervisningsministeriet i skrivelse af 8. november 1971 havde tiltrådt en af rektor ved Københavns Universitet anlagt fortolkning af reglerne i Undervisningsministeriets cirkulære nr. 216 af 25. august 1970 om valg af repræsentanter for videnskabelige medarbejdere og lærere til fakultets-, fag- eller sektionsråd ved Københavns Universitet. Efter denne fortolkning kunne der ikke ske supplerings af det sociologiske fagråd ved, at repræsentanter for lærerne fra en liste træder ind, når suppleanterne fra en anden liste er brugt op,

2) og at Undervisningsministeriet i samme skrivelse havde udtalt, at den manglende supplerings ikke kunne medføre, at det sociologiske fagråds beslutninger var ugyldige.

ad 1:

Det fremgik af sagen, at klagerne i skrivelse af 2. april 1971 rettede henvendelse til rektor ved Københavns Universitet, idet de anførte, at de i stigende grad følte betænkelighed ved at tage medansvar for den fremgangsmåde, der blev anvendt, og de beslutninger, der blev taget af det sociologiske fagråd. De opfordrede rektor til at foranledige iværksat en undersøgelse af forskellige forhold og henviste herunder bl. a. til, at studenterne i fagrådet var repræsenteret med 4 ud af 11 medlemmer, fordi der ud fra en efter klagerne opfattelse snæver fortolkning af Undervisningsministeriets cirkulære af 25. august 1970 om valg af repræsentanter for videnskabelige medarbejdere og lærere til fakultets-, fag- eller sektionsråd ved Københavns Universitet ikke var blevet indkaldt suppleant for fagrådets 12. medlem, der ville være fraværende indtil september 1971.

Klagerne havde i skrivelse af 11. august 1971 nærmere uddybet klagen og oplyst, at der ved valget til det sociologiske fagråd i september 1970 blev opstillet to valglistes. Den ene af disse omfattede to personer, der opholder sig på 4. år i USA. De henviste til, at ifølge § 19 i cirkulæret af 25. august 1970 skulle disse to personer erstattes af stedfor-

trædere i form af de næste i kandidatrækken på den valgliste, som de var opstillet på. I det foreliggende tilfælde omfattede listen imidlertid kun én suppleant, hvorved spørgsmålet om yderligere supplerings blev aktuelt. De henviste endvidere til, at det i cirkulærets § 18 anføres, at såfremt en liste modtager stemmer til flere mandater, end listen omfatter, skal stemmerne overføres til den liste, som den første har indgået valgforbund med, og hvis dette ikke er tilstrækkeligt da til den liste, der har nærmest ret til mandaterne. De gjorde gældende, at denne regel er et konkret udtryk for, at fagrådsvalg ikke er partipolitiske valg, hvor partigrupper søger at opnå majoritet, men valg af personer. Da regelen gælder for udpegning af fagrådenes medlemmer, måtte den efter klagerne opfattelse også gælde for udpegning af suppleanter, det vil sige, at en suppleant for fagrådsmedlemmet, der havde fast ophold i USA, kunne og skulle udpeges fra den anden af de to valglistes.

I skrivelse af 12. maj 1971 svarede rektor klagerne, at den kritiserede fortolkning af valg-cirkulæret efter universitetets opfattelse var den rette, og at universitetet ikke fandt mulighed for supplerings af fagrådet, før der af ministeriet var udstedt generelle suppleringsvalg-regler.

I skrivelse af 20. august 1971 rettede rektor henvendelse til Undervisningsministeriet i anledning af de problemer, der var opstået i det sociologiske fagråd, fordi rådet ikke længere havde det oprindelig fastsatte antal lærerrepræsentanter. Rektor anførte, at det sociologiske fagråd, der skulle bestå af 12 medlemmer, nemlig 8 lærerrepræsentanter og 4 studenterrepræsentanter, som følge af afgang fra universitetet kun bestod af 5 lærerrepræsentanter og 4 studenterrepræsentanter, idet også suppleantlisterne var udtømt. På denne baggrund bad rektor ministeriet om at fremme arbejdet med udarbejdelse af suppleringsvalg-regler mest muligt med henblik på at få gennemført valg af det fornødne antal lærerrepræsentanter, således at det oprindelige forholdstal mellem lærere og studenter, der var fastsat i styrelsesloven, kunne genoprettes.

Den 25. august 1971 fremsendte rektor to skrivelser af 20. august 1971 modtaget fra henholdsvis D og E. I sin skrivelse af 20. august 1971 henstillede E som repræsentant for deltidslærerne, at man snarest muligt bestræbte sig for at etablere et funktionsdygtigt fagråd, idet dette var forudsætningen for, at et antal ubesatte lektorstillinger snarest kunne besættes med henblik på at nedbringe undervisningsbyrden for deltidslærerne ved fagets 1. del. Samtidig opfordrede han til, at ministeriet søgte at løse de problemer, der hvert år ville kunne opstå, når nogle lektorer eller undervisningsassistenter, som var valgt som repræsentanter i fagrådet, havde forladt deres stilling, således at fagrådets numeriske sammensætning blev formindsket.

I sin skrivelse af 20. august 1971 påpegede D, at rektors fortolkning af suppleringsvalgreglerne havde medført, at det sociologiske fagråd bestod af 5 lærere og 4 studenterrepræsentanter og ikke som forudsat i styrelsesloven af 8 lærer- og 4 studenterrepræsentanter, således at den nuværende studenterrepræsentation var i strid med styrelseslovens regler om en trediedel studenterrepræsentation i fagrådet. Konsekvensen af styrelseslovens regel måtte efter D's opfattelse være, at fagrådet pr. 20. august 1971 for at være lovligt kun skulle bestå af 2 studenterrepræsentanter og 5 lærerrepræsentanter. D oplyste, at studenterrepræsentanterne i fagrådet i et møde den 17. august 1971 på forespørgsel havde udtalt, at de ikke kunne acceptere, at de kun skulle have 2 stemmer, når lærerne havde 5 stemmer.

I skrivelse af 8. november 1971 til B udtalte ministeriet, at det med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt der kunne finde suppleringssted ved, at repræsentanter for lærerne fra en liste trådte ind, når suppleanter fra en anden liste var brugt op, var enig i rektors fortolkning i skrivelse af 12. maj 1971.

I skrivelsen af 10. november 1971 til mig havde klagerne anført, at de ikke kunne anerkende den fortolkning af valgcirculærets §§ 18 og 19, som ministeriet havde anlagt, men at det fremdeles var deres opfattelse, at regler, der gælder for fordeling af mandater, så meget mere måtte gælde for fordeling af suppleanter.

Undervisningsministeriet oplyste over for mig, at reglerne i ministeriets cirkulære af 25. august 1970 om valg af lærerrepræsentanter

til fakultets-, fag- eller sektionsråd ved Københavns Universitet var blevet til på den måde, at ministeriet havde anmodet hvert enkelt universitet om at indsende et udkast til valgregler. Begrundelsen herfor havde været ministeriets ønske om en så stor selvstændighed som muligt for de enkelte universiteter inden for de grænser, som loven afstikker. Cirkulæret af 25. august 1970 svarede til de ønsker, man havde haft på Københavns Universitet. Ved Odense Universitet, der havde fået tilsendt udkastet fra Københavns Universitet, ønskede man at få gennemført en ordning, der svarede til den, klagerne ønskede skulle gælde for Københavns Universitets vedkommende, og der blev derfor fastsat en udtrykkelig hjemmel i det tilsvarende cirkulære nr. 227 af 3. september 1970 for Odense Universitet, jfr. cirkulærets § 19, stk. 2. Århus Universitet ønskede ikke at have regler som ved Odense Universitet, og dets regler svarede ganske til de københavnske.

På denne baggrund fandt Undervisningsministeriet, at rektor ikke havde haft hjemmel til at nå det af klagerne ønskede resultat ved hjælp af en analogisk fortolkning, ligesom ministeriet måtte afvise at kunne nå resultatet ved en fortolkning. Undervisningsministeriet anførte, at det naturligvis ikke var afskåret fra at ændre cirkulæret, således som det var ønsket af klagerne, men man anså det for rigtigere at udskrive suppleringsvalg i overensstemmelse med ønskerne fra Københavns Universitet. Ministeriet bemærkede i denne forbindelse, at valgreglerne ved universiteterne i vid udstrækning havde deres forbillende i kommunalvalgloven, og denne foreskriver i den tilsvarende situation udskrivning af suppleringsvalg, jfr. lovens § 35. Ministeriet måtte derfor fastholde, at det lå inden for ministeriets bemyndigelse i styrelseslovens § 11 at afslå den af klagerne anlagte fortolkning.

Jeg udtalte, at Undervisningsministeriet som nævnt anlagde den fortolkning af valgcirculæret af 25. august 1970, at suppleringsvalg af det sociologiske fagråd ikke kunne ske ved, at repræsentanter for lærere fra en liste trådte ind, når suppleanter fra en anden liste var brugt op. Ministeriet fandt således ikke, at reglen i § 18, sidste pkt., der direkte angår en valgssituation, ved udvidende fortolkning eller analogi kunne bringes i anvendelse i den situation.

hvor der forelå spørgsmål om suppleringsvalg. Selv om praktiske hensyn kunne anføres til støtte for anvendelse af regelen i § 18 også i den sidstnævnte situation, fandt jeg dog den af Undervisningsministeriet anlagte fortolkning nærmestliggende, idet jeg navnlig henviste til tilblivelsen af de tre universiteters valgregler, jfr. ministeriets bemærkninger herom, og til valgreglernes tilknytning til principper i den kommunale valglov, der som nævnt foreskriver suppleringsvalg i den omtalte situation. Jeg fandt således ikke grundlag for at kritisere ministeriets fortolkning.

ad 2:

Det fremgik af sagen, at rektor i sin tidligere nævnte skrivelse af 20. august 1971 til Undervisningsministeriet på foranledning af nogle medlemmer af fagrådet bad ministeriet tage stilling til, om fagrådet, selv om det for tiden kun havde 9 medlemmer, gyldigt kunne træffe beslutninger, såfremt mindst halvdelen af medlemmerne var til stede. Endvidere bad rektor oplyse, om i bekræftende fald »halvdelen« af det sociologiske fagråd var identisk med 5 eller 6 medlemmer. Endelig forelagde rektor spørgsmålet om, hvorvidt fagrådet kunne træffe gyldige beslutninger, såfremt studenterne besatte mere end en trediedel af mandaterne, således at man i benægtende fald i den foreliggende situation måtte begrænse antallet af studentermandater.

Den 3. september 1971 meddelte Undervisningsministeriet som svar på rektors skrivelse, at et universitetsorgan efter ministeriets opfattelse gyldigt kunne træffe beslutning, når mindst halvdelen af medlemmerne var til stede. Ministeriet henviste til, at dette ifølge Bent Christensen: »Råd og Nævn« antages at være den almindelige regel, når der ikke foreligger specielle regler af andet indhold. Ministeriet fandt endvidere, at den halvdel af medlemmerne, der skulle være til stede, måtte beregnes som halvdelen af de medlemmer, som det pågældende organ havde, når samtlige mandater var besat. Baggrunden herfor var, at man gik ud fra, at antallet af pladser i et organ var fastsat tilstrækkelig stort til, at man kunne få en alsidig og kompetent behandling af de sager, som sorterede under organet, og at halvdelen af dette antal var minimum for, hvor få medlemmer der skulle være til stede, for at sagerne kunne få en for-

svarlig behandling. Det forhold, at et eller flere mandater, der var forbeholdt enten lærer- eller studenterrepræsentanter, stod ubesat, kunne ikke medføre, at den gruppe, som var fuldtalligt repræsenteret, skulle lade en eller flere repræsentanter udtræde, for at lærere og studenter igen kunne være repræsenteret i forholdet 2:1. Ligeledes kunne man ikke kræve, at den fuldtalligt repræsenterede gruppe skulle lade sine stemmer tælle med reduceret vægt, for at forholdet 2:1 kunne bevares. Ministeriet henviste i denne forbindelse til, at mens de studerende ikke har pligt til at lade sig repræsentere i universitetsorganerne, er det en tjenesteplicht for lærerne.

I skrivelse af 8. november 1971 til B orienterede ministeriet om de synspunkter, det havde givet udtryk for i sin skrivelse af 3. september 1971 til rektor.

I skrivelsen af 10. november 1971 til mig anførte klagerne, at fagrådets afgørelser på grund af den manglende suppleringsvalg måtte anses for ugyldige som stridende mod § 2, stk. 2, i ministeriets cirkulære af 22. oktober 1971 om særlige valg af repræsentanter for videnskabelige medarbejdere til fakultets-, fag- og sektionsråd ved Københavns Universitet, smh. med Undervisningsministeriets afgørelse af 6. september 1971 vedrørende B's disputats-sag (se sag nr. 44).

Det fremgår af § 2, stk. 2, i det ovennævnte cirkulære, at såfremt der i fakultets-, fag- eller sektionsråd bliver en eller flere pladser ledige, skal særligt valg afholdes, og såfremt der måtte være indkaldt til møder i de pågældende råd, skal disse suspenderes, indtil valget er afholdt.

I Undervisningsministeriets skrivelse af 6. september 1971 vedrørende behandlingen af B's doktorafhandling var det bl. a. udtalt, at den afsluttende behandling af indstillingen om doktorafhandlingen først burde finde sted, når et fuldtalligt fagråd suppleret med et medlem af det fagkyndige bedømmelsesudvalg, der ikke var medlem af fagrådet, trådte sammen efter suppleringsvalg.

Undervisningsministeriet udtalte over for mig under henvisning til klagerens bemærkning om § 2, stk. 2, i ministeriets cirkulære af 22. oktober 1971 og til ministeriets skrivelse af 6. september 1971 vedrørende B's doktorafhandling, at det hovedsagelig var de dårlige erfaringer fra samarbejdet inden for det sociologiske fagråd, der var årsag til ministeriets

cirkulære af 22. oktober 1971 om suppleringsvalg. Ved udfærdigelsen af cirkulæret af 25. august 1970 havde man ikke tænkt på den mulighed, at det inden et halvt år efter valget skulle være nødvendigt at udskrive suppleringsvalg.

Da det i løbet af foråret 1971 blev klart, at lærerrepræsentationen i det sociologiske fagråd ikke ville være fuldtallig, overvejede ministeriet at foranledige suppleringsvalg udskrevet. Imidlertid klagede C den 21. april 1971 over det ordinære valg i efteråret 1970, og ministeriet mente derfor ikke, at man kunne udskrive suppleringsvalg, såfremt udfaldet af klagesagen blev, at der skulle foretages et egentligt omvalg. Klagen kunne først afgøres efter en række supplerende oplysninger fra Københavns Universitet, og disse oplysninger blev først indsendt til ministeriet ultimo august 1971, hvorefter ministeriet i skrivelse af 3. september 1971 anmodede Københavns Universitet om udkast til regler om suppleringsvalg. Forinden var det sociologiske fagråd ophørt med at fungere.

Ministeriet henviste til, at enhver heltidsbeskæftiget medarbejder ifølge valg-cirkulæret af 25. august 1970, § 11, er pligtig at modtage valg som repræsentant eller stedfortræder, og det var ministeriets opfattelse, at det måtte være en tjenestepligt for de valgte repræsentanter at deltage i de af de respektive formænd lovligt indkaldte møder. Det var ligeledes ministeriets opfattelse, at et organ var beslutningsdygtigt, selvom et eller flere mandater stod ubesat, når blot mindst halvdelen af det ordinære antal medlemmer var til stede. Ministeriet overvejede at beordre de lærerrepræsentanter, som udeblev fra fagrådets møder, til at deltage i disse. Da ministeriet imidlertid skønnede, at samarbejdsmulighederne i fagrådet ikke længere var til stede, henstillede ministeriet i stedet, at sagen om B's doktordisputats først blev behandlet, når suppleringsvalg havde fundet sted. Endvidere besluttede

ministeriet, for at forhindre fremtidige uheldige udviklinger, at indføre den bestemmelse, som nu findes i cirkulæret af 22. oktober 1971, § 2, stk. 2.

Undervisningsministeriet fastholdt, at de beslutninger, der var blevet truffet af det sociologiske fagråd fra det tidspunkt, da lærerrepræsentationen ikke længere var fuldtallig, og indtil 22. oktober 1971, ikke på grund af det manglende antal lærerrepræsentanter havde været ugyldige.

For så vidt angik spørgsmålet om gyldigheden af de beslutninger, som det sociologiske fagråd havde truffet, uden at samtlige mandater i fagrådet var besat, kunne jeg tiltræde den opfattelse, som Undervisningsministeriet havde givet udtryk for i skrivelser af 3. september 1971 til Københavns Universitet. Herefter var et universitetsorgan som fagrådet beslutningsdygtigt, når mindst halvdelen af medlemmerne var til stede, det vil sige halvdelen af de medlemmer, som organet har, når samtlige mandater er besat. Den bestemmelse, der indeholdes i § 2, stk. 2, i ministeriets cirkulære af 22. oktober 1971 om særlige valg af repræsentanter for videnskabelige medarbejdere til fakultets-, fag- og sektionråd ved Københavns Universitet, og hvorefter der, når en suppleringsituation som den omtalte foreligger, skal ske suspension af mødeindkaldelser til fagrådet, var uden betydning for tiden før 22. oktober 1971. Ministeriets henstilling i skrivelser af 6. september 1971 om, at sagen om B's doktordisputats først blev behandlet, når suppleringsvalg havde fundet sted, var ligeledes uden betydning for den nævnte bedømmelse af rådets almindelige beslutningsdygtighed.

Jeg fandt således ikke grundlag for at kritisere Undervisningsministeriets udtalelse med hensyn til det foreliggende gyldighedsspørgsmål.

44. *Københavns Universitets behandling af en doktorafhandling gav på enkelte punkter anledning til kritik.*

Henstillet dels til det sociologiske fagråd ved Københavns Universitet at søge behandlingen af doktorafhandlingen fremmet mest muligt, dels til rektor og Undervisningsministeriet at have opmærksomheden henledt på, at dette sker. (J. nr.675/71).

Den 20. april 1972 afgav jeg nedenstående redegørelse, som Folketingets Ombudsmandsudvalg blev gjort bekendt med:

»I skrivelser af 10. september og 8. oktober 1971 har (A) klaget over Københavns Universitets behandling af (B's) dok-

torafhandling. Han har bl. a. anført, at afhandlingen ikke har været behandlet efter de gældende regler for behandling af doktorafhandlinger. En behandling efter disse regler ville have udelukket, at afhandlingen, der var blevet ændret i overensstemmelse med det fagkyndige bedømmelsesudvalgs tidligere angivelse og derefter godkendt af udvalget, kunne anses for forkastet. Det var efter klagerens opfattelse i strid med de nævnte regler, at afhandlingen direkte eller indirekte blev vurderet af præsumptivt inkompetente, hvorved han sigtede til fagrådets studentermedlemmer.

Endvidere har (A) klaget over, at Undervisningsministeriet i skrivelse af 6. september 1971 har accepteret rektors afgørelse af, hvorledes fagrådets kompetence i det foreliggende tilfælde skal forstås, jfr. nærmere nedenfor.

I skrivelser af 6. og 11. januar 1972 har henholdsvis (A og B) gjort gældende, at det sociologiske fagråd, efter at suppleringsvalg til rådet har fundet sted, trækker behandlingen af disputatssagen i langdrag.

I den anledning har jeg indhentet udtalelser af 7. december 1971 og 4. februar 1972 fra rektor ved Københavns Universitet og udtalelser af 14. januar og 18. februar 1972 fra Undervisningsministeriet.

I. Fagrådets behandling af det fagkyndige bedømmelsesudvalgs indstilling i tiden indtil Undervisningsministeriets afgørelse af 6. september 1971.

Det fremgår af sagen, at (B) den 26. april 1967 indleverede en sociologisk afhandling til bedømmelse for doktorgraden til det rets- og statsvidenskabelige fakultet ved Københavns Universitet. Afhandlingens titel var: »Vælgeradfærd i et samfund under forandring. En sociologisk analyse af vælgeradfærd i forbindelse med folketingsvalgene i Kongeriget Danmark 1849–1898«.

Den 17. januar 1968 trak (B) den indsendte afhandling tilbage for at omarbejde den i overensstemmelse med bedømmelsesudvalgets forslag.

Den 10. september 1970 indleverede han en afhandling til fakultetet med titlen: »Vælgeradfærd i Danmark 1849–1901. En politisk sociologisk analyse«.

Afhandlingen blev behandlet af et fagkyndigt bedømmelsesudvalg, bestående af profes-

sorerne Svalastoga og Stein Rokkan (universitetet i Bergen), og derefter forelagt det sociologiske fagråd.

Om forløbet af fagrådsbehandlingen er der bl. a. givet oplysninger i en skrivelse af 23. marts 1971 fra formanden for det sociologiske fagråd, lektor Thomas Webb, til universitetets rektor. Webb oplyste, at bedømmelsesudvalgets enstemmige indstilling den 15. februar 1971 blev fremsendt til fagrådet med anbefaling af, at afhandlingen blev godkendt, og at indstillingen blev behandlet på fagrådsmøde den 1. marts 1971. På grund af tidnød blev der holdt afstemning om udvalgets indstilling efter ca. en halv times diskussion, selv om nogle medlemmer ønskede at drøfte sagen videre. Afstemningens resultat blev 5 for og 5 imod. Formanden undlod at stemme. Derefter var der stemning for, at fagrådet skulle invitere professor Rokkan til et af de førstkomende fagrådsmøder for yderligere at drøfte afhandlingen samt at træffe afgørelsen.

Formanden oplyste videre, at han for at være sikker på fagrådets opbakning på et møde den 15. marts 1971 havde spurgt, om der var tilslutning til, at et eksemplar af afhandlingen blev stillet til rådighed for fagrådets medlemmer. Der var 7, der tilsluttede sig denne opfattelse, herunder formanden.

I skrivelse af 17. marts 1971 rettede (B) henvendelse til fagrådsformanden, idet han havde erfaret, at fagrådet havde stillet den videre behandling af afhandlingen i bero.

Samtidig stillede B forskellige spørgsmål, herunder om begrundelsen for og lovligheden af, at behandlingen var stillet i bero. Han ønskede oplyst, om det var rigtigt, at studentermedlemmerne i fagrådet havde stemt imod afhandlingen på fagrådets møde den 1. marts 1971 »med den begrundelse, at der var mystik ved afhandlingen og andre kvalificerede indvendinger«. Endvidere ønskede han oplyst, om det var rigtigt, at man på fagrådsmødet den 15. marts 1971 vedtog, at professor Stein Rokkan ikke skulle indkaldes. Endelig spurgte han, om det var i overensstemmelse med reglerne for behandlingen af afhandlinger for doktorgraden og med universiteternes styrelseslov, at studentermedlemmerne i fagrådet havde adgang til at deltage i afstemningen om indstillinger til doktorgraden og adgang til at vurdere indkomne afhandlinger.

I skrivelse af 20. marts 1971 rettede (A) og (C) henvendelse til undervisningsministeren

om sagen. De oplyste i henvendelsen, at det sociologiske fagråd i et par møder havde behandlet spørgsmålet om godkendelse af B's afhandling, der af det rets- og statsvidenskabelige fakultet tidligere var overgivet til bedømmelse af et fagkyndigt bedømmelsesudvalg. Dette udvalgs enstemmige indstilling om afhandlingens godkendelse var blevet behandlet på et fagrådsmøde den 1. marts 1971, hvor nogle af studenterrepræsentanterne og professor J. Israel argumenterede mod indstillingen. (A) og (C) gjorde gældende, at professor Israels argumentation byggede på, at han var utilfreds med, at det rets- og statsvidenskabelige fakultet ikke i sin tid havde gjort ham til medlem af bedømmelsesudvalget. De anførte videre, at en enkelt af studenterne argumenterede ud fra en kritisk holdning til nogle af de statistiske modeller, der var benyttet i afhandlingen, mens en anden antydede, at der havde været noget »muggent« ved fremgangsmåden, da bedømmelsesudvalget blev nedsat. De henviste til, at det af stemmetallene ved afstemningen i fagrådet fremgik, at studenterne i strid med styrelsesloven havde mere end en trediedels repræsentation, idet suppleant for fagrådets fraværende 12. medlem ikke var blevet indkaldt til møderne på grund af en efter klagerens opfattelse urigtig fortolkning af valgcirculærets suppleringsvalgeregler.

(A) og (C) fremhævede, at det principielle i sagen var, at en enstemmig indstilling fra et fagkyndigt udvalg om godkendelse af et videnskabeligt arbejde kunne forkastes med en overvægt af studenterstemmer, det vil sige af præsumptivt inkompetente, og på grundlag af en argumentation, der ikke vedrørte indstillingens saglige indhold og kun i ringe grad havde med den indstillede afhandlings emne eller formodede kvalitet at gøre.

Som allerede nævnt rettede fagrådets formand i en skrivelse af 23. marts 1971 henvendelse til rektor.

I denne skrivelse anmodede han om en skriftlig udtalelse om, hvorvidt det var lovligt og berettiget, at fagrådets medlemmer fik et eksemplar af en doktorafhandling til rådighed som grundlag for afgørelsen om bedømmelsesudvalgets indstilling.

Han anmodede endvidere om rektors bistand til besvarelse af visse af de spørgsmål, (B) havde stillet i skrivelsen af 17. marts 1971.

Den 5. april 1971 rettede (B) henvendelse til rektor, idet han protesterede imod, at man i fagrådet havde medtaget studerende og andre præsumptivt ikke kvalificerede personer ved bedømmelsen af hans afhandling. Han henviste til, at det ikke havde været stillet ham i udsigt, at ikke-fagkyndige skulle vurdere hans afhandling. Han hævdede, at den fremgangsmåde, fagrådet havde anvendt, var i strid med styrelsesloven. (B) anførte, at han ved en overfladisk gennemgang af forarbejderne til universiteternes styrelseslov havde fundet, at det ikke havde været tanken, at studenter skulle kunne deltage i afstemninger vedrørende videnskabelige afhandlinger.

Den 16. april 1971 besvarede rektor fagrådsformandens skrivelse af 23. marts 1971. Rektor udtalte, at fagrådets medlemmer – og dette gjaldt samtlige medlemmer i fagrådet – havde krav på, hvis de ønskede det, at få adgang til at gøre sig bekendt med afhandlingens indhold. Det tilføjedes, at der normalt kun burde gives medlemmerne en passende kort frist til at læse afhandlingen.

Med hensyn til de spørgsmål, (B) havde rejst i skrivelsen af 17. marts 1971, anførte rektor i skrivelsen til fagrådsformanden, at fagrådet efter den fremstilling, rektor havde fået af fagrådsformanden, ikke havde afsluttet behandlingen af spørgsmålet, om afhandlingen skulle antages eller ej; man måtte således sige, at sagen stadig var under behandling. Med hensyn til (B's) spørgsmål om studentermedlemmernes afstemning på mødet den 1. marts 1971 henviste rektor til, at der ikke forelå andet grundlag for at besvare dette spørgsmål end oplysningerne i (B's) skrivelse og fagrådsformandens skrivelse. Det var derfor ikke muligt for rektor at give vejledning med hensyn til, hvorledes fagrådsformanden skulle besvare dette spørgsmål. Rektor pointerede imidlertid, at det forekom uheldigt, at der ikke forelå noget referat af det pågældende fagrådsmøde, og anmodede fagrådsformanden om at sørge for, at der fremtidig blev taget referat af fagrådets møder, og at der blev taget skridt til, at sådanne referater blev godkendt snarest muligt efter hvert møde. Rektor gjorde endvidere opmærksom på, at det var en fejl, at professor Rokkan ikke var indkaldt til fagrådsmødet, og henviste herved til § 6 i anordning nr. 259 af 13. oktober 1927 med senere ændringer om

erhvervelse af doktorgraden ved Københavns Universitet. Samtidig gjorde han opmærksom på, at allerede denne mangel bevirkede, at afstemningen, som muligvis også kunne være behæftet med andre mangler, var ugyldig. Om studenternes deltagelse i fagrådets behandling af et fagkyndigt udvalgs indstilling anførte rektor, at afgørelsen af, om en afhandling skal antages eller forkastes, efter styrelsesloven ligger hos det pågældende fagråd, og at det derfor er i overensstemmelse med loven, at også studentermedlemmerne af fagrådet vurderer det sagkyndige udvalgs indstilling, at de har adgang til at læse indsendte afhandlinger, og at de deltager i afstemninger om, hvorvidt sådanne afhandlinger skal antages eller forkastes.

I skrivelse af 6. maj 1971 gav fagrådsformanden meddelelse til professor Rokkan om, at han ønskede at invitere ham til det møde, hvor afgørelsen om det fagkyndige udvalgs indstilling om (B's) doktorafhandling skulle træffes. Formanden oplyste, at man regnede med, at mødet kunne afholdes tidligst ca. 3 uger efter, at alle akter i sagen forelå, herunder selve afhandlingen. Så snart afhandlingen forelå, ville han skrive igen for at aftale et fagrådsmøde, hvor professor Rokkan kunne være til stede. Han håbede, at dette kunne ske i juni måned.

Den 12. maj 1971 gav rektor svar til (B) på dennes klage af 5. april 1971. Med hensyn til spørgsmålet om fagrådets behandling af doktorafhandlinger udtalte han sig som i den ovennævnte skrivelse af 16. april 1971 til Webb. Rektor oplyste, at der for tiden foregik overvejelser om at ændre reglerne for bedømmelsen af videnskabelige afhandlinger, bl. a. således at en indstilling fra et fagkyndigt udvalg om, at en afhandling skulle antages, kun skulle kunne forkastes af fagrådet med en vis kvalificeret majoritet. Konsistorium havde fornylig tiltrådt et forslag herom, som var videresendt til ministeriet.

Den 19. maj 1971 blev undervisningsministeren i Folketingets spørgetid spurgt, om han fandt det rimeligt, at et fagråd kunne underkende en enig indstilling fra det fagkyndige bedømmelsesudvalg om en doktorafhandlings forkastelse eller antagelse til forsvar.

Ministerens svarede i den anledning bl. a., at det, når bedømmelsesudvalget havde afgivet sin indstilling om antagelse eller forka-

stelse af afhandlingen, principielt var indstillingen, ikke afhandlingen, der skulle vurderes af fagrådet. Ministeren gjorde samtidig opmærksom på, at Københavns Universitet havde samme opfattelse og altså ikke mente, at fakultets- eller fagrådenes enkelte medlemmer skulle foretage en vurdering af afhandlingen (Folketingstidende 1970/71, sp. 6791-94).

I skrivelse af 12. maj 1971 gav fagrådsformanden svar til (B) på dennes skrivelse af 17. marts 1971, idet han samtidig vedlagde kopi af rektors skrivelse af 16. april 1971. Han anførte bl. a. vedrørende fagrådets møde den 1. marts 1971, at det, uagtet det ikke var nævnt i mødereferat, var hans opfattelse, at meningen med afstemningen på mødet var, at man ikke på dette møde skulle afgøre, om bedømmelsesudvalgets indstilling skulle accepteres; han mente ikke, at nogen af de tilstedeværende var af den opfattelse, at afstemningen skulle anses for at være endelig. Det havde herefter været meningen, at indstillingen skulle drøftes videre, og at professor Rokkan som udefra kommende medlem af bedømmelsesudvalget skulle inviteres til et møde, hvor en endelig afstemning om udvalgets indstilling ville finde sted. Med hensyn til spørgsmålet om studenternes afstemning på fagrådsmødet den 1. marts 1971 anførte fagrådsformanden, at det ikke var helt rigtigt, at studentermedlemmerne i fagrådet havde stemt imod afhandlingen på fagrådsmødet under henvisning til, »at der var mystik ved afhandlingen og andre kvalificerede indvendinger«. Han fandt anledning til at pointere, at studentermedlemmerne efter hans opfattelse helst ville have diskuteret sagen længere, før afstemningen fandt sted, men at formanden efter anmodning fra professor Svalastoga alligevel holdt afstemning af hensyn til, at det i forvejen var bestemt, at mødet skulle afsluttes kl. ca. 15. Det var formandens indtryk, at studenterne stemte imod som udtryk for, at de var imod en endelig afgørelse efter så kort en diskussion. Han mente ikke, at afstemningen var udtryk for, at man ville forkaste indstillingen. Han oplyste videre, at han huskede, at de i (B's) skrivelse nævnte indvendinger, som (B) mente studenterne havde fremført, blev omtalt af nogle medlemmer på mødet, men at de dog ikke blev omtalt som begrundelse for, at man ville forkaste udvalgets indstilling; de blev snarere anført som en del af begrundel-

sen for, at der var behov for en længere drøftelse af indstillingen før en endelig afgørelse af spørgsmålet.

I skrivelse af 2. juli 1971 til det sociologiske fagråd meddelte rektor efter mundtlig aftale med Undervisningsministeriet, at den faglige vurdering af afhandlingen var foretaget af bedømmelsesudvalget; der skulle derfor ikke foretages en ny faglig vurdering af fagrådet, men dette skulle behandle udvalgets indstilling. Rektor henviste til undervisningsministerens svar i Folketinget, der er omtalt ovenfor. Rektor anførte, at Undervisningsministeriet havde understreget, at det forhold, at nogle medlemmer af fagrådet havde ønsket at se afhandlingen, ikke måtte medføre en unødigt forhaling af sagens behandling. I forbindelse hermed udtalte rektor, at han havde bemærket, at det var fagrådsformandens hensigt at indkalde til møde om sagen 3 uger efter, at fagrådet havde modtaget et eksemplar af afhandlingen fra professor Svalastoga.

I en skrivelse af 6. september 1971 til (A) henholdt Undervisningsministeriet sig til rektors skrivelse af 2. juli 1971. Samtidig udtaltes det, at der var truffet bestemmelse om afholdelse af suppleringsvalg af lærerrepræsentanter til fagrådet, og at den afsluttende behandling af indstillingen om (B's) disputats først burde finde sted, når et fuldtalligt fagråd, suppleret med det medlem af det fagkyndige bedømmelsesudvalg, der ikke er medlem af fagrådet, trådte sammen efter suppleringsvalget.

I anledning af klagen til mig har rektor i skrivelsen af 7. december 1971 redegjort for sagens behandling i overensstemmelse med foranstående. Redegørelsen har forinden været forelagt fagrådsformanden, der har godkendt den i skrivelse af 6. december 1971.

Undervisningsministeriet har i sin skrivelse af 14. januar 1971 tilsluttet sig rektors redegørelse. Ministeriet har endvidere anført, at det under hele sagens behandling har været en umiddelbar forudsætning, at (B's) afhandling skulle behandles efter de gældende bestemmelser om erhvervelse af doktorgrad på universiteterne, som findes i anordning nr. 259 af 13. oktober 1927 med senere ændringer, senest ændringen af 19. april 1971. Denne ændring blev foretaget for, indtil fastsættelse af nye bestemmelser kunne ske i en samlet bekendtgørelse, at præcisere bestem-

melsernes anvendelse under de nye organisatoriske forhold, der var indført ved loven om universiteternes styrelse.

Endvidere har ministeriet henvist til, at det efter anordningens § 6, stk. 3, er fakultets- eller fagrådet, der skal træffe den endelige afgørelse om en afhandlings antagelse eller forkastelse på grundlag af det fagkyndige udvalgs indstilling. Det fremgår af § 6, stk. 3, at medlemmer af det fagkyndige udvalg, selv om de ikke er medlemmer af fakultets- eller fagrådet, skal tiltræde dette ved behandlingen af indstillingen, som om de var ordinære medlemmer. Fakultets- eller fagrådet, eventuelt udvidet med medlemmer af det fagkyndige udvalg, skal bl. a. tage stilling til, om indstillingen er fagligt dækkende i forhold til afhandlingen, og herunder kan der opstå drøftelser om den faglige kompetence hos medlemmerne af det fagkyndige udvalg. Dette spørgsmål vil i det enkelte tilfælde være drøftet ved nedsættelsen af det fagkyndige udvalg, men det kan ikke udelukkes, at udvalgets arbejde med afhandlingen bringer for dagen, at en anden eller en supplerende sagskundskab burde have deltaget i bedømmelsen, ligesom det heller ikke kan udelukkes, at nye medlemmer af fakultets- eller fagrådet (tidligere fakultetet) finder det påkrævet, at andre sagkyndige udtaler sig om afhandlingen. Af det ovenfor anførte følger efter ministeriets opfattelse, at et fakultets- eller fagråd eventuelt kan forkaste en enstemmig indstilling om en afhandling for doktorgraden. Det har under overvejelserne om ajourføring af bestemmelserne om erhvervelse af doktorgraden været foreslået enten at indsætte en bestemmelse om, at et fakultets- eller fagråd ikke kan forkaste en enstemmig indstilling, eller at indsætte en bestemmelse om, at et fakultets- eller fagråd kun kan forkaste en enstemmig indstilling med kvalificeret flertal, f. eks. 2/3 af stemmerne, men herom er endnu ikke truffet afgørelse. Af det ovenfor anførte følger efter ministeriets opfattelse ligeledes, at det til enhver tid er en ret for medlemmerne af et fakultets- eller fagråd at få adgang til et eller flere eksemplarer af afhandlingen. Udtrykkelig bestemmelse herom findes ikke i anordningen, men adgang til afhandlingen er en forudsætning for, at medlemmerne kan opfylde deres forpligtelser, og universiteternes praksis har da også hidtil været at stille et eller flere eksemplarer til rådighed for med-

lemmerne af det organ, der skal træffe afgørelse i sagen.

De almindelige bestemmelser om erhvervelse af doktorgraden og den hidtidige praksis med hensyn til anvendelsen af disse bestemmelser forudsættes kendt af medlemmerne af universitetets kompetente forsamlinger.

På denne baggrund finder ministeriet, at universitetets rektor har handlet korrekt i spørgsmålet om udlevering af afhandlingen.

Efter gennemgang af samtlige sagens akter finder ministeriet anledning til at beklage, at der i det sociologiske fagråd har været nogen usikkerhed med hensyn til kendskabet til såvel de gældende bestemmelser som til universitetets praksis.

I anledning af en påstand fra (A) om, at den skrivelse af 2. juli 1971, som rektor udfærdigede efter aftale med ministeriet, skulle være selvmodsigende og utilstrækkelig, har ministeriet udtalt, at skrivelsen netop understreger, at fagrådet alene skal tage stilling til det fagkyndige udvalgs indstilling, og derefter meddeler, at afhandlingen skal gøres tilgængelig for fagrådets medlemmer, således at disse to udsagn gensidig supplerer hinanden.

Med hensyn til en klage fra (A) vedrørende tilsidesættelse af den 3-ugers frist, der er omtalt i skrivelser af 2. juli 1971, udtaler ministeriet, at rektor i den nævnte skrivelse tog til efterretning, at det var hensigten at indkalde fagrådet til ny behandling af sagen 3 uger efter, at afhandlingen var stillet til rådighed for medlemmerne. Denne tidsfrist blev således godkendt som opfyldende ministeriets krav om, at afgørelsen ikke måtte forsinkes. Det udtaltes derimod ikke i skrivelser, at tidsfristen under alle omstændigheder skulle overholdes, og da det senere af andre grunde viste sig, at fagrådet ikke længere var funktionsdygtigt, måtte fristen anses for bortfaldet.

På denne baggrund finder ministeriet ikke, at rektors skrivelse af 2. juli 1971 er selvmodsigende og utilstrækkelig, men erkender, at det på baggrund af hele sagens forløb på universitetet kunne have været overvejet at udfærdige en mere udførlig instruks om, hvorledes man videre skulle forholde sig i sagen.

Jeg skal herefter udtale følgende:

Grundlaget for behandlingen af (B's) doktordisputats er som anført af Undervisningsministeriet reglerne om erhvervelse af

doktorgraden ved Københavns Universitet, således som disse er fastsat i anordning nr. 259 af 13. oktober 1927 med senere ændringer, senest ved anordning nr. 156 af 19. april 1971. Jeg henviser herved til Undervisningsministeriets udtalelse om, at ændringen af 19. april 1971 blev foretaget for at præcisere anordningens anvendelse under de nye organisatoriske forhold.

Ifølge anordningens § 6, stk. 3, træffes afgørelsen af fakultets- eller fagråd på grundlag af det fagkyndige udvalgs indstillinger. Udgangspunktet må herefter være, at ethvert fagrådsmedlem – herunder såvel lærer- som studenterrepræsentanter – er berettiget til at deltage i behandlingen af det fagkyndige udvalgs indstilling, medmindre det modsatte er direkte hjemlet. En sådan hjemmel foreligger ikke.

Det fremgår af forarbejderne til styrelsesloven (Folketingstidende 1969/70, tillæg B, sp. 1942), at det fagkyndige bedømmelsesudvalg forventes at udgøre garantien for en kvalificeret fagkyndig vurdering ved bedømmelse af bl. a. doktorafhandlinger. Samtidig er det dog forudsat, at et fakultets- eller fagråd har mulighed for at forkaste selv en enstemmig indstilling fra det fagkyndige udvalg. Jeg henviser herved til den ændring af forslaget til styrelseslovens § 7, stk. 7, som skete under folketingsbehandlingen, jfr. Folketingstidende 1969/70, tillæg A, sp. 2083 og 2107, sammenholdt med tillæg B, sp. 1942 og 1950, men udvalgsforslaget, hvorved bestemmelsen i stk. 7, sidste pkt., om indstillingens forelæggelse for fakultetsråd (fagråd) optages. Endvidere henviser jeg til fremstillingen hos Knud Espen Hansen, »Universiteternes Styrelseslov«, kommenteret udgave (1971), s. 28-30.

Det må anses for en konsekvens heraf, at fagrådets medlemmer til brug for deres vurdering af det fagkyndige udvalgs indstilling må have adgang til at gøre sig bekendt med den afhandling, der ligger til grund for indstillingen.

På denne baggrund finder jeg ikke grundlag for at kritisere Undervisningsministeriets og rektors opfattelser, således som disse er kommet til udtryk i rektors skrivelse af 2. juli 1971 til det sociologiske fagråd, jfr. Undervisningsministeriets skrivelse af 6. september 1971 til (A).

Det bemærkes i den forbindelse, at en overskridelse af den 3-ugers frist, der er nævnt i skrivelsen af 2. juli 1971, under de foreliggende omstændigheder må være uden selvstændig betydning, idet fristen alene er angivet som en tidsmæssig minimumsgrænse for fagrådsmedlemmernes adgang til at gøre sig bekendt med doktorafhandlingen.

Behandlingen af bedømmelsesudvalgets indstilling på fagrådsmødet den 1. marts 1971 begrundes kritik. Rektor har tilkendegivet fagrådets formand, at professor Rokkan burde have været indkaldt til mødet, og at der burde have været taget referat af dette møde og af fagrådets øvrige møder, jfr. ovenfor. Jeg skal hertil føje, at jeg finder det beklageligt, at mødeledelsen, herunder gennemførelsen af den omtalte afstemning, har været præget af en sådan usikkerhed, at det kunne give anledning til tvivl, om afstemningens genstand var spørgsmålet om afhandlingens godkendelse eller forkastelse eller et procedurespørgsmål.

Jeg har gjort fagrådsformanden bekendt med min opfattelse.

II. Fagrådets behandling af disputatssagen efter afholdelse af suppleringsvalg.

Som ovenfor anført udtalte Undervisningsministeriet i skrivelsen af 6. september 1971, at den afsluttende behandling af indstillingen om (B's) doktorafhandling først burde finde sted, når et fuldtalligt fagråd suppleret med det medlem af det fagkyndige bedømmelsesudvalg, der ikke var medlem af fagrådet, trådte sammen efter suppleringsvalget.

Det fremgår af sagen, at suppleringsvalg fandt sted den 18. november 1971, og at det sociologiske fagråd havde sit første møde den 13. december 1971.

På dette møde blev der under henvisning til § 6 i anordning nr. 259 af 13. oktober 1927 om erhvervelse af doktorgraden (som ændret ved anordning nr. 156 af 19. april 1971) rejst spørgsmål, om sammensætningen af det tidligere nedsatte bedømmelsesudvalg burde ændres.

Anordningens § 6 indeholder bl. a. følgende bestemmelser:

»§ 6. Til at bedømme en indleveret doktorafhandling nedsætter fakultets- eller fagrådet

et udvalg på indtil 3 medlemmer, der uanset opdelingen i hovedområder normalt vælges blandt de ved universitetet nærmest fagkyndige lærere.

Stk. 2. Er det ikke muligt blandt universitetslærerne at finde et tilstrækkeligt antal fagkyndige, kan fakultets- eller fagrådet anmode en eller under særlige omstændigheder to uden for universitetet stående videnskabsmænd om at indtræde som medlemmer af udvalget.«

I skrivelse af 21. december 1971 til Konsistorium ved Københavns Universitet anfører fagrådsformanden, at et enigt fagråd (alle 12 medlemmer) havde besluttet, at spørgsmålet vedrørende proceduren skulle afgøres af Konsistorium.

I skrivelsen gives bl. a. udtryk for, at den omarbejdede afhandling, (B) indleverede den 10. september 1970, kunne betragtes som en ny afhandling, og at der derfor forelå spørgsmål om nedsættelse af et nyt bedømmelsesudvalg i overensstemmelse med reglerne i anordningens § 6. Professor Verner Goldschmidt blev den 18. september 1970 af dekanen for det rets- og statsvidenskabelige fakultet anmodet om at indtræde i et bedømmelsesudvalg vedrørende (B's) omarbejdede afhandling. I sit svar af 7. oktober 1970 skulle Goldschmidt have tilkendegivet, at han ikke længere anså sig som »nærmest fagkyndige« universitetslærer. Der var efter hans opfattelse 3 universitetslærere, der kom på tale før ham. Der refereres i fagrådets skrivelse en opfattelse, hvorefter bedømmelsesudvalget, der kom til at bestå af professor Svalastoga og professor Rokkan, var i strid med anordningens § 6; heri gives der kun fakultetet beføjelse til at gå uden for universitetets lærerkreds, hvis det ikke er muligt blandt universitetets lærere at finde et tilstrækkeligt antal fagkyndige (§ 6. stk. 2).

Det anføres videre, at det må anses for betænkeligt, at det nynedsatte bedømmelsesudvalg alene består af to medlemmer, og at det rets- og statsvidenskabelige fakultet således undlader at følge praksis vedrørende størrelsen af et bedømmelsesudvalg.

I skrivelsen af 6. januar 1972 anførte (A), (D) og (E), at det var dem, der på det sociologiske fagråds møde den 13. december 1971 foreslog, at fagrådets formand forelagde spørgsmålet om bedømmelsesudvalgets sammensætning for Konsistorium, så meget mere

som Konsistorium tidligere havde behandlet sagen og derfor ville kunne fjerne enhver tvivl, uden at det behøvede at give anledning til yderligere forsinkelse af sagsbehandlingen.

I en skrivelse af 13. januar 1972 til universitetets rektor fra den daværende afdelingsformand i den statsvidenskabelige afdeling, professor dr. polit. Sven Danø, har denne nærmere redegjort for omstændighederne i forbindelse med sammensætningen af bedømmelsesudvalg i 1967 og 1970. Danø har i redegørelsen bestemt bestridt, at afgørelsen i 1970 om udvalgets sammensætning skulle være i strid med doktoranordningens § 6. Han har henvist til, at der i § 6 er udtrykkelig hjemmel til at nedsætte bedømmelsesudvalg på 2 medlemmer. Bestemmelsen om adgang til at vælge videnskabsmænd uden for universitetet som medlemmer af et bedømmelsesudvalg har altid været benyttet af den statsvidenskabelige afdeling; det har normalt været praksis at indkalde medlemmer »udefra« – oftest fra et andet skandinavisk universitet –, uanset om det efter en streng fortolkning af anordningens § 6 ville være teknisk muligt at sammensætte et udvalg alene bestående af universitetets egne lærere.

I skrivelsen af 4. februar 1972 meddelte rektor det sociologiske fagråd, at man efter at sagen havde været behandlet i Konsistoriums budget- og forretningsudvalg ikke fandt, at der var begået nogen fejl ved nedsættelse af det omhandlede bedømmelsesudvalg.

I skrivelsen til mig har klagerne gjort gældende, at rejsning i fagrådet af spørgsmålet om bedømmelsesudvalgets sammensætning – med den følge, at dette spørgsmål måtte forelægges for Konsistorium – er en ny forhaling af sagen med det åbenbare sigte at forhindre en afsluttende behandling af disputatssagen. Endvidere har de henvist til, at bedømmelsesudvalget er nedsat af det daværende rets- og statsvidenskabelige fakultet efter indgående drøftelser, hvilket hurtigt kunne konstateres; endvidere er sagen behandlet af rektor, Konsistorium, Undervisningsministeriet og undervisningsminister.

I anledning af klagen har rektor i skrivelse af 4. februar 1972 til Undervisningsministeriet meddelt, at man ikke finder, at der er begået nogen fejl ved nedsættelse af det omhandlede udvalg i det rets- og statsvidenskabelige fakultets møde i efteråret 1970. Fakultetets praksis vedrørende doktoranordningens

§ 6 svarer efter det oplyste til den, der anvendes ved de øvrige fakulteter.

Undervisningsministeriet har i skrivelse af 18. februar 1972 tilsluttet sig rektors redegørelse og tilføjet, at ministeriet finder, at forudsætningerne for den afsluttende behandling af indstillingen om afhandlingen i det fuldtallige fagråd er til stede, når professor Rokkan kan deltage i et møde i fagrådet.

Ministeriet er enig med universitetet i, at der ikke er sket nogen fejl ved nedsættelsen af det fagkyndige bedømmelsesudvalg. Ministeriet har tilføjet, at det for så vidt angår indkaldelse af udefra kommende fagkyndige har været ministeriet bekendt, at dette i stigende omfang har fundet sted gennem de senere år, også når der blandt universitetets lærere har været tilstrækkelig mange fagkyndige. Man har fundet denne praksis rimelig, fordi den dels modvirker videnskabelig indavl, dels letter universitetslærernes arbejdspress. Undervisningsministeriet finder, at denne praksis må anses for at være stiltiende godkendt.

For så vidt angår antallet af medlemmer i det fagkyndige udvalg finder ministeriet, at der ikke er noget til hinder for, at det kompetente organ, der nedsætter udvalget, i enkelte tilfælde fraviger en iøvrigt nogenlunde fast praksis, hvorefter der nedsættes udvalg med 3 medlemmer.

Efter det således oplyste skal jeg udtale, at jeg ikke finder at have grundlag for at kritisere, at der i fagrådets møde den 13. december 1971 blev rejst spørgsmål om ændring af bedømmelsesudvalgets sammensætning, således at dette spørgsmål måtte forelægges for rektor og Konsistorium. Selv om jeg kan tilslutte mig konklusionerne i rektors og Undervisningsministeriets ovennævnte skrivelser af henholdsvis 4. og 18. februar 1972, finder jeg ikke, at de betragtninger, der er refereret i fagrådets skrivelse af 21. december 1971 som baggrund for at rejse det omtalte spørgsmål, kan anses for usaglige.

Jeg skal tilføje, at den tid, der er medgået til universitetets behandling af spørgsmålet, ikke giver grundlag for kritik.

Da der efter indarbejdet praksis indvælges »uden for universitetet stående videnskabsmænd« i bedømmelsesudvalg i videre omfang end hjemlet i anordningens § 6, stk. 2, (gengivet ovenfor), og da denne

praksis, så vidt jeg forstår, ønskes opretholdt, har jeg henstillet til Undervisningsministeriet at søge formuleringen af bestemmelsen i § 6, stk. 2, ændret således, at den bringes i overensstemmelse med praksis.

ad I og II. Henstilling om sagens fremme.

Som en helhedsvurdering finder jeg at burde anføre, at behandlingen af det fagkyndige bedømmelsesudvalgs indstilling har haft et særdeles utilfredsstillende forløb og har taget en tid, der i forhold til forfatteren må forekomme urimelig. Dette forløb beror vel dels på kritisable forhold, jfr. ovenfor under I (i slutningen), dels på en udbredt, meget uheldig usikkerhed med hensyn til forståelse og anvendelse af rele-

vante regler, jfr. også Undervisningsministeriets udtalelse herom i skrivelsen af 14. januar 1972 til mig, dels på den afbrydende virkning af det afholdte suppleringsvalg. På denne baggrund har jeg ment at burde henstille til fagrådet nu at søge sagen fremmet mest muligt, og til rektor og ministeriet at have opmærksomheden henvendt på, at dette sker, og i benægtende fald snarest søge at træffe foranstaltninger til sagens fremme. Jeg har endvidere på den baggrund, sagen giver, henstillet til Undervisningsministeriet at søge det igangværende arbejde med udfærdigelsen af regler, der præciserer, hvilken kompetence der tilkommer fagråd i forhold til fagkyndigt bedømmelsesudvalg i sager om erhvervelse af doktorgrad, fremskyndet.«

45. *Anset det for tvivlsomt, efter hvilke regler en ekspropriation, der var påbegyndt i 1964, skulle foregå. Dernæst kunne jeg ikke tilslutte mig kommissarii opfattelse af det unødvendige i en ny besigtigelses- og ekspropriationsforretning i anledning af en ændring af projektet, og jeg henstillede derfor til kommissarius at foranstalte afholdt en ny besigtigelses- og ekspropriationsforretning. (J. nr. 134/71).*

A klagede over, at en ekspropriation vedrørende hans ejendom var sket efter reglerne i jernbaneforordningen af 5. marts 1845 i stedet for efter reglerne i lov nr. 186 af 4. juni 1964 om fremgangsmåden vedrørende ekspropriation af faste ejendomme (i det følgende kaldt ekspropriationsprocesloven af 1964).

Han gjorde dernæst gældende, at der var sket væsentlige ændringer af projektet under udførelsen, og at generne som følge af ekspropriationen derfor var blevet større end forudsat ved taksationskommissionens fastsættelse af ekspropriationserstatningen. Efter hans opfattelse nødvendiggjorde disse ændringer, at der blev afholdt et nyt møde i besigtigelses- og ekspropriationskommissionen til vurdering af spørgsmålet.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A's ejendom, matr. nr. 12 g og 12 v, mod syd støder op til hovedlandevej A 4 og mod vest til offentlig bivej nr. 11, og at ekspropriationen var foretaget af kommissarius ved statens ekspropriationer på øerne.

En ekspropriationskommission afholdt i februar-marts måned 1964 besigtigelsesforretning i området med henblik på en række omfattende ekspropriationer til anlæg af Hol-

bæk-motorvejen. Ministeriet for offentlige Arbejder godkendte den 4. februar 1964 i henhold til vejbestyrelseslovens § 31, at ekspropriationen af de fornødne arealer m. v. skulle foretages efter reglerne i jernbaneforordningen af 1845, jfr. lov nr. 6 af 10. januar 1928. Offentlig bivej 11 skulle føres over motorvejen nord for A's ejendom og skulle som følge heraf afbrydes og forlægges mod vest til skellet mellem to matrikelnumre.

Den 1. december 1966 afholdtes fornyet besigtigelsesforretning, hvor det bestemtes, at der ved bivej 11's udmunding mod syd i hovedlandevej A 4 skulle etableres et helleanlæg. Ved denne besigtigelsesforretning var A til stede – ifølge hans egne oplysninger som kommunedelegeret for Såby-Kisserup kommune. Ekspropriationen vedrørende de arealer, der berøres af omlægningen, afholdtes den 13. april 1967.

Den følgende dag vedtog kommissionen med tilslutning fra Roskilde amtsvejinspektorat, at der skulle anlægges fælles overkørsel for matr. nr. 12 g og 12 v og tillægsparcel til matr. nr. 12 a.

Da A ikke kunne acceptere det fremsatte forligstilbud, blev sagen forelagt taksations-

kommissionen vedrørende Holbæk-motorvejen. Under taksationskommissionens møde erklærede A, at han ville underkaste sig kommissionens afgørelse, under forudsætning af at et areal på ca. 5.000 m², der var blevet eksproprieret fra naboejendommen matr. nr. 12 a, blev inddraget under hans ejendom. Efter at dette ønske var blevet imødekommet, fastsatte kommissionen erstatningen for ekspropriationen vedrørende matr. nr. 12 g og 12 v til 20.250 kr. Værdien af tillægsarealet fra matr. nr. 12 a fastsattes til 30.250 kr., således at A skulle indbetale differencen, 10.000 kr., til kommissariatet.

Efter taksationskommissionens skøn savnedes der grundlag for at tillægge A nogen erstatning for en eventuel forringelse af ejendommen som følge af forlæggelsen af bivej 11, som efter kommissionens opfattelse ikke direkte berørte hans ejendom.

Under udførelsen af anlægsarbejderne i forbindelse med forlægning af bivej 11 viste det sig imidlertid, at sænkningen af bivejen ud for A's ejendom ville medføre en temmelig kraftig stigning i hans overkørsel, hvis denne som oprindelig forudsat skulle placeres i st. 105, hvorfor amtsvejvæsenet i forståelse med kommissariatet forelagde A et forslag til flytning af overkørselen til st. 150, idet man anså dette for en bedre løsning for ejendommen.

Efter kommissarii opfattelse tilrådede A i realiteten flytningen under forudsætning af, at der blev taget rimeligt hensyn til parkeringsmulighederne, og under forbehold af, at der kunne gives ham en vis henstand med betalingen af det beløb på 10.000 kr, som taksationskommissionen havde fastsat.

A fik af amtsvejinspektoret meddelelse om, at kommissarius ikke ville modsætte sig en vis henstand med betalingen. Han rejste herefter tillige krav om at få etableret yderligere en overkørsel i st. 90 af hensyn til til- og frakørsel med lastvogne med anhænger. I en erklæring, hvori kommissarius blev gjort bekendt med dette krav, udtalte amtsvejinspektoret, at det ikke mente at kunne give A tilsgagn om yderligere en overkørsel; også den ledende landinspektør nærede af trafiksikkerhedsmæssige grunde betænkelighed ved at anbefale den. Da kommissarius helt kunne tilslutte sig disse betænkeligheder, fandt han ikke grund til at imødekomme A's ønske om en fornyet kommissionsforretning, idet flytningen af overkørselen fra st. 105 til st. 150

alene behøvede efterfølgende ratihabering af kommissionen ved en kommende forretning.

Efter A's opfattelse havde det imidlertid været en forudsætning for hans godkendelse af overkørselens flytning, at der tillige blev etableret en overkørsel fra hans ejendom til bivej 11 i st. 90. Ønsket om denne ekstra overkørsel skyldtes, at han ellers ville få ca. 120 m snerydning til sin butik, samtidig med at der ville blive en meget skrå og vanskelig tilkørsel til ejendommen.

Kommissarius kunne ikke anerkende, at denne forudsætning var indgået som et led i aftalen om flytning af overkørselen fra st. 105 til st. 150. Han meddelte derfor A den 12. februar 1970, at der ikke var grundlag for yderligere forhandling i sagen, og at det ville være nødvendigt, at A tog endelig stilling til, om han ønskede at overtage tillægsarealet fra matr.nr. 12 a på de vilkår, taksationskommissionen havde fastsat. Var dette ikke tilfældet, var det forudsat, at et mindre areal af matr.nr. 12 a øst for værkstedsbygningen blev inddraget under matr.nr. 12 v som kørevej, mens det offentlige vejareal vest for bygningerne på matr.nr. 12 g ville blive opretholdt som fællesvej.

Herefter henvendte A sig i april 1970 personlig til Ministeriet for offentlige Arbejder, idet han bl. a. gjorde gældende, at der efter det, der ved ekspropriationsforretningen var bestemt vedrørende adgangsforholdene til ejendommen, var foretaget en ændring af adgangen til bivej 11, hvorved afstanden fra bygningerne til udkørselen var blevet forlænget, med deraf følgende ulemper med hensyn til snerydning.

Ministeriet svarede A den 28. maj 1970 i anledning af denne og senere henvendelser, at det ikke kunne tage noget initiativ i sagen vedrørende hans klage over større ulemper end forudsat som følge af ekspropriationen.

A henvendte sig den 19. februar 1971 atter til ministeriet, idet han klagede over, at man ved besigtigelsen af hans ejendom i 1966 havde fulgt reglerne i jernbaneforordningen af 1845 i stedet for reglerne i ekspropriationsprocesloven af 1964, der trådte i kraft den 1. oktober 1964. Han klagede endvidere over, at der uanset foretagne projektændringer ikke var afholdt nyt møde i besigtigelses- og ekspropriationskommissionen til behandling af hans sag.

Efter ministeriets opfattelse, som meddeltes

A den 30. april og den 2. juli 1971, ville det have været rettest, om han i overensstemmelse med bestemmelsen i § 12, stk. 3, i ekspropriationsprocesloven af 1964 var blevet indvarslet som lodsejer til den pågældende besigtigelsesforretning, men under hensyn til, at det af kommissionens forhandlingsprotokol fremgik, at han var til stede under den omhandlede forretning, fandt ministeriet ikke anledning til at foretage videre for så vidt angik dette punkt.

Hvad angik spørgsmålet om afholdelse af nyt kommissionsmøde til behandling af den ændrede placering af den vedtagne overkørsel fandt ministeriet heller ikke anledning til at foretage videre. Ministeriet havde herved taget hensyn til, at A's og anlægsmyndighedernes opfattelse af, hvilke forudsætninger der var knyttet til aftalen om den ændrede placering, efter det for ministeriet oplyste ikke var sammenfaldende. Ministeriet tilføjede, at ethvert spørgsmål om den foretagne ekspropriations lovlighed og om den tilkendte erstatnings størrelse kunne indbringes for domstolene.

Ministeriets bemærkning om forskellen mellem A's og anlægsmyndighedernes opfattelse af forudsætningerne for aftalen kommenterede A i skrivelse af 6. august 1971, idet han anførte, at han ikke kendte til nogen ændring, og at han iøvrigt ikke kunne anerkende nogen form for aftale, medmindre den forelå skriftligt og underskrevet af sagens parter.

I sit svar af 13. august 1971 henviste ministeriet til sine tidligere skrivelser og tilføjede, at ændring i et vedtaget projekt principielt kan vedtages af ekspropriationskommissionen, men at spørgsmålet om, hvorvidt det vedtagne projekt er fulgt af anlægsmyndigheden, eller om denne på et holdbart grundlag har fraveget projektet, samt om en eventuel fravigelse måtte betegnes som væsentlig, kan prøves af domstolene.

Valg af processystem.

I anledning af A's klage til mig udtalte kommissarius ved statens ekspropriationer på øerne, at besigtigelsesforretningen vedrørende Holbæk-motorvejen fandt sted den 9. og 10. januar 1964 for strækningen i Holbæk amt og den 27. og 28. februar samt 12. og 13. marts 1964 for strækningen i Roskilde amtråds-kreds. Den i forbindelse med motorvejsan-

lægget bestemte forlægning af Såby-Kisserup kommunes bivej 11 blev behandlet på mødet den 12. marts 1964.

Da ekspropriationsprocesloven af 1964 ifølge lovens § 33 kun finder anvendelse på ekspropriationssager, såfremt besigtigelsesforretning har været afholdt efter lovens ikrafttræden den 1. oktober 1964, havde ekspropriationerne således kun lovligt kunne gennemføres efter reglerne i jernbaneforordningen af 1845.

Under motorvejsanlæggets endelige detailprojektering opstod der på nogle områder af strækningen spørgsmål om visse udvidelser af selve anlægget og ændringer af skærende offentlige veje. Sådanne spørgsmål blev efterhånden forelagt besigtigelses- og ekspropriationskommissionen ved supplerende besigtigelses- og ekspropriationsforretninger. En sådan projektændring med henblik på en forbedring af færdselsforholdene vedrørende bivej 11 havde således givet anledning til en supplerende besigtigelsesforretning den 1. december 1966 med derpå følgende supplerende ekspropriation.

Kommissarius havde anset det for tvivlsomt, om disse supplerende forretninger lovligt kunne foretages efter reglerne i ekspropriationsprocesloven af 1964, og det ville i hvert fald have været aldeles u hensigtsmæssigt, om behandlingen af de supplerende spørgsmål skulle ske af nye kommissioner, eventuelt med en ændret sammensætning og efter andre »procedure«-regler.

Ministeriet for offentlige Arbejder udtalte overfor mig, at ministeriets ekspropriationskontor i sin administration havde anlagt den forståelse af § 33 i ekspropriationsprocesloven af 1964, at det var afgørende for valget af processystem, om der før 1. oktober 1964 var afholdt en besigtigelsesforretning, hvorunder der var vedtaget et projekt, som senere dannede basis for en rekvireret ekspropriation. Da A's ejendom først var blevet inddraget ved forretningen den 1. december 1966, skulle ekspropriationssagen vedrørende hans ejendom efter ekspropriationskontorets opfattelse principielt have været afviklet efter reglerne i ekspropriationsprocesloven af 1964. Den afgørende forskel mellem en besigtigelsesforretning efter de tidligere og efter de nu gældende regler findes efter ministeriets for mening i bestemmelsen om individuel indvarsling, hvorfor ministeriet havde fremhævet

denne regel overfor A. Men man havde samtidig måttet konstatere, at den ikke kunne antages at have haft praktisk betydning i hans sag, da han faktisk havde været til stede.

Ministeriet anførte i den forbindelse, at Vejdirektoratet og kommissarius i praksis havde fulgt den forståelse af § 33, at reglerne i jernbaneforordningen skulle anvendes i alle af et ekspropriationsanlæg affødte sager, såfremt besigtigelsesforretning for hovedlinien i anlægget var afholdt før 1. oktober 1964. Dette indebærer, at også nye detailbesigtigelser, som efter praksis i et vist omfang anses for hjemlede ved et anlægs henvisning til behandling ved en besigtigelses- og ekspropriationskommission, kunne behandles efter jernbaneforordningen.

Ministeriet tilføjede, at denne forståelse af bestemmelsen var lagt til grund i en dom, som Østre Landsret den 5. oktober 1971 havde afsagt i en sag mellem B og ministeriet, og som også angik ekspropriationerne til Holbæk-motorvejen.

Ekspropriationerne vedrørende det i sagen omhandlede stykke af motorvejen startede i marts 1964 med en besigtigelsesforretning vedrørende den strækning, i hvis nærhed B's ejendom lå, og denne ejendom var ikke omtalt i de oprindelige planer.

Roskilde amts vejvæsen indsendte i januar 1967 et detailprojekt til Vejdirektoratet, hvorefter den eksisterende markoverkørsel samt adgang i vejens højre side til B's nabejendom skulle nedlægges, og samtidig skulle hele ejendommen eksproprieres; ekspropriationen fandt sted den 27. januar 1967.

B's primære påstand gik ud på at få ekspropriationen ophævet som ulovligt foretaget, og den støttedes på, at besigtigelsesforretningen var foretaget efter 1. oktober 1964. Landsretsdommen udtaler om dette spørgsmål:

»Da der endvidere er en nær sammenhæng mellem ekspropriationerne til motorvejen, omfattende overføring af bivej 5 over motorvejen, og det i januar 1967 forelagte forslag til en ordning i enkeltheder af forholdene ved skæringen mellem hovedlandevej A 4 og bivejen, har den nedsatte ekspropriationskommission haft fornøden hjemmel til at gennemføre ekspropriation af de som følge af detailprojektet nødvendiggjorte ekspropriationer og til fortsat at anvende den fremgangsmåde, der har været anvendt ved samtlige ekspro-

priationer på grundlag af reglerne i forordning af 5. marts 1845, jfr. lov nr. 6 af 10. januar 1928.«

Dommen er anket til Højesteret.

Under hensyn til, at der, så længe denne sag verserer ved Højesteret, ikke hersker fuld klarhed over, på hvilke ekspropriationer ekspropriationsprocesloven af 1964 finder anvendelse, fandt jeg ikke at burde udtale mig på daværende tidspunkt om, hvorvidt reglerne i jernbaneforordningen af 1845 eller ekspropriationsprocesloven af 1964 burde have været anvendt på ekspropriationen vedrørende bivej 11 i 1966.

Ændring af projektet.

Som tidligere nævnt viste det sig under anlægsarbejds udførelse nødvendigt, at den oprindelig projekterede overkørsel fra A's ejendom til bivej 11 i st. 105 blev flyttet til st. 150.

Overfor mig udtalte kommissarius, at den flytning af overkørselen til st. 150, som var foreslået på basis af amtsvejvæsenets mange forhandlinger med A, var godkendt af kommissariatet på ekspropriationskommissionens vegne efter drøftelse med de regeringsvalgte medlemmer af kommissionen, og at den nye placering måtte anses for bedre også for ejendommen end den tidligere vedtagne.

Flytning af overkørselen krævede ifølge kommissarius ikke A's godkendelse, men forudsatte kommissionens godkendelse; en sådan godkendelse blev sædvanligvis meddelt efter fornyet besigtigelse på stedet. Det var imidlertid ekspropriationskommissionens opfattelse – med dens kendskab til forholdene på stedet efter 4 forretninger –, at en fornyet besigtigelse ville være uden betydning for en bedømmelse af sagen.

Ministeriet for offentlige Arbejder oplyste, at det i sine tidligere nævnte skrivelser af 30. maj og 2. juli 1971, støttet på kommissariis udtalelse af 19. marts 1971, havde lagt til grund, at A efter amtsvejsinspektoratets opfattelse havde erklæret sig indforstået med en flytning af overkørselen fra st. 105 til st. 150.

Amtsvejsinspektoratets skrivelser til kommissarius syntes efter ministeriets opfattelse at give udtryk for, at der ikke var truffet nogen definitiv aftale om overkørselens flytning.

Hvis man herefter bortså fra eksistensen af en aftale om overkørselens flytning, rejste der sig ifølge ministeriet det spørgsmål, under hvilke formreglers iagttagelse besigtigelses- og ekspropriationskommissionen ville kunne vedtage en flytning af overkørselen. Efter ministeriets opfattelse følger det af jernbaneforordningens § 6, at en ændring principielt måtte vedtages under en efter de almindelige regler indvarslet og afviklet ekspropriationsforretning. Beslutning om mindre projektændringer var dog i praksis truffet uden iagttagelse af en sådan procedure. Det var imidlertid ministeriets opfattelse, at en sådan beslutning burde træffes i et møde i besigtigelses- og ekspropriationskommissionen, hvis projektændringen ikke havde eller efterfølgende opnåede tilslutning fra begge parter.

Jeg udtalte herefter følgende:

§ 6 i jernbaneforordningen af 1845 bestemmer:

»Hvor senere en eller anden forandring i retliningslinien måtte anses fornøden eller hensigtsmæssig, vil i sådanne tilfælde være at forholde på samme måde som i foranstående § 5 er foreskrevet.«

Det vil sige, at de i § 5 indeholdte regler om nedsættelse af en besigtigelses- eller ekspropriationskommission skal overholdes.

§ 19 i forordningen indeholder herudover en bestemmelse om, at en særlig kommission skal afgøre tvistigheder mellem anlægsmyndigheden og lodsejeren om enkeltheder i anlæggets udførelse.

Denne bestemmelse har dog ikke været bragt i anvendelse i en meget lang årrække, men de pågældende spørgsmål er blevet afgjort af en besigtigelses- og ekspropriationskommission, jfr. herved betænkning 330/1963 vedrørende gennemgang af ekspropriationslovgivningen.

Forordningen synes således at forudsætte, at ændringer af et allerede vedtaget projekt i alle tilfælde behandles af en kommission, ifølge praksis efter de almindelige regler, der gælder for foretagelse af ekspropriationer.

Omend der havde udviklet sig den praksis, at beslutning om mindre projektændringer var truffet uden anvendelse af en sådan procedure, kunne jeg tilslutte mig Ministeriet for offentlige Arbejders opfattelse, hvorefter en sådan beslutning burde træffes under et møde i besigtigelses- og ekspropriationskommissionen, hvis projektændringen ikke havde eller efterfølgende opnåede tilslutning fra begge parter.

Ved min bedømmelse af sagen lagde jeg til grund, at det måtte anses for usikkert, om A havde indgået en aftale om overkørselens flytning, og at det måtte anses for tvivlsomt, om der havde været knyttet en forudsætning om etablering af en ekstra overkørsel til en eventuel aftale.

På denne baggrund kunne jeg ikke tilslutte mig kommissariets opfattelse, hvorefter en fornyet kommissionsbehandling ikke var påkrævet, og jeg henstillede derfor til kommissarius at foranstalte afholdt en besigtigelses- og ekspropriationsforretning vedrørende spørgsmålet om den ændrede overkørsel og de dermed forbundne forøgede gener samt specielt spørgsmålet om etablering af yderligere en overkørsel.

Jeg henledte samtidig overfor kommissarius opmærksomheden på, at der kunne være spørgsmål om at udsætte en fornyet kommissionsbehandling, således at denne først fandt sted, når Højesteret havde afsagt dom i den ovenfor omtalte retssag, idet det herefter formentlig ville være endeligt afklaret, efter hvilke regler kommissionsbehandlingen skulle foregå.

46. 1. Revisionsdepartements behandling af en sag om frafald af statens eventuelle krav i et dødsbo efter en kassebetjent gav ikke grundlag for kritik, men henstillet til departementet at tage spørgsmålet om behandlingen af det offentliges eventuelle krav i sådanne boer op til overvejelse. (J. nr. 683/71).

A klagede over, at 1. Revisionsdepartement havde nægtet at frafalde en foreløbig anmeldelse af det offentliges eventuelle krav i boet

efter B, der havde været ekspeditionssekretær i Københavns byret, og som var afgået ved døden i 1969. A klagede i denne forbindelse

tillige over den tid, der var medgået til departementets revision af de boregnskaber, der vedrørte afdødes embedstid, senest april kvartal 1969.

§ 38, stk. 1, i loven om statens regnskabsvæsen og revision (lovbekendtgørelse nr. 178 af 21. maj 1937), som ændret ved lov nr. 486 af 28. november 1942 har følgende ordlyd:

»Når en kassebetjent dør, må hans bo ikke udleveres hans arvinger til privat skifte eller hans enke til hendsiden i uskiftet bo uden samtykke fra den myndighed, hvorunder han henhørte. Dette samtykke kan gøres afhængigt af, at der af de pågældende stilles en passende sikkerhed for statskassens mulige krav i boet«.

I anledning af klagen udtalte revisionsdepartementet over for mig, at B havde virket som skifteforvalter i Københavns byrets skifteafdeling og således været kassebetjent. Det påhviler revisionsdepartementet at anmelde statskassens eventuelle krav i et sådant bo, og der må i almindelighed påregnes at hengå ret lang tid, inden kravet kan frafalde og en eventuel sikkerhed frigives, idet det kræver, at alle regnskaberne, der vedrører kassebetjentens embedstid, er reviderede og alle antegnelser endeligt berigtigede.

I det foreliggende tilfælde var anmeldelse af statskassens krav sket ved skrivelse af 12. juni 1969 til boets eksekutor. Da boet ikke skiftedes privat men som offentligt bo (eksekutorbo), havde der således ikke været tale om ekstraordinær sikkerhedsstillelse, men statens krav måtte anmeldes i boet og indgå i den almindelige bobehandling.

Skifteretten i København er landets største og regnskaberne meget omfattende, hvorfor revisionen var tidkrævende og medførte et betydeligt antal antegnelser. Det kunne således nævnes, at der til regnskabet for april kvartal 1969 var antegnet vedrørende ca. 150 boer foruden et mindre antal antegnelser til de medfulgte bofortegnelser.

Skifterettens besvarelse af antegnelserne krævede også lang tid, idet det ofte var nødvendigt at korrespondere med advokater og arvinger.

Regnskabsaflæggelsen sker kvartalsvis, således at det sidste regnskab, der vedrørte afdødes embedstid, var for april kvartal 1969. Dette regnskab blev indsendt til revisionsdepartementet den 25. juli 1969. Der findes i

Københavns skifteret 3 skifteafdelinger og et såkaldt »skiftekontor«. De fra disse indsendte regnskaber fremtræder som en helhed omfattende hele skifterettens område, idet alle boer – uanset hvilken afdeling de vedrører – opføres i kronologisk orden. Det havde således ikke været muligt at udskille det af B forvaltede skifteområde til særlig revision. En fuldstændig revision af hele Københavns skifteret havde derfor været nødvendig.

Ved dødsfaldet var antegnelser til de 4 foregående kvartaler endnu ikke udsendt, ligesom der ikke var indkommet besvarelser vedrørende antegnelser til ældre regnskaber, udsendt inden dødsfaldet. Svarene på revisionsdepartementets antegnelser fremkom først efter forløbet af et år eller mere. Besvarelserne medførte for et stort antal antegnelser vedkommende yderligere korrespondance med skifteretten, ligesom der ofte måtte indhentes selvangivelser hos skattevæsenet eller ske forelæggelse for andre myndigheder, f. eks. Skattedepartementet. Endelig berigtigelse af enkelte poster kunne derfor trække ret længe ud.

Ved samtaler med boets eksekutor, der i adskillige år havde gjort tjeneste som fuldmægtig i Københavns skifteret og således havde kendskab til forretningsgangen dér og til arbejdet med besvarelse og berigtigelse af revisionens antegnelser, havde man nævnt muligheden for, at boet frigjorde sig for forpligtelsen ved at tegne en forsikring, dækkende det eventuelle ansvar, men man havde fået den opfattelse, at eksekutor ikke ønskede at benytte denne fremgangsmåde og ikke ville slutte boet, før statskassens krav var frafaldet, ligesom eksekutor heller ikke havde ment at turde påtage sig et eventuelt ansvar ved at foretage a conto udlodninger i boet, i hvilket arv og gæld ikke var vedgået, idet der blandt arvingerne var en umyndig.

Revisionsdepartementet mente sig ikke beføjet til at frafalde statens eventuelle krav og dermed lade et eventuelt tab belaste statskassen, før de fejl, der var påvist, var berigtiget, eller de oplysninger, man havde udbedt sig, var indkommet.

Af den senest indsendte liste over uberigtigede boer fremgik det, at der stadig henstod usluttede boer, påbegyndt i vedkommende skifteafdeling II, inden B's død. Man havde for præsidenten for Københavns byret forelagt spørgsmålet om, hvorvidt der for de

nævnte uafsluttede boer eventuelt ville kunne blive tale om erstatningskrav.

Revisionsdepartementets decisioner udsendes på grundlag af skifterettens besvarelse af antegnelser og afsiges normalt samtidig for alle tre skifteafdelinger. Ved behandlingen af revisionsdepartementets antegnelser havde skifteretten imidlertid forlods besvaret de antegnelser, der vedrørte boerne under afdødes forvaltningsområde, og revisionsdepartementet havde herefter kunnet afsige foreløbige decisioner vedrørende disse.

Der henstod herefter kun enkelte poster, der beroede på skifterettens besvarelse. Efter indholdet af disse poster måtte det forventes, at besvarelsen ville kunne afgives indenfor en kortere tid, hvorefter kravet i B's dødsbo formentlig ville kunne frafalde.

Den 4. oktober 1971 forelagde jeg sagen for Justitsministeriet, idet jeg bad ministeriet tage stilling til, om revisionsdepartementets udtalelse gav anledning til bemærkninger. Jeg henledte herved opmærksomheden på loven om statens regnskabsvæsen og revision § 38, stk. 1 (tidligere stk. 3, jfr. § 2 i lov nr. 486 af 28. november 1942).

Den 14. oktober 1971 meddelte 1. Revisionsdepartementet mig, at revisionsdepartementet efter at have modtaget de begærede supplerende oplysninger i boet havde frafaldet anmeldelsen i boet.

Justitsministeriet udtalte, at ministeriet ikke fandt den nuværende ordning vedrørende behandlingen af kassebetjentens dødsboer tilfredsstillende. Ministeriet mente, at det kunne overvejes, om man i fremtiden, hvis ikke særlige forhold taler derimod, kunne undlade at rejse krav mod kassebetjentes dødsboer i henhold til statsregnskabslovens § 38, stk. 1, eller kunne frafalde kravet på et tidligt tidspunkt af boets behandling. Justitsministeriet tilføjede, at det havde anmodet ministeriets skiftelovsudvalg om at lade spørgsmålet om eventuelt at foretage ændring af skifteloven med henblik på at hindre, at behandlingen af kassebetjentes dødsboer udsættes på grund af statens eventuelle krav. indgå i udvalgets arbejde.

Jeg udtalte herefter, at jeg ikke fandt at kunne kritisere, at revisionsdepartementet ikke på det grundlag, der forelå på klagens tidspunkt, havde frafaldet statens eventuelle krav.

Den tid, der var medgået til boregnskabernes revision, gav mig ikke grundlag for at udtale kritik af revisionsdepartementet.

Jeg henstillede samtidig til revisionsdepartementet at tage spørgsmålet om behandlingen af det offentliges eventuelle krav i kassebetjentes dødsboer op til overvejelse.

Endelig anmodede jeg Justitsministeriet om at underrette mig om skiftelovsudvalgets overvejelser.

- 47.** *Udtalt overfor Statens Ligningsdirektorat, at der alt i alt var gået for lang tid med behandlingen af en skattesag, ligesom det var beklageligt, at Ligningsdirektoratet ikke havde besvaret vedkommende skatteydere 5 erindringskrivelser. Endvidere henstillet til Ligningsdirektoratet at overveje at gennemføre en ordning, hvorefter der i tilfælde som det foreliggende, hvor sagens behandling trækker længere ud, end vedkommende klager med rimelighed bør regne med, gives ham skriftlig underretning om, hvornår han kan regne med, at direktoratets afgørelse kan foreligge. (J. nr. 729/71).*

A klagede over den tid, der medgik til Statens Ligningsdirektorats behandling af en sag om ansættelse af hans skattepligtige indkomst for skatteårene 1965/66-1969/70 for så vidt angik beskatning af kostpenge til søfolk.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A den 12. december 1969 rejste spørgsmål om beskatning af sine kostpenge overfor amts-

ligningsinspektøren i Randers, som den 9. januar 1970 sendte sagen videre til Statens Ligningsdirektorat. På Ligningsdirektoratets anmodning afgav ligningskommissionen for Grenå og Grenå skatteråd udtalelser af henholdsvis 13. og 19. marts 1970.

Efter dette tidspunkt havde sagen været under behandling i Ligningsdirektoratet, idet

den dog først den 4. maj 1970 uddeltes til sagsbehandling hos en sekretær. Den 14. maj 1970 rykkede A skriftligt for svar, og den 31. juli 1970 afleverede sekretæren sagen til en ekspeditionssekretær. Efter at denne havde gennemgået sagen, blev den den 9. september 1970 givet tilbage til sekretæren til fortsat referatudarbejdelse og fremskaffelse af en del tidligere sager til belysning af problemet. Først den 23. marts 1971 var sagen så vidt, at den atter kunne forelægges ekspeditionssekretæren. I mellemtiden havde A den 17. november 1970 og den 24. januar 1971 atter skriftligt rykket for svar.

Da sagens karakter nødvendiggjorde yderligere undersøgelser, blev den den 16. april 1971 givet tilbage til sekretæren til fremskaffelse af de ønskede oplysninger. Den 17. maj 1971 rykkede A endnu engang for svar, og den 19. s. m. afleverede sekretæren sagen til ekspeditionssekretæren.

Den 11. august 1971 skrev A påny til Ligningsdirektoratet og bad om svar. Ekspeditionssekretæren forelagde den 19. s. m. sagen for kontorchefen, og den 25. s. m. traf ligningschefen afgørelse i sagen. Amtsligningsinspektoratet har herefter med skrivelse af 1. september 1971 fået meddelelse fra Ligningsdirektoratet om, at der efter direktoratets formening ikke er grundlag for at ændre A's indkomstansættelser for skatteårene før skatteåret 1968/69, mens man intet finder at indvende mod, at han for skatteåret 1969/70 får indrømmet et skønsmæssigt fastsat skattefratdrag for merudgifter til forplejning under tjenesten på ialt 2.000 kr.

I anledning af klagen til mig anførte Ligningsdirektoratet, at spørgsmålet om beskatning af kostpenge til søfolk, der er beskæftigede ved de inden- og udenlandske færge- og ruteoverfarter, i de senere år havde givet anledning til gentagne forhandlinger med søfolkenes organisationer og vedkommende lokale skattemyndigheder, ligesom praksis gentagne gange var ændret ved udsendelse af cirkulærer og ved kendelser af Landsskatteretten. Det havde derfor været nødvendigt at foretage en indgående undersøgelse og vurdering af denne praksis og af de virkninger, som nærværende sags afgørelse ville kunne få for et stort antal skatteydere, der arbejdede under samme forhold, men som ikke havde påklaget deres indkomstansættelser.

Endelig anførte Ligningsdirektoratet, at sagens ekspedition var blevet sinket som følge af den omorganisation af direktoratets kontorer, der gennemførtes pr. 1. april 1970 med henblik på at opnå en hurtigere og sikrere ekspedition. Endvidere havde Ligningsdirektoratet gennem flere år manglet personale til nødvendig sagsbehandling.

Jeg udtalte, at jeg, uanset at der i sagen havde været tale om et principielt og meget kompliceret spørgsmål, fandt, at der alt i alt var gået for lang tid med sagens behandling.

Det bemærkedes i denne forbindelse, at ombudsmanden for et par år siden tilvejebragte nærmere oplysninger om sagsbehandlingen i Statens Ligningsdirektorat, og at Ligningsdirektoratet i den anledning udtalte, at der på grund af personalemangel og de eksisterende arbejdsbyrders omfang desværre hengik for lang tid med behandlingen af mange af sagerne. Ombudsmanden henledte i marts måned 1969 Finansministeriets og Folketingets Ombudsmandsudvalgs opmærksomhed på forholdet (Beretn. 1968, s. 84-87). Jeg har senere i anledning af en verserende sag anmodet Statens Ligningsdirektorat om oplysning om, hvorvidt der siden 1969 var indtrådt nogen ændring i Ligningsdirektoratets personaleforhold.

Endvidere måtte jeg finde det meget beklageligt, at Ligningsdirektoratet ikke havde besvaret A's erindringsskrivelser af 14. maj og 17. november 1970 samt af 24. januar, 17. maj og 11. august 1971.

Sagen gav mig dernæst anledning til at henstille til Ligningsdirektoratet at overveje at gennemføre en ordning, hvorefter der i tilfælde som det foreliggende, hvor sagens behandling trækker længere ud, end vedkommende klager med rimelighed bør regne med, gives klageren skriftlig underretning om, hvorpå sagens behandling beror, og så vidt muligt oplysning om, hvornår han kan regne med, at direktoratets afgørelse kan foreligge.

Den 17. maj 1972 underrettede Statens Ligningsdirektorat mig om, at det i kontorcirkulære nr. 324 af s. d. havde fastsat følgende for sagers behandling:

»Sager af særlig hastende karakter, herunder ministersager, skal som hidtil så vidt muligt ekspederes forlods.

Fremgår det af skatteyderens skrivelse, at det er af væsentlig betydning for ham, at Ligningsdirektoratet træffer afgørelse inden et bestemt tidspunkt, og må det på forhånd anses for tvivlsomt, om sagen kan afsluttes før dette tidspunkt, skal den pågældende omgående have besked herom, eventuelt telefonisk.

Såfremt iøvrigt en forespørgsel, ansøgning eller lignende fra en skatteyder (ikke myndig-

hed) ikke er besvaret 6 måneder efter, at skrivelser er indgået til Ligningsdirektoratet, skal den pågældende skriftligt underrettes om, hvorpå sagen beror, så vidt muligt med oplysning om, hvornår afgørelsen kan foreligge.

Der må i de enkelte kontorer træffes aftaler om de nødvendige foranstaltninger til ordningens gennemførelse.«

Jeg meddelte herefter Ligningsdirektoratet, at jeg havde taget det af direktoratet anførte til efterretning.

- 48.** *Fundet det beklageligt, at nogle selvangivelser i en periode havde været bortkommet i Direktoratet for Københavns Skattevæsen. Det var endvidere meget beklageligt, at direktoratet ikke havde besvaret 4 rykkerskrivelser fra Statens Ligningsdirektorat. Henstillet til direktoratet og Ligningsdirektoratet at overveje at gennemføre en ordning, hvorved man sikrede sig, at rykkerskrivelser besvares enten skriftligt eller telefonisk med oplysning om, hvorpå sagen beror. (J. nr. 493/71).*

A klagede over den tid, der var medgået til behandling af hans sag vedrørende skatteansættelsen for skatteårene 1967/68, 1968/69 og 1969/70, som Landsskatteretten havde truffet afgørelse i ved skrivelse af 25. juni 1971.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at sagen via Direktoratet for Københavns Skattevæsen blev rejst overfor Landsskatteretten den 7. januar 1970. Under udarbejdelsen af referatet i sagen var A den 20. maj 1970 til møde hos sagsbehandleren, til hvem han bl. a. afleverede 3 regnskabsbøger. Efter udarbejdelsen af referatet anmodede Landsskatteretten den 30. maj 1970 Statens Ligningsdirektorat om at fremskaffe selvangivelserne for A's fraskilte hustru B for skatteårene 1967/68, 1968/69 og 1969/70 med oplysning om de foretagne ansættelser, og samme dag videregav Ligningsdirektoratet anmodningen til Direktoratet for Københavns Skattevæsen, hvor de ønskede selvangivelser opbevarede.

Da selvangivelserne ikke blev sendt til Ligningsdirektoratet som ønsket, rykkede direktoratet den 30. august, den 14. september, den 14. oktober og den 16. november 1970 skriftligt skattedirektoratet, mens Landsskatteretten på sin side ved skrivelse af 7. oktober 1970 rykkede Ligningsdirektoratet for de ønskede oplysninger. Denne rykkerskrivelse besvarede Ligningsdirektoratet den 9. oktober 1970, mens Ligningsdirektoratets rykkerskri-

velser til Direktoratet for Københavns Skattevæsen forblev ubesvarede.

Den 2. januar 1971 rykkede A Direktoratet for Københavns Skattevæsen for svar i sagen, og direktoratet underrettede den 13. s. m. telefonisk Landsskatteretten om A's brev, som blev bragt til Landsskatteretten med bud samme dag. Den 14. s. m. sendtes B's selvangivelser til Ligningsdirektoratet, der samme dag videresendte dem til Landsskatteretten. A fik telefonisk underretning herom af sagsbehandleren i Landsskatteretten.

Efter dette tidspunkt havde sagen været under behandling i Landsskatteretten. Den 9. februar 1971 havde A endnu en forhandling med den referent, der behandlede sagen. Landsskatteretten anmodede herefter den 23. s. m. Ligningsdirektoratet om en erklæring i sagen, og efter at denne var modtaget den 29. marts 1971, sendtes sagen samme dag til voting i Landsskatteretten. Votingen var tilendebragt den 14. juni 1971, og den 25. s. m. blev kendelsen udfærdiget. A fik meddelelse herom med et eksemplar af kendelsen samme dag.

I anledning af klagen til mig udtalte Landsskatteretten forsåvidt angik tidsrummet 12. januar – 20. maj 1970, hvor sagen havde befundet sig hos sagsbehandleren, at denne den 17. februar 1970 foranledigede tilaktering af tidligere afgørelser, der kunne være vejledende ved behandlingen af sagen, samt

at han i april 1970 forgæves søgte at aftale et tidspunkt for en personlig forhandling med A og dennes revisor på rettens kontor. Denne forhandling fandt som ovenfor anført sted den 20. maj 1970.

Direktoratet for Københavns Skattevæsen oplyste på mit spørgsmål om, hvorvidt man havde besvaret Ligningsdirektoratets rykkerskrivelser, at der i direktoratet forelå en svarskrivelse, hvori det meddeltes, at selvangivelserne for skatteårene 1967/68 og 1968/69 desværre var bortkommet. Skrivelsen var ifølge journalkortet udfærdiget den 12. oktober 1970, men ved en fejltagelse ikke blevet afsendt. Direktoratet anførte endvidere, at de pågældende selvangivelser gentagne gange var forsøgt fremskaffet, men først kommet til veje den 14. januar 1971. Der var ikke opbevaret notater vedrørende eftersøgningen, men det måtte antages, at materialet havde været fejlplaceret og derfor først var kommet frem i forbindelse med den almindelige »klargøring af ligningsmaterialet«, der finder sted, forinden det årlige ligningsarbejde påbegyndes. Direktoratet beklagede, at arkiveringsfejl forekom, men konstaterede samtidig, at de – som rent menneskelige – var vanskelige at undgå, hvortil kom, at sådanne fejl måtte ses i sammenhæng med de vanskelige vilkår, hvorunder skattevæsenet – især i de seneste år – havde måttet arbejde.

Jeg udtalte, at jeg – uanset at der var medgået forholdsvis lang tid til referatuarbejdelse m.v. i begyndelsen af 1970 – ikke fandt helt tilstrækkeligt grundlag for at udtale kritik af den tid, der i Landsskatteretten var medgået til sagens behandling.

Derimod fandt jeg, at det var beklageligt, at B's selvangivelser for de pågældende skatteår havde været bortkommet i Direktoratet for Københavns Skattevæsen.

Endvidere fandt jeg det meget beklageligt, at direktoratet ikke besvarede Ligningsdirektoratets rykkerskrivelser af 30. august, 14. september, 14. oktober og 16. november 1970.

Sagen gav mig dernæst anledning til at henstille til Statens Ligningsdirektorat og Direktoratet for Københavns Skattevæsen at overveje at gennemføre en ordning, hvorved man sikrede sig, at rykkerskrivelser besvares enten skriftligt eller telefonisk med oplysning om, hvorpå sagen beror.

Direktoratet for Københavns Skattevæsen oplyste den 23. februar 1972 bl. a., at der havde fundet en drøftelse sted med Ligningsdirektoratet med henblik på etablering af en ordning, hvorefter der reageredes på rykkerskrivelser, der fremkom fra offentlige myndigheder, på en måde, der ikke medførte sådanne administrative belastninger for skattevæsenet, at risiko for yderligere forsinkelse i sagsbehandlingen opstod.

Herefter ville besvarelsen af rykkerskrivelser fra Ligningsdirektoratet ske skriftligt, normalt i den forenkledede form af en påstempning af en kopi af den pågældende rykkerskrivelse. Herved sikredes mulighed for kontrol med ekspeditionsfejl, ligesom der, hvor det i den enkelte sag var påkrævet, kunne gives en mere detaljeret redegørelse for årsagen til den manglende ekspedition.

En tilsvarende ordning ville kunne etableres overfor andre offentlige myndigheder, heriblandt Skattedepartementet og Amtsskatteinspektorerne.

Direktoratet understregede, at skattevæsenet i høj grad var opmærksom på det ønskelige i en tilfredsstillende løsning på problemet omkring rykkerskrivelserne. Bestræbelserne i så henseende måtte først og fremmest sigte mod tilvejebringelsen af så kort en ekspeditionstid for alle de fremsendte sager, at rykkerskrivelser normalt ikke fremkom, eller i hvert fald således, at den normale reaktion på rykkerskrivelser blev sagens ekspedition. Det forudsattes herved, at rykkerskrivelser først fremkom efter et rimeligt tidsforløb.

Som det var anført af direktoratet i udtalelser i andre sager, havde de meget store, endnu ikke overvundne vanskeligheder med selve indkøringen af kildeskattesystemet imidlertid påført skattevæsenet så betydelige arbejdsbyrder af helt ekstraordinær karakter, at det uundgåeligt havde givet betydelige forsinkelser i ekspeditionen af sager i almindelighed, herunder også i en række tilfælde, hvor der uafhængigt af kildeskattesystemet havde været oversendt sager til udtalelse i direktoratet fra Ligningsdirektoratet, Skattedepartementet m. v. Dette hang ikke mindst sammen med, at de meget betydelige arbejdsmængder, som kildeskatteordningens iværksættelse afødte, havde en så presserende karakter, at afviklingen måtte prioriteres meget højt.

I skrivelse af 17. maj 1972 oplyste Statens Ligningsdirektorat, at det i et kontorcirku-

lære af s. d. havde erindret om kontorcirku- læret af 22. januar 1968, hvorefter alle ryk- kerskrivelser såvel fra skatteydere og deres re- præsentanter som fra myndigheder skal be- svares hurtigst muligt. Såfremt en foreløbig besvarelse sker telefonisk, må dette noteres på sagen.

- 49.** *Henstillet til Landbrugsministeriet at overveje, om det måtte være hensigtsmæssigt at iværksætte fornyede forhandlinger mellem Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening, landbrugets organisationer og ministeriet om, hvorvidt det bedømmelsesgrundlag, der anvendes på her i landet slagtede dyr, også er anvendeligt på levende dyr. (J. nr. 658/71).*

Den 8. maj 1972 tilskrev jeg Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening således:

»I skrivelse af 23. juli 1971 har Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening v/formanden Chr. Hesseldal, Mejlgade 7, Århus C, klaget over Landbrugsministeriets udnyttelse af bemyndigelsen i § 7, stk. 2 i lov nr. 278 af 18. juni 1969 om afsætning af danske landbrugsvarer, som ændret ved lov nr. 267 af 10. juni 1970.

I den anledning har jeg modtaget udtalelser fra Landbrugsministeriet af 29. september og 12. november 1971 samt 21. januar, 22. marts og 6. april 1972 tilligemed sagens akter. Foreningen har modtaget fotokopier af ministeriets udtalelser af 29. september og 12. november 1971 og har i skrivelser af 15. oktober og 16. december 1971 fremsat sine bemærkninger hertil. Sagen har endvidere været genstand for mundtlige drøftelser med Landbrugsministeriet den 2. marts og 7. marts 1972 og med foreningen den sidstnævnte dato.

I § 7, stk. 2, i lov nr. 278 af 18. juni 1969 om afsætning af danske landbrugsvarer m. v., som ændret ved lov nr. 267 af 10. juni 1970, er der givet landbrugsministeren bemyndigelse til i hvert finansår at udbetale et beløb på 502 mill. kr. til Landbrugets Dispositions- fond. Midlerne skal anvendes til iværksættelse af foranstaltninger til fremme af afsætningen af danske landbrugsvarer og en hensigtsmæssig produktionstilpasning, herunder af kvalitetsfremmende formål. Bemyndigelsen blev ved lovændringen udvidet til specielt også at omfatte kvalitetsfremmende formål, og det til udbetaling fastsatte beløb blev bl. a. som følge heraf udvidet med 70 mill. kr.

Under lovforslagets første behandling ud-

Jeg meddelte herefter Direktoratet for Københavns Skattevæsen og Statens Ligningsdirektorat, at jeg havde taget det anførte til efterretning.

talte den daværende landbrugsminister som svar på et spørgsmål fra folketingsmedlem Niels Ravn bl. a. følgende:

». . . Men jeg vil gerne føje til, at ordningen må tilrettelægges således, at den ikke kommer til at virke diskriminerende over for nogen part. Enhver producent skal, uanset hvor han bor, have mulighed for at opnå kvalitetstilskud, uden at han derved tvinges til at levere sine dyr andre steder, end han hidtil har ønsket at levere dem, og ordningen må heller ikke diskriminere handelsleddene . . . « (Folketingstidende 1969/70, sp. 6237).

Denne generelle tilkendegivelse om ordningens fremtidige tilrettelæggelse blev gentaget af ministeren under forslagetets anden behandling, hvor han bl. a. udtalte:

». . . Vi kender jo ikke den endelige udformning af de kvalitetsregler endnu, men jeg vil gerne på givne foranledning her gentage, hvad jeg sagde ved første behandling, at ordningen må tilrettelægges på en sådan måde, at der ikke skabes forskelsbehandling eller diskriminering af nogen part, det være sig landmændene eller i handels- og produktionsledet. Jeg håber, at dette, som har været drøftet meget indgående i udvalget, og som jeg også har mødt fra forskellig side uden for dette hus, herefter må fremgå helt klart« (Folketingstidende 1969/70, sp. 7024).

Der blev herefter den 27. august 1970 på foranledning af landbrugsorganisationerne nedsat et arbejdsudvalg, der skulle udarbejde forslag til en kvalitetspræmieringsordning. Repræsentanter for Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening fik adgang til at deltage i udvalgsarbejdet.

Som grundlag for udvalgsarbejdet fore-

lagde landbrugsorganisationerne Oxexport og Damexco et udkast til en kvalitetspræmieringsordning. Efter forslaget skulle kvalitetsordningen være begrænset til ungdyr af hankøn og tilskuddene udbetales efter en bedømmelse af dyret i slaget tilstand.

Da det viste sig umuligt at opnå enighed om forslaget, anmodede Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening i skrivelser af 16. og 18. december 1970 landbrugsministeren om at indkalde de interesserede parter til en forhandling om spørgsmålet. Foreningen angav samtidig nærmere, på hvilke punkter den ikke kunne tilslutte sig landbrugsorganisationernes forslag, og anførte herved, at kvalitetsordningen efter foreningens opfattelse også burde omfatte eksporten af levende handyr til slagtning.

Med skrivelse af 18. december 1970 fremsendte De samvirkende danske Landboforeninger, Landbrugsrådet og De samvirkende danske Husmandsforeninger det nævnte forslag til Landbrugsministeriet med indstilling om godkendelse.

Der blev herefter afholdt et møde i Landbrugsministeriet den 15. januar 1971 med deltagelse af repræsentanter for ministeriet, Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening og landbrugsorganisationerne. Under mødet blev det fra organisationernes side gjort gældende, at det hele tiden havde været en forudsætning, at ordningen kun skulle omfatte dyr, der slagtes her i landet.

I skrivelse af 8. februar 1971 til Landbrugsministeriet udtalte Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening, at foreningen måtte anse det for vigtigt, at eksporten af levende handyr blev medtaget under præmieringsordningen, idet det for opretholdelsen af denne eksport var afgørende, at der blev opnået ligestilling med dyr, som slagtes her i landet. Foreningen redegjorde nærmere for omfanget af den levende eksport, herunder eksporten af levende stude til Schweiz, som man på grund af de store kvalitetskrav måtte lægge særlig vægt på blev omfattet af præmieringsordningen. Foreningen anførte i denne forbindelse, at ligestillingen ikke kunne volde administrative vanskeligheder, idet den udførselskontrollerende dyrlæge i Padborg ville kunne attestere, at der var tale om handyr, hvorefter kvalitetstillægget kunne udbetales som et konverteret styktillæg.

Med skrivelse af 12. marts 1971 tilsendte

Landbrugsministeriet foreningen et udkast til bekendtgørelse om kvalitetstillæg til okse- og kalvekød samt et udkast til regulativ om klassificering af kødkroppe af tyrekalve, tyre og stude, idet ministeriet anmodede om en udtalelse.

Fra foreningens side blev det i skrivelse af 17. marts 1971 gjort gældende, at kvalitetsordningen ikke måtte virke diskriminerende overfor landmændene, handels- eller produktionsleddet, og at dette ville blive tilfældet, såfremt Landbrugsministeriet som i udkastene fulgte landbrugsorganisationernes indstilling om at begrænse ordningen til her i landet slagtede dyr. Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening kunne af denne grund ikke anbefale udkastene i den foreliggende udformning.

Ved bekendtgørelse nr. 127 af 30. marts 1971 fastsatte Landbrugsministeriet i medfør af afsætningslovens § 9, jfr. § 7, stk. 2, regler om kvalitetstillæg til okse- og kalvekød. Efter bekendtgørelsens § 1 kunne sådant tillæg ydes producenter af tyrekalve, tyre og stude, der slagtes her i landet. Bekendtgørelsen havde gyldighed indtil den 4. juli 1971. Samtidig udstedte ministeriet regulativ nr. 49 om klassificering af kødkroppe af tyrekalve, tyre og stude.

Med skrivelse af 30. marts 1971 fremsendte Landbrugsministeriet særtryk af bekendtgørelsen og regulativet til Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening, idet ministeriet oplyste, at foreningens skrivelse af 17. marts 1971 havde været forelagt landbrugsorganisationerne, der ikke fandt anledning til at ændre deres godkendelse af ordningen. Organisationerne udtalte, at eksporten af levende handyr – hovedsagelig stude til Schweiz – af administrative grunde ikke kunne inddrages under ordningen, ligesom det blev anført, at eksporten i de senere år havde været stærkt nedadgående. Landbrugsministeriet fandt herefter ikke grundlag for at ændre ordningen som af foreningen ønsket.

I skrivelse af 5. april 1971 til Landbrugsministeriet beklagede Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening, at ministeriet ikke havde fundet grundlag for at ligestille eksporten af levende stude med handyr, der slagtes her i landet. Efter foreningens opfattelse burde principielt alle levende handyr være omfattet af præmieringsordningen, men i særlig grad måtte der lægges vægt på, at eksporten af le-

vende stude til Schweiz blev medtaget, idet der her var sikkerhed for høj kvalitet. Over for landbrugsorganisationernes udtalelse om den levende eksports faldende tendens, anførte foreningen, at forsyningsforholdene i Schweiz måtte forventes at ændre sig med en stigning i importbehovet til følge. Under henvisning hertil anmodede foreningen Landbrugsministeriet om påny at overveje en udvidelse af præmieringsordningen til også at omfatte eksporten af levende stude til Schweiz.

Landbrugsministeriet meddelte ved skrivelse af 22. april 1971, at ministeriet ikke var i stand til at ændre bestemmelserne i bekendtgørelsen, men at spørgsmålet ville blive overvejet ved en eventuel forlængelse af kvalitets-tillægsordningen ud over den 4. juli 1971.

I skrivelser af 24. april og 8. maj 1971 henstillede foreningen påny til Landbrugsministeriet at træffe bestemmelse om udvidelse af præmieringsordningen, idet de manglende muligheder for at opnå tilskud til eksporten af levende dyr efter foreningens opfattelse kunne føre til, at denne eksport helt måtte standses.

Foreningens henvendelser blev besvaret af Landbrugsministeriet ved skrivelse af 11. maj 1971, idet ministeriet fortsat ikke så sig i stand til at ændre den gældende ordning, men erklærede sig villig til påny at drøfte sagen mundtligt ved bekendtgørelsens udløb med udgangen af april kvartal. Ministeriet anmodede samtidig foreningen om at fremskaffe udførlige oplysninger om markedsforholdene i Schweiz.

I skrivelser af 21. og 29. maj 1971 protesterede Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening mod Landbrugsministeriets fornyede afslag på at overveje en ændring af bekendtgørelsen før udløbet af dens gyldighedsperiode den 4. juli 1971, idet foreningen påny redegjorde for sagen under henvisning til den tidligere brevveksling. Med skrivelsen af 29. maj 1971 fremsendtes en fotokopi af en skrivelse af 27. maj 1971 fra Oxexport til Landbrugets Dispositionsfond, hvoraf det fremgik, at det arbejdsudvalg, der forberedte kvalitetspræmieringsordningen, havde været af den opfattelse, at ordningen udover slagtede dyr i hvert fald burde omfatte eksporten af levende stude til Schweiz, idet man for denne kategori af dyr havde sikkerhed for, at der i alle tilfælde var tale om dyr af så høj kvalitet, at de i slagtet tilstand ville kunne opnå kvalitets-

præmie. Nærmere oplysninger om markedsforholdene i Schweiz blev af foreningen fremsendt til Landbrugsministeriet i skrivelser af 3. og 5. juli 1971.

Ved bekendtgørelse nr. 309 af 29. juni 1971 forlængedes bekendtgørelsen om kvalitetstillæg til okse- og kalvekød indtil den 3. oktober 1971, idet ordningen fortsat kun omfattede handyr, der blev slagtet her i landet.

Landbrugsministeriet meddelte i skrivelse af 20. juli 1971 foreningen, at spørgsmålet om inddragelse af levende stude, der eksporteres til Schweiz, under den gældende kvalitetsordning havde været forelagt Landbrugsrådet. De samvirkende danske Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger. De pågældende organisationer fandt, at det af administrations- og kontrolmæssige grunde ikke ville være hensigtsmæssigt at inddrage de omhandlede stude under ordningen, samt at en sådan inddragelse ville indebære diskrimination over for anden eksport af levende handyr. Landbrugsministeriet så sig herefter ikke i stand til at foretage videre i sagen.

Bekendtgørelsen om kvalitetstillæg til okse- og kalvekød er senest blevet forlænget ved bekendtgørelse nr. 103 af 24. marts 1972 og har virkning indtil den 2. juli 1972.

Som begrundelse for klagen har Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening navnlig henvist til følgende:

1) I bemærkningerne til lovforslaget om ændring af afsætningsloven er det bl. a. udtalt:

»Der vil hengå nogen tid med at få startet sådanne kvalitetsordninger, og det er endnu ikke endeligt fastlagt, hvorledes ordningerne skal gennemføres udover, at det skal ske efter aftale mellem landbrugsministeren og landbrugets organisationer«. (Folketingstidende 1969/70, tillæg A, sp. 3999).

Under folketingsbehandlingen blev det af folketingsmedlem Niels Ravn gjort gældende, at et bredere forum end landbrugets organisationer måtte inddrages i forhandlingerne om ordningens fremtidige tilrettelæggelse. I denne forbindelse udtalte landbrugsministeren sig som gengivet ovenfor.

Efter foreningens opfattelse er der herved af landbrugsministeren givet et generelt tilsagn om, at tilskudsordningen ikke ville komme til at virke diskriminerende overfor nogen af de interesserede parter ved at få

indflydelse på eller gøre indgreb i de eksisterende omsætningsstilstande.

Dette tilsagn findes at burde tillægges større betydning end det, der er anført i bemærkningerne, hvorefter ordningens tilrettelæggelse sker efter aftale mellem landbrugsministeren og landbrugets organisationer. Efter foreningens opfattelse kan Landbrugsministeriet derfor ikke under alle forhold være afskåret fra at udvide eller ændre tilskudsordningen imod organisationernes indstilling, når det sker i overensstemmelse med lovgivningens almindelige forudsætninger.

I betragtning af tilsagnets generelle karakter anser foreningen det ikke for afgørende, at eksporten af levende dyr ikke specielt blev omtalt af ministeren eller under folketingsforhandlingen i øvrigt.

2) Foreningen har dernæst gjort gældende, at ordningens begrænsning til kun at omfatte her i landet slagtede dyr er i strid med det omtalte generelle tilsagn.

Der er herved henvist til, at de eksportører, der ønsker at opkøbe handyr med henblik på levende eksport, er nødsaget til selv at udbetale producenten et beløb svarende til det kvalitetstilskud, som dyret skønnes at kunne opnå, hvis det slagtes her i landet. Foreningen mener derfor, at kvalitetspræmieringsordningen enten tvinger omsætningen ind i andre baner end de normale eller dog påvirker prisstrukturen. Det anses for uvedkommende for problemstillingen, om eksportørerne måtte have mulighed for helt eller delvis at opnå dækning for udlægget ved at indregne dette i eksportprisen, idet tilskuddet efter foreningens opfattelse under alle omstændigheder påvirker omsætnings- og prisforholdene.

3) Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening har for det tredje givet udtryk for den opfattelse, at en udvidelse af tilskudsordningen til også at omfatte eksporten af levende handyr vil være administrations- og kontrolmæssig forsvarlig, og har i denne forbindelse henvist til et forslag til bedømmelse, som har været forelagt Landbrugsministeriet, og hvorefter der indføres en alternativ styktilskudsordning, der påses overholdt af den udførselskontrollerende dyrlæge. Det er foreningens opfattelse, at en sådan ordning bør omfatte samtlige levende handyr, der eksporteres til slagtning, og at den i hvert fald vil kunne gennemføres for levende stude, der eksporteres til Schweiz, idet man for denne kategori

af dyr har sikkerhed for høj kvalitet. Efter foreningens opfattelse vil spørgsmålet kunne løses efter nærmere forhandling med Landbrugsministeriet og landbrugets organisationer.

Overfor den indvending mod den skitserede ordning, at den ikke vil kunne gennemføres som en kvalitetspræmiering, idet en sikker bedømmelse af kødets kvalitet først kan foretages i slagtet tilstand, har foreningen under mødet den 7. marts 1972 påpeget, at en egentlig kvalitetsbedømmelse af kødet i slagtet tilstand heller ikke er gennemført ved Landbrugsministeriets regulativ om klassificering af kødkroppe. Efter regulativets § 3 sker klassificeringen af kødkroppene alene på grundlag af kroppens form, og en bedømmelse på et i princippet tilsvarende grundlag vil efter foreningens opfattelse også kunne foretages med tilstrækkelig sikkerhed i relation til levende dyr, særlig for så vidt angår de levende stude, der eksporteres til Schweiz. Reelt mener foreningen dog ikke, at der overhovedet er tale om en kvalitetsordning, idet udbetalingen af tilskud ikke sker på grundlag af en virkelig udvælgelse og præmering af de bedste dyr. Foreningen har herved henvist til, at der i perioden april – december 1971 er udbetalt tilskud til 63,5 pct. af de bedømte handyr i slagtet tilstand.

Om baggrunden for ændringen af loven om afsætning af landbrugsvarer har Landbrugsministeriet udtalt, at der på tidspunktet for lovens vedtagelse ikke fandtes nogen generelt gennemført prisdifferentiering efter kvalitet på kødområdet, som uden videre kunne lægges til grund for midlernes fordeling på dette område. Det var derfor anført i bemærkningerne, at kvalitetsordningerne skulle gennemføres »efter aftale mellem landbrugsministeren og landbrugets organisationer«.

Et af Oxexport etableret klassificeringssystem for slagtede kalve var kun gennemført på ca. 30 slagterier, og det kunne ikke overses, om systemet ville kunne udvides til samtlige slagtesteder og bruges som grundlag for fordelingen af de betydelige beløb, som der efter loven ville blive tale om.

Denne situation var baggrunden for landbrugsministerens udtalelser i Folketinget, som er gengivet ovenfor. Oxexport's klassificeringssystem, som kun omfattede ca. halvdelen af eksportslagterierne og intet af de offentlige

eller private slagtehus, ville i den foreliggende form ikke kunne løse problemet. En producent skulle ikke være tvunget til – for at få kvalitetstilskud – at levere sine dyr til en bestemt gruppe af slagterier. En producent, der hidtil havde solgt sine dyr på et eksportmarked, skulle heller ikke være tvunget til fremtidig at levere direkte til et slagteri for at opnå kvalitetstilskud.

Henstillingen fra folketingsmedlem Niels Ravn om, at også de organisationer, der repræsenterer de private handelskanaler, blev medtaget under forhandlingerne om tilrettelæggelsen af ordningen, stillede landbrugsministeren sig imødekomende overfor i sit svar til ordførerne (Folketingstidende 1969/70, sp. 6237). Samtlige interesserede organisationer, herunder Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening har da også deltaget i forhandlingerne om ordningens udformning.

Det er efter Landbrugsministeriets opfattelse relevant, at spørgsmålet om eksporten af levende stude til Schweiz ikke blev fremholdt eller nævnt under lovforslagets behandling i Folketinget. Der er ikke i landbrugsministerens svar givet udtryk for, at der ville blive ydet kvalitetspræmie til levende dyr, ej heller til levende stude, der eksporteres til Schweiz, og der ses heller ikke i de udtalelser i Folketinget, som landbrugsministeren svarede på, at være nogen begrundelse for, at der skulle være givet et sådant tilskud.

Hvad særlig angår udtalelsen i bemærkningerne til lovforslaget, om ordningens tilrettelæggelse »efter aftale mellem landbrugsministeren og landbrugets organisationer«, har Landbrugsministeriet bemærket, at midlerne til fremme af produktionen af kvalitetsprodukter inden for kødsektoren stilles til rådighed af statskassen som et led i landbrugsstøtten, og at det er naturligt, at der gives landbrugsorganisationerne en vidtgående adgang til at bestemme, hvorledes midlerne mest hensigtsmæssigt kan anvendes.

Ministeriet er imidlertid med foreningen enig i, at det ikke under alle forhold kan være afskåret fra at have beføjelse til i overensstemmelse med lovgivningens almindelige forudsætninger at udvide eller ændre ordningen imod organisationernes indstilling. I den foreliggende situation har Landbrugsministeriet ikke anset sig for beføjet til at sætte sig udover landbrugsorganisationernes standpunkt og fravige ordningens begrænsning til

handyr, der slagtes her i landet, ved at medtage levende stude til Schweiz under ordningen.

Landbrugsministeriet har dernæst udtalt, at kvalitetspræmieringsordningen ikke medfører nogen forvridning af normale handelsforhold til skade for landmanden. Landmanden kan levere sit dyr direkte på et slagteri eller sælge det på et eksportmarked, som det passer ham. Dyret skal i begge tilfælde være forsynet med det foreskrevne øremærke, der giver mulighed for at opnå kvalitetstilskud, hvis dyret efter slagtingen på et dansk slagteri opfylder kravene herfor. For handelsleddet, der køber dyret på markedet, opstår der et problem, såfremt dyret ønskes eksporteret levende. Handelsleddet må da træffe aftale med landmanden om en pris, der giver denne dækning for den kvalitetspræmiering, dyret eventuelt ville kunne opnå ved slagting her i landet, eller dække den eventuelle kvalitetspræmiering udover markedsprisen. Om handelsleddet har mulighed herfor afhænger af eksportprisen på levende dyr.

Efter ministeriets opfattelse kan kvalitetsordningen i den fastlagte udformning – bortset fra den tilsigtede forbedring af kødkvaliteten – dog ikke formodes at indvirke i mærkbart omfang på produktions- og omsætningsforholdene indenfor kødsektoren for så vidt angår handyrerne. For studene er forholdet det, at kvalitetspræmiering, der maksimalt kan udgøre 120 kr. pr. dyr, udgør en så ringe del af dyrets værdi, at der næppe kan føres bevis for, at den levendepris, der aftales, faktisk vil svare nøje til den afregning, sælgeren ville have fået fra et slagteri her i landet incl. kvalitetstillæg.

Om en udvidelse af kvalitetsordningen til at omfatte eksporten af levende handyr har Landbrugsministeriet udtalt, at kvalitetstilskuddet ifølge bemærkningerne til lovforslaget er tiltænkt kvalitetsprodukter indenfor kødsektoren. Det er kødkvaliteten, der drejer sig om at præmiere, og denne kan først med sikkerhed bedømmes, når dyret er slagtet. Det er også en betingelse for opnåelse af kvalitetstillæg, at kødkroppen ved kødkontrollen er godkendt til menneskeføde.

Landbrugsministeriet vil ikke afvise, at det vil være teknisk muligt at gennemføre en ordning, hvorefter der ydes et tilskud pr. stk. for levende stude, der udføres til Schweiz, men man er hermed uden for det præmierings-

grundlag, man har i klassificeringen af den slagtede og ved kontrollen godkendte kødkrop, og der ville opstå en skillelinie mellem levende stude og andre levende handyr, der udføres.

Ministeriet kan derfor ikke tiltræde Dansk Eksportør- og Kødgrossistforenings opfattelse, at det vil være administrations- og kontrolmæssigt forsvarligt at medtage levende handyr under kvalitetsordningen. Tanken om, at den kontrollerende dyrlæge på udførselsstedet skulle afgøre, hvilke handyr, der ville kunne præmieres, må afvises som uigen-nemførlig, da en sådan opgave ligger helt udenfor dyrlægens hverv og ekspertise. Det ville heller ikke være administrativt forsvarligt at yde en præmie til alle handyr, der eksporteres, når der kun ydes præmie til ca. 59 pct. af de her i landet slagtede handyr. Samtlige handyr, der slagtes her i landet, fordeles på 10 kvalitetsgrupper, hvoraf 5 opnår kvalitetstillæg efter nærmere graduering. Også levrandørerne af dyr, der ikke opnår kvalitetstillæg, underrettes om resultatet af kvalitetsbedømmelsen. Ikke mindst det sidste forhold er af betydning for fremme af produktionen af kvalitetsprodukter. Landbrugsministeriet finder derfor fortsat, at administrations- og kontrolmæssige grunde afgørende taler imod en udvidelse af den gældende kvalitetstillægsordning.

Overfor foreningens henvisning til, at bedømmelsesgrundlaget efter klassificeringsregulativet alene er kroppens form, og at et i princippet tilsvarende bedømmelsesgrundlag kan anlægges på levende dyr, har Landbrugsministeriet udtalt, at det efter ministeriets opfattelse ikke vil være muligt at foretage en så eksakt vurdering af de levende dyr, at resultatet af vurderingen altid ville svare til vurderingen af de slagtede kroppe, hvis den graduering, som er foreskrevet i regulativet, skal overholdes. Bestemmelsen om, at kvalitetstillæg kun ydes til dyr, der ved kødkontrollen godkendes til menneskeføde, ville ikke kunne overholdes.

På min forespørgsel har Landbrugsministeriet udtalt, at fornyede forhandlinger mellem Landbrugsministeriet, landbrugets organisationer samt Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening efter ministeriets opfattelse ikke vil kunne forventes at belyse spørgsmålet yderligere.

Til foreningens bemærkning om antallet af

dyr, der opnår kvalitetspræmiering, har Landbrugsministeriet endelig oplyst, at der ved ordningens forlængelse i juni 1971 foretoges en væsentlig nedsættelse af præmieringen til de lavere kvalitetsklasser, og at Landbrugsministeriet meddelte kvalitetsudvalget, at ministeriet gik ud fra, at udvalget nøje følger udviklingen i klassificeringssystemets funktion, således at der kan træffes de fornødne foranstaltninger, såfremt der ikke opnås en væsentlig nedsættelse i procenten af tilskudsberettigede kroppe.

Jeg skal herefter udtale følgende:

Det må lægges til grund, at bemyndigelsen i § 7, stk. 2, i loven om afsætning af danske landbrugsvarer m. v., som affattet ved lov nr. 267 af 10. juni 1970, ved alene at indeholde en formålsangivelse er ret vidtgående og overlader landbrugsministeren i forbindelse med landbrugets organisationer en betydelig frihed med hensyn til udformningen af de tilskudsberettigede ordninger.

Uanset dette er ministeriet dog ved tilrettelæggelsen af en kvalitetsordning begrænset af, hvad der følger af almindeligt anerkendte forvaltningsretlige lighedsgrundsætninger. Såfremt en tilskudsordning ikke omfatter alle parter indenfor de produktions- eller omsætningsled, der understøttes, vil det derfor være en betingelse for ordningens lovlighed, at forskelsbehandlingen er sagligt begrundet.

Det almindelige lighedssynspunkt har fået en særlig støtte i forarbejderne til lov nr. 267 af 10. juni 1970 om ændring af afsætningsloven, jfr. Folketingstidende 1969/70, sp. 5823 f, 6195 f og 7015 f. Jeg henviser i denne forbindelse særlig til landbrugsministerens udtalelser sp. 6237 og 7024, som er gengivet ovenfor.

Uanset om ministeren kan formodes ved udtalelsernes fremsættelse udelukkende eller dog i første række at have tænkt på tilfælde, hvor slagtning foregår her i landet, må det tillægges en fortolkningsmæssig betydning, at udtalelsen er ganske generelt formuleret, og at der ikke synes at være konkrete holdepunkter for at antage, at eksporten af levende dyr var tiltænkt nogen særstilling. Ordningens begrænsning til kun at omfatte dyr slagtet her i landet synes tværtimod først rejst under organisationernes indbyrdes forhandlinger i efter-

året 1970. Det bemærkes herved, at det af lovforslagets bemærkninger og forhandlingerne i Folketinget klart fremgår, at der på daværende tidspunkt ikke var truffet nogen bestemmelse om ordningens nærmere indhold.

Landbrugsministeriet har i udtalelserne af 29. september og 12. november 1971 samt under de mundtlige drøftelser den 2. og 7. marts 1972 lagt betydelig vægt på, at det i bemærkningerne til lovforslaget er udtalt, at kvalitetsordningens nærmere gennemførelse skal ske efter aftale med landbrugets organisationer, og at disse under forhandlingerne har modsat sig, at der ydes kvalitetstillæg til eksporten af levende dyr.

Det forekommer af flere grunde tvivlsomt, om det i bemærkningerne anførte – der efter det oplyste er begrundet i organisationernes almindelige indflydelse på fordelingen af dispositionsfondens midler – er udtryk for en videregående juridisk forpligtelse end blot en forpligtelse til forud for ordningens fastlæggelse at forhandle med organisationerne. Selvom den videregående forståelse lægges til grund, kan det i hvert fald ikke antages, at bemærkningerne indebærer nogen pligt eller beføjelse for landbrugsministeren til at godkende en kvalitetsordning, der går ud over, hvad der stemmer med almindelige forvaltningsretlige grundsætninger, herunder det lighedsprincip, som under folketingsforhandlingerne har fået en særlig understregning.

Dette synspunkt deles da så vidt ses også af Landbrugsministeriet, der – som tidligere omtalt – har erklæret sig enig i, at ministeriet ikke under alle forhold kan være afskåret fra at have beføjelse til i overensstemmelse med lovgivningens almindelige forudsætninger at udvide eller ændre ordningen imod organisationernes indstilling.

For sagens bedømmelse er det herefter af betydning at tage stilling til, hvorvidt kvalitetsordningens begrænsning til kun at omfatte her i landet slagtede handyr er udtryk for nogen forskelsbehandling (»diskriminering«) (1) og i bekræftende fald om saglige grunde taler herfor (2).

ad (1). Ved bedømmelsen af det første moment må det være afgørende, om kvalitetsordningen i den fastlagte udformning må formodes at indvirke i et vist omfang på produktions- og omsætningsforholdene

indenfor kødsektoren (for så vidt angår handdyrene).

Idet jeg henviser til det, der i denne forbindelse er anført af Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening og Landbrugsministeriet, skal jeg udtale, at det efter min opfattelse næppe med føje kan gøres gældende, at kvalitetsordningen ikke påvirker prisstrukturen og dermed indvirker på omsætningsforholdene. Det bemærkes herved, at ministeriet som omtalt har erkendt, at der for handelsleddet opstår et problem, såfremt dyret ønskes eksporteret levende, idet der da må træffes aftale med landmanden om en pris, der giver denne dækning for et eventuelt kvalitetstillæg.

Jeg finder det ikke afgørende, at handelsleddet muligvis i et vist omfang kan indregne merudgiften i eksportprisen, eller at landmanden muligvis i alle tilfælde må formodes at kunne skaffe sig dækning for tillægget, jfr. i denne forbindelse også, at landbrugsministerens generelle udtalelse, der er gengivet ovenfor, og som er vendt mod forskelsbehandling, angår forskelsbehandling til skade for såvel landmændene som handels- og produktionsleddene.

ad (2). Spørgsmålet er herefter, hvorvidt ordningens begrænsning til kun at omfatte handyr, der slagtes her i landet, må anses for tilstrækkeligt begrundet i væsentlige hensyn af administrativ eller anden teknisk-saglig karakter.

Jeg henviser til det, der er anført ovenfor om spørgsmålet fra henholdsvis Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening og Landbrugsministeriet.

Efter min mening må det være af afgørende betydning ved sagens bedømmelse, om det må anses for muligt at foretage en kvalitetsbedømmelse af levende handyr på et i princippet tilsvarende grundlag, som det der anvendes ved bedømmelsen af kødkroppen i slagtet tilstand, samt om en udvikelse af tillægsordningen i øvrigt måtte være forbundet med vanskeligheder af administrations- og kontrolmæssig karakter af væsentlig styrke.

På denne baggrund må jeg anse det for berettiget, at Landbrugsministeriet ikke har fundet det forsvarligt at medvirke til en præmieringsordning for levende dyr, der ikke bygger på nogen kvalitetsbedømmelse.

men alene på en generel styktilskudsordning.

Efter § 3 i regulativ nr. 49 af 30. marts 1971 om klassificering af kødkroppe af tyrekalve, tyre og stude sker klassificeringen alene på grundlag af kroppens form. Om et tilsvarende bedømmelsesgrundlag er anvendeligt på levende dyr, er et spørgsmål af teknisk-vurderingspræget karakter, som jeg ikke finder at kunne tage stilling til. Af samme grund ser jeg mig heller ikke i stand til at bedømme, hvorvidt de administrations- og kontrolmæssige vanskeligheder i forbindelse med kvalitetsvurderingen i øvrigt kan tillægges så stærk vægt, at en begrænsning af tilskudsordningen til kun at omfatte handyr, der slagtes her i landet, må anses for tilstrækkeligt begrundet.

Jeg vil således ikke kunne kritisere det standpunkt, Landbrugsministeriet hidtil har indtaget, hvorefter man ikke har udvidet kvalitetsprøveordningen til også at omfatte eksporten af levende handyr, eventuelt alene eksporten af levende stude til Schweiz.

Under forhandlingerne mellem Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening, landbrugsorganisationer og Landbrugsministeriet i forbindelse med udarbejdelsen af kvalitetsordningen synes spørgsmålet om bedømmelsesgrundlagets anvendelighed på levende dyr imidlertid ikke at have været overvejet særlig indgående, idet det på daværende tidspunkt hovedsagelig blev drøftet, hvorvidt der for disse dyr burde indføres en generel styktilskudsordning.

Efter at foreningen på mødet hos mig den 7. marts 1972 havde gjort gældende, at princippet i kødregulativets § 3 (konkret vurdering efter kødkroppens form) også kunne anvendes på levende dyr, har Landbrugsministeriet – som tidligere nævnt – anført, at det efter ministeriets opfattelse ikke vil være muligt at foretage en så eksakt vurdering af de levende dyr, at resultatet af vurderingen altid ville svare til vurderingen af de slagtede kroppe, hvis den graduering, som er foreskrevet i regulativet, skal overholdes.

Efter min opfattelse bør det afgørende kriterium for ordningens udstrækning være, om levende dyr kan kvalitetsbedømmes på et i princippet tilsvarende grundlag – efter regulativet alene kroppens form – som an-

vendes ved bedømmelsen af kød i slagtet tilstand, hvorimod det – over for vægten af det tidligere omtalte lighedshensyn – synes mindre rigtigt tillige at stille betingelse om, at samtlige enkeltheder i regulativet (jfr. det ovenfor citerede udtryk: »så eksakt . . .«) skal være anvendelige, før en udvidelse af ordningen anses for forsvarlig.

På denne baggrund og i betragtning af den afgørende betydning for sagens vurdering, man efter min mening må tillægge spørgsmålet om bedømmelsesgrundlagets anvendelighed, har jeg påny henstillet til Landbrugsministeriets overvejelse, hvorvidt fornyede forhandlinger – som ønsket af Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening – mellem foreningen, landbrugsorganisationer og Landbrugsministeriet måtte være hensigtsmæssige til belysning af de nævnte spørgsmål.

Jeg har samtidig hermed gjort Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med min opfattelse.«

Efter modtagelsen af min udtalelse sendte Dansk Eksportør- og Kødgrossistforening mig følgende skrivelse:

»..... ikke unklare at kommentere et forhold, der såvidt vi kan se er fremført af Landbrugsministeriet, efter at vi var til mundtlig forhandling hos ombudsmanden den 7. marts 1972, da det efter vor opfattelse i et vist omfang har betydning for udtalelsen.

Landbrugsministeriet hævder, at der var påtænkt et generelt styktilskud til handyr, som eksporteres levende, og afviser et sådant med henvisning til ordningens kvalitetsfremmende hensigt. Videre afviser Landbrugsministeriet som uigennemførlig en tanke om, at den kontrollerende dyrlæge på udførselsstedet skulle afgøre, hvilke handyr, der ville kunne præmieres.

Det kom, som antaget i udtalelsen, ikke til realitetsforhandlinger om måden, hvorpå disse handyr kunne medtages under ordningen, da Landbrugsministeriet fulgte landbrugsorganisationernes standpunkt.

Vi må imidlertid gøre opmærksom på, at vi ikke har foreslået et generelt styktilskud til disse dyr. Som det fremgår af sagens bilag har vi derimod foreslået et konverteret styktillæg.

Videre må vi udtale, at vi ikke har foreslået, at den kontrollerende dyrlæge på udførselsstedet skulle afgøre, hvilke handyr, der

ville kunne præmieres. Vi var klar over, at det lå uden for dennes funktioner, men vi foreslog, at dyrlægen kunne medvirke – om ønsket – af kontrolhensyn, idet vi foreslog, jvf. vort brev af 17. marts 1971 til Landbrugsministeriet, at afgørelsen skulle træffes af en inspektør, der kan beskikkes til opgaven på i princippet samme måde som klassificørerne på slagterierne.

Da Landbrugsministeriet fremfører, at

- 50.** *Henstillet til Undervisningsministeriets overvejelse ved en eventuel kommende revision enten af loven om teknika eller de bekendtgørelser, der er udstedt i henhold til loven, at indføje en udtrykkelig bestemmelse om, at oprettelse af nye studieretninger og -linier indenfor teknika kræver ministeriets godkendelse. Sagen gav endvidere anledning til kritik af Direktoratet for Erhvervsuddannelserne og Undervisningsministeriet. (J. nr. 349/70).*

Den 29. maj 1972 tilskrev jeg Odense Teknikums lærerforsamling således:

»I skrivelse af 22. december 1970 har Odense Teknikums lærerforsamling ved den daværende formand K. Rindorf klaget over, at Undervisningsministeriet har anset sig for berettiget til efter lov nr. 146 af 25. april 1962 om teknika at stille krav om godkendelse af oprettelsen af en anlægslinie under den bygningstekniske studieretning ved Odense Teknikum, samt over den tid, der er medgået til ministeriets behandling af en ansøgning fra Odense Teknikum om tilladelse til oprettelse af en anlægslinie under den pågældende studieretning.

I den anledning har jeg modtaget udtalelser fra Direktoratet for Erhvervsuddannelserne af 15. marts 1972 samt fra Undervisningsministeriets departement af 9. september 1971 og 28. marts 1972 tilligemed sagens akter. I skrivelse af 22. november 1971 har lærerforsamlingen nærmere redegjort for sine synspunkter vedrørende Undervisningsministeriets adgang til at kræve oprettelsen af anlægslinien godkendt.

I medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, har jeg besluttet at undersøge, om det har været rimeligt begrundet, at Undervisningsministeriets departement først den 9. september 1971 besvarede ombudsmandens anmodning af 7. januar 1971 om en udtalelse i anledning af lærerforsamlingens klage.

Af de foreliggende oplysninger fremgår det, at der siden 1930 er blevet gennemført undervisning for husbygningsteknikum ved Odense Teknikum, og at undervisningen blev

præmieringsantallet for de slagtede handys vedkommende er ca. 59 pct., må vi sluttelig gøre den bemærkning, at præmieringsantallet er stigende, og at det senest var 64,4 pct. i april måned 1972.«

Foreningens skrivelse gav mig ikke grundlag for en ændret bedømmelse af sagen, og jeg sendte den 29. maj 1972 skrivelser til Landbrugsministeriet til orientering.

godkendt af Ministeriet for Handel og Industri ved skrivelse af 20. august 1931.

Ved lov nr. 146 af 25. april 1962 om teknika blev teknika udskilt fra de tekniske skoler og etableret som selvstændige selvejende institutioner. Odense Teknikum blev i henhold til loven udskilt fra Odense tekniske skole og etableret som en selvejende institution pr. 1. april 1963 med vedtægter godkendt af Undervisningsministeriet.

I skrivelse af 5. december 1963 ansøgte bestyrelsen for Odense Teknikum om Undervisningsministeriets tilladelse til, at der i forbindelse med den bestående undervisning i husbygningsteknikum tillige blev etableret undervisning for bygningsteknikum i henhold til bestemmelserne i Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 315 af 13. oktober 1961 om bygningsteknikum.

I overensstemmelse med en indstilling fra Teknikumrådet, der er nedsat i medfør af teknikalovens § 4, afslog Undervisningsministeriet ved skrivelse af 7. marts 1964 bestyrelsens ansøgning under henvisning til, at Teknikumrådet ikke på dette tidspunkt ønskede at foretage en udbygning af undervisningen efter den hidtidige ordning, men fandt, at der burde udarbejdes en samlet planlægning for teknika. Afslaget blev meddelt i henhold til teknikalovens § 1, stk. 1.

Undervisningsministeriet udsendte den 8. september 1966 bekendtgørelser for de forskellige studieretninger ved teknika, herunder bekendtgørelse nr. 321 om den bygningstekniske studieretning, der har afløst bekendtgørelse nr. 220 af 19. august 1957 om husbyg-

ningsteknikum og bekendtgørelse nr. 315 af 13. oktober 1961 om bygningsteknikum. I tilslutning hertil nedsatte Teknikumrådet i september 1966 et udvalg, der fik til opgave at udarbejde en samlet planlægning for placeringen af de enkelte afdelinger ved teknika.

Direktoratet for Erhvervsuddannelserne underrettede ved skrivelse af 12. november 1966 bestyrelserne ved samtlige teknika herom, idet man samtidig udbad sig en række oplysninger til brug for arbejdet i planlægningsudvalget. Det blev i denne forbindelse understreget, at man i særlig grad ønskede redegørelsen for de bygningstekniske afdelinger fremskyndet.

Samtidig med fremsendelsen af de ønskede oplysninger ansøgte bestyrelsen for Odense Teknikum i skrivelse af 15. februar 1967 om tilladelse til, at husbygningsteknikum blev videreført som en bygningsteknisk studieretning med såvel en anlægs- som en husbygningsslinie. Bestyrelsen anførte i ansøgningen, at oprettelse af en anlægsslinie ved siden af husbygningsslinien ikke ville medføre større udgifter, da en udvidelse af lærerstaben ikke ville være nødvendig, ligesom de fornødne lokaler, udstyr m. v. var til rådighed.

Ansøgningen blev af direktoratet videregivet til Teknikumrådets planlægningsudvalg til behandling i forbindelse med overvejelserne om udbygningen af de bygningstekniske afdelinger ved teknika.

Med skrivelse af 15. januar 1968 fremsendte rektor for Odense Teknikum en henvendelse fra de studerende, der indeholdt en henstilling til rektor om at medvirke til en afgørelse i sagen så hurtigt som muligt.

Som svar på et spørgsmål i Folketinget fra folketingsmedlem Poul Søgaard udtalte den daværende undervisningsminister den 28. februar 1968 om etableringen af en anlægsslinie ved Odense Teknikum, at planlægningen af teknika måtte betragtes som en helhed, og at man efter hans opfattelse måtte afvente færdiggørelsen af Teknikumrådets planlægning, førend der blev taget stilling til konkrete ansøgninger som den foreliggende. (Folketings-tidende 1967/68, 2. saml., sp. 416 ff).

Planlægningsudvalget afgav i maj 1968 indstilling om udbygningen af teknika til Teknikumrådet, der drøftede indstillingen på et møde i juni 1968. Under hensyn til at indstillingen indeholdt forslag, der kunne medføre betydelige ændringer i teknikas forhold,

vedtog rådet at udsætte en endelig stillingtagen til indstillingen, indtil det af Undervisningsministeriet i 1966 nedsatte udvalg vedrørende harmoniseringen af ingeniøruddannelserne havde afgivet betænkning.

I skrivelse af 18. juni 1968 meddelte Direktoratet for Erhvervsuddannelserne Odense Teknikum, at direktoratet i overensstemmelse med Teknikumrådets indstilling ikke kunne godkende, at der fra efteråret 1968 blev oprettet en anlægsslinie ved Odense Teknikum. Direktoratet henviste til, at der næppe var grundlag for på daværende tidspunkt at søge den samlede undervisningskapacitet for den bygningstekniske studieretning udbygget ud over det tilvejebragte niveau, men at direktoratet havde til hensigt at tage sagen op på ny senere. Det blev oplyst, at Teknikumrådets samlede plan for udbygningen af teknikaafdelingerne m. v. forventedes at foreligge færdig i løbet af efteråret 1968.

Odense Teknikums bestyrelse meddelte herpå i skrivelse af 24. juni 1968 direktoratet, at bestyrelsen så sig nødsaget til at foranledige undervisningen på anlægsslinien påbegyndt fra 1. november 1968, hvilket man anmodede direktoratet om at godkende. Bestyrelsen henviste til, at der som følge af den stadig uafklarede situation omkring anlægssliniens etablering herskede stor uro blandt Odense Teknikums lærere og studerende, og at bestyrelsen måtte nære alvorlig bekymring for, at det ville påvirke undervisningens effektivitet i tiden indtil efterårseksamen og arbejdet i den bygningstekniske studieretning i det hele.

Teknikumrådet blev herefter indkaldt til ekstraordinært møde i august 1968 for at drøfte denne henvendelse fra Odense Teknikum. Rådet indstillede, at direktoratet skarpt beklagede bestyrelsens disposition, men meddelte samtidig, at rådet efter omstændighederne havde taget beslutningen til efterretning, idet det samtidig anførte en række betingelser for undervisningens gennemførelse, herunder at undervisning i anlægsslinien kun meddeltes de studerende, der havde påbegyndt undervisning på 1. del af den bygningstekniske studieretning i november 1967, idet disse studerende bl. a. gennem teknikums annoncer kunne have fået det indtryk, at anlægsslinien var etableret ved teknika.

I overensstemmelse med Teknikumrådets indstilling meddelte Direktoratet for Erhvervs-

uddannelserne efter undervisningsministerens resolution i skrivelse af 23. august 1968, at man stærkt måtte beklage bestyrelsens disposition, men at man efter omstændighederne – på nærmere angivne vilkår – havde taget beslutningen til efterretning. Direktoratet tilføjede, at der ikke ville blive stillet yderligere bevillinger til rådighed for Odense Teknikum i anledning af gennemførelsen af undervisningen på anlægslinien, idet der i denne forbindelse blev henvist til oplysningen fra Odense Teknikum om, at en gennemførelse af studiet for de nævnte studerende ikke ville medføre nogen merudgift.

Efter at udvalget vedrørende harmonisering af ingeniøruddannelserne havde afgivet betænkning den 20. juni 1968, færdigbehandlede Teknikumrådet planlægningsudvalgets indstilling i et møde i september 1968. I Teknikumrådets indstilling, der blev fremsendt til Undervisningsministeriet med skrivelse af 22. oktober 1968, hedder det bl. a. efter en omtale af behovet for fuldt udbyggede studielinier:

»Denne forventede tilgang af studerende skulle principielt kunne tilfredsstilles af 3 teknika med fuldt udbyggede B-retninger, og man har her fundet det naturligt at pege på landets 3 største teknika inden for denne studieretning, d. v. s. Horsens, København og Odense Teknikum«

Teknikumrådet tilføjede endvidere, at der efter rådets opfattelse ved et teknikum med bygningsteknisk studieretning principielt bør meddeles undervisning i mindst 2 studielinier.

I marts 1969 udtalte Finansudvalget i forbindelse med en ansøgning om ydelse af statslån til udvidelse og omlægning af Københavns Teknikum, at man tiltrådte ansøgningen under forudsætning af, at der ikke blev foretaget detailprojektering af teknikums nybyggeri, og at der intet blev foregrebet med hensyn til status for teknika i provinsen, før der forelå en ny indstilling fra Teknikumrådet, som Folketinget ville få lejlighed til at tage stilling til. Samtidig anmodede undervisningsministeren i skrivelse af 7. marts 1969 Teknikumrådet om at udarbejde en ny indstilling i sagen. Rådet nedsatte herefter i april 1969 et planlægningsudvalg, der fik til opgave at udarbejde en fornyet indstilling om udbygning af teknika.

I skrivelse af 28. marts 1969 anmodede bestyrelsen for Odense Teknikum om Undervis-

ningsministeriets tilladelse til, at undervisningen ved den bygningstekniske studieretnings anlægslinie videreførtes – eventuelt foreløbig kun for så vidt angår den årgang af studerende, der påbegyndte 1. dels studiet i november 1968. Til støtte for ansøgningen henviste bestyrelsen til de synspunkter, der var kommet til udtryk i Teknikumrådets indstilling. Bestyrelsen anmodede samtidig om, at ministeriets afgørelse måtte foreligge så snart som muligt.

Ansøgningen blev behandlet i Teknikumrådet på et møde den 19. maj 1969. Under hensyn til, at Finansudvalget havde anmodet om en fornyet indstilling vedrørende udbygningen af teknika, og da der efter rådets opfattelse ikke forelå nye omstændigheder i sagen siden rådet i juni 1968 behandlede sagen, fandt rådets flertal ikke, at det på daværende tidspunkt kunne anbefale en oprettelse af en anlægslinie ved Odense Teknikum. Rådets indstilling blev meddelt Undervisningsministeriet i skrivelse af 4. juni 1969.

Der blev herefter afholdt et møde hos undervisningsministeren om sagen med deltagelse af formanden for Teknikumrådet, samt formanden og næstformanden for Odense Teknikums bestyrelse. Ministeren traf derefter bestemmelse om, at studerende, som havde påbegyndt 1. del pr. november 1968 og som kunne have begrundet formodning om, at anlægslinien ville blive etableret ved Odense Teknikum, kunne gennemgå anlægslinien ved teknikum. Afgørelsen blev meddelt Odense Teknikum ved skrivelse af 6. juni 1969.

I efteråret 1969 afgav planlægningsudvalget en fornyet indstilling vedrørende udbygningen af teknika. Indstillingen blev behandlet på Teknikumrådets møde den 7. februar 1970, hvor det blev vedtaget at anbefale, at der oprettedes anlægslinie ved den bygningstekniske studieretning ved Odense Teknikum.

I skrivelse af 12. marts 1970 meddelte Undervisningsministeriet, Direktoratet for Erhvervsuddannelserne, Odense Teknikum tilladelse til at etablere anlægslinien under henvisning til Teknikumrådets indstilling. Det var en forudsætning for tilladelsen, at undervisningen ikke ville medføre merudgifter til drift eller anlæg.

Forinden havde Odense Teknikums lærerforsamling i skrivelse af 22. december 1969 klaget til ombudsmanden over, at Undervisningsministeriet forbeholdt sig ret til at nægte

oprettelse af anlægslinien, idet ministeriet efter lærerforsamlingens opfattelse ikke havde kompetence hertil, samt over den tid, der var medgået til ministeriets behandling af sagen.

I skrivelse af 14. januar 1970 meddelte ombudsmanden lærerforsamlingen, at klagen var oversendt til afgørelse i Undervisningsministeriets departement.

I forbindelse med behandlingen af klagen i Undervisningsministeriets departement udtalte Direktoratet for Erhvervsuddannelserne om hjemmelen til at kræve nye studieretninger og -linier godkendt, at denne efter direktoratets opfattelse allerede fremgår af teknikalovens § 1, der angiver de betingelser, hvorunder undervisningsministeren kan meddele undervisningsvirksomheder til uddannelse af ingeniører godkendelse som teknika. I henhold hertil skal ministeriet bl. a. påse, at der er tilstrækkeligt behov for vedkommende undervisning på det pågældende sted, samt at der er tilvejebragt tilstrækkeligt grundlag for en forsvarlig undervisning, herunder fornødne lokaler med tilbehør og kvalificerede lærere. Efter direktoratets opfattelse følger det heraf, at oprettelse af nye retninger samt nye linier inden for de forskellige retninger kan nægtes af såvel undervisningsmæssige som bevillingsmæssige årsager.

Efter teknikalovens § 2 er teknika pligtige at følge de bestemmelser om bl. a. undervisningsplaner samt om driften og de økonomiske forhold, som måtte blive udfærdiget af undervisningsministeren. Efter direktoratets opfattelse ligger der også heri klart, at det under ingen omstændigheder kan være overladt til de enkelte teknika selv at afgøre, hvilke retninger og linier de vil optage undervisning i, idet oprettelse af en ny retning eller linie nødvendigvis må betyde en udbygning med hensyn til lærerkræfter, inventar, udstyr, lokaler m. v.

Om sagens tidsmæssige behandling udarbejdede direktoratet en nærmere redegørelse. Direktoratet udtalte i denne forbindelse, at det ikke havde været muligt for direktoratet at gennemføre en hurtigere behandling af Odense Teknikums ansøgning om etablering af en anlægslinie, idet spørgsmålet om udarbejdelse af en samlet planlægning for teknika klart er en opgave, der henhører under Teknikumrådet.

I skrivelse af 2. juni 1970 meddelte Undervisningsministeriets departement, at det

kunne henholde sig til det, direktoratet havde anført. Departementet henviste særlig til behovsklausulen i teknikalovens § 1, stk. 2, pkt. 1, der efter departementets opfattelse må gælde såvel i relation til spørgsmål om oprettelse af nye teknika som i relation til spørgsmål om oprettelse af nye studieretninger og nye studielinier ved bestående teknika.

I: Spørgsmålet om Undervisningsministeriets hjemmel til at kræve oprettelsen af anlægslinien godkendt.

Bestemmelserne i §§ 1 – 3 i lov nr. 146 af 25. april 1962 om teknika har følgende ordlyd:

»§ 1. Undervisningsministeren kan under de i stk. 2 angivne betingelser meddele undervisningsvirksomheder til uddannelse af ingeniører godkendelse som teknika.

Stk. 2. Godkendelse i medfør af stk. 1 kan meddeles, såfremt

- 1) der på det pågældende sted efter undervisningsministerens skøn er tilstrækkeligt behov for vedkommende undervisning,
- 2) undervisningsvirksomheden er oprettet som en selvejende institution på en efter undervisningsministerens skøn betryggende måde,
- 3) der efter undervisningsministerens skøn er tilvejebragt grundlag for en forsvarlig undervisning, herunder fornødne lokaler med tilbehør og kvalificerede lærerkræfter, og
- 4) undervisningsvirksomhedens vedtægter er godkendt af undervisningsministeren.

Stk. 3. Undervisningsministeren kan tilbagekalde en meddelt godkendelse, såfremt undervisningsvirksomheden ikke længere opfylder de i stk. 2 anførte betingelser eller tilsidesætter de i § 2, stk. 1, omhandlede bestemmelser.

Stk. 4. Betegnelsen »teknikum« (»teknika«) eller ordsammensætninger, hvori denne betegnelse indgår, må kun anvendes af de i medfør af denne lov godkendte undervisningsvirksomheder.

Stk. 5. Dimittender fra teknika er eneberetigede til at anvende de betegnelser for gennemgået undervisning, som måtte blive fastsat ved kongelig anordning.

§ 2. Teknika er pligtige at følge de bestemmelser om adgangsbetingelser, undervisningsplaner og eksamensordninger m. v. samt om driften og de økonomiske forhold, som måtte

blive udfærdiget af undervisningsministeren.

Stk. 2. Undervisningsministeren nedsætter en eksamenskommission og et censorkollegium.

§ 3. Udgifterne ved driften af teknika afholdes af statskassen.

Stk. 2. Efter regler, der fastsættes af undervisningsministeren efter forhandling med finansministeren og godkendelse af Finansudvalget, kan der af statskassen ydes teknika rente- og afdragsfrie lån til opførelse, ombygning eller køb af bygninger samt tilskud til indretning af lokaler.

Stk. 3. Udstyr o. lign. til brug for teknika stilles til rådighed af staten.«

Som begrundelse for klagen har lærerforsamlingen ved Odense Teknikum anført, at behovsklausulen i teknikalovens § 1, stk. 2, pkt. 1, der af Undervisningsministeriet påberåbes som hjemmel for godkendelseskravet, alene vedrører godkendelsen af teknika som sådanne, og at Odense Teknikum er i besiddelse af en sådan godkendelse. Efter lærerforsamlingens opfattelse fremgår det hverken af loven eller de i medfør heraf udstedte bekendtgørelser, at Undervisningsministeriet skal godkende oprettelse af studielinier.

I denne forbindelse har lærerforsamlingen henvist til en skitse fra juni 1965 til bekendtgørelse om studieplan for den bygningstekniske studieretning ved danske teknika, der blev udarbejdet af Undervisningsministeriets udvalg af 18. april 1964 vedrørende bygningsteknikum. I skitsens § 13, stk. 2, er foreslået følgende bestemmelse:

»Til afholdelsen af den i nærværende bekendtgørelse angivne undervisning i 1. del og i en eller flere linier i 2. og 3. del samt de heri foreskrevne prøver kræves efter indstilling af Teknikumrådet undervisningsministerens tilladelse.«

En bestemmelse af dette indhold er derimod ikke optaget i Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 321 af 8. september 1966 om den bygningstekniske studieretning ved teknika.

Lærerforsamlingen har i denne forbindelse henvist til en betænkning af juni 1965 vedrørende forslag til bekendtgørelse og cirkulære om undervisningen i den elektrotekniske studieretning. Det fremgår bl. a. heraf, at man har fundet det rimeligt, at oprettelsen af nye studielinier og -grene må godkendes af Teknikumrådet og Undervisningsministeriet. I Tek-

nikumrådets udkast til bekendtgørelsen af 4. april 1966 genfindes bestemmelsen imidlertid ikke.

På denne baggrund er lærerforsamlingen af den opfattelse, at bestemmelsen i skitsen er udgået under sagens behandling i Undervisningsministeriet, og at der herefter ikke er hjemmel for godkendelseskravet.

Lærerforsamlingen har endvidere gjort gældende, at der er oprettet nye linier ved andre studieretninger, uden at disse er krævet godkendt af Undervisningsministeriet. I denne forbindelse har forsamlingen nærmere henvist til, at samtlige studielinier ved Odense Teknikum er oprettet indenfor de eksisterende (og tidligere godkendte) studieretninger uden særlig godkendelse, samt til en udtalelse fra undervisningsdirektør O. I. Mikkelsen på et møde i Undervisningsministeriet den 22. februar 1968, hvorefter der indtil da ikke skulle være sket godkendelse af nogen studielinie, bortset fra agro-linien ved Horsens Teknikum, der blev oprettet på forsøgsbasis.

Om Undervisningsministeriets henvisning til teknikalovens § 2 har lærerforsamlingen gjort gældende, at denne er udtryk for en inkomsekvens i ministeriets opfattelse, idet det i ministeriets tilladelse af 12. marts 1970 er forudsat, at den omhandlede undervisning ikke vil medføre merudgifter til drift eller anlæg.

Undervisningsministeriets departement har i skrivelse af 9. september 1971 udtalt, at ministeriet med hensyn til begge klagepunkter må fastholde den stilling til klagen, som man har meddelt Odense Teknikums lærerforsamling i skrivelsen af 2. juni 1970.

Om hjemmelen for kravet om godkendelse af anlægsliniens oprettelse har ministeriet anført, at den i § 1, stk. 1, i lov nr. 146 af 25. april 1962 om teknika omtalte godkendelse af teknika kun kan meddeles under de i lovens § 1, stk. 2, nævnte betingelser, herunder den i sagen omtalte behovsklausul, at behovsspørgsmålet ikke kan afgøres uafhængigt af spørgsmålet om, hvilke studieretninger og -linier et teknikum ønsker at oprette, og at godkendelsesbeføjelsen efter ministeriets opfattelse derfor nødvendigvis må omfatte ikke blot det enkelte teknikum som sådant, men også spørgsmålet om, hvilke studieretninger og -linier dettes virksomhed må omfatte.

Som anført af Direktoratet for Erhvervsuddannelserne under sagens behandling må Un-

dervisningsministeriet efter departementets opfattelse i øvrigt også af bevillingsmæssige årsager kunne nægte oprettelse af nye studieretninger og -linier. Departementet har herved henvist til § 3, stk. 1, i lov om teknika, hvorefter udgifterne ved driften af teknika afholdes af statskassen, stk. 2, hvorefter der af statskassen kan ydes teknika rente- og afdragsfrie lån til opførelse, ombygning eller køb af bygninger samt tilskud til indretning af lokaler, og stk. 3, hvorefter udstyr og lignende til brug for teknika stilles til rådighed af staten. De midler, der i henhold hertil ydes teknika af staten, bevilges på de årlige finans- og tillægsbevillingslove på grundlag af ansøgninger og budgetforslag fra teknika, og teknika kan ikke disponere over statsmidler udover de bevillingsmæssigt fastlagte rammer. Det medfører efter departementets opfattelse principielt ingen ændring i dette forhold, at det i direktoratets skrivelse af 12. marts 1970 om godkendelse af oprettelsen af en anlægslinie ved Odense Teknikum fra den 1. november 1970 var anført, at man forudsatte, at den omhandlede undervisning ikke ville medføre merudgifter til drift eller anlæg. Denne forudsætning svarede ganske til, hvad teknikums bestyrelse havde oplyst, jfr. bestyrelsens skrivelser af 15. februar og 24. juni 1968.

Departementet har endelig bemærket, at Odense Teknikums bestyrelse oprindelig selv syntes at være gået ud fra, at oprettelse af en ny studielinie forudsatte ministeriets tilladelse.

I skrivelse af 30. november 1971 tilskrev jeg Undervisningsministeriet bl. a. således:

»1. I lærerforsamlingens skrivelse af 22. december 1970, bilag A, pkt. 2, er det anført, at en skitse af juni 1965 til bekendtgørelse om studieplan for bygningsteknikum, der var udarbejdet af et af Undervisningsministeriet nedsat udvalg, indeholdt en udtrykkelig bestemmelse, hvorefter tilladelse fra Undervisningsministeriet til oprettelse af studielinier efter bekendtgørelsen var fornøden. Bestemmelsen blev imidlertid ikke optaget i de bekendtgørelser vedrørende undervisningen ved teknika, der blev udstedt den 8. september 1966. Med skrivelse af 22. november 1971 har lærerrådet indsendt yderligere akter til belysning af spørgsmålet.

Under henvisning til det af lærerrådet

anførte samt til, at tilsvarende bestemmelser fandtes i de tidligere bekendtgørelser om husbygningsteknikum nr. 220 af 19. august 1957, § 14, stk. 2, og bygningsteknikum nr. 315 af 13. oktober 1961, § 16, stk. 2, skal jeg bede oplyst, hvad der er den nærmere begrundelse for, at bestemmelsen ikke blev optaget i bekendtgørelserne af 8. september 1966. Jeg skal herved tillige henvise til, at udtrykkelige regler om godkendelse af undervisningsvirksomhed er fastsat i lovbestemmelser vedrørende andre selvejende uddannelsesinstitutioner, jfr. således § 1, stk. 2, i lov nr. 196 af 26. maj 1965 om godkendte handelsskoler og § 8 i lov nr. 259 af 4. juni 1970 om folkehøjskoler m. v.

2. Lærerforsamlingen har i skrivelsen af 22. december 1970, bilag A 1, pkt. 3, gjort gældende, at der skal være oprettet nye linier ved andre studieretninger, uden at Undervisningsministeriet har stillet krav om godkendelse. I skrivelsen af 22. november 1971 har lærerrådet nærmere angivet, i hvilke tilfælde dette ikke er sket.

Under henvisning til det af lærerrådet anførte skal jeg bede oplyst, i hvilket omfang ministeriet har undladt at stille krav om godkendelse ved oprettelse af studieretninger eller studielinier.«

Om pkt. 1 har Direktoratet for Erhvervsuddannelserne udtalt, at godkendelsesbestemmelsen i § 13, stk. 2, i skitsen til bekendtgørelse om bygningsteknikum af juni 1965 udgik under behandlingen i Teknikumrådet, idet man fandt bestemmelsen overflødig under henvisning til, at teknika ikke uden Undervisningsministeriets godkendelse kan etablere nye uddannelseslinier.

Direktoratet har herved henvist til lov om teknika af 25. april 1962, § 1, stk. 2, hvor godkendelse er betinget af, at der er behov for vedkommende undervisning. Direktoratet finder grund til at fremhæve, at Odense Teknikums bestyrelse og rektor havde ment, at der måtte indhentes godkendelse.

Direktoratet har dernæst om pkt. 2 udtalt, at Undervisningsministeriet, og før dette så vidt man har kunnet konstatere også Handelsministeriet, stedse har opretholdt krav om godkendelse ved oprettelse af studieretninger og studielinier.

Til det, Odense Teknikums lærerråd har anført herom, har direktoratet bemærket, at

oprettelse såvel af stærkstrøms- som svagstrømslinien inden for den elektrotekniske studieretning fandt sted med udtrykkelig skriftlig godkendelse fra Undervisningsministeriet.

Inden Odense Teknikum indførte et maskinteknik studium med 3 studielinier, havde dette teknikum gennem en årrække allerede under Handelsministeriets ressort gennemført maskinteknik undervisning, der indholdsmæssigt og fagmæssigt dækkede omtrent samme stofområder, og som lignedes ved den nye studieordnings indførelse i 1966. Da der således ikke i forbindelse med gennemførelsen af de nye bekendtgørelser nr. 319 - 323, alle af 8. september 1966, skete nogen væsentlige ændringer i undervisningsområderne på Odense Teknikum, havde der ikke været nogen anledning til at indhente eller meddele godkendelse af disse studielinier i den anledning.

Direktoratet har vedlagt et referat fra et møde den 22. februar 1968 mellem repræsentanter for lærerforsamlingen og undervisningsdirektør O. I. Mikkelsen samt dennes bemærkninger hertil i skrivelse af 5. marts 1968.

Undervisningsministeriets departement har for så vidt angår pkt. 1 henvist til direktoratets udtalelse, samt et notat fra Teknikumrådets sekretariat og referatet fra Teknikumrådets møde den 2. februar 1966.

Departementet har oplyst, at spørgsmålet var blevet undersøgt i departementet, inden man udarbejdede skrivelser af 9. september 1971 til mig, men at undersøgelsen ikke havde klarlagt, hvorfor den pågældende bestemmelse ikke var blevet medtaget i bekendtgørelsen. Departementet vedlagde til belysning heraf forskellige interne referatnoter.

Departementet har dernæst, under henvisning til det foreliggende materiale, udtalt, at der under arbejdet med bekendtgørelsesudkastene i Teknikumrådets sekretariat og i departementet ikke har været tvivl om, at oprettelse af studieretninger og -linier inden for disse måtte forudsætte ministeriets godkendelse. Den påtænkte udtrykkelige bestemmelse herom blev under Teknikumrådets sekretariats behandling af bekendtgørelsesudkastene udeladt, idet den blev anset for overflødig ved siden af behovsklausulen i § 1, stk. 2, i loven om teknika. Under departementets behandling af bekendtgørelsesudkastene gav det ikke anledning til bemærkninger, at en

tidligere i departementet formuleret bestemmelse om godkendelse af oprettelse af studielinier ikke var medtaget i de endelige bekendtgørelsesudkast.

Således som sagen forelå, måtte det betragtes som givet, at udeladelsen af en bestemmelse som den omhandlede ikke var udtryk for den opfattelse, at et teknikum skulle kunne oprette en ny studie- (retning eller) -linie uden ministeriets godkendelse. Et forslag til en bestemmelse herom ville ikke være blevet accepteret, medens på den anden side en bestemmelse om, at godkendelse kræves, efter ministeriets opfattelse ikke kunne anses for påkrævet ved siden af bestemmelserne i loven.

Hvad angår pkt. 2 har departementet beholdt sig til det der er anført af Direktoratet for Erhvervsuddannelserne.

Jeg skal herefter udtale følgende:

Før ikrafttrædelsen af lov nr. 146 af 25. april 1962 om teknika fandtes retsgrundlaget for teknika i lov nr. 231 af 28. juli 1916 om tilsyn med den tekniske undervisning for håndværkere og industridrivende, der blev afløst af lov nr. 197 af 7. juni 1958 om tekniske skoler, teknika og teknologiske institutter.

Efter 1916-lovens § 4 kunne direktøren for tilsynet med den tekniske undervisning udarbejde forslag til mønsterplaner for undervisningen og til regulativer for eksaminer indenfor de forskellige undervisningsvirksomheder, hvilke forslag skulle forelægges handelsministeren til endelig afgørelse. Handelsministeren kunne efter lovens § 5 standse udbetalingen af statstilskuddet til en undervisningsvirksomhed, såfremt denne ikke efterkom direktørens anvisninger.

Bekendtgørelse nr. 220 af 19. august 1957 om husbygningsteknikum blev udstedt med hjemmel i lovens § 4. I bekendtgørelsens § 14, stk. 2, var der udtrykkeligt foreskrevet, at der til afholdelse af den i bekendtgørelsen angivne undervisning og de foreskrevne prøver krævedes tilladelse fra Handelsministeriet.

Lov nr. 197 af 7. juni 1958 om tekniske skoler, teknika og teknologiske institutter indeholdt i § 11 følgende bestemmelse:

»De af loven omfattede undervisningsvirksomheder er pligtige at følge de bestemmelser om adgangsbetingelser, undervisningsplaner og eksamensordninger, som

måtte blive udfærdiget af handelsministeren, samt i øvrigt de dem af handelsministeren eller direktøren i medfør af loven eller de i henhold til denne udfærdigede bestemmelser givne påbud og anvisninger. I tilfælde, hvor sådanne påbud eller anvisninger tilsidesættes, eller hvor betingelserne for at opnå statstilskud ikke mere er til stede, kan handelsministeren efter samråd med direktøren tilbageholde udbetalingen af statstilskud, eventuelt tilbagekalde den vedkommende undervisningsvirksomhed meddelte godkendelse.«

I § 16, stk. 2, i Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 315 af 13. oktober 1961 om bygningsteknikum, der var udstedt med hjemmel i denne bestemmelse, var det på tilsvarende måde som i bekendtgørelsen om husbygningsteknikum foreskrevet, at afholdelsen af undervisningen krævede tilladelse af Undervisningsministeriet (hvortil området var blevet overført fra Handelsministeriet).

En udtrykkelig bestemmelse herom er derimod ikke optaget i Undervisningsministeriets bekendtgørelser nr. 319-323 af 8. september 1966 om henholdsvis den produktionstekniske, elektrotekniske, bygnings-tekniske, skibstekniske og maskintekniske studieretning, der alle er udsendt med hjemmel i § 2 i lov nr. 146 af 25. april 1962 om teknika .

Som hjemmel har Undervisningsministeriet derimod henvist til teknikalovens §§ 1-3, jfr. herved det ovenfor anførte.

Set i forhold til ordlyden alene må det erkendes, at kravet om godkendelse af oprettelsen af studieretninger og -linier ikke har fundet helt tydeligt udtryk i de pågældende bestemmelser. Det må således antages, at teknikalovens § 1 efter sin formulering tager sigte på den generelle godkendelse af et teknikum som en undervisningsvirksomhed, der er omfattet af lovens regler. Når det i lovens § 2 er udtalt, at teknika er pligtige at følge de bestemmelser om undervisningsplaner, som måtte blive udfærdiget af undervisningsministeren, må det antages, at der hermed er tænkt på retningslinier for undervisningens indhold indenfor de enkelte studieretninger og -linier, men ikke på omfanget af den undervisning de enkelte teknika kan meddele. At udtrykket »undervisningsplaner« skal forstås på

denne måde har støtte i reglerne for andre selvejende undervisningsinstitutioner, jfr. i denne forbindelse særlig § 1, stk. 1 og 2, sammenholdt med § 2 i lov nr. 196 af 26. maj 1965 om undervisningen på de godkendte handelsskoler.

Der kan ikke i forarbejderne til teknikaloven på dette punkt hentes noget afgørende bidrag til forståelsen af de pågældende bestemmelser, jfr. herved betænkning nr. 303/1962 om teknikas økonomiske forhold samt Folketingstidende 1961/62, sp. 3272 ff, 4327 ff, tillæg A, sp. 1001 ff og tillæg B, sp. 599.

Efter det, der er oplyst af Undervisningsministeriet om tilblivelsen af bekendtgørelserne nr. 319 - 323 af 8. september 1966 og i betragtning af de tidligere gældende regler, kan det ikke antages, at udeladelsen af et udtrykkeligt godkendelseskrav i bekendtgørelserne er begrundet i et ønske om i denne henseende at stille de enkelte teknika frit. Det synes tværtimod sandsynliggjort, at udeladelsen alene skyldes, at teknikaloven er anset at indeholde tilstrækkelig hjemmel, således at udtrykkelige bestemmelser i de enkelte bekendtgørelser ville være overflødige. Der må i denne forbindelse lægges vægt på, at Undervisningsministeriet allerede i skrivelsen af 7. marts 1964 afslog Odense Teknikums ansøgning om oprettelse af en bygningsteknisk linie under henvisning til teknikalovens § 1, stk. 1, samt på bemærkningerne i et notat, som af Teknikumrådets sekretariat blev udarbejdet til brug for rådets behandling af sagen i mødet den 2. februar 1966. I notatets side 1 er det anført:

»I sekretariatets bekendtgørelsesudkast er ikke medtaget en af forstandergruppen foreslået bestemmelse (§ 13, stk. 2), at der til afholdelse af undervisningen og de forskellige prøver kræves Undervisningsministeriets tilladelse, idet sekretariatet mener, at bestemmelsen er overflødig under hensyn til, at teknika ikke uden Undervisningsministeriets godkendelse kan etablere nye uddannelsesgrene.«

At det ikke har været tanken at opgive godkendelseskravet har også væsentlig støtte i Undervisningsministeriets interne referatnoter fra januar 1966, som jeg har modtaget til gennemsyn.

Ved bedømmelsen af spørgsmålet om

hjemmelen for godkendelseskravet må jeg tillægge det væsentlig betydning, at kravet synes velbegrunderet ud fra økonomiske og administrative, herunder ikke mindst planlægningsmæssige, hensyn. I denne forbindelse er det nærliggende at henvise til kriterierne for godkendelse af teknika, jfr. lovens § 1, stk. 2, særlig nr. 1, hvorefter der skal være tilstrækkeligt behov for vedkommende undervisning, samt bestemmelserne i lovens §§ 2 og 3 om teknikas økonomiske afhængighed af staten. Uanset at de pågældende bestemmelser som anført ikke efter ordlyden giver nogen udtrykkelig hjemmel, støtter de på afgørende måde den opfattelse, at de enkelte teknika ikke uden tilladelse fra Undervisningsministeriet som godkendelsesmyndighed kan oprette nye studieretninger og -linier for midler, der er ydet som statstilskud, selvom den pågældende undervisning måske ikke umiddelbart måtte være udgiftskrævende. Det bemærkes herved, at krav om godkendelse af undervisningsvirksomheden er stillet i forhold til en række andre selvejende uddannelsesinstitutioner, jfr. f. eks. § 8 i lov nr. 259 af 4. juni 1970 om folkehøjskoler, § 2 i anordningerne nr. 473 af 29. september 1969 og nr. 26 af 2. februar 1970 om handelshøjskolerne i henholdsvis Århus og København samt § 1 i lov nr. 196 af 26. maj 1965 om undervisningen på de godkendte handelsskoler.

På denne baggrund kan jeg ikke kritisere Undervisningsministeriets opfattelse, hvorefter ministeriet anser sig for berettiget til at kræve de enkelte teknikas beslutninger om at meddele undervisning indenfor de forskellige studieretninger m. v. godkendt, samt at hjemmelen hertil anses for indeholdt i teknikalovens §§ 1 - 3.

Da disse bestemmelser efter min opfattelse imidlertid ikke på en så tydelig måde, som det kunne ønskes, giver hjemmel for godkendelseskravet, har jeg samtidig hermed henstillet til ministeriets overvejelse ved en eventuel kommende revision af teknikaloven eller de bekendtgørelser, der er udstedt i henhold til loven, at indføje en udtrykkelig bestemmelse herom.

Det tilføjes, at der efter det, der er oplyst for mig, ikke er holdepunkter for at antage, at Undervisningsministeriet i andre tilfælde har undladt at kræve nye studieretninger

og -linier godkendt, bortset fra de tilfælde, hvor studielinier er blevet oprettet i forbindelse med en ny studieordnings indførelse, men hvor undervisningen indholdsmæssigt og fagmæssigt har dækket omtrent samme stofområde som den hidtil meddelte undervisning. At godkendelse i sådanne tilfælde ikke er anset for påkrævet synes rimeligt begrundet og kan ikke give mig anledning til kritik.

Jeg har samtidig hermed gjort Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med sagen.

II: Undervisningsministeriets behandling af ansøgningen fra Odense Teknikum.

I forbindelse med behandlingen af lærerforsamlingens klage af 22. december 1969, der af ombudsmanden blev oversendt til afgørelse i Undervisningsministeriets departement, udtalte Direktoratet for Erhvervsuddannelserne i en erklæring af 23. februar 1970 - efter nærmere at have redegjort for sagens behandling - at det ikke havde været muligt for direktoratet at gennemføre en hurtigere behandling af Odense Teknikums ansøgning om etablering af en anlægslinie, da spørgsmålet om udarbejdelse af en samlet planlægning for teknika klart er en opgave, der henhører under Teknikumrådet (hvor såvel lærerne som de studerende er repræsenteret), jfr. teknikalovens § 4. Direktoratet anførte i denne forbindelse, at udarbejdelsen af en samlet planlægning for teknika havde været behandlet i Teknikumrådet i perioden september 1966 - oktober 1968, hvor rådet afgav en indstilling, samt at rådet i marts 1969 efter henstilling fra Folketingets Finansudvalg blev anmodet om at udarbejde en fornyet indstilling. Undervisningsministeren havde i februar 1968 resolveret, at der ikke kunne tages stilling til Odense Teknikums ansøgning, før end Teknikumrådet havde afgivet indstilling om planlægningen.

I skrivelse af 2. juni 1970 henholdt Undervisningsministeriets departement sig til det, der var anført af direktoratet. Lærerforsamlingen modtog samtidig en fotokopi af direktoratets erklæring af 23. februar 1970 samt direktoratets redegørelse for den tidsmæssige behandling af sagen.

I klagen til mig over behandlingstiden har lærerforsamlingen henvist til, at teknikaloven trådte i kraft den 1. april 1962, og at den endelige afgørelse med hensyn til teknikums ansøgning først forelå med Undervisningsministeriets skrivelse af 12. marts 1970. Lærerforsamlingen kan ikke acceptere ministeriets henvisning til Teknikumrådets manglende indstilling om planlægning som en gyldig motivering for den langvarige sagsbehandling. Efter lærerforsamlingens opfattelse er der ikke præsteret nogen acceptabel planlægning, og dette forhold anses for årsagen til, at etableringen af en anlægslinie ved Odense Teknikum trak ud.

Undervisningsministeriets departement har overfor mig udtalt, at det må fastholde den stilling til sagen, som det har meddelt Odense Teknikums lærerforsamling i skrivelse af 2. juni 1970.

I skrivelserne af 30. november 1971 bad jeg departementet oplyse, hvornår Odense Teknikums ansøgning af 15. februar 1967 blev videresendt fra Direktoratet for Erhvervsuddannelserne til Teknikumrådets planlægningsudvalg, samt om Odense Teknikum fik underretning om oversendelsen.

Jeg bad endvidere oplyst, om Odense Teknikum fik underretning om indholdet af Teknikumrådets endelige indstilling om udbygningen af teknika, der blev fremsendt til Direktoratet ved skrivelse af 22. oktober 1968, og henviste i denne forbindelse til, at Direktoratets afslag af 18. juni 1968 på ansøgningen af 15. februar 1967 blev betegnet som foreløbigt.

Direktoratet for Erhvervsuddannelserne har herefter udtalt, at det ikke har kunnet konstatere den nøjagtige dato for videresendelsen af Odense Teknikums ansøgning til Teknikumrådets planlægningsudvalg. Der blev ikke meddelt Odense Teknikum nogen underretning om videresendelsen. Direktoratet har i denne forbindelse bemærket, at Teknikumrådets daværende formand var undervisningsdirektør O.I. Mikkelsen, og at to sekretærer i direktoratet var beskæftiget i rådets sekretariat, hvorfor der i en travlhedperiode kan være sket en mere uformel videresendelse fra direktoratet til Teknikumrådet.

Direktoratet har endvidere oplyst, at Odense Teknikum – ligesom de øvrige tek-

nika – modtog et eksemplar af Teknikumrådets endelige indstilling om udbygningen af teknika med skrivelse af 22. november 1968.

Undervisningsministeriets departement har henvist til det, direktoratet har oplyst.

Idet jeg henviser til sagsfremstillingen ovenfor skal jeg herefter om klagen over direktoratets sagsbehandling udtale følgende:

Ved bedømmelsen af direktoratets behandlingstid må det lægges til grund, at Odense Teknikums ansøgning af 15. februar 1967 om tilladelse til at oprette en anlægslinie i medfør af bekendtgørelse nr. 321 af 8. september 1966 blev endelig afgjort ved Undervisningsministeriets skrivelse af 12. marts 1970, hvorved ansøgningen blev imødekommet. Ministeriet havde forinden ved skrivelse af 18. juni 1968 meddelt foreløbigt afslag. At Odense Teknikum i 1963 havde søgt om tilladelse til at oprette en bygningsteknisk studieretning, hvilket ministeriet afslog ved skrivelse af 7. marts 1964, kan ikke tillægges betydning i denne forbindelse, allerede fordi der var tale om en ansøgning efter den ældre bekendtgørelse om bygningsteknikum.

Uanset at der således er medgået over 3 år til behandlingen af ansøgningen, og behandlingen dermed må betegnes som meget langvarig, har jeg ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at kritisere direktoratets behandlingstid. Jeg må i denne forbindelse tillægge det vægt, at behandlingen af ansøgningen er indgået som led i de generelle overvejelser med hensyn til teknikas fremtidige udformning, som i perioden september 1966 – oktober 1968 og fra marts 1969 – februar 1970 er foregået i Teknikumrådet og de nedsatte planlægningsudvalg. I denne forbindelse må det endvidere anføres, at Odense Teknikum ved direktoratets skrivelse af 18. juni 1968 modtog en foreløbig afgørelse på ansøgningen.

Teknikumrådets endelige indstilling blev den 22. oktober 1968 fremsendt til Direktoratet for Erhvervsuddannelserne, og af dette videresendt til bestyrelserne for de enkelte teknika den 22. november 1968. Direktoratet anmodede ved skrivelse af 7. marts 1969 Teknikumrådet om at udarbejde en fornyet indstilling om teknikas fremtidige udbygning.

Efter min opfattelse ville det have været rigtigst, om direktoratet – udover at tilsende Odense Teknikum et eksemplar af Teknikumrådets første indstilling – tillige, senest i forbindelse med anmodningen af 7. marts 1969 til Teknikumrådet om at udarbejde en fornyet indstilling, skriftligt havde underrettet bestyrelsen om, hvad afgørelsen af ansøgningen beroede på.

Sagens behandling i direktoratet i øvrigt giver mig ikke anledning til kritik.

Jeg har samtidig hermed gjort direktoratet bekendt med min opfattelse.

III: Undervisningsministeriets besvarelse af ombudsmandens anmodning af 7. januar 1971 om en udtalelse.

I anledning af klagen fra Odense Teknikums lærerforsamling anmodede ombudsmanden i skrivelse af 7. januar 1971 Undervisningsministeriet, Direktoratet for Erhvervsuddannelserne, om en udtalelse. Af sagens akter fremgår det, at ombudsmandens anmodning den 8. januar 1971 blev videresendt til departementet, der besvarede dem med skrivelse af 9. september 1971. Departementet beklagede, at ministeriets udtalelse på grund af arbejde med stærkt presserende sager gennem længere tid først fremkom på daværende tidspunkt.

I skrivelse af 30. november 1971 meddelte jeg Undervisningsministeriets departement, at jeg i medfør af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, havde besluttet at undersøge, om det har været rimeligt begrundet, at ministeriet har været 8 måneder om at besvare ombudsmandens anmodning om en udtalelse. Jeg udbad mig i den anledning en redegørelse for sagens behandling i departementet.

Departementet har i skrivelse af 28. marts 1972 udtalt, at det efter erindringen (notater foreligger ikke) kan oplyse, at der inden for den pågældende periode to gange blev gjort forsøg på at få sagen behandlet færdig, men at behandlingen måtte standses af hensyn til andet arbejde, der ikke kunne opsættes. Kontoret var i hele den omhandlede periode stærkt belastet, navnlig med arbejde med revision af generelle bestemmelser og fastsæt-

telse af nye generelle bestemmelser, der skulle træde i kraft ved eksaminerne i foråret 1971 eller fra begyndelsen af skoleåret 1971/72. Hertil kom bl. a. andre klagesager, der ikke – som nærværende sag, efter at oprettelse af anlægslinie ved Odense Teknikums bygnings-tekniske studieretning var blevet godkendt af direktoratet den 12. marts 1970 – hovedsagelig alene var af teoretisk interesse. Departementet har yderligere anført, at der i tiden mellem januar og september 1971 med mellemrum blev spurgt telefonisk til sagen fra ombudsmandens kontor, og at man derfra viste sig meget forstående over for oplysninger om, at sagen endnu ikke havde kunnet ekspederes.

Jeg skal herefter udtale følgende:

Ved bedømmelsen af departementets behandlingstid må det efter min opfattelse tages i betragtning, at den pågældende sag forinden havde været behandlet i departementet og var afgjort ved skrivelse af 2. juni 1970, samt at der ved besvarelsen af ombudsmandens anmodning om en udtalelse ikke synes at være fremkommet noget væsentligt nyt.

Uanset de særlige forhold, som departementet har henvist til (jfr. herved også ombudsmandens beretning for 1970, s. 83), må jeg på denne baggrund finde det beklageligt, at der forløb så lang tid, inden departementet besvarede ombudsmandens henvendelse.

Jeg skal i denne forbindelse anføre, at der fra ombudsmandens kontor telefonisk er blevet forespurgt til sagen den 19. marts, 1. juni og 19. august 1971, og at den tjenestemand i Undervisningsministeriet, der behandlede sagen, da i hvert enkelt tilfælde gav udtryk for, at ministeriets besvarelse kunne forventes indenfor den nærmeste fremtid.

Jeg har samtidig hermed gjort Undervisningsministeriets departement bekendt med min opfattelse. Da departementet i skrivelser af 9. september 1971 har beklaget, at besvarelsen først fremkom på dette tidspunkt, og under hensyn til de i skrivelser af 28. marts 1972 omtalte særlige forhold, har jeg fundet at kunne undlade at foretage videre i sagen.«

- 51.** *Kritiseret, at Vejdirektoratet ikke under behandling af en klage over et amtsråd, selv om klagen formelt angik protokoltilførsler, havde givet udtryk for, at amtsrådet havde pligt til at give en part ekstraktafskrift af de faktiske oplysninger af væsentlig betydning for sagen, som mundtligt var meddelt under en åstedsforretning. Henstillet til Vejdirektoratet at overveje, om der ikke ville være anledning til at gøre kommunalbestyrelser herunder amtsråd bekendt med pligten til under åstedsforretninger at foretage notat af visse oplysninger. (J. nr. 227/71).*

A klagede over Vejdirektoratets besvarelse af en klage, som han havde indgivet til direktoratet over, at Frederiksborg amtsråd ikke havde imødekommet hans anmodning om i henhold til partsoffentlighedsloven at få afskrift af, hvad der var oplyst under en åstedsforretning i en sag vedrørende vedligeholdelse af en privat fællesvej.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at sognerådet i Vejby-Tibirke kommune den 27. december 1967 afsagde kendelse om vedligeholdelse af den private fællesvej Rågemarksvej i Vejby, at flere, bl. a. A, påklagede denne afgørelse til Frederiksborg amtsråd, at det udvalg, som amtsrådet havde nedsat til at behandle sagen, i skrivelse af 11. september 1968 indkaldte A til en åstedsforretning, begyndende med en besigtigelse af vejen, hvorefter mødet fortsattes i Vejby forsamlingshus, og at Frederiksborg amtsråd den 26. november 1968 afsagde kendelse i sagen.

I skrivelse af 9. december 1968 anmodede A amtsrådet om en udskrift af det protokolat, der var optaget under og efter åstedsforretningen, men amtsrådet svarede, at der ved åstedsforretningen i overensstemmelse med amtsrådets sædvanlige praksis var blevet foretaget de fornødne interne notater til brug for sagens behandling, men ikke foretaget en egentlig protokoltilførsel, og at rådet derfor ikke kunne sende ham den ønskede udskrift. Samtidig bekræftede amtsrådet, at de udtalelser, han havde fremsat under åstedsforretningen, havde været inddraget under sagens behandling.

Efter modtagelse af amtsrådets svar rettede A henvendelse til Vejdirektoratet, idet han bl. a. anførte, at han ikke kunne se, hvorledes amtsrådet havde »fundet frem til kendelsen«, og at det forhold, at man kun behandlede en offentlig åstedsforretning ud fra »de fornødne interne notater« intet havde med offentlighedsprincippet at gøre. Hertil kom, at han ved begyndelsen af mødet i Vejby forsamlingshus udtrykkelig havde spurgt, om der blev ført en protokol, hvilket han fik bekræf-

tet. Han bad herefter om at få noget ført til protokols, og det fik han lov til på den måde, at han skulle diktere, hvad der skulle stå.

Vejdirektoratet svarede A, at det ikke havde fundet grundlag for at kritisere, at amtsrådet havde undladt at føre protokol ved åstedsforretningen forud for rådets afgørelse, og i den forbindelse henviste Vejdirektoratet til, at der ikke i loven af 14. april 1865 om istandsættelse og vedligeholdelse af private veje, til hvis afbenyttelse flere er udelukkende berettigede, er foreskrevet en sådan pligt for amtsrådet.

I anledning af A's klage til mig oplyste Vejdirektoratet, at amtsrådet overfor direktoratet havde bestridt, at der skulle være givet ham løfte om protokolførsel. For så vidt angik spørgsmålet om, hvorvidt der af partsoffentlighedslovens § 5 (nu § 4 i lov nr. 280 af 10. juni 1970 om offentlighed i forvaltningen) skulle kunne udledes nogen pligt for amtsrådet til i et tilfælde som det foreliggende at føre protokol, bemærkede direktoratet, at der ikke i paragraffen er anført noget om, at der kræves en egentlig protokollering, men blot at der skal gøres notat på en sådan måde, at mundtligt meddelte faktiske oplysninger af væsentlig betydning for en sags afgørelse kan meddeles parterne.

Videre anførte Vejdirektoratet, at paragraffen heller ikke fastslog nogen pligt til notering af argumenter og tilkendegivelse af standpunkter, ligesom det måtte anses for tvivlsomt, om der krævedes notat, når parterne selv var til stede ved oplysningernes meddelelse.

Justitsministeriets lovfdeling udtalte, at det er almindeligt antaget, at udtrykket »faktiske oplysninger« må forstås som oplysninger vedrørende sagens faktum, og at der ikke efter partsoffentlighedslovens § 5 kan antages at bestå nogen pligt til at nedfælde argumenter eller tilkendegivelse af standpunkter og lignende, der fremkommer mundtligt, i skriftlig form, jfr. Folketingstidende 1969/70, tillæg B, sp. 2071.

I hvert fald i det foreliggende tilfælde, hvor også andre end A måtte anses som parter i sagen, må partsoffentlighedslovens § 5 efter ministeriets opfattelse antages at medføre, at det påhviler amtsrådet at foretage notat om konkrete faktiske oplysninger af væsentlig betydning for sagens afgørelse, der fremkommer under åstedsforretningen, hvad enten sådanne oplysninger hidrører fra parterne selv eller én af parterne selv eller fra anden side.

Videre udtalte Justitsministeriet, at parts-offentlighedslovens § 5 ikke efter sin ordlyd pålægger vedkommende myndighed at føre protokol, men blot at de omhandlede oplysninger nedfældes skriftligt. I ministeriets bemærkninger til bestemmelsen fremhæves det da også, at der som hidtil vil kunne gøres notat om oplysninger i den pågældende myndigheds interne arbejdsdokumenter. I så fald må der blot, dersom der fremsættes begæring om aktindsigt, udfærdiges en ekstrakt, der gengiver denne del af afgørelsesgrundlaget, jfr. Folketingstidende 1969/70, tillæg A, sp. 591.

I anledning af min anmodning til Vejdirektoratet om en fornyet udtalelse forelagde direktoratet sagen for Frederiksborg amtsråd, der udtalte, at der under åstedsforretningen blev foretaget de fornødne interne notater til brug for sagens behandling for rådet. Under hensyn til det i A's skrivelse af 9. december 1968 til amtsrådet anførte om protokoludskrifter, samt til, at han som part var til stede under åstedsforretningen, fandt amtsrådet ikke dengang grundlag for at tilsende ham ekstraktafskrift af notatet vedrørende de faktiske oplysninger af væsentlig betydning for sagens afgørelse, som var fremkommet under åstedsforretningen.

Vejdirektoratet udtalte overfor mig, at forskriften i offentlighedslovens § 5 efter direktoratets opfattelse var behørigt iagttaget derved, at faktiske oplysninger var noteret ned ved åstedsforretningen. Af bestemmelsen kunne vel udledes en pligt for vedkommende myndighed til at imødekomme begæring fra en part om udskrift af notat om disse oplysninger, men der var dog formentlig hermed i første række tænkt på faktiske oplysninger, som ikke på anden måde var parten bekendt. Direktoratet måtte derfor efter det foreliggende finde det undskyldeligt, at amtsrådet ikke opfattede A's skrivelse af 9. december

1968 som en anmodning om at blive gjort bekendt med det gjorte notat, idet anmodningen gik ud på tilsendelse af udskrift af et protokollat, og da de under åstedsforretningen meddelte faktiske oplysninger var ham bekendt.

Jeg udtalte, at spørgsmålet om, hvorvidt A kunne gøre krav på at blive gjort bekendt med, hvorledes »amtsrådet har fundet frem til den afsagte kendelse«, ikke var et spørgsmål om partsoffentlighed, men derimod et spørgsmål om begrundelse af forvaltningsakter.

Det er almindeligt antaget i den forvaltningsretlige teori og praksis, at forvaltningen ikke har pligt til at bagrunde sine afgørelser, medmindre en sådan pligt er direkte foreskrevet vedkommende myndighed. Da der ikke i loven af 14. april 1865 om private veje er pålagt amtsrådet pligt til at begrunde kendelser, kunne det ikke kritiseres, at Vejdirektoratet på det punkt ikke havde fundet grundlag for kritik af amtsrådets sagsbehandling.

Det bemærkedes i denne forbindelse, at et udvalg i nogen tid har overvejet spørgsmålet om, hvorvidt der skal indføres en almindelig pligt for forvaltningen til at begrunde afgørelser, og det ventes, at udvalget i nær fremtid vil afgive en betænkning herom.

Der måtte gives Vejdirektoratet medhold i, at der hverken efter loven om private veje eller partsoffentlighedslovens § 5 påhviler amtsrådet nogen pligt til at føre en egentlig protokol over det, der passerer ved en åstedsforretning. Derimod foreskriver partsoffentlighedslovens § 5, at mundtlige, faktiske oplysninger af væsentlig betydning for en sags afgørelse skal noteres ned på en sådan måde, at der kan meddeles parterne afskrift af disse oplysninger, såfremt de begærer det.

Ved bedømmelsen af sidstnævnte spørgsmål måtte det lægges til grund, at amtsrådet havde udarbejdet notat om de ved åstedsforretningen modtagne mundtlige, faktiske oplysninger af væsentlig betydning for sagen, og at dette også var sket på en sådan måde, at der kunne gives afskrift af disse oplysninger.

Det ville derfor have været ønskeligt, om Vejdirektoratet ved behandlingen af A's klage, selv om denne formelt angik proto-

koltilførsler, havde givet udtryk for, at amtsrådet havde haft pligt til at give ekstraktafskrift af de nævnte oplysninger. Denne pligt måtte efter min opfattelse bestå, selv om parten havde været til stede under åstedsforretningen, og selv om parten på anden måde måtte være bekendt med oplysningerne.

Jeg gjorde Vejdirektoratet bekendt med min opfattelse, ligesom jeg anmodede direktoratet om at overveje, om der ikke ville være anledning til, f. eks. i et cirkulære, at gøre kommunalbestyrelser herunder amtsråd bekendt med pligten til under åstedsforretninger at foretage notat om visse oplysninger.

Ministeriet for offentlige Arbejder, Vejdirektoratet, svarede i skrivelse af 17. januar 1972, at det ikke havde fundet tilstrækkeligt grundlag for at foretage den nævnte orientering, idet man ikke var bekendt med tilfælde, hvor de kommunale myndigheder havde undladt at foretage de foreskrevne notater.

Den 1. februar 1972 skrev jeg til ministeren for offentlige arbejder, at jeg efter for-

nyede overvejelser fandt at burde henstille til ministeren, at der ved cirkulære eller på anden måde blev givet de nævnte kommunale myndigheder vejledning om omfanget af forpligtelsen efter offentlighedslovens § 4.

Jeg lagde herved vægt på, at Vejdirektoratet i skrivelser af 15. april og 15. september 1971 havde fundet det tvivlsomt, om der kræves notat, når parterne selv er til stede ved oplysningernes meddelelse. Denne indskrænkende fortolkning af offentlighedsloven var efter min opfattelse ikke holdbar, jfr. herved også Justitsministeriets erklæring af 18. maj 1971, som var refereret i min skrivelse af 22. september 1971.

Tillige henledte jeg opmærksomheden på, at Vejdirektoratets skrivelse af 15. april 1971 i sin helhed var blevet gengivet i tidsskriftet Danske Kommuner, hæfte 5, 1971, side 37, mens den senere udvikling i sagen mig bekendt ikke havde været gengivet i tidsskriftet.

Jeg gjorde samtidig Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med sagen.

52. *Henstillet til Indenrigsministeriet, at en sag om aktindsigt i sygejournaler blev fremskyndet mest muligt. Da der var forløbet godt 3 måneder, uden at der var truffet nogen afgørelse, henstillede jeg til ministeriet, at der nu blev truffet en afgørelse uden yderligere ophold. (J. nr. 687/71).*

A og B klagede over, at Indenrigsministeriet endnu ikke havde taget stilling til deres anmodning om at blive gjort bekendt med nogle sygejournaler i en sag, de havde rejst overfor ministeriet, om erstatning i anledning af deres søns sygdom som følge af triplevaccination.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A og B allerede fremsatte anmodning om aktindsigt, samtidig med at de den 18. august 1969 rejste erstatningssagen overfor Indenrigsministeriet. Den 20. s. m. sendte ministeriet erstatningssagen til udtalelse i Sundhedsstyrelsen, der forelagde sagen for Retslægerådet. Efter at have modtaget en erklæring af 9. december 1970 fra Retslægerådet sendte Sundhedsstyrelsen den 10. februar 1971 sagens akter undtagen sygejournaler til Indenrigsministeriet.

Med ministeriets skrivelse af 11. februar 1971 modtog A og B kopier af sagens dokumenter bortset fra sygejournalerne. Samtidig meddelte ministeriet A og B, at spørgsmålet, om der tilkom dem aktindsigt med hensyn til sygejournalerne, var forelagt Justitsministeriet.

Den 20. april 1971 meddelte Indenrigsministeriet A og B, at endelig afgørelse i erstatningssagen måtte udsættes, indtil der var gennemført en særlig lov om erstatning for vaccinationsskader.

I skrivelse af 26. april 1971 med notat af samme dato redegjorde Justitsministeriet overfor Indenrigsministeriet for sit syn på spørgsmålet om aktindsigt i hospitalers journaler.

Indenrigsministeriet var på det tidspunkt

bekendt med, at Den almindelige danske Lægeforening havde rettet henvendelse til folketingsudvalget vedrørende forslaget til lov om offentlig sygesikring, bl. a. i anledning af at lovforslagets § 25 indeholdt hjemmel for Sygesikringsdirektoratet til at begære sig bl. a. sygejournaler forelagt. Dette ville efter Justitsministeriets fortolkning af offentlighedsloven få den virkning, at journalerne som hovedregel kunne blive genstand for parternes aktindsigt. Det var endvidere ministeriet bekendt, at spørgsmålet skulle drøftes ved samråd mellem folketingsudvalget, socialministeren og Sundhedsstyrelsen. Da spørgsmålet om sygejournalers udlevering til partsindsigt således øjensynligt ville blive taget op til generel drøftelse i forlængelse af forhandlingerne af forslag til lov om offentlig sygesikring, fandt ministeriet det rigtigst at stille behandlingen af A's og B's ønske om indsigt i sagens sygejournaler i bero herpå.

I den endelige udformning af den pågældende bestemmelse, jfr. nu § 25 i lov nr. 311 af 9. juni 1971 om offentlig sygesikring, er hjemmelen for Sygesikringsdirektoratet til at begære sygejournaler udgået.

Det hertil sigtende, af socialministeren fremsatte ændringsforslag var imidlertid begrundet med, at det ifølge lægelovens § 8, stk. 3, påhviler sygehuse at afgive attester til offentlige myndigheder, og at der derfor ikke er behov for at give sygesikringsdirektøren hjemmel til at begære journaler udleveret i de tilfælde, der omfattes af lovforslaget.

Indenrigsministeriet fandt det herefter naturligt, at spørgsmålet blev underkastet videre overvejelser, forinden der blev taget endelig stilling i det konkret foreliggende tilfælde, idet man bl. a. fandt det af væsentlig interesse at få kendskab til, hvilken reaktion der måtte komme fra Den almindelige danske Lægeforening efter spørgsmålets behandling i forbindelse med sygesikringslovforslaget.

I august 1971 blev Indenrigsministeriet bekendt med, at Den almindelige danske Lægeforening havde nedsat et udvalg med den opgave at beskrive sygejournalen med hensyn til form, indhold og funktion og at overveje, hvilke skridt Lægeforeningen burde tage under hensyn til den omtalte fortolkning af offentlighedsloven såvel overfor medlemmerne i form af vejledning som overfor regeringen med henblik på en forestående revision af loven.

Indenrigsministeriet anmodede herefter den 26. august 1971 Sundhedsstyrelsen om en udtalelse vedrørende spørgsmålet om aktindsigt med hensyn til sygejournalerne i A's og B's sag.

Om den tid, der indtil da var medgået til sagens behandling, udtalte jeg:

Uanset at A's og B's anmodning om aktindsigt blev fremsat i august 1969, fik den først fuld aktualitet, da Retslægerådets første erklæring af december 1970 forelå.

Ved vurderingen af den følgende behandlingstid måtte der tillægges de betragtninger, der var anført i ministeriets udtalelse af 28. september 1971, betydelig vægt. Det foreliggende spørgsmål om aktindsigt var meget vanskeligt at afgøre. Den afgørelse, der skulle træffes, kunne have vidtrækkende konsekvenser. Afgørelsen forudsatte vurderinger fra en flerhed af myndigheder.

På denne baggrund fandt jeg ikke, at der var grundlag for at kritisere, at Indenrigsministeriet fandt det rigtigst at lade spørgsmålets afgørelse afvente dels en udtalelse fra Justitsministeriet, dels de overvejelser, der fandt sted i tilknytning til bestemmelsen i § 25 i forslaget til den nye sygesikringslov.

De sidstnævnte overvejelser måtte imidlertid betragtes som afsluttede i realiteten med den betænkning, der blev afgivet den 14. maj 1971 om det nævnte lovforslag af Folketingets Socialudvalg. I betragtning af den lange tid, der indtil da var medgået til sagens behandling, ville jeg have anset det for rigtigst, om ministeriet kort tid efter ved forhandling med Sundhedsstyrelsen var nået frem til en afgørelse af spørgsmålet om, hvorvidt A og B burde gøres bekendt med sygejournalerne.

Jeg henstillede til ministeriet, at spørgsmålets afgørelse fremskyndedes mest muligt.

I skrivelse af 26. januar 1972 bad jeg Indenrigsministeriet oplyse, hvad der var passeret siden min henstilling om at fremskynde sagen vedrørende A's og B's begæring om at blive gjort bekendt med nogle sygejournaler.

I den anledning meddelte Indenrigsministeriet, at Sundhedsstyrelsen den 19. november 1971 havde afgivet en udtalelse i sagen, i hvilken styrelsen under henvisning til indhen-

tede erklæringer fra overlæge, dr. med. Sven Brandt, overlæge, dr. med. Erik Ryssing, Dronning Louises Børnehospital, og overlæge Jørgen Lenstrup, Forsorgscentret for København m. v., samt fra Retslægerådet havde meddelt, at styrelsen ikke kunne tilråde, at de omhandlede hospitalsjournaler blev gjort til genstand for aktindsigt.

Da såvel Sundhedsstyrelsen som Retslægerådet i de afgivne erklæringer havde rejst alvorlig tvivl om forståelsen og rækkevidden af bestemmelsen i § 10, stk. 2, i loven om offentlighed i forvaltningen og den dertil svarende bestemmelse i partsoffentlighedslovens § 2, specielt for så vidt angik disse bestemmelsers anvendelse på sygejournaler, havde Indenrigsministeriet ment, at spørgsmålet om, hvorledes denne tvivl burde søges afklaret, herunder muligheden af et lovgivningsinitiativ, burde behandles af Indenrigsministeriet og Justitsministeriet i fællesskab. Af hensyn til sagens betydning havde man fundet det nødvendigt at henskyde spørgsmålet til drøftelse direkte mellem de to ministeriers øverste ledelse. Når denne drøftelse havde fundet sted, ville man vende tilbage til sagen.

Indenrigsministeriet henledte samtidig opmærksomheden på, at Folketinget endnu ikke havde færdigbehandlet det af indenrigsministeren fremsatte forslag til lov om erstatning for vaccinationsskader, og at der således stadig ikke var tilvejebragt det fornødne retsgrundlag for det af klagerne fremsatte erstatningskrav.

Den 9. marts 1972 meddelte jeg Indenrigsministeriet, at jeg fandt at burde henstille, at en afgørelse nu blev truffet uden yderligere ophold. Jeg henviste herved til, at begæringen om aktindsigt blev fremsat for ca. 2½ år siden og blev aktuel for mere end 1 år siden, at Sundhedsstyrelsens udtalelse vedrørende spørgsmålet om aktindsigt blev fremsendt til Indenrigsministeriet den 19. november 1971, og at overvejelser om eventuel lovændring ikke skønnes at kunne begrunde udsættelse af en afgørelse på det gældende lovgrundlag, hvorfor det efter min mening måtte give anledning til alvorlig betænkelighed, at ministeriet endnu ikke havde truffet afgørelse i sagen.

I skrivelse af 5. maj 1972 underrettede In-

denrigsministeriet mig om, at det samtidig havde tilskrevet Sundhedsstyrelsen således:

» . . . I denne anledning skal man efter fornyet forhandling med Justitsministeriet meddele, at Indenrigsministeriet ikke mener at kunne dele det af Sundhedsstyrelsen anførte generelle synspunkt, hvorefter de gældende bestemmelser skulle føre til, at vedkommende myndighed altid er berettiget til at afslå begæring om aktindsigt i sygejournaler, der af vedkommende sygehus eller læge har været udleveret til brug ved behandlingen af en sag. Indenrigsministeriet må derfor i den foreliggende sag henholde sig til det i Justitsministeriets fornævnte redegørelse anførte, hvorefter de gældende bestemmelser om offentlighed i forvaltningen indebærer, at de pågældendes anmodning om aktindsigt i de omhandlede sygejournaler må imødekommes, medmindre der efter en vurdering af de enkelte journalers indhold skønnes at foreligge sådanne omstændigheder, som i medfør af bestemmelsen i partsoffentlighedslovens § 2, stk. 1, jfr. nu lov om offentlighed i forvaltningen § 10, stk. 1, 2. pkt. kan begrunde, at den pågældende journal eller dele af denne undtages fra partens adgang til aktindsigt.

De i sagen foreliggende erklæringer fra Sundhedsstyrelsen og Retslægerådet samt fra de fornævnte læger vedrører alene det principielle spørgsmål om offentlighedslovgivningens rækkevidde specielt for så vidt angår sygejournaler, hvorfor der ikke er taget stilling til, om der efter en konkret vurdering af de enkelte journaler efter de i offentlighedslovens § 10 angivne retningslinier måtte være noget til hinder for, at der indrømmes den ønskede aktindsigt.

Under henvisning hertil skal man anmode Sundhedsstyrelsen om at foretage det videre fornødne med henblik på, at de omhandlede journaler foranlediges udleveret til A og B i det omfang, hvori der ikke foreligger omstændigheder, som i medfør af fornævnte lovbestemmelse begrunder, at den enkelte journal eller dele af denne undtages fra de pågældendes adgang til aktindsigt.

Man beder sagens behandling fremskyndet mest muligt, idet man udbeder sig underretning om, hvad der videre passerer i sagen.

Det tilføjes, at Justitsministeriet i anden forbindelse har oplyst, at Justitsministeriet er indstillet på som et led i forberedelserne til offentlighedslovens revision i folketingsåret

1974/75 at nedsætte en arbejdsgruppe til overvejelse af problemerne i forbindelse med adgang til aktindsigt i hospitalsjournaler m. v.

Indenrigsministeriet vil drage omsorg for, at Sundhedsstyrelsen kan blive repræsenteret i arbejdsgruppen . . .«

53. *Henstillet til Finansministeriet, når resultatet af overvejelserne i Justitsministeriets Ægteskabsudvalg af 1969 vedrørende den retlige behandling af visse uægteskabelige samlivsforhold foreligger, at tage op til overvejelse, om der vil være anledning til at ændre arveafgiftslovens § 3, stk. 5. (J. nr. 649/71 og 775/71).*

Husstands-begrebet.

A klagede over, at Finansministeriet, Skatte-departementet, havde afslået hendes andragende om nedsættelse af arveafgiften i henhold til arveafgiftslovens § 3, stk. 5.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A i henhold til testamentet, oprettet for notaren i Århus den 30. januar 1953, havde overtaget boet efter B til privat skifte. Det var oplyst, at A, der ikke var beslægtet med B, siden 1952 havde hørt til dennes husstand, idet de indtil dødsfaldet samlevede som ægtefæller. De havde haft økonomisk formuefællesskab med hensyn til en ejendom, som erhvervedes i lige sameje ved skøde, lyst den 10. januar 1962, og som ved 14. almindelige vurdering var ansat til ejendomsværdi kr. 150.000. Det var endvidere oplyst, at B efterlod sig en nettoformue på 140.000 kr.

A's advokat ansøgte Skattedepartementet om, at den arveafgift, der påhvilede A, måtte blive beregnet efter arveafgiftlovens § 2 A, subsidiært efter anden lavere afgiftssats end § 2 D, men departementet afslog anmodningen.

Ved telefonisk henvendelse til departementet fik advokaten oplyst, at afslaget var begrundet i, at A ikke skønnedes at have været økonomisk afhængig af B.

Advokaten anmodede Skattedepartementet om at tage sagen op til fornyet overvejelse, idet han bl. a. anførte, at de i arveafgiftslovens § 3, stk. 5, angivne betingelser måtte anses at være til stede, idet A i længere tid havde haft fælles husstand med B og således hørt til dennes husstand.

Skattedepartementet meddelte, at det måtte have sit forblivende ved den trufne afgørelse, idet udtrykket »hørt til dennes husstand« i arveafgiftslovens § 3, stk. 5, i henhold til mangeårig praksis havde været forstået således, at arvingen skal have været i arveladers tjeneste. Departementet anførte videre, at det måtte anses for at have ligget uden for lovgi-

verens tanke, at der skulle kunne indrømmes lempelse i henhold til denne del af lovbestemmelsen, hvor forholdet – som i nærværende sag – blot var det, at to personer faktisk boede sammen med fælles livsførelse. I sådanne tilfælde måtte lempelse være betinget af, at betingelserne i lovbestemmelsens sidste led var opfyldt, idet arvingen i længere tid havde været økonomisk afhængig af afdøde. Da departementet ikke anså A for at have været økonomisk afhængig af B, var der herefter ingen mulighed for lempelse af arveafgiften.

I klagen til mig anførte A, at Skattedepartementet havde fortolket den i arveafgiftslovens § 3, stk. 5, anførte sætning »hvis arvingen ved arveladerens død i længere tid har hørt til dennes husstand« til »arvingen skal have været i arveladerens tjeneste«, og at denne fortolkning var i modstrid med loven. A anførte dernæst, at hun og B diskuterede, om de skulle gifte sig af hensyn til hans efterladenskaber, men hun blev, da hun læste arveafgiftsloven, klar over, at det ikke var nødvendigt.

Skattedepartementet udtalte, at den af A citerede bestemmelse i arveafgiftsloven opstiller to alternative betingelser for nedsættelse af arveafgiften. Den ene af disse, at arvingen i længere tid har hørt til arveladerens husstand, har i praksis altid været forstået således, at den alene finder anvendelse i tilfælde, hvor arvingen har været i arveladerens tjeneste.

Den omstændighed, at arvelader og arving har haft samme bopæl med fælles husførelse, kan ikke i sig selv begrunde nedsættelse af arveafgiften. Der var ikke efter Skattedepartementets opfattelse i loven hjemmel til at tage hensyn til parternes personlige forhold. I sådanne tilfælde måtte lempelse afhænge af, om betingelsen i lovbestemmelsens sidste led var opfyldt, således at arvingen i længere tid

havde været økonomisk afhængig af arveladeren.

Da A dernæst ikke kunne anses for at have været økonomisk afhængig af arveladeren, idet hun i henhold til selvangivelse for skatteårene 1965/66 – 1969/70 og indkomstårene 1969 og 1970 havde haft skattepligtige indkomster på mellem 26.149 kr. og 34.667 kr. og indtil 1970 højere indtægter end B, havde departementet ikke kunnet imødekomme nedsettelsesandragendet.

Jeg udtalte, at jeg ikke fandt at kunne kritisere den af Skattedepartementet anlagte og igennem lang tid fastholdte fortolkning af arveafgiftslovens § 3, stk. 5, hvorefter A hverken kunne siges at have hørt til B's husstand i den i arveafgiftsloven forudsatte forstand eller at have været økonomisk afhængig af B.

Plejebarns-begrebet.

En advokat klagede for A over Finansministeriets fortolkning af arveafgiftslovens § 3, stk. 5, hvorefter der ikke var hjemmel til at beregne arveafgiften af den arv, der tilkommer A i boet efter B, efter arveafgiftslovens § 2 A.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at A i 1970 i henhold til B's kodicil af 6. oktober 1969 til sit testamente af 7. april 1964 arvede godt 121.000 kr.

Det var i sagen oplyst, at A havde været i B's hjem siden 1949, da han var 1½ år. Hans moder tiltrådte dengang stillingen som husbestyrerinde hos B, der da ejede en landbrugs-ejendom i Våbensted, hvilken ejendom han solgte i 1957 og samtidig købte et statshusmandsbrug i Engestofte. Denne ejendom ejede han indtil 1970, da han efter at være flyttet på et sygehjem solgte den til en nabo. A's moder, der døde i 1966, havde gennem årene indtaget en hustrus stilling i hjemmet, og hun og A udførte sammen med B alt arbejdet i landbrugsbedriften. Både moderen og A betragtede B's hjem som deres, og A kaldte B far.

Advokaten fremhævede, at arveafgiftslovens § 3, stk. 5, anvender ordene »som arveladerens plejebarn har indtaget barns stilling i arveladerens hjem«, og at dette netop var tilfældet her, hvor A fra spædbarnsalder var opvokset i hjemmet, havde kaldt B far, havde været som barn i hjemmet og havde været

med i det daglige arbejde i den lille landbrugsbedrift. Ordene »barns stilling« måtte referere sig både til tilknytningen til »plejeforældre« og til hjemmet i sin helhed, og denne tilknytning måtte i det foreliggende tilfælde blive yderligere styrket af, at en biologisk fader eller moder var tilstede. Advokaten fremhævede endvidere, at B i testamentet anvendte ordet »plejebarn«, hvori lå en betoning af den nære tilknytning. Efter at B var afgået ved døden, ansøgte A om nedsættelse af arveafgiften fra arveafgiftslovens § 2 D til § 2 A, men Skattedepartementet afslog ansøgningen.

På A's vegne rettede advokaten henvendelse til Skattedepartementet, idet han redegjorde for A's og hans moders tilknytning til B. Departementet svarede, at dets fortolkning af arveafgiftslovens § 3, stk. 5, som hidrørte fra en langvarig fast praksis, og hvorefter begrebet »plejebarn« ikke anses at omfatte tilfælde, hvor barnet under opvæksten har opholdt sig hos arveladeren sammen med en af dets biologiske forældre, selv om arvingen iøvrigt indtager barnets stilling i arveladerens hjem, var blevet tiltrådt senest af finansminister Ninn-Hansen i 1971 under besvarelsen af et spørgsmål i Folketinget. Der henvistes endvidere til, at ministeriets praksis var tiltrådt i 1956 af den daværende finansminister, samt at fortolkningen ligeledes i 1965 var godkendt af Folketingets ombudsmand.

Under det nævnte spørgsmål i Folketinget spurgte folketingsmedlem, nuværende justitsminister K. Axel Nielsen, om finansministeren billigede den måde, hvorpå Skattedepartementet fortolkede arveafgiftslovens § 3, stk. 5. Den daværende finansminister Ninn-Hansen svarede, at også han mente, at fortolkningen var rigtig. Fortolkningen havde dernæst været fulgt igennem mange år og var i 1956 tiltrådt af daværende finansminister Viggo Kampmann og godkendt af Folketingets ombudsmand. Som svar på et tillægsspørgsmål udtalte finansministeren, at der måtte løvændring til, hvis man ikke syntes, at bestemmelsen virkede efter sin hensigt (Folketingstidende 1970/71, sp. 6059–63).

I anledning af klagen til mig fastholdt Skattedepartementet den trufne afgørelse og udtalte sig som i svaret til advokaten.

Jeg udtalte, at jeg ikke fandt at kunne kritisere den af Skattedepartementet anlagte

fortolkning af arveafgiftslovens § 3, stk. 5, hvorefter det forhold, at et barn opholder sig hos »plejeforældre« sammen med en af dets biologiske forældre ikke kunne karakteriseres som et plejeforhold i den i arveafgiftsloven forudsatte forstand.

Denne sag og den foran refererede sag gav mig anledning til at henstille til Finansministeriet, når resultatet af overvejelserne

i Justitsministeriets Ægteskabsudvalg af 1969 vedrørende den retlige behandling af visse uægteskabelige samlivsforhold foreligger, at tage op til overvejelse, om der vil være anledning til at ændre arveafgiftslovens § 3, stk. 5, ikke alene for så vidt angår plejeforhold, men også med hensyn til de to andre situationer, der er omhandlet i bestemmelsen.

54. *Spørgsmålet om lovmæssigheden af de bestemmelser, der er indeholdt i afsnittet »Forstyrrelser« i »Særlige bestemmelser om amatør-radiosendetilladelse«, der er udfærdiget af Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet. Sagen gav anledning til nogle henstillinger til generaldirektoratet af mere formel art. (J. nr. 315/71).*

I skrivelse af 28. marts 1971 anmodede landsforeningen Experimenterende Danske Radioamatører mig om at undersøge spørgsmålet om lovmæssigheden af den ordning, der er fastlagt ved sidste stykke i afsnittet »Forstyrrelser« i »Særlige bestemmelser om amatør-radiosendetilladelse« (i det følgende kaldt »Særlige bestemmelser«), jfr. publikationen »Bestemmelser om amatør-radiostationer, 1. marts 1971«, udgivet af Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet.

Afsnittet »Forstyrrelser« i »Særlige bestemmelser« angår overvejende amatør-radiosendestationers forstyrrelser af andre lovligt bestående radiotjenester, herunder radiofoni og fjernsyn. Der henvises i afsnittet til, at tilladelse til benyttelse af amatør-radiosendestationer er betinget af, at sådanne forstyrrelser ikke sker. Der er fastsat forskellige regler om foranstaltninger i anledning af forstyrrelser, bl. a. om afhjælpning, herunder afhjælpning for tilladelses-indehavernes regning.

I den anledning udtalte Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet, at tilladelser til amatør-radiostationer udstedes i medfør af lov nr. 574 af 19. december 1969 om radiokommunikation. Lovens § 3 bemyndiger ministeren for offentlige arbejder til at fastsætte nærmere vilkår for tilladelser til oprettelse og drift af radioanlæg. For amatør-radiostationer er der i bekendtgørelse nr. 53 af 15. februar 1971 fastsat bestemmelser om udstedelse af tilladelse, takster m. m. samt en del specifikke bestemmelser, der skal overholdes af indehavere og brugere af amatør-radiostationer. På tilsvarende måde, som det er tilfældet i bekendtgørelser om øvrige kategorier af

radioanlæg, er det i bekendtgørelsens § 7, stk. 2, fastsat, at generaldirektoratet kan fastsætte supplerende bestemmelser, og i § 6 er det anført, at indehavere af amatør-radiostationer skal efterkomme post- og telegrafvæsenets anvisninger. Denne sidste bestemmelse tager særlig sigte på forstyrrelsessituationer.

Den af landsforeningen nævnte bestemmelse er på grundlag af forannævnte hjemmel medtaget side 16 i det af generaldirektoratet udgivne hæfte »Bestemmelser om amatør-radiostationer« med følgende ordlyd:

»Foranstående retningslinier for afhjælpning af forstyrrelser vil i almindelighed også blive bragt i anvendelse ved forstyrrelser i andre elektriske anlæg, som f. eks. båndoptagere, grammodfonanlæg, stereoanlæg og højtaleranlæg«.

Generaldirektoratet har indføjet den pågældende bestemmelse, fordi det – for at kunne varetage almenhedens interesser – findes nødvendigt at have formel adgang til at pålægge en radioamatør at afhjælpe forstyrrelser af den nævnte art, idet man finder det samfundsmæssigt rimeligt, at udførelsen af radioamatørers hobby-betonede virksomhed ikke bør medføre gener for andre.

Såfremt landsforeningens ønske om ophævelse af omhandlede bestemmelse blev imødekommet, måtte man forudse tilfælde, hvor et større antal stereoanlæg o. lign., som i øvrigt fungerer fuldt tilfredsstillende, og som er på højde med den i dag normalt anvendte teknik, kunne blive alvorligt forstyrret som følge af en enkelt radioamatørs udsendelser. Brugere af de pågældende anlæg måtte i så fald henvises til at acceptere forstyrrelserne eller

selv bekoste de nødvendige indbreb i anlægene. Risikoen for forstyrrelser af denne art er i øvrigt blevet kendeligt forøget ved de nye amatørbestemmers ikrafttræden, idet man har imødekommet et stærkt ønske fra landsforeningen om en forhøjelse af den maksimalt tilladte sendeeffekt.

I de tilfælde, hvor forstyrrelser i lavfrekvensanlæg kun opstår, fordi de forstyrrede anlæg er af en åbenbart dårlig teknisk standard eller opstillet på en uhensigtsmæssig måde, vil klagerne kunne afvises på tilsvarende måde som ved forstyrrelser af særligt støjfølsomme eller uhensigtsmæssigt opstillede radiofoni- og fjernsynsmodtagere, således som det fremgår af afsnit 3 i generaldirektoratets bestemmelser. Generaldirektoratet mener på denne måde at have taget et rimeligt hensyn også til radioamatørernes situation.

De anførte retningslinier er blevet anvendt i praksis, siden problemet med forstyrrelser i lavfrekvensanlæg begyndte at vise sig for adskillige år siden, men er, såvidt det kan fastslås, første gang blevet tilkendegivet i officiel skrivelse af 11. november 1966 til landsforeningen.

Om de praktiske erfaringer har generaldirektoratet oplyst, at det samlede antal klager til post- og telegrafvæsenet over forstyrrelser af radiofoni, fjernsyn m. m. foranlediget af amatør-radiostationer i årene 1965-1970 udgør i alt 174 tilfælde. Af disse forekom i 54 tilfælde tillige forstyrrelser af gramfon. båndoptager, stereoanlæg m. v. Man har ikke eksakte oplysninger om størrelsesordenen af udgifterne i forbindelse med de nødvendige foranstaltninger til afhjælpning af sådanne lavfrekvensforstyrrelser, men der kan generelt regnes med, at de direkte udgifter vil være ret beskedne, såfremt vedkommende radioamatør selv har mulighed for at foretage afhjælpningen. I tilfælde, hvor klagerne forlanger indgrebet foretaget af en fagmand, kan udgifterne blive noget større bl. a. på grund af transport m. m., selv om man er bekendt med, at visse radiofabrikker undertiden påtager sig at gennemføre afhjælpningen uden beregning.

Efter opfordring fra landsforeningen har generaldirektoratet den 22. april 1971 rettet henvendelse til de danske radiofabrikanter med henstilling om ved udvikling af nyt udstyr at tage hensyn til risikoen for indstråling fra radiosendere.

Det er generaldirektoratets opfattelse, at den foran omtalte hjemmel til fastsættelse af den omhandlede bestemmelse er tilstrækkelig, og at bestemmelsen i øvrigt er rimelig og velbegrundet. Man anser ikke landsforeningens fremhævelse af radioamatørers aflæggelse af prøver og betaling af årlige afgifter i modsætning til, hvad der gælder for anskaffelse og brug af lavfrekvensanlæg, for relevant i denne sammenhæng, ligesom man ikke ved fastsættelsen af danske bestemmelser finder, at det kan være afgørende, hvilke bestemmelser der er gældende i enkelte andre lande.

Som det fremgår af den foran omtalte statistik, er problemet af begrænset omfang, og generaldirektoratet håbede, at den udvikling, der kan spores hos elektronikfabrikanterne til at gøre lavfrekvensudstyr mere ufølsomt over for forstyrrelser af omhandlede art, ville medføre en reduktion i antallet af klager, og måske efterhånden overflødiggøre den omhandlede bestemmelse, som imidlertid måtte opretholdes indtil videre i almenhedens interesse.

Den 20. september 1971 tilskrev jeg Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet således:

1. De nævnte »Særlige bestemmelser« synes ikke – i overensstemmelse med ellers anerkendt praksis – at indeholde nogen angivelse af, med hvilken hjemmel de er udstedt.

2. Jeg går ud fra, at de nævnte bestemmers hjemmel i det hele skal søges indenfor området af §§ 6 og 7 i bekendtgørelsen af 15. februar 1971. Forholdet mellem disse 2 sidstnævnte bestemmelser er næppe så klart, som det ville være ønskeligt, men jeg går ud fra, at forskellen mellem de 2 bestemmelser beror på, at § 6 hjemler post- og telegrafvæsenet ret til at meddele *konkrete* anvisninger vedrørende den enkelte amatør-radiostation, medens § 7 hjemler fastsættelse af *generelle* bestemmelser, der naturligvis igen kan afgive hjemmel for konkrete afgørelser.

3. Selv om jeg går ud fra, at de generelle bestemmelser i hæftet s. 8 ff udleveres i forbindelse med den enkelte amatør-radiosen-detilladelse, kan det give anledning til tvivl, om der er tilstrækkelig hjemmel til at undlade at optage bestemmelserne i Lovtidende, jfr. herved lovtidendelovens § 2, 2.

punktum, og de undtagelser, der med hjemmel i denne bestemmelse er fastsat ved kgl. anordning.

4. Med hensyn til pålæg om afhjælpning som omtalt i hæftet, s. 16, 4. stk., synes der mulighed for at anlægge 2 forskellige betragtninger. Afhjælpningspålæggene kan betragtes som en direkte anvendelse af bestemmelsen i § 6 (om konkrete anvisninger) i bekendtgørelsen af 15. februar 1971, således at hæftets omtalte afsnit er af rent oplysende art, eller som konkrete pålæg hjemlet direkte i generaldirektoratets bestemmelser (s. 16, 4. afsnit) og indirekte i bekendtgørelsens § 7, stk. 2.

5. Med hensyn til spørgsmålet, om bekendtgørelsens §§ 6 og 7, stk. 2, afgiver den fornødne hjemmel, skal jeg bemærke følgende:

§ 6 giver anledning til nogen tvivl med hensyn til sit indhold. Den kan fortolkes som alene angivende en pligt til at efterkomme anvisninger, der er meddelt med anden hjemmel end § 6, eller som afgivende en selvstændig hjemmel for meddelelse af anvisninger. Jeg går ud fra, at den sidste forståelse er tilsigtet. I så fald foreligger imidlertid et lovhjemmelsproblem. Fra den omstændighed, at lovens § 3 giver ministeren for offentlige arbejder en bemyndigelse til at fastsætte nærmere (generelle) bestemmelser om benyttelse af radioanlæg, kan næppe sluttes, at der ved ministeriel bekendtgørelse kan gives post- og telegrafvæsenet en generel – efter formuleringen ubegrænset – bemyndigelse til at meddele anvisninger om benyttelsen. Der foreligger dog herved spørgsmål om at undergive § 6 en nærmere indskrænkende fortolkning med hensyn til arten af de anvisninger, der kan meddeles for benyttelsen.

Om § 7, stk. 2, afgiver hjemmel for at fastsætte regler om forstyrrelser i »andre elektriske anlæg som f. eks. båndoptager, gramfonanlæg, stereo og højttaleranlæg« kan måske være tvivlsomt, jfr. at § 7, stk. 1, nr. 6, indeholder en udtrykkelig bestemmelse om forstyrrelse af »andre lovligt bestående radiotjenester«, og at gennemførelse af et lignende forbud vedrørende forstyrrelser i båndoptagere m. v. formentlig må siges at betegne en meget principiel udvidelse af § 7, stk. 1, nr. 6. For en forholdsvis vid fortolkning af § 7, stk. 2, kan dog formentlig

anføres bestemmelsen i § 3, stk. 3, 2. punktum, der taler generelt om »forstyrrelser fra amatør-radiostationen«.

6. Endelig skal jeg pege på, at den nærmere retlige karakter af generaldirektoratets bestemmelser i hæftet, s. 8 ff, herunder s. 15–16, synes at kunne give anledning til nogen tvivl. Der siges herved til spørgsmålet om, hvorvidt overtrædelse af bestemmelserne efter bestemmelsen i bekendtgørelsens § 10 kan medføre straf og/eller tilladelsens tilbagekaldelse.

I skrivelse af 14. oktober 1971 udtalte Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet følgende:

ad 1. Hjemmelsangivelse for de af generaldirektoratet fastsatte »Særlige bestemmelser« har hidtil været undladt, idet en simpel henvisning til bekendtgørelsen, jfr. hæftet side 8, har været anset for tilstrækkelig, da disse bestemmelser kun forefindes optrykt i hæftet sammen med bekendtgørelsen.

Generaldirektoratet vil være indstillet på at anføre en hjemmelsangivelse ved fremtidige genoptryk.

ad 2. Generaldirektoratet kan tilslutte sig den anførte betragtning, at hjemmel til generaldirektoratets bestemmelser generelt findes i bekendtgørelsens § 7 og for konkrete anvisninger i § 6.

ad 3. Generaldirektoratet har ved flere lejligheder overvejet at foranledige de særlige bestemmelser, der med hjemmel i bekendtgørelse under radiokommunikationsloven er udfærdiget af generaldirektoratet, publiceret i Lovtidende. Der er imidlertid også tale om adskillige andre bestemmelser omfattende typegodkendelsesforskrifter og betjeningsforskrifter for radioudstyr for skibe, luftfartøjer, bilradio m. m., og da der ret ofte kan forekomme ændringer og ajourføring af bestemmelserne, der kan være meget detaljerede, er det fundet mere hensigtsmæssigt at udarbejde separate hæfter for de enkelte kategorier, således at der i vedkommende bekendtgørelse alene medtages de mest fundamentale bestemmelser såsom hjemmel, takstgrundlag og straffebestemmelser.

Da endvidere generaldirektoratets særlige bestemmelser udgør en del af den tilladelse, der udstedes til hver enkelt radioamatør, skønnes det ikke, at bestemmelserne angår of-

fentligheden i en sådan grad, at der er behov for publicering i Lovtidende.

Spørgsmålet om tilvejebringelse af evt. nødvendig hjemmel til at undlade at optage bestemmelserne i Lovtidende vil imidlertid blive nærmere overvejet ved en påtænkt ajourføring af anordning nr. 6 af 8. januar 1924, hvoraf fremgår, at en på daværende tidspunkt gældende bekendtgørelse om radiostationer og radiotelegrammer ikke skal optages i Lovtidende.

ad 4. Afsnittet i hæftet, side 16, 4. stk., er ment som en generel retningslinie for behandling af tilfælde af forstyrrelser med hjemmel i bekendtgørelsens § 7, stk. 2, og § 6 benyttes som hjemmel til pålæg om afhjælpning i konkrete tilfælde af forstyrrelser; afhjælpning kan ske ved foranstaltninger ved senderen, ved det pågældende lavfrekvensanlæg eller ved kun at bruge senderen under omstændigheder, der ikke kan medføre forstyrrelser (eksempelvis reduceret effekt eller begrænset sendetid).

ad 5. Generaldirektoratet er enig i, at den ministerielle bekendtgørelses bemyndigelse til at give anvisninger i henhold til § 6 og fastsætte supplerende bestemmelser i henhold til § 7, stk. 2, ikke kan være ubegrænset.

Det er imidlertid generaldirektoratets opfattelse, at § 7, stk. 2, giver tilstrækkelig hjemmel til den omhandlede bestemmelse om forstyrrelser af »andre elektriske anlæg som f. eks. båndoptagere, grammofonanlæg, stereo- og højtaleranlæg«, hvorved bemærkes, at denne bestemmelse i sit sigte er ganske analog med bestemmelsen i § 7, stk. 1, nr. 6, nemlig at sikre, at amatørvirksomheden ikke virker generende for andre, som benytter elektriske anlæg. Det kan i tilknytning hertil nævnes, at forstyrrelse af radiomodtagning også kan opstå som lavfrekvensforstyrrelse, og da en sådan forstyrrelse vil kunne forekomme, uanset om vedkommende apparat benyttes til modtagning af radiofoni, eller det benyttes som grammofonforstærker m. v., vil en sontring mellem de to tilfælde ikke give nogen mening for den ikke-tekniske bruger, der rammes af forstyrrelsen.

At det er i bekendtgørelsens ånd at give en beskyttelse, som ikke nødvendigvis er begrænset til radiotjenester, fremgår også af § 3, 2. punktum.

Når beskyttelsen af andre radiotjenester er anført eksplicit i den nugældende så vel som i

tidligere udformninger af bekendtgørelse om amatør-radiostationer, skyldes det, at denne art af forstyrrelser tidligere var ganske udbredte, medens forstyrrelser af båndoptagere, stereoanlæg m. m. er af ret ny dato og kun er rapporteret i begrænset omfang.

Ved bekendtgørelsens revision i februar 1971 blev det overvejet at indføje bestemmelsen om forstyrrelser af lavfrekvensanlæg i selve bekendtgørelsen, men man fandt, som før anført, at § 7, stk. 2, som også tager sigte på en række administrative detailbestemmelser, gav den fornødne hjemmel.

Såfremt den nuværende placering af bestemmelsen om forstyrrelser af lavfrekvensanlæg kan give anledning til berettiget tvivl med hensyn til hjemmel, eller i tilfælde af, at forstyrrelser af omhandlede art viser sig at spille en mere fremtrædende og vedvarende rolle, vil generaldirektoratet være indstillet på at søge indføjet en udtrykkelig bestemmelse herom i bekendtgørelsen. Man er af den formening, at radiokommunikationsloven indeholder tilstrækkelig bemyndigelse til ministeren for offentlige arbejder til at fastsætte en sådan bestemmelse.

ad 6. Generaldirektoratet har ved udformningen af bekendtgørelsens § 10 ikke haft til hensigt at skabe hjemmel for strafforfølgning (bøde) i tilfælde af overtrædelse af de af generaldirektoratet fastsatte bestemmelser for en tilladelse, medmindre det pågældende forhold i øvrigt er særligt omtalt i bekendtgørelsen, f. eks. brug af større effekt end fastsat for vedkommende tilladelse. Derimod har det hidtil været generaldirektoratets opfattelse, at overtrædelse af bestemmelser, der er indeholdt i det hæfte, der er bilagt den udstedte tilladelse, må kunne medføre inddragelse af tilladelsen i medfør af bekendtgørelsens § 10, 2. punktum.

Den 8. november 1971 meddelte jeg landsforeningen, at jeg ikke fandt grundlag for at kritisere generaldirektoratets opfattelse, hvorefter der i Ministeriet for offentlige Arbejders bekendtgørelse af 15. februar 1971 om amatør-radiostationer er fornøden hjemmel for det omtalte afsnit i »Særlige bestemmelser«, og hvorefter de omtalte bestemmelser i bekendtgørelsen har hjemmel i lov nr. 574 af 19. december 1969 om radiokommunikation, § 3. Efter denne lovbestemmelse fastsætter ministeren for offent-

lige arbejder nærmere bestemmelser om vilkår for tilladelser samt om indretning og benyttelse af radioanlæg, hvortil der kræves tilladelse efter lovens § 1.

Samtidig udtalte jeg følgende overfor Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet:

1. I overensstemmelse med synspunkter, der er fremhævet i nyere statsretlig litteratur, skal jeg henstille, at der ved en kommende revision af »Særlige bestemmelser« i disses indledning indsættes en præciseret angivelse af bestemmelsernes udstedelses hjemmel.

2. Når »Særlige bestemmelser« – efter min mening med rette – ikke findes egnede til at blive kundgjort i Lovtidende, må jeg finde det rigtigst, at der, eventuelt ved en revision af kgl. anordning nr. 6 af 8. januar 1924, der er omtalt af generaldirektoratet, søges gennemført anordningsbestemmelser herom og om anden kundgørelsesmåde, jfr. lovtidendelovens § 2, 2. pkt.

3. Endvidere skal jeg henstille, at der ved

en ændring af bekendtgørelsens § 6 søges foretaget en præcisering af denne bestemmelses rækkevidde.

4. Endelig finder jeg, at der er en betydelig og uheldig uklarhed med hensyn til, hvilke retsfølger overtrædelse af de ovenfor omtalte bestemmelser kan have. Det følger formentlig af bekendtgørelsens § 10, 1. pkt., at tilsidesættelser af anvisninger i henhold til bekendtgørelsens § 6, 1. pkt., kan medføre bødestraf. Der kan være tvivl om det nærmere forhold mellem på den ene side bekendtgørelsens § 10, 1. pkt., jfr. § 6, 2. pkt., og på den anden side straffelovens § 119, stk. 3. Det er uklart, i hvilket omfang § 10 er anvendelig med hensyn til overtrædelse af bestemmelser, der er udstedt af generaldirektoratet i henhold til § 7, stk. 2 (»Særlige bestemmelser«). Jeg skal derfor henstille, at de omtalte ansvarsspørgsmål søges klarlagt ved ændring af bekendtgørelsens § 10 og ved optagelse af ansvarsbestemmelser i »Særlige bestemmelser«.

55. *Henstillet til Skattedepartementet, at det ved et cirkulære eller på anden måde søger at afhjælpe den uklarhed, der synes at herske hos de kommunale myndigheder om anvendelse af departementets cirkulære nr. 96 af 12. april 1949 på personer, der afsøner fængselsstraf for nægtelse af at udføre militærtjeneste. (J. nr. 382/71).*

A klagede over, at Skattedepartementet havde afslået hans ansøgning om bevillingsmæssig lempelse af hans skat for skatteårene 1966/67 og 1967/68.

A anførte herved, at han som militærnægter (Jehovas vidne) havde været indsat til afsoning af henholdsvis 40 dages hæfte og en straf på 12 måneder og 20 dage i 1967, og at han ved den trufne afgørelse har været udsat for forskelsbehandling, idet en af hans kammerater, som boede i Esbjerg og også tilhørte sekten »Jehovas vidner«, havde opnået skattelempelse for den tid, han som militærnægter var indsat til afsoning.

Det fremgik af de modtagne oplysninger, at amtsligningsinspektoratet for Hjørring amt den 17. april 1970 afslog at eftergive A nogen del af den skat, der forfaldt, medens han var indsat til afsoning på Kjærshovedgård. Han forelagde herefter spørgsmålet for Skattedepartementet, der den 19. marts 1971 afslog hans anmodning om bevillingsmæssig lempelse.

Det fremgik endvidere, at Esbjerg byråd i 1966 bevilgede den af A omtalte kammerat eftergivelse af to trediedel af kommune- og statskatten samt folkepensionsbidrag for den periode, da han var indsat til afsoning af fængselsstraf for nægtelse af at aftjene værnepligt.

Byrådet anførte i sin udtalelse, at ansøgningen om eftergivelse var blevet behandlet i lighed med almindelig soldater-eftergivelse, og at det var et udtryk for kommunens sædvanlige praksis i de yderst få tilfælde, der i årenes løb havde været. Den til grund liggende betragtning var, at personer, der afsøner straf for kriminel handling, kan få skatteeftergivelse, og at det derfor kunne være vanskeligt umiddelbart at begrunde, at de militærnægtere, der blev indsat til afsoning, ikke skulle kunne opnå samme begunstigelse.

Skattedepartementet anførte, at ministeriet i en tidligere sag i 1957 havde anlagt den praksis, at bestemmelserne i departementets cirkulære nr. 96 af 12. april 1949 vedrørende

eftergivelse af indkomstskat til staten og den fælleskommunale udligningsfond for indkaldte værnepligtige m. m. ikke omfatter personer, som er idømt frihedsstraf på grund af nægtelse af at udføre militærtjeneste, civilforsvarstjeneste eller tjeneste i henhold til lov nr. 187 af 20. maj 1933 (militærnægterloven), og at den af Esbjerg byråd tilståede lempelse i lighed med almindelig soldater-eftergivelse derfor ikke var i overensstemmelse med den af departementet fulgte praksis. Departementet henviste herved til, at Socialministeriet ved anvendelse af loven om offentlig forsorg, § 54 (tidligere § 281), havde anlagt en tilsvarende fortolkning, således at værnepligtige, der afsoner fængselsstraf for at have nægtet at forrette militærtjeneste eller udføre civilt arbejde, ikke kan modtage særhjælp efter § 54 i loven om offentlig forsorg. Endvidere anførte departementet, at det forhold, at en person er strafsoner, ikke i sig selv kunne begrunde skattelempelse, idet forholdet principielt var selvforskyldt, og at der, for at lempelse kunne bevilges, måtte foreligge andre omstændigheder, specielt hensynet til familiens velfærd.

Skattedepartementets cirkulære af 12. april 1949, som ændret ved cirkulære nr. 45 af 17. marts 1959, indeholder følgende bestemmelse:

»Når en skatteyder indkaldes eller genindkaldes til militærtjeneste eller til udførelse af civilforsvarstjeneste eller civilt arbejde, og han som følge heraf vil få indtægtstab, eller forholdene i øvrigt gør det vanskeligt for ham at udrede skatterne, skal kommunalbestyrelserne indtil videre være bemyndigede til på Skattedepartementets vegne at tilstå nedsættelse af indkomstskatten til staten og den fælleskommunale udligningsfond i det omfang, hvori der for samme tidsrum tilstås nedsættelse af indkomstskatten til kommunen«.

Cirkulæret er udstedt med hjemmel i statskattelovens § 37, hvorefter finansministeren skal være bemyndiget til, når forholdene i ganske særlig grad taler derfor, at eftergive eller nedsætte statsskatten. En tilsvarende bestemmelse findes for kommuneskattens vedkommende i kommuneskattelovens § 39.

Loven om offentlig forsorg fra 1933, som ændret ved lov nr. 196 af 11. juni 1954, indeholdt i § 281, stk. 1, 1. pkt., en bestemmelse om, at det sociale udvalg, når en værnepligtig forrettede militærtjeneste, var forpligtet til i vedkommende tidsrum at afhjælpe den pågældendes egen og hans families trang. Ifølge

Socialministeriets bekendtgørelse nr. 216 af 11. juni 1954 omfattedes også værnepligtige, der var indkaldt til civilforsvarstjeneste, eller som frivilligt deltog i civilforsvarstjeneste, af § 281. Endelig er kredsen af berettigede ved Socialministeriets cirkulære nr. 89 af 11. juni 1954 udvidet til også at gælde personer, der indkaldes til civilt statsarbejde (militærnægtere).

Den nævnte bestemmelse i § 281 er uændret indføjet som § 54 i den nye lov om offentlig forsorg, lov nr. 169 af 31. maj 1961 med senere ændringer, (nu lov bekendtgørelse nr. 539 af 10. november 1969).

Da reglerne vedrørende særhjælp og eftergivelse af skat således omfatter samme personkreds, havde Skattedepartementet anset det for rimeligt at anlægge samme fortolkning som Socialministeriet, hvorefter værnepligtige, der indsættes til afsoning på grund af nægtelse af at udføre militærtjeneste, civilforsvarsarbejde eller civilt arbejde, ikke omfattes af cirkulæret fra 1949.

Jeg udtalte, at jeg ikke kunne kritisere, at Skattedepartementet i sin afgørelse af 17. januar 1971 havde lagt til grund, at bestemmelserne i departementets cirkulære af 12. april 1949 ikke omfattede personer, som er idømt frihedsstraf på grund af nægtelse af at udføre militærtjeneste, civilforsvarstjeneste eller tjeneste i henhold til lov nr. 187 af 20. maj 1933 (militærnægterloven). Jeg lagde herved til grund, at cirkulæret kun kan antages at gælde personer, der aftjener værnepligt, udfører civilforsvarsarbejde eller som militærnægtere udfører deres tjeneste på en af lovgivningen anerkendt måde. Da A havde nægtet af aftjene sin værnepligt på den i militærnægterloven godkendte måde, kunne hans tilfælde ikke anses for omfattet af cirkulærets bestemmelser.

Sagen gav mig anledning til at henstille til Skattedepartementet, at det ved cirkulære eller på anden måde søgte at afhjælpe den uklarehed, der synes at herske hos de kommunale myndigheder om anvendeligheden af 1949-cirkulæret på personer, der som tilhængere af Jehovas vidner afsoner fængselsstraf for nægtelse af at have udført militærtjeneste.

Jeg tilføjede, at A, såfremt han ikke var blevet indsat til afsoning, dog under alle

omstændigheder ville have lidt indtægtstab som følge af udførelse af militærtjeneste, og at jeg derfor ikke ganske havde kunnet tilslutte mig Skattedepartementets udtalelse om, at indtægtsnedgangen i A's tilfælde principielt var selvforskyldt. Jeg anmodede

derfor departementet om at tage spørgsmålet om lempelse af statsskatten efter de for skatteydere i almindelighed gældende regler (statsskattelovens § 37) op til fornyet overvejelse.

- 56.** *Ikke fundet grundlag for at kritisere Landsnævnet for Børne- og Ungdomsforsorgs fortolkning af loven om børne- og ungdomsforsorg, hvorefter alene forældremyndighedens indehavere og den, der faktisk udøver forældremyndigheden, men ikke plejeforældre, er berettiget til at indanke en sag for landsnævnet. Henstillet til Socialministeriet, at dets overvejelser, hvorefter loven om børne- og ungdomsforsorg søges ændret således, at der gives plejeforældre en vis adgang til for landsnævnet og domstolene at indanke en sag angående børns fjernelse fra plejehjem, fremskyndes. (J. nr. 894/71).*

A og hans hustru klagede over, at Landsnævnet for Børne- og Ungdomsforsorg havde bestemt, at C, som var født den 7. august 1969 og siden 1. december 1970 havde været anbragt i pleje hos A, skulle hjemgives til sin moder. Det var A's opfattelse, at den afgørelse, landsnævnet havde truffet, ikke tog hensyn til barnets tarv, og at den var truffet på et for spinkelt grundlag.

A spurgte tillige, om loven om børne- og ungdomsforsorg § 81 om nedlæggelse af forbud mod hjemtagelse fra plejehjem var anvendelig i denne sag.

Af de foreliggende oplysninger fremgik det, at C var søn af B. Børne- og ungdomsværnet i Odense overtog for sorgen for drengen den 11. september 1969 i henhold til § 27, stk. 2, nr. 6, jfr. stk. 1, 2. led, i loven om børne- og ungdomsforsorg (lovbekendtgørelse nr. 413 af 28. august 1970) – d. v. s. med B's samtykke og ikke som af A anført i henhold til lovens § 28 (tvangsmæssig børneværnsforanstaltning).

Ifølge § 27, stk. 1, påhviler det børne- og ungdomsværnet at yde forældremyndighedens indehaver eller den, der faktisk sørger for barnet, vejledning, når det af tilvebragte oplysninger fremgår, at forsørgeren er ude af stand til at varetage forsørgelsen på betryggende måde. Efter stk. 2 kan børne- og ungdomsværnet i dette tilfælde træffe beslutning om, at barnet skal anbringes udenfor hjemmet i plejehjem, kostskole eller under andre private former, i børne- eller ungdomshjem, i sygehus eller i anden behandlingsinstitution. Beslutning om hjælpeforanstaltninger kan

kun træffes, når de er påkrævede af hensyn til barnets tarv. De skal så vidt muligt iværksættes i samarbejde med forældremyndighedens indehaver, og det bør tilstræbes at bevare barnet i hjemmet.

Siden 1. december 1970 havde C været anbragt i familiepleje hos A. I slutningen af 1970 tog drengens moder ophold i København, hvor hun i foråret 1971 indgik ægteskab. Parret havde siden april 1971 beboet en toværelses lejlighed i København.

Efter at være flyttet til København rettede C's moder henvendelse til Københavns Børne- og Ungdomsværn med anmodning om at få drengen hjemgivet. Børne- og ungdomsværnet afslog anmodningen og bestemte, at C fortsat skulle være inddraget under forsorg – nu i henhold til § 28, stk. 1, nr. 2. Efter denne bestemmelse kan børne- og ungdomsværnet uden samtykke fra indehaveren af forældremyndigheden træffe beslutning om anbringelse udenfor hjemmet, når anbringelsen er påkrævet af hensyn til barnets velfærd, fordi det lever under sådanne forhold, at dets sjælelige eller legemlige sundhed eller udvikling lider alvorlig skade eller udsættes for fare herfor.

Denne afgørelse forlangte B indbragt for Landsnævnet for Børne- og Ungdomsforsorg.

Landsnævnet meddelte hende herefter den 16. september 1971, at man, efter at nævnets rejseinspektør havde aflagt besøg hos såvel moderen og stedfaderen som A og drøftet sagen, og efter at moderen og stedfaderen havde haft lejlighed til at fremsætte deres synspunkter i nævnets møde den 14. septem-

ber 1971, efter samtlige i sagen foreliggende omstændigheder ikke fandt det uforsvarligt af hensyn til drengen, om moderen nu fik lejlighed til at forsøge, om hun kunne klare at have ham hjemme, og at drengen derfor nu burde hjemgives. Landsnævnet fandt således ikke tilstrækkeligt grundlag i øjeblikket for at etablere forsorg efter lovens § 28, men fandt, at der burde beskikkes en tilsynsværge, som nøje fulgte forholdene.

Landsnævnet henholdt sig overfor mig til sin afgørelse af 16. september 1971.

I § 41 i loven om børne- og ungdomsforsorg er det bestemt, at det påhviler børne- og ungdomsværnet – medmindre barnets velfærd i det enkelte tilfælde taler derimod – i samarbejde med dem, der udøver den daglige omsorg, at sørge for, at forbindelsen mellem barnet og dets hjem holdes vedlige, og at søge at skabe mulighed for dets tilbagevenden til hjemmet.

I cirkulære nr. 209 af 10. oktober 1966 om børne- og ungdomsværnenes virksomhed er bestemmelserne i lovens §§ 27 og 28 uddybet på grundlag af lovens forarbejder. Det udtales i cirkulærets pkt. 121, at loven bygger på den forudsætning, at forsorg, der etableres med samtykke fra forældremyndighedens indehaver, i almindelighed bringes til ophør, når forældremyndighedens indehaver kræver det. I pkt. 164 i cirkulæret udtales om tilfælde, hvor forsorg er etableret udenfor hjemmet med samtykke fra forældremyndighedens indehaver uden anvendelse af § 28, stk. 2, at forældremyndighedens indehaver kan kræve forsorgens ophør, selvom børne- og ungdomsværnet er af den opfattelse, at formålet med forsorgen ikke er nået, og at fortsat anbringelse er påkrævet af hensyn til barnets tarv. Og ifølge pkt. 165 kan børne- og ungdomsværnet kun, såfremt hensyn til barnets velfærd gør fortsat anbringelse udenfor hjemmet påkrævet og forholdet iøvrigt kan henføres under § 28, stk. 1, opretholde forsorgen mod forældrenes ønske.

Vedrørende A's spørgsmål om, hvorvidt § 81 i loven om børne- og ungdomsforsorg kunne bringes i anvendelse i denne sag, udtalte Socialministeriet, at bestemmelsen i § 81 alene finder anvendelse i tilfælde, hvor et barn er anbragt i privat familiepleje direkte af forældremyndighedens indehaver efter reglerne i lovens kap. 12, men derimod ikke i situationer som den foreliggende, hvor barnet

var anbragt af et børne- og ungdomsværn som led i en børneværnsforanstaltning i henhold til lovens kap. 4.

Ifølge lovens § 81 kan et børne- og ungdomsværn bestemme, at et barn ikke uden rimelig grund må flyttes fra sit plejehjem. Det kan endvidere bestemme, at et barn ikke må hjemtages fra et sådant hjem, såfremt dette i væsentlig grad ville stride mod barnets tarv. § 82 bestemmer, at den, overfor hvem der er nedlagt forbud mod flytning eller hjemtagelse af et plejebarn, inden 1 måned kan indbringe sagen for Landsnævnet for Børne- og Ungdomsforsorg efter reglerne i §§ 53–55. I de tilfælde, hvor en børneværnsforanstaltning, herunder en plejehjemsanbringelse, er besluttet i henhold til lovens kapitel 4, er ifølge § 52, stk. 2, alene forældremyndighedens indehaver og den, der faktisk udøver forældremyndigheden, berettiget til at indbringe en sag for landsnævnet. De personer, der efter ovennævnte regler har klageret overfor landsnævnet, har endvidere adgang til at indbringe nævnets afgørelse for domstolene, jfr. lovens § 82, stk. 2, og § 57. Derimod har plejeforældre hverken efter kap. 12 (§ 82) eller kap. 4 nogen klageret til landsnævn eller domstol, når der er spørgsmål om at fjerne barnet fra plejehjemmet.

I anledning af en forespørgsel fra mig derom udtalte Socialministeriet, at spørgsmålet om, hvorvidt plejeforældre bør have en vis adgang til at indbringe sager, hvor forbud efter lovens § 81, stk. 1, mod flytning eller hjemtagelse fra plejehjem nægtes eller ophæves, for landsnævnet og domstolene, forventedes taget op til overvejelse i den nærmeste fremtid. Da der i den foreliggende sag ikke var tale om privat familiepleje efter lovens kap. 12 (hvori § 81 var placeret), men om ophør af en hjælpeforanstaltning i henhold til lovens kap. 4, ville en eventuel ændring af reglerne i kap. 12 ikke umiddelbart ændre det forhold, at sagen af den omhandlede karakter ikke kunne indbringes for anden administrativ myndighed og heller ikke af plejeforældrene kunne indbringes for domstolene. Såfremt ankereglerne i lovens kap. 12 – det ville formentlig sige § 82 – ændredes til fordel for plejeforældrene, forudså ministeriet imidlertid, at det også ville få virkning for ankereglerne i forbindelse med ophør af egentlige børneværnsforanstaltninger som i den foreliggende sag.

Efter gennemgang af sagens akter udtalte jeg, at jeg ikke fandt grundlag for at kritisere Landsnævnet for Børne- og Ungdomsforsorgs sagsbehandling. Med hensyn til indholdet af den trufne afgørelse, hvorefter nævnet ikke havde fundet tilstrækkeligt grundlag for at etablere forsorg efter lovens § 28 og dermed nægte hjemgivelse til moderen, bemærkede jeg, at en sådan afgørelse i væsentlig grad beroede på en skønmæssig præget, konkret vurdering. Under hensyn hertil og til de oplysninger om lovens § 28 og denne bestemmelses forudsætninger, som jeg havde anført i forbindelse med omtalen af cirkulæret af 1966, fandt jeg ikke i sagens oplysninger, herunder oplysningerne om de gunstige forhold, hvorunder drengen var anbragt i A's hjem, tilstrækkeligt grundlag for, at jeg kunne kritisere nævnets afgørelse.

Jeg fandt intet grundlag for at kritisere Socialministeriets fortolkning af § 81 i lov om børne- og ungdomsforsorg, hvorefter denne bestemmelse ikke kunne anvendes i den foreliggende sag.

Jeg meddelte endvidere Socialministeriet, at jeg havde taget til efterretning, at det i den nærmeste fremtid kunne forventes taget op til overvejelse at søge loven ændret, således at der blev givet plejeforældre

en vis adgang til for landsnævnet og domstolene at indbringe sager angående børns fjernelse fra plejehjem, herunder såvel sager som den foreliggende, hvor fjernelse beroede på en ophævelse af en børneværnsforanstaltning, som sager, hvor fjernelsesforbud efter lovens kap. 12 (§ 81) nægtes eller ophæves. Jeg anførte overfor ministeriet, at plejeforældre efter min mening i visse tilfælde havde en sådan retlig interesse i de pågældende sagers afgørelse, at den efter almindelige retningslinier kunne begrunde den partsstilling, som klageret til landsnævn og domstole indebærer. Endvidere udtalte jeg, at en sådan klageret formentlig undertiden kunne virke som en yderligere garanti for varetagelsen af hensynet til barnets tarv. Endelig udtalte jeg, at det forekom mig hensigtsmæssigt, at lovændringsspørgsmålet ret hurtigt blev taget op til overvejelse, bl. a. under hensyn til, at de synspunkter, der eventuelt kunne begrunde lovændringen, var beslægtede med de synspunkter, der lå til grund for de ændringer i den gældende adoptionslov, som var indeholdt i det forslag til ny adoptionslov, som justitsministeren nylig havde fremsat for Folketinget.

Jeg gjorde samtidig Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med sagen.

- 57.** *Ikke fundet grundlag for at kritisere, at Justitsministeriet med hjemmel i våbenloven havde nægtet tilladelse til import af efterligninger af antikke skydevåben. De i medfør af våbenloven udfærdigede administrative bestemmelser gav derimod anledning til kritik og henstilling. (J. nr. 269/71)*

Den 13. december 1971 tilskrev jeg advokat A således:

»I skrivelse af 19. marts 1971 (j. nr. H 6265) har De som advokat for firmaet (A) klaget over en af Justitsministeriet den 19. januar 1971 truffet afgørelse, hvorefter firmaet ikke kan forvente fremtidig at få tilladelse til import af efterligninger af antikke skydevåben.

I den anledning har jeg indhentet udtalelser af 22. april, 5. august og 1. december 1971 fra Justitsministeriet samt sagens akter.

Med hensyn til de lovbestemmelser m. v., der er af betydning for sagen, skal jeg bemærke følgende:

Efter § 1, stk. 1, nr. 1, 2 og 5, i våbenloven, jfr. lovbekendtgørelse nr. 16 af 20. januar 1965, er det forbudt uden tilladelse af justitsministeren eller den, han dertil bemyndiger, bl. a. at indføre eller tilvirke 1) skydevåben samt piber og låsestole til skydevåben, 2) ammunition til skydevåben, herunder også patronhylstre, tændskruer, fænghætter, brandrør og projektiler, 5) sprængstoffer, herunder alle eksplosive stoffer, der kan anvendes som spræng- eller skydemiddel.

I våbenlovens § 2, stk. 1, er det dernæst forbudt uden tilladelse fra justitsministeren eller den, han dertil bemyndiger, ved overdragelse at erhverve genstande eller stoffer,

der er omfattet af forbudet i § 1, eller at besidde, bære eller anvende sådanne genstande eller stoffer.

I bekendtgørelse nr. 291 af 6. juli 1963 er der bl. a. fastsat regler om, i hvilket omfang politiet er bemyndiget til at meddele de nævnte tilladelser.

Justitsministeriets cirkulære nr. 80 af 12. april 1965 indeholder bl. a. udtalelser om området for våbenlovens kontrolordning. I cirkulærets § 1, stk. 2, 1. og 2. pkt., udtales således:

»Kontrolordningen omfatter ikke antikke våben, hvilket for så vidt angår skydevåben vil sige våben, hvortil der ikke kan anvendes gængs ammunition, samt forladegeværer. Uden for kontrolordningen falder endvidere sådanne skræmmeskuds- eller legetøjspistoler, hvis virkning alene beror på knaldeffekten, uden at der finder udslyngning sted af faste bestanddele, skadevoldende væsker eller luftarter.«

Af de foreliggende oplysninger fremgår det, at firmaet ved der tidligere havde fået tilladelse til at importere efterligninger af antikke våben, den 9. juli 1970 anmodede Københavns Opdagelsespoliti, våbenkontoret, om tilladelse til indførsel fra Italien af:

- 2 salonrifler Uberti Mod 66 kal. 22 lr
 - 3 jagtrifler Uberti Mod 66 kal. 38
 - 4 revolvere Uberti SA kal. 357 magnum
 - 3 revolvere Uberti SA kal. 45 Colt
 - 14 revolvere syst. Remington kal. 44
 - 16 revolvere syst. Colt kal. 44
 - 7 revolvere syst. Colt kal. 36
 - 3 pistoler syst. Kentucky kal. 44
- samt til indførsel fra Tyskland af:
- 8 revolvere Smith & Wesson kal. 38/357
 - 1 revolver Smith & Wesson kal. 22 lr

I skrivelse af 13. juli 1970 udbad våbenkontoret sig detaljerede oplysninger, herunder navnlig, om der til våbnene fra Italien anvendtes gængs ammunition, eller om det i nogle tilfælde drejede sig om efterligninger af ældre, udgåede våben, samt hvortil de ønskede våben skulle anvendes.

Ved personlig henvendelse i våbenkontoret den 14. juli 1970 fik meddelelse om, at den del af ansøgningen, som vedrørte tilladelse til fra Italien at indføre henholdsvis 14, 16 og 7 revolvere samt 3 pistoler, der alle var efterligninger af antikke våben, ikke kunne imødekommes.

I skrivelse af 15. juli 1970 klagede til Justitsministeriet over våbenkontorets afgørelse og anførte, at firmaet gennem det sidste års tid uden vanskeligheder havde fået importtilladelse fra våbenkontoret til sådanne våben. Han henviste til, at firmaerne (B og C) af henholdsvis Frederiksberg politi og Århus politi havde fået tilladelse til at handle med kopier af antikke våben anførte endvidere, at politiet som begrundelse for sit afslag havde henvist til et cirkulære fra Justitsministeriet, som man ikke tidligere havde været bekendt med, og som forbød import af og handel med kopier af antikke våben.

Den 20. juli 1970 udbad Justitsministeriet sig en udtalelse fra politidirektøren i København. I sit svar af 23. s. m. til Justitsministeriet henviste politidirektøren til en rapport, der samme dag var udfærdiget af våbenkontoret, og tilføjede, at politiet under hensyn til den retningslinie, der fremgik af Justitsministeriets skrivelse af 21. maj 1963 til politimesteren i Sakskøbing, ikke så sig i stand til at meddele den ønskede indførseltilladelse. Ifølge skrivelsen af 1963 omfattes efterligninger af antikke våben og pistoler af våbenlovens bestemmelser, og de vil ikke uden særlig tilladelse kunne indføres, erhverves, besiddes, bæres eller anvendes. Det tilføjedes i skrivelseren, at der ikke kunne forventes meddelt tilladelse til at indføre våben af den nævnte art.

Det fremgår af den omtalte rapport, at våbenkontoret under hensyn til skrivelseren fra 1963 kun havde meddelt firmaet afslag på ansøgningen om fra Italien at indføre de 37 revolvere og 3 pistoler, der var efterligninger af gamle amerikanske forladevåben. Forsåvidt angik ansøgningen om tilladelse til fra Italien at indføre 5 rifler og 7 revolvere og til fra Tyskland at indføre 9 revolvere, der alle anvendte gængs ammunition, havde våbenkontoret, efter hos firmaet at have indhentet nærmere oplysninger, givet indførseltilladelse hertil den 17. juli 1970.

I anledning af udtalelse om, at firmaet tidligere af våbenkontoret havde fået tilladelse til indførsel af tilsvarende efterligninger af gamle revolvere og pistoler, oplyste våbenkontoret, at dette var rigtigt, men det beroede på, at firmaet ikke havde holdt sig til de benævnelser af våbnene, som var anført i den til Justitsministeriet fremsendte brochure, idet det havde benævnt våbnene som system Remington, Colt, Kentucky, der alle er gængse

våbenmærker. Årsagen til, at våbenkontoret var blevet opmærksom på dette forhold, var en sag, der verserede mod en anden person.

Af en rapport af 24. juni 1970 fra politimesteren i Hvidovre vedrørende sidstnævnte sag fremgår det, at Rødovre politi under en patruljekørsel samme dag observerede en ung mand, som bar en pistol, hvori der sad 6 projektiler. Han oplyste overfor politiet, at pistolen var ladet, og at der under projektilerne var sort krudt i kamrene. Han blev sigtet for overtrædelse af våbenloven, og pistolen blev taget i bevaring af politiet. Da politiet ikke havde mulighed for at aflade pistolen, blev den afleveret til rigspolitechefens våbentekniske afdeling, våbenidentifikationen, som i en erklæring af 30. juni 1970 til politistationen i Rødovre udtalte, at det pågældende våben ikke var antikt, men en efterligning af en Single Action revolver, Mod. 1851, kal. 36 (forlader), mærke »Rep. Navy-1851«. Den pågældende havde overfor politiet oplyst, at han havde købt revolveren den 23. juni 1970 hos firmaet (B), og at der med revolveren fulgte en kugletang til støbning af projektiler samt et krudthorn med mål til krudtladning. Han havde selv støbt 18 projektiler, hvoraf han havde afskudt de 12 fra en båd i Køge Bugt, mens de resterende nu sad i revolverens kamre. Våbenteknisk afdeling havde affyret våbnet i afdelingens skydekælder, hvorved det viste sig, at 5 af de 6 skud kunne affyres. Projektilernes mundingshastighed var herunder blevet målt til 105 m pr. sekund, hvilket med en projektilvægt på 6,4 gram og et tværsnitsareal på ca. 64 mm² gav en anlagsenergi på 0,06 meterkilogram pr. kvadratmillimeter og en maksimumsretning, der skønsmæssigt kunne ansættes til 150–200 m. Afdelingen havde erfaring for, at en anlagsenergi på 0,05 mk/mm² var tilstrækkelig til at knuse en menneskeknogle. Våbenteknisk afdeling henviste til Justitsministeriets skrivelse af 21. maj 1963 og udtalte, at firmaet (B) ved en fejltagelse havde fået politiets tilladelse til indførsel og salg af det omhandlede våben, og at sigtede derfor havde købt revolveren i god tro, men han havde efter afdelingens opfattelse overtrådt § 1, stk. 1, nr. 2 og 5, i våbenloven ved at have fremstillet projektiler, købt fænghætter uden politiets tilladelse og anvendt sort krudt fra en haglpatron til andet formål. Rødovre politi sendte den 9. juli 1970 sagen til Københavns politi, kontoret for poli-

tisager, og det er overfor mig oplyst, at den pågældende ved Københavns byrets dom af 20. november 1970 blev idømt en bøde på 200 kr. for overtrædelse af våbenlovens § 1, stk. 1, nr. 1, 2 og 5, og § 2, stk. 4, samt at revolveren blev konfiskeret. Østre Landsret stadfæstede den 19. maj 1971 underrettens dom.

Da det over for ministeriet var oplyst, at der i flere politikredse var meddelt våbenhandlere tilladelse til at indføre og forhandle efterligninger af antikke revolvere og pistoler, henledte Justitsministeriet i cirkulærskrivelse af 7. august 1970 til politiet opmærksomheden på, at bestemmelsen i § 1, stk. 2, 1. pkt., i Justitsministeriets cirkulære af 12. april 1965 ikke omfattede efterligninger af antikke våben. I cirkulærskrivelsen udtaltes videre, at sådanne efterligninger derfor ikke uden særlig tilladelse fra politiet ville kunne indføres, erhverves, besiddes, bæres eller anvendes, og at der ikke burde meddeles tilladelse til indførsel af våben af den nævnte art.

I skrivelse ligeledes af 7. august 1970 meddelte Justitsministeriet politidirektøren i København, at ministeriet efter omstændighederne intet havde at indvende mod, at der blev meddelt firmaet (A) tilladelse til indførsel af de omhandlede våben, der allerede var ankommet her til landet, men bad politiet tilkendegive firmaet, at fremtidige ansøgninger om indførsel af våben af den omhandlede art ikke kunne forventes imødekommet.

Den 11. august 1970 modtog firmaet fra våbenkontoret tilladelse til fra Italien at indføre de tidligere omtalte 37 revolvere og 3 pistoler, der alle var efterligninger af gamle amerikanske skydevåben. Våbenkontoret meddelte samtidig, at der i henhold til Justitsministeriets skrivelse af 7. august 1970 ikke fremtidig ville blive meddelt indførseltilladelse til efterligninger af gamle, udgåede våben.

I skrivelse af 23. december 1970 til våbenkontoret spurgte De som advokat for firmaet (A), om våbenkontoret havde til hensigt at fastholde det ved skrivelsen af 11. august 1970 meddelte standpunkt. I så fald anmodede De våbenkontoret om at indbringe sagen for Justitsministeriet.

Politidirektøren i København videresendte den 30. december 1970 Deres skrivelse til Justitsministeriet med indstilling om, at ministeriets afgørelse af 7. august 1970 blev fast-

holdt. Politidirektøren henviste til rapporten af 24. juni 1970 fra Rødovre politi, hvoraf det fremgik, at våben af den pågældende art forholdsvis let lader sig bringe til skud med skarp ammunition.

I skrivelse af 19. januar 1971 meddelte Justitsministeriet Dem, at våbenlovens bestemmelser om, at import m. v. af våben – med de i lovens § 1, stk. 2, nævnte undtagelser – kun må ske med Justitsministeriets eller politiets tilladelse, i princippet omfatter alle skydevåben, herunder også antikke våben. Ministeriet havde imidlertid af en række grunde, der anføres nedenfor, fundet det forsvarligt ved administrative bestemmelser at undtage antikke våben fra lovens kontrolordning. Ved antikke våben forstås i overensstemmelse med almindelig sprogbrug gamle våben. Af retstekniske grunde havde Justitsministeriet i cirkulæret af 12. april 1965 defineret antikke våben som våben, hvortil der ikke kan anvendes gængs ammunition, idet denne betingelse typisk vil være ensbetydende med, at våbnet er fremstillet for en del år tilbage.

Under hensyn hertil måtte Justitsministeriet fastholde, at efterligninger af antikke våben ikke var omfattet af undtagelsesbestemmelsen i cirkulæret. Begrundelsen for at undtage antikke våben fra lovens kontrolbestemmelse var især, at disse våben er samlerobjekter, som må forventes ikke at blive anvendt i overensstemmelse med deres oprindelige formål, og i alt fald for så vidt angår skydevåben ofte er i en sådan stand, at de ikke kan anvendes til skydning. Disse forhold gør sig imidlertid ikke i samme grad gældende med hensyn til efterligninger. Selvom der ikke findes gængs ammunition til disse våben, vil de uden større vanskeligheder kunne bringes til affyring. Det er overfor Justitsministeriet oplyst, at de nævnte efterligninger i visse tilfælde leveres med krudthorn og støbeform beregnet til at fremstille projektiler i, og ministeriet er bekendt med, at en sådan efterligning er blevet anvendt til affyring af projektiler fremstillet af våbnets ejer.

I anledning af Deres klage til mig har Justitsministeriet bl. a. udtalt, at våbenloven ikke indeholder nogen definition af, hvad skydevåben er, og at loven heller ikke giver ministeriet nogen bemyndigelse til med bindende virkning for borgerne at foretage en nærmere afgrænsning af begrebet.

For at sikre en ensartet praksis over hele

landet har ministeriet i våbencirkulæret af 12. april 1965 givet politiet nærmere vejledning om, hvad der efter våbenloven kan anses for skydevåben. Der ligger ikke heri nogen begrænsning af lovens område.

Som det fremgår af § 1, stk. 2, 2. pkt., i cirkulæret, har ministeriet i overensstemmelse med almindelig sprogbrug fortolket loven således, at skydevåben er våben, hvis virkning beror på udslyngning af faste bestanddele, skadevoldende vædsker eller luftarter.

Mens dette kriterium var anvendeligt til at drage grænsen mellem skydevåben på den ene side og legetøjs- eller skræmmeskudspistoler på den anden side, fandt ministeriet det ikke umiddelbart vejledende for afgrænsningen mellem på den ene side brugelige skydevåben og på den anden side våben, der havde karakter af museumsgenstande og samlerobjekter (»antikke våben«). Tøjhusmuseet oplyste i forbindelse med udarbejdelsen af cirkulæret, at der ikke kunne gives nogen anden anvendelig afgrænsning af, hvilke våben der hørte til den sidstnævnte gruppe, end at det var våben, hvortil der ikke kunne skaffes gængs ammunition. Ud fra den betragtning, at et skydevåben, når gængs ammunition ikke kunne skaffes, i sig selv var ubrugbart som sådant, fandt ministeriet det ubetænkeligt til vejledning for politiet at indsætte en bestemmelse i cirkulæret, hvorefter skydevåben, hvortil der ikke kan anvendes gængs ammunition, ikke var omfattet af våbenloven og dermed dennes kontrolordning. Dette gjaldt så meget desto mere, som disse våbens antal var beskedent og deres tilstand på grund af alderen ofte sådan, at de ikke ville kunne affyres, selv hvis egnet ammunition undtagelsesvis blev fremskaffet.

Som et bekvemt navn for disse våben anvender cirkulæret udtrykket »antikke våben«, idet forladegeværer nævnes som et typisk eksempel herpå. Da efterligninger af sådanne våben dengang var yderst sjældne, savnedes et alderskriterium ikke ved cirkulærets udsendelse.

I de seneste år er det imidlertid blevet almindeligt at fremstille efterligninger af gamle våben. Disse er funktionsdygtige og sælges i visse tilfælde med krudthorn og støbeform til fremstilling af projektiler. Efterligningerne massefremstilles i udlandet og vil dermed kunne komme langt videre kredse i hænde end originale historiske våben. Justitsministe-

riet finder derfor, at der – i modsætning til hvad der gælder disse – er betydelig risiko for, at efterligningerne bliver benyttet som skydevåben, hvilket faktisk er sket. Det er således ministeriets opfattelse, at efterligningerne er omfattet af våbenloven og ikke bør tillades indført her i landet.

Da politiet i et vist omfang havde tilladt indførsel af efterligningerne, og våbencirkulærets regler ikke var affattet med henblik på disse, fandt ministeriet, at politiet havde behov for vejledning om disse våben. Ministeriet har derfor den 7. august 1970 udsendt en cirkulærskrivelse, hvori man gør opmærksom på, at efterligningerne ikke uden særlig tilladelse kan indføres, erhverves, besiddes, bæres eller anvendes. Samtidig foreskrives det, at tilladelse til indførsel af denne art våben ikke bør meddeles.

På et spørgsmål fra mig derom har Justitsministeriet oplyst, at der efter de for ministeriet foreliggende oplysninger ikke i praksis forekommer efterligninger af gamle skydevåben, som ikke kan benyttes til skydning og heller ikke ved konstruktive ændringer kan brugbares hertil, men ministeriet er enig i, at efterligninger af denne art, hvis de skulle fremkomme, ikke vil være omfattet af våbenloven og dennes kontrolordning.

Ligeledes på min forespørgsel har ministeriet oplyst, at spørgsmålet om tilvejebringelse af lovhjemmel for, at der ved bekendtgørelse – modsat cirkulære – kan gives præciserende regler om rækkevidden af lovens kontrolordning, vil indgå i ministeriets overvejelser i forbindelse med en eventuel revision af våbenloven.

Efter det således oplyste skal jeg udtale, at jeg ikke finder grundlag for at kritisere Justitsministeriets synspunkter vedrørende fortolkning af våbenlovens regler eller praksis med hensyn til meddelelse af tilladelse, som disse synspunkter er refereret ovenfor. Jeg finder derfor heller ikke grundlag for at kritisere ministeriets afgørelse af 19. januar 1971 vedrørende Deres klients ansøgning om tilladelse til import af

efterligninger af antikke skydevåben.

Jeg har overfor ministeriet anført, at formuleringen af § 1, stk. 2, 1. pkt., i våbencirkulæret af 12. april 1965 og det supplement hertil, som er givet i cirkulærskrivelsen af 7. august 1970, ikke forekommer helt dækkende for de retningslinier, der efter lovens fortolkning er relevante. På den ene side tales der (i cirkulæret af 1965) om »antikke våben«, på den anden side anvendes et kriterium, der alene lægger vægt på våbnets funktionsduelighed (anvendelighed af »gængs ammunition«). Hertil kommer, som anført af Justitsministeriet, navnlig i skrivelsen af 5. august 1971, at våben, der ikke umiddelbart kan anvendes med gængs ammunition, dog må anses for omfattet af våbenloven, hvis de ved visse konstruktive ændringer kan brugbares dertil; dette fremgår næppe så klart af cirkulæret eller cirkulærskrivelsen, som det var ønskeligt. Cirkulærskrivelsen af 1970 omhandler »efterligninger af antikke våben«, men noget nærmere kriterium herfor er ikke angivet i skrivelsen.

På denne baggrund har jeg overfor ministeriet udtalt, at jeg ville finde en nærmere præcisering af lovens område i de nævnte henseender ønskelig.

Jeg har taget til efterretning, at ministeriet i forbindelse med en eventuel revision af våbenloven vil overveje at søge tilvejebragt lovhjemmel for, at en sådan præcisering kan ske ved bindende regler i en ministeriel bekendtgørelse. Under hensyn til at de pågældende retningslinier er afgørende for, i hvilket omfang importører m. v. skal indgive ansøgning om tilladelse, og at import m. v. uden fornøden tilladelse medfører strafansvar, har jeg udtalt, at jeg ville finde det rettest, om den omtalte præcisering skete ikke blot ved vejledende cirkulære til politiet, men – efter tilvejebragt lovhjemmel derfor – ved bindende regler til borgerne, der kundgøres i Lovtidende.

Jeg har samtidig hermed gjort Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med sagen.«

58. *Fundet det ønskeligt, om Justitsministeriet i forbindelse med behandlingen af en klage over et amts afslag på fri proces havde tilbudt ansøgeren en samtale om sagen med en af amtets juridiske medarbejdere. (J. nr. 978/71).*

A klagede over, at Justitsministeriet havde tiltrådt en afgørelse, der var truffet af amtmanden over Nordjyllands amt, og hvorved han fik afslag på en ansøgning om fri proces i en sag, som han agtede af anlægge mod en sparekasse. I denne forbindelse klagede han tillige over den måde, hvorpå hans ansøgning var blevet behandlet.

Det fremgik af sagen, at A i skrivelse af 22. september 1970 ansøgte Justitsministeriet om fri proces, og at ministeriet sendte hans ansøgning til amtmanden over Nordjyllands amt til afgørelse som 1. instans. Amtet sendte sagen til erklæring hos politimesteren i Ålborg, der videresendte den til politimesteren i Nibe med anmodning om, at A blev afhørt til rapport, herunder om, hvilken påstand han agtede at nedlægge under sagen.

Ifølge politirapporten havde A's samtale med politiet ikke i nævneværdig grad bidraget til sagens belysning. Det fremgik, at han ikke under samtalen fuldt ud var i stand til at redegøre for, hvilken påstand han agtede at nedlægge under den retssag, han ville anlægge. Han gav ved den lejlighed udtryk for, at han ønskede en københavnsk advokat beskikket til at føre sagen for sig.

Ved sagens tilbagesendelse til Nordjyllands amt henstillede politimesteren i Ålborg, om der, forinden der blev foretaget realitetsbehandling af andragendet, ville kunne foretages henvisning til en advokat i København til vejledning for A og eventuelt til udformning af krav og påstand under en eventuel retssag.

I skrivelse af 16. december 1970 meddelte amtet A, at det ikke havde fundet tilstrækkeligt grundlag for at imødekomme ansøgningen om fri proces. Denne afgørelse indbragte A for Justitsministeriet, og han klagede i den forbindelse over den måde, hvorpå afhøringen i Nibe havde fundet sted. Justitsministeriet meddelte A, at ministeriet ikke havde fundet grundlag for at ændre amtets afgørelse.

I klagen til mig gjorde A gældende, at han ikke i fornødent omfang havde haft lejlighed til at fremlægge materiale til støtte for sin ansøgning om fri proces.

I den anledning indhentede jeg en supplerende udtalelse fra Justitsministeriet. Jeg

spurgte i den forbindelse, om det ikke i sager som den foreliggende af kompliceret karakter ville være rigtigst, om der blev tilbudt ansøgerne en mundtlig drøftelse med en juridisk medarbejder ved amtet, og at der i forbindelse hermed eller i den skriftlige afgørelse blev givet en nærmere begrundelse for et eventuelt afslag. I denne forbindelse henviste jeg dels til politimesterens henstilling, dels til en artikel af professor, dr. jur. H. Krag Jespersen i *Juristen* 1972, s. 25 ff.

I en udtalelse, som Justitsministeriet indhentede fra Nordjyllands amt, anførte amtet, at sagens fakta forekom amtet fuldt tilstrækkeligt belyst ved det skriftlige materiale, der blev indsendt med ansøgningen om fri proces. Den omstændighed, at den optagne politirapport ikke bragte klarhed over, hvilken påstand A agtede at nedlægge under en eventuel retssag, fandt amtet ikke afgørende for sagens bedømmelse. Amtet fandt det ikke rimeligt at pålægge det som den myndighed, der i første instans træffer afgørelse i fri proces-sager, at tage initiativet til drøftelse af et spørgsmål om grundlag for erstatningskrav i en sag som den foreliggende.

Amtet tilføjede, at det ikke på nogen måde var afvisende over for ønsker om ydelse af retshjælp, der i fri proces-sager hovedsagelig går ud på fremskaffelse af fornødne faktiske oplysninger, også ved henvendelse til vedkommende ansøger eller dennes advokat og jævnlige også ved drøftelse af formuleringen af påstande i sager, der efter de faktiske oplysninger afgiver grundlag for en positiv stilling til en fri procesansøgning. I denne sag havde A imidlertid ikke henvendt sig til amtet med anmodning om en personlig drøftelse af sagen – hverken før eller efter afgørelsen af 16. december 1970. En anmodning om drøftelse af afslaget ville efter sædvanlig praksis være blevet imødekommet, og A ville da være blevet gjort bekendt med amtets begrundelse for afslaget og påny være blevet henvist til anke til Justitsministeriet.

Justitsministeriet udtalte over for mig, at det kunne tiltræde, at amtet ikke havde tilbudt A en mundtlig drøftelse af sagen, og henviste til, at amtet fandt sagen tilstrækkelig belyst gennem ansøgningen om fri proces med

bilag, og at A ikke selv havde anmodet om en personlig samtale. Af de samme grunde havde heller ikke Justitsministeriet opfordret A til personligt at redegøre for sagen.

Med hensyn til spørgsmålet om begrundelse af afslag på fri proces fandt Justitsministeriet, at dette spørgsmål burde tages op i en bredere sammenhæng, når der i løbet af kort tid ville foreligge en betænkning fra ministeriets begrundelsesudvalg.

Jeg udtalte følgende:

Efter retsplejelovens § 330 kan der meddeles fri proces, såfremt ansøgeren skønnes at have rimelig grund til at føre proces. Spørgsmålet om meddelelse af fri proces beror således på en skønsomt præget vurdering. Efter de regler, der gælder for min virksomhed, kan jeg kun kritisere en sådan vurdering, såfremt der foreligger særlige omstændigheder. Efter min gennemgang af sagen fandt jeg ikke, at der forelå sådanne omstændigheder, og jeg kunne således ikke kritisere amtets og Justitsministeriets afgørelser.

Med hensyn til den sagsbehandling, der lå til grund for afgørelsen, udtalte jeg, at A's samtale om sagen med politiet vel ikke havde bidraget nævneværdigt til sagens belysning, men at jeg – af lignende grunde som ovenfor anført – ikke kunne kritisere, at amtet og Justitsministeriet i det foreliggende skriftlige materiale havde ment at have et tilstrækkeligt grundlag for afgørelsen af sagen.

Under hensyn til det ovenfor anførte om A's samtale med politiet, til sagens komplicerede karakter, jfr. også politimesterens udtalelse til amtet, og til indholdet af A's skrivelse til Justitsministeriet, hvori han specielt klagede over, at han ikke havde fået lejlighed til at udtale sig nærmere over for politiet, fandt jeg, at det ville have været ønskeligt, om der i tilknytning til behandlingen af klagen til Justitsministeriet over amtets afgørelse var blevet givet ham tilbud om en samtale om sagen med en af amtets juridiske medarbejdere.

- 59.** *Kritiseret, at Kirkeministeriet ikke, inden det traf afgørelse om, hvorvidt en telefon, der var installeret i en præstegård, tilhørte præsten eller embedet, havde givet præsten lejlighed til overfor ministeriet at redegøre for sine synspunkter. Henstillet til ministeriet at tage afgørelsen med hensyn til ejerforholdet til telefonen op til fornyet overvejelse. (J. nr. 449/71).*

Pastor A klagede over, at Kirkeministeriet i skrivelse af 11. juni 1970 havde bestemt, at en telefon, som han i forbindelse med sin fratreden på grund af alder havde flyttet fra præstegården til sin nuværende bolig, tilhørte præsteembedet og skulle tilbageleveres til dette. Han klagede endvidere over, at ministeriet havde truffet afgørelse i sagen uden at indhente en erklæring fra ham.

Kirkeministeriets afgørelse.

Efter at have gennemgået akterne tilbagesendte jeg sagen til Kirkeministeriet, idet jeg henstillede til ministeriet at tage afgørelsen med hensyn til ejerforholdet til telefonen op til fornyet overvejelse.

Jeg henviste herved til, at B menighedsråd den 22. maj 1969 havde erklæret, at det var enig i, at telefonen i præstegården, måtte være præstens privattelefon, og at

menighedsrådet således traf afgørelse om, at A ved sin forestående flytning fra præstegården kunne medtage telefonen. Som grundlag herfor lå KTAS' telefoniske besvarelse af menighedsrådets skrivelse af 13. maj 1969 om, hvorvidt A stod som indehaver af telefonen. Svaret gik ud på, at telefonen tilhørte ham, at den blev oprettet i 1908, og at man ikke kunne se, hvem der havde oprettet den. Afgørelsen havde endvidere støtte i det forhold, at telefonen i 1937 var overført i A's navn, at A havde betalt udgifterne i forbindelse med overtagelsen, og at der først fra april 1939 af B kirkekasse var afholdt udgifter vedrørende telefonen.

Efter min opfattelse måtte der lægges afgørende vægt på, om der efter menighedsrådets afgørelse var indtrådt sådanne ændringer i de retlige og faktiske forhold, der

var forudsat ved afgørelsen, at det havde kunnet give grundlag for, at menighedsrådet i januar 1970 havde ændret den trufne afgørelse og Kirkeministeriet tiltrådt dette. Der sås imidlertid ikke at være indtrådt sådanne ændringer, og der havde således efter min opfattelse ikke været tilstrækkeligt grundlag for at ændre den afgørelse, menighedsrådet havde truffet den 22. maj 1969.

Hertil kom, at A i april 1969 skriftligt havde forelagt spørgsmålet om sin ret til at medtage telefonen for ministeriet, at han efter ministeriets telefoniske anvisning søgte spørgsmålet afgjort i menighedsrådet, og at han i november 1969 med støtte i menighedsrådets afgørelse medtog telefonen, da han fraflyttede præsteboligen.

Kirkeministeriet underrettede mig derefter om, at det havde meddelt stiftsøvrigheden – til efterretning og videre bekendtgørelse –, at ministeriet efter det af mig udtalte måtte finde, at der ikke var grundlag for at rejse krav over for A om tilbagelevering af telefonen, som han måtte anses for at have været berettiget til at medtage. Ministeriet bemærkede, at det under sagens tidligere behandling ikke havde været opmærksom på den telefoniske samtale, der havde fundet sted den 7. maj 1969 mellem A og en medarbejder i ministeriet i anledning af hans skrivelse af 19. april 1969 til ministeriet.

Jeg meddelte herefter ministeriet, at jeg havde taget ministeriets seneste afgørelse til efterretning.

Kirkeministeriets sagsbehandling.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A i skrivelse af 19. april 1969 meddelte Kirkeministeriet, at han agtede at søge afsked med pension fra 1. januar 1970, idet han fyldte 67 år den 12. december 1969. Han stillede i den forbindelse forskellige spørgsmål. Vedrørende telefonen oplyste han, at han blev ansat i embedet i 1937 og fik den telefon, som hans forgænger, der døde i 1937, havde. Der blev ikke fra familiens side forlangt nogen overtagesafgift. Telefonen gik over på A's navn og havde siden været hans tele-

fon, ligesom han havde betalt brandassurancen for den. Så vidt han huskede, betalte han i den først tid også abonnementet for telefonen, hvorefter man gik over til at refundere ham abonnementet. Efter fratræden ville han flytte ind i sit eget hus og agtede at tage telefonen med sig, da han anså sig for berettiget hertil, men for god ordens skyld meddelte han på forhånd ministeriet dette.

Skrivelsen var i ministeriet blevet forsynet med et blyantsnotat af 7. maj 1969 om, at den var blevet ekspederet telefonisk. A bekræftede, at ministeriet telefonisk svarede på hans skrivelse og med hensyn til telefonen henviste spørgsmålet til menighedsrådet med ordene: »Tal med menighedsrådet om det«.

I et møde i menighedsrådet meddelte A rådet, at han betragtede telefonen som sin privattelefon. Det blev tilført forhandlingsprotokollen, at menighedsrådet var enig i, at man måtte betragte telefonen som præstens privattelefon, hvis menighedsrådet ikke i sin tid havde betalt for oprettelse af den.

I skrivelse af 13. maj 1969 bad A som formand for menighedsrådet KTAS om at oplyse, hvem der i sin tid havde oprettet og betalt for oprettelsen af telefonen, og hvornår det var sket. Han bad endvidere selskabet udtale sig om, hvorvidt han stod som den juridiske indehaver af telefonen. Ifølge et blyantsnotat på genparten af A's skrivelse til KTAS meddelte selskabet telefonisk hans hustru, at telefonen tilhørte ham, at den blev oprettet i 1908, og at man ikke nu kunne se, hvem der havde oprettet den.

Ved et menighedsrådsmøde den 22. maj 1969 førtes følgende til forhandlingsprotokollen:

»Menighedsrådet er enig i, at telefonen i præstegården . . . må være præstens privattelefon.«

Den 24. november 1969 blev telefonen flyttet fra præstegården til A's nuværende bolig.

I skrivelse af 15. januar 1970 meddelte B nye menighedsråd A, at det anså telefonen for at være embedstelefon tilhørende præsteembedet. Såfremt menighedsrådet ikke fik brug for telefonen (præsteembedet forventedes sammenlagt med et nabosogn), kunne det eventuelt afstå den. Skulle menighedsrådet senere få brug for telefonen, forbeholdt det sig sin ret til denne.

A svarede den 20. januar 1970, at det var anerkendt af det nylig afgående menighedsråd

og tilført rådets forhandlingsprotokol, at telefonen var hans privattelefon.

Menighedsrådet bad derefter i skrivelse af 18. marts 1970 Kirkeministeriet om at tage sig af sagen, idet det anførte, at det fandt den fremgangsmåde, A og det afgående menighedsråd havde anvendt, stridende mod almindelige retsbegreber.

Skrivelsen sendtes til Kirkeministeriet gennem provstiudvalget og stiftsøvrigheden. Provstiudvalget udtalte, at det fandt det rettest, at telefonen – indtil anden bestemmelse eventuelt administrativt måtte træffes – forlangtes genanbragt på sin hidtidige plads i B præstegård. Stiftsøvrigheden tiltrådte provstiudvalgets indstilling.

Kirkeministeriet meddelte den 11. juni 1970 stiftsøvrigheden, at det var enig med provstiudvalget og stiftsøvrigheden i, at telefonen måtte leveres tilbage til embedet, da telefonen fandtes i præstegården ved A's tiltræden af embedet, og da det ikke var oplyst, at han havde betalt noget beløb for at overtage telefonen.

I anledning af A's klage til mig henviste Kirkeministeriet til sagens akter og bemærkede, at der forinden ministeriets afgørelse af 11. juni 1970 forelå en erklæring af 20. ja-

nuar 1970 fra A til menighedsrådet, og at ministeriet ikke anså yderligere erklæringer for nødvendige for sagens behandling.

Efter det således oplyste udtalte jeg, at jeg i betragtning af afgørelsens karakter (ophævelse af afgørelsen af 22. maj 1969, hvorved telefonen var tillagt A) ville have fundet det rigtigst, om ministeriet, inden det traf afgørelsen af 11. juni 1970, havde forelagt sagen for A, således at han havde fået lejlighed til over for ministeriet at redegøre for baggrunden for sin erklæring af 20. januar 1970. Herved ville ministeriet muligvis også allerede på dette tidspunkt være blevet opmærksom på den telefoniske samtale, der havde fundet sted den 7. maj 1969 mellem A og en medarbejder i ministeriet. Jeg lagde herved afgørende vægt på, at A's skrivelse af 20. januar 1970 alene var en kort – til menighedsrådet stilet – protest mod rådets skrivelse af 15. januar 1970 om ophævelse af rådsafgørelsen af 22. maj 1969 og således ikke indeholdt en redegørelse for hans oplysninger og synspunkter, som det var rimeligt at have som grundlag for ministeriets afgørelse af 11. juni 1970.

60. *Københavns Universitets behandling og bedømmelse af en guldmedaljeafhandling, der ikke fuldtud dækkede den stillede opgaves emne, gav ikke grundlag for kritik. Derimod kritiseret, at det ikke af referatet fra et møde i det sociologiske fagråd ved Københavns Universitet fremgik, om en af mødedeltagerne havde forladt mødet, da et dagsordenspunkt blev behandlet. – Henstillet til fagrådet, at der tilvejebringes en ordning, således at der, når medlemmer forlader en del af et møde, sker notering herom i mødereferatet. (J. nr. 742/71).*

A, B, C og D klagede over den fremgangsmåde, der var anvendt ved bedømmelsen af en guldmedaljeafhandling, indleveret til Københavns Universitet under mærket »Enighed giver styrke«.

De anførte, at det sociologiske fagråd ikke, som det var sket i det foreliggende tilfælde, kunne indstille en afhandling til guldmedalje, når afhandlingens forfatter og det fagkyndige bedømmelsesudvalg var enige om, at afhandlingen ikke fuldt ud dækkede den stillede opgaves emne. Konsekvensen heraf ville være, at der tillagdes fagrådet en adgang til at favorisere enkelte opgavebesvarere uafhængig af det fagkyndige udvalgs vurdering.

De anførte endvidere, at den omstændighed, at studerende havde deltaget i det sociologiske fagråds vurdering af guldmedaljeafhandlingen og det fagkyndige udvalgs bedømmelse af denne, måtte medføre, at fagrådets afstemning var ugyldig. Allerede den omstændighed, at studenterrepræsentanterne i fagrådet på afstemningstidspunktet rent faktisk udgjorde mere end $\frac{1}{3}$ af fagrådets medlemmer, måtte efter klagerens opfattelse medføre afstemningens ugyldighed.

Endelig gjorde de gældende, at det fagkyndige bedømmelsesudvalg som det tredje medlem burde have haft professoren i demografi.

Det fremgik af sagen, at det sociologiske fagråd på dagsordenen for sit møde den 1. marts 1971 under punkt 10 havde »Nedsættelse af bedømmelsesudvalg vedrørende to indkomne besvarelser af universitetets prisopgømsmål for 1970 i sociologi («En undersøgelse af sociale tilpasningsproblemer i et dansk eller andet nordisk lokalsamfund med befolkningstilbagegang»)«. Behandlingen af bl. a. dette punkt blev på grund af tidnød udsat til fagrådets møde den 15. marts 1971. Det fremgik af referatet af dette møde, at professorerne Noordhoek, Svalastoga og Israel blev udpeget som medlemmer af bedømmelsesudvalget.

I skrivelse af 13. maj 1971 meddelte professor Israel fagrådet, at der i bedømmelsesudvalget var uenighed med hensyn til vurderingen af guldmedaljeafhandlingen. Det fremgik således af den vurdering, der blev afgivet af professorerne Noordhoek og Israel, at disse mente, at opgaven burde belønnes med universitetets guldmedalje, hvorimod professor Svalastoga i sin vurdering alene kunne anbefale opgaven til accessit.

I skrivelse af 14. maj 1971 meddelte fagrådsformanden Thomas Webb fagrådsmedlemmerne, at der ikke i bedømmelsesudvalget havde kunnet opnås enighed i vurderingen af de to prisopgaver, at den endelige afgørelse derfor skulle træffes af fagrådet, og at skriftlig afstemning vedrørende prisopgaverne skulle finde sted. Hvert medlem skulle fremsende sin skriftlige stemme til fakultetskontoret, senest den 19. maj 1971.

I skrivelse af 17. maj 1971 protesterede A, B, C og D overfor rektor ved Københavns Universitet over fremgangsmåden ved bedømmelsen af guldmedaljeafhandlingen. De anførte, at det ville være rimeligt, om fagrådet fik mere tid end – i praksis – 2 dage til at afgøre dette problem. I øvrigt anførte de de klager, de havde gentaget over for mig, og som jeg har refereret ovenfor.

I en skrivelse af 19. maj 1971 til medlemmerne af det sociologiske fagråd meddelte fagrådsformanden, at fagrådets endelige afgørelse af, hvilke af de to indstillinger fra bedømmelsesudvalget om prisopgaverne, der skulle accepteres, skulle foregå ved en mundtlig forhandling på fagrådsmødet den 7. juni 1971. Den skriftlige afstemning skulle herefter alene betragtes som vejledende. Fagrådsformanden meddelte samtidig, at alle medlemmer af fagrådet, også de studerende,

kunne deltage i afstemningen. I forbindelse med spørgsmålet om bedømmelsesudvalgets sammensætning gjorde fagrådsformanden opmærksom på, at A deltog i fagrådsmødet den 15. marts 1971, da bedømmelsesudvalget blev nedsat. Endelig anførte fagrådsformanden, at spørgsmålet om, hvilken betydning det havde, at afhandlingens forfatter havde udvidet opgavens problemstilling, ville blive behandlet på ovennævnte fagrådsmøde i forbindelse med forhandlingen om indstillingen.

Det fremgik af referatet fra fagrådsmødet den 7. juni 1971, at rådet indstillede prisopgaven til guldmedalje. Rådet ønskede samtidig oplyst de nærmere kriterier for universitetets prisopgaveinstitution.

I skrivelse af 16. august 1971 klagede A, B, C og D til Undervisningsministeriet over fagrådsvedtagelsen af 7. juni 1971. De anførte, at hovedpunktet i deres klage var, at man ikke kunne indstille en opgave til guldmedalje, når forfatteren og/eller bedømmelsesudvalget anførte, at afhandlingen ikke omfattede den stillede opgaves emne.

Endvidere anmodede de ministeriet om at tage stilling til deres øvrige klagepunkter, således som de er gengivet ovenfor.

De anførte samtidig, at det ikke var rigtigt – som anført af fagrådsformanden – at A deltog i fagrådets behandling af bedømmelsesudvalgets sammensætning.

I anledning af klagen anmodede Undervisningsministeriet i skrivelse af 22. september 1971 Københavns Universitet om at besvare følgende spørgsmål:

»1. Efter hvilke kriterier nedsættes ved Københavns Universitet faglige bedømmelsesvalg.

2. Hvad er normal praksis i fakultets- og fagråd ved behandlingen af indstillinger fra bedømmelsesudvalg, der har delt sig i et flertal og et mindretal.

3. Hvorledes stiller faglige bedømmelsesvalg sig normalt i tilfælde, hvor opgavespørgsmål og opgavebesvarelse ikke dækker hinanden fuldstændig.«

Som svar herpå oplyste det rets- og statsvidenskabelige fakultet i skrivelse af 6. oktober 1971 til rektor:

ad 1. At faglige bedømmelsesudvalg blev nedsat af fagrådet, og at udvalget normalt bestod af den lærer (professor), der forestår undervisningen inden for det område, hvori opgaven er udskrevet, samt af yderligere en

lærer inden for området eller inden for et beslægtet område. Kriteriet er således fagkundskab.

ad 2. At der fakultetet bekendt aldrig har foreligget indstillinger fra et ikke enigt bedømmelsesudvalg.

ad 3. At der vil blive taget stilling i det konkrete tilfælde, men hvis afvigelsen er større, vil opgaven normalt ikke blive indstillet til modtagelse af guldmedalje eller accessit. Til belysning af spørgsmålet henviste fakultetet til bedømmelsen af den retsvidenskabelige prisopgave i 1961, universitetets festskrift fra november 1962, side 211–217, der vedrører et beslægtet tilfælde.

Rektor sendte med skrivelse af 12. oktober 1971 Undervisningsministeriet det rets- og statsvidenskabelige fakultets besvarelse, hvortil han henholdt sig.

I skrivelse af 8. december 1971 meddelte Undervisningsministeriet Københavns Universitet, at ministeriet principielt fandt, at prisopgaver burde besvares inden for den stillede opgaveteksts rammer, men at ministeriet samtidig fandt, at den endelige konkrete vurdering i det enkelte tilfælde måtte foretages af det faglige bedømmelsesudvalg og ved fakultets eller fagråds stillingtagen til udvalgets indstilling.

Ministeriet underrettede samtidig A, B, C og D om skrivelsens indhold og meddelte, at det ikke fandt at burde foretage videre i sagen.

I anledning af klagen til mig henholdt rektor ved Københavns Universitet sig til sin udtalelse til Undervisningsministeriet. Rektor supplerede dog den tidligere omtalte oplysning vedrørende afhandlingen i festskrift 1962, side 211–17, med en oplysning om, at der under det humanistiske hovedområde var tildelt en prisopgavebesvarer guldmedalje, skønt hans opgavebesvarelse ikke var helt i overensstemmelse med det stillede emne. Rektor henviste herved til festskrift for universitetet for november 1961, side 219.

Undervisningsministeriet henholdt sig til sin afgørelse af 8. december 1971 og oplyste, at baggrunden for ministeriets stillingtagen var, at der ved vurderingen af prisopgavebesvarelser, som i en række andre universitetssager af faglig art, skulle foretages et akademisk skøn, som alene kunne udøves af de faglige universitetsmyndigheder, og som hverken universitetets centrale myndigheder eller Under-

visningsministeriet havde forudsætninger for at efterprøve. Det var herved en umiddelbar forudsætning, at de faglige instanser udøver deres skøn i henhold til den meddelte principielle stillingtagen.

I anledning af rektors og Undervisningsministeriets udtalelse af henholdsvis 22. december 1971 og 7. januar 1972 gjorde A, B, C og D i skrivelse af 17. februar 1972 gældende, at det efter de oplysninger, der forelå i sagen, lå helt fast, at den besvarede prisopgave afveg fra opgaveteksten, og at der derfor på baggrund af Undervisningsministeriets principielle stillingtagen i skrivelsen af 8. december 1971 måtte siges at foreligge en klar overtrædelse af reglerne for behandling af prisopgaver. De henviste samtidig til punkt 3 i den ovennævnte skrivelse af 6. oktober 1971 fra det rets- og statsvidenskabelige fakultet, hvorefter opgaven ved større afvigelser mellem besvarelse og opgavetekst normalt ikke ville blive indstillet til modtagelse af guldmedalje eller accessit. Under henvisning hertil gjorde de gældende, at der ligeledes i det foreliggende tilfælde var tale om en tilsidesættelse af hovedområdets guldmedaljepraksis.

Vedrørende spørgsmålet om bedømmelsesudvalgets sammensætning havde fagrådets daværende formand Thomas Webb i skrivelse af 2. marts 1972 bl. a. udtalt, at det ikke fremgik af mødereferatet for fagrådsmødet den 15. marts 1971, at spørgsmål om at lade professoren i demografi deltage i bedømmelsesudvalget havde været behandlet. Fagrådsformanden havde heller ikke selv nogen klar erindring om, i hvilket omfang spørgsmålet blev drøftet i fagrådet ved bedømmelsesudvalgets nedsættelse. Det var hans personlige opfattelse, at de centrale begreber i prisopgaven var af sociologisk og ikke demografisk karakter.

Fagrådsformanden turde ikke fastholde, at A havde været til stede under hele fagrådsmødet den 15. marts 1971, hvor bedømmelsesudvalget blev nedsat, men kunne alene henholde sig til, at det af mødereferatet for det nævnte møde fremgik, at A havde været til stede, om end det ikke kunne afvises, at han havde forladt mødet inden dettes afslutning.

Rektor ved Københavns Universitet anførte, at mødereferaterne vel var kortfattede, men at det ved Københavns Universitet ikke var usædvanligt, at man i et mødereferat af et dagsordenspunkt, der vedrører nedsættelse af

et fagkyndigt udvalg, ikke anførte andet end navnene på de medlemmer, der indvælges i dette. Rektor henholdt sig i øvrigt til fagrådsformandens udtalelser med bemærkning, at fagrådet ved nedsættelse af bedømmelsesudvalget ikke sås at have tilsidesat reglerne i anordning af 13. september 1947 om prisopgaver ved Københavns Universitet med senere ændringer.

Undervisningsministeriet henholdt sig til rektors udtalelse.

Ved en fornyet høring rejste jeg spørgsmålet, om rektor (konsistorium) eller Undervisningsministeriet i visse forholdsvis klare undtagelsestilfælde – uanset fagrådets godkendelse af vedkommende afhandling – kunne statuere, at afvigelse fra opgaveteksten var så væsentlig (efter en objektiv målestok), at opgaven ikke kunne antages.

Rektor udtalte hertil, at universitetets centrale myndigheder kun kunne have til opgave at tage stilling til, om en sag var blevet lovligt behandlet, og at det heraf fulgte, at disse myndigheder ikke kunne underkende faglige skøn, med mindre disse var behæftet med mangler, der ikke krævede speciel faglig indsigt.

Undervisningsministeriet henholdt sig hertil og tilføjede, at også Undervisningsministeriet ville kunne gribe ind i tilfælde, hvor afstanden mellem en opgaves tekst og en prisbesvarelse var så iøjnefaldende, at der ikke krævedes speciel faglig indsigt for at konstatere den. Ministeriet fandt imidlertid ikke, at der i den foreliggende sag var tale om et forhold af denne art, hvorfor ministeriet kunne henholde sig til fagrådets vurdering af det fagkyndige udvalgs indstilling.

Det sociologiske fagråd og rektor bekræftede over for mig, at ingen anden myndighed end fagrådet havde haft den afleverede opgave forelagt med henblik på skøn over, om der var tale om en så væsentlig afvigelse fra opgaveteksten, at opgaven ikke kunne antages. Ministeriet udtalte i denne forbindelse, at samtlige foreliggende bemærkninger om omformuleringen af opgaveteksten efter ministeriets opfattelse ikke gav anledning til at formode, at der skulle foreligge et sådant klart undtagelsestilfælde.

På min forespørgsel om, hvorvidt der i øvrigt som grundlag for rektors og ministeriets stillingtagen til det konkrete tilfælde havde foreligget andet materiale end udtalelserne

fra bedømmelsesudvalgets tre medlemmer, herunder begrundet udtalelse fra fagrådet, på grundlag af hvilket det kunne bedømmes, hvorledes fagrådets stilling forholdt sig til ministeriets principielle udtalelse af 8. december 1971, oplyste fagrådsformanden, at der ud over det meget kortfattede referat af fagrådsmødet den 7. juni 1971 alene havde foreligget de skriftlige voteringer fra ni af fagrådets medlemmer (voteringer, der ikke indeholdt en stillingtagen som den nævnte). Fagrådsformanden gav i den forbindelse som sin personlige opfattelse udtryk for, at en omformulering af problemet i en opgave ikke nødvendigvis indebar, at besvarelsen faldt uden for den stillede opgaves rammer, idet selvstændighed i opgavebehandling inden for visse grænser måtte indgå som et væsentligt moment i vurderingen af opgavens løsning.

I anledning af A, B, C og D's skrivelse af 17. februar 1972 anførte rektor endelig, at universitetet ikke var enig med klagerne i, at der forelå en afvigelse fra den hidtil ved hovedområdet fulgte praksis, og henviste herved til punkt 3 i den ovennævnte udtalelse af 6. oktober 1971 fra det samfundsvidenskabelige hovedområde. Efter rektors opfattelse var der også i den foreliggende sag tale om en konkret vurdering.

Undervisningsministeriet henholdt sig hertil.

Jeg udtalte herefter følgende:

Reglerne om fremgangsmåden ved nedsættelse af bedømmelsesudvalg vedrørende prisopgaver findes i anordningen af 13. september 1947 om prisopgaver ved Københavns Universitet med senere ændringer. I § 8, stk. 2, bestemmes, at fakultetet nedsætter et udvalg på indtil 3 medlemmer til at bedømme besvarelser af prisopgaver og fremsætte indstilling herom over for fakultetet. Fakultetsmedlemmerne vælges blandt de universitetslærere, der er nærmest fagkyndige.

I § 8, stk. 3, er det anført, at i de tilfælde, hvor der er uenighed i udvalget angående besvarelsens bedømmelse, afgiver hvert udvalgsmedlem en motiveret skriftlig indstilling til fakultetet. I alle tilfælde træffes afgørelse af fakultetet eller af vedkommende faggruppe inden for fakultetet på grundlag af udvalgets indstilling.

Endelig fremgår det af anordningens §

9, at besvarelsene og de af vedkommende universitetslærere afgivne bedømmelser samt fakultets-(faggruppe-)afgørelserne indsendes af fakulteterne til rektor, og at navnesedlerne åbnes i konsistorium.

Udtrykkene »fakultet« og »faggruppe« i de nævnte bestemmelser må efter ikrafttrædelsen af loven om universiteternes styrelse (lov nr. 271 af 4. juni 1970) efter min mening fortolkes som »fakultetsråd« henholdsvis »fagråd«, jfr. herved lovens §§ 7 og 8. Dette gælder, selv om anordningen ikke redaktionelt er ajourført i overensstemmelse med styrelsesloven.

Spørgsmålet om, hvorvidt studenterrepræsentanterne i fagrådet er berettiget til at deltage i fagrådets behandling af videnskabelige arbejder, har jeg taget stilling til i en redegørelse af 20. april 1972, som jeg afgav i anledning af en klage over Københavns Universitets behandling af en doktorafhandling. (Se ovenfor sag nr. 44).

Jeg udtalte ved den lejlighed bl. a., at i et tilfælde, hvor afgørelsen vedrørende det fagkyndige udvalgs indstillinger om en doktorafhandling træffes af fakultet eller fagråd, må udgangspunktet være, at ethvert fagrådsmedlem – herunder såvel lærer- som studenterrepræsentanter – er berettiget til at deltage i behandlingen af det fagkyndige udvalgs indstilling, medmindre det modsatte er direkte hjemlet. En sådan hjemmel foreligger ikke.

Det havde været ønskeligt, om anordningen af 1947 havde været ajourført under hensyn til styrelsesloven. Jeg fandt imidlertid ikke anledning til at foretage videre med hensyn til dette spørgsmål, idet jeg dels er bekendt med, at Undervisningsministeriet arbejder på nye regler vedrørende bedømmelse af videnskabelige arbejder, dels allerede i skrivelsen af 20. april 1972 har henstillet til Undervisningsministeriet at søge dette arbejde fremskyndet.

Spørgsmålet om, hvorvidt et fagråd kan træffe gyldige beslutninger, såfremt studenterrepræsentationen udgør mere end $\frac{1}{3}$ af mandaterne, har jeg taget stilling til i skrivelse af 24. marts 1972 vedrørende en klage over en afgørelse, truffet af Undervisningsministeriet, og hvorefter manglende supplerings af et fagråd ikke kan medføre, at fagrådets beslutninger er ugyldige. (Se ovenfor sag nr. 43).

Jeg tiltrådte den opfattelse, Undervisningsministeriet havde givet udtryk for, og hvorefter et universitetsorgan som fagrådet var beslutningsdygtigt, når mindst halvdelen af medlemmerne var til stede, det vil sige halvdelen af de medlemmer som organet har, når samtlige mandater er besat.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvilken betydning det har, at en opgavebesvarelse ikke fuldt ud dækker opgaveteksten, udtalte jeg følgende:

Selv om det principielt fastholdes, at besvarelsen skal omfatte og kun omfatte den problemkreds, der er beskrevet ved den stillede opgaves formulering, kan konsekvensen heraf ikke være, at enhver afvigelse – i den ene eller anden retning – skal medføre forkastelse. Er besvarelsen for snæver, må det tages i betragtning – i princippet på linje med andre »mangler« – ved den almindelige bedømmelse. Er besvarelsen for vidtgående, må det i overensstemmelse med det anførte udgangspunkt som en almindelig regel fastholdes, at udvidelsen af opgaven ikke kan tillægges nogen positiv betydning ved bedømmelsen, og at den efter omstændighederne – navnlig for så vidt som den indebærer en »skævhed« eller lignende i besvarelsen af den problemkreds, hvis besvarelse er obligatorisk – må betragtes som en »mangel«. At det i visse tilfælde er umuligt at beskrive en afvigelse som enten en udvidelse eller begrænsning af opgaven er egnet til yderligere at illustrere, at spørgsmålet om afvigelsers konsekvenser må bero på en skønmæssigt præget vurdering.

Idet jeg henviser hertil og til, at den gældende ordning indebærer, at en faglig bedømmelse foretages af to organer – bedømmelsesudvalg og fagråd – fandt jeg ikke grundlag for at kritisere en praksis, hvorefter rektor og Undervisningsministeriet begrænser prøvelsen af de ovennævnte faglige organers afgørelser, således at eventuel underkendelse – bortset fra tilfælde af behandlingsfejl – kun sker, når den kan baseres på en vurdering, der ikke kræver speciel faglig indsigt.

I den foreliggende sag fandt jeg ikke sådanne omstændigheder oplyst, at der var grundlag for at kritisere, at rektor eller Undervisningsministeriet ikke havde foretaget nærmere prøvelse af det omtalte spørgsmål.

Vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt professoren i demografi burde have været repræsenteret i bedømmelsesudvalget bemærkedes, at jeg ikke fandt grundlag for at kritisere fagrådets nedsættelse af det fagkyndige bedømmelsesudvalg. Dels fandt jeg ikke at kunne foretage nogen vurdering af, om professoren i demografi var nærmere fagkyndig end de tre valgte medlemmer af bedømmelsesudvalget, dels fandt jeg ikke, at dette spørgsmål var afgørende efter anordningens § 8, stk. 2, idet denne bestemmelse alene synes at kræve, at medlemmerne skal vælges inden for (»blandt«) en

gruppe af lærere, der (alle) kan betegnes som »nærmest fagkyndige«.

Det var beklageligt, at det ikke på grundlag af referatet af det sociologiske fagråds møde den 15. marts 1971, der opregner, hvem der var til stede, kunne fastslås, om A havde forladt mødet, inden det omtalte dagsordenspunkt blev behandlet. Jeg henstillede til det sociologiske fagråd, at der tilvejebringes en ordning, således at der, når medlemmer forlader en del af et møde, sker notering herom i mødereferatet, således at det klart fremgår, i hvilke sagers behandling den pågældende ikke har deltaget.

SAGREGISTER

til Folketingets ombudsmands beretninger for årene 1955—71.

(Citeringsmåde: 56.131 betyder beretningen for året 1956, s. 131)

- Administration,*
af prøveløsladts formue, 58.229.
af ydelse i h. t. forsorsloven, 58.58.
- Administrative bestemmelser, se Love og —.*
- Adoption, 70.77.*
- Advarsel inden afskedigelse, 57.164, jfr. 59.17; 70.21.*
- Advokatbistand til møde i ministerium, 62.39.*
- Advokater,*
ansættelse i det offentliges tjeneste, 68.50.
udnævnelse til formænd for huslejenævn, 71.27.
- Afgift,*
af bomuldsbindegarn, 56.82.
af spilleautomater, 68.104.
af varemotorvogne til servicekørsel, 68.41.
for polititilsyn, 56.70.
fritagelse for — af brugt motorkøretøj, 66.61.
- Afhøring,*
af barn om tyveri af fiskestænger, 70.72.
af børn i brandsag, 61.128, jfr. 66.15.
af børn i sædelighedssag, 56.131.
af nabo, 64.72.
af patienter, 60.167.
i bidragssager, 57.206.
i færdselssager, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.
i tyverisag, 64.76.
pr. telefon, 56.199.
tilsigelser til — 57.206; 61.124.
uden iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, 57.157; 58.222, 229; 59.167.
varighed af —, 63.56, jfr. 71.17.
- Aflysning af tinglyst tilskudsdeklaration, 58.192.*
- Afsenderadresse,*
på breve fra fanger, 55.102.
på politiets tilsigelser, 61.124.
- Afskedigelse,*
advarsel inden —, 57.164, jfr. 59.17; 70.21.
af kontraktansat faglærer, 71.19.
af omsorgselev, 69.35.
af overenskomstansat assistent, 70.21.
af skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr. 61.20.
af tobakssælgere på private øresundsbåde, 60.87
formalitetsfejl ved — af kontraktansat, 60.83.
formalitetsfejl ved — af tjenestemand, 57.164, jfr. 59.17.
formulering af erklæring afgivet efter —, 55.92; 70.21.
tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
varsel, 56.182.
se også *Tjenestefritagelse.*
- Afsoning,*
af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
af bøde, 60.60; 62.35.
af bødeforvandlingsstraf af hæfte eller hæftestraf forud for — af fængselsstraf m. v., 56.122.
af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
affattelsen af tilsigelser til —, 67.37.
afhentet trods Justitsministeriets tilsagn om udsættelse af —, 59.147.
i et andet arresthus af straf idømt under aftjening af civil arbejdspligt, 71.69.
tilsigelse til — ved anbefalet brev, 66.46.
- Afstemning i h. t. menighedsrådslovens § 42, stk. 1, 65.116, jfr. 66.16.*
- Afvandingskommissioner, ankeregler, 59.203, jfr. 65.16.*
- Aktier, udelukkelse fra børsnotering, 55.73.*
- Aktindsigt,*
begrebet part, 71.48.
ekstraktafskrift af mundtligt meddelt oplysning, 71.163.
erklæring om legatansøgers brud med hjemmet, 68.34.
fangers — i klagesager, 62.68.
for tilskadekomnes advokat i erstatningssag, 57.194.
forhandlinger om løn- og personaleforhold, 71.30.
gebyr for fotokopier, 71.48.
i antidumpingtoldsag, 62.39.
i børneværnsag, 68.15; 70.86.
i ekspropriationssager, 69.25.
i h. t. monopollovens § 17, stk. 2, 61.115.
i h. t. ulykkesforsikringslovens § 9, 57.193.
i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15; 71.37.

i landsskatteretssag, 70.35.
 i pådømt straffesag 71.95.
 i sag vedr. besættelsestiden, 71.91.
 i skattesag, 70.91.
 notat, 71.58.
 oplysning om navnet på ophavsmanden til en udtalelse i en afskedigelsessag, 71.100.
 udtrykket »inden for strafferetsplejen« i parts-offentlighedslovens § 11, 67.44, 81.
 vedr. afgørelser i h. t. invalide- og folkepensionslovene, 62.89.
 vedr. ansøgning om ansættelse som offentlig forsvarer, 71.24.
 vedr. doktordisputats, 66.25.
 vedr. erklæring fra børne- og ungdomsværn, 68.88.
 vedr. indstilling til kommunalbestyrelsen, 68.97
 vedr. klager fra indsatte, 69.82, jfr. 70.13.
 vedr. Landbrugets Finansieringsfond, 71.35.
 vedr. personalestridigheder, 68.20.
 vedr. skatteråds mødereferat, 68.22.
 vedr. varemærkeregisteret, 70.79.
 vedr. værnepligtiges ansøgning om u-landsarbejde, 71.41.
 vedr. ændring af en bekendtgørelse, 71.48.
 værnepligtiges - vedr. indberetninger om tjenesteforseelser, 67.81, jfr. 69.14.
Ambassade, bistand fra en -, 61.56.
Amterne,
 forelæggelse for Justitsministeriet af sager om fri proces mod amt, 55.55.
 overholdelse af begrundelsespligten i forsorgslovens § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
 udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58, jfr. 59.19.
Amtsråd, behandling af udstykningssag, 63.36.
Amtstuer,
 inddrivelse af amtstueskatter, 66.83.
 påtegning på skøde, 56.151.
 reduktion af amtstueskatter, 56.151.
 skyldneres påvisningsret ved udpanning for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.
Anerkendte trossamfund,
 Islam Danmark, 61.84.
 Jehovas Vidner, 68.54.
Anholdelse,
 adgang til omklædning ved -, 56.137.
 af beruset restaurationsgæst, 65.71.
 omsorg for en anholdts cykel, 62.85.
 polititjenestemandes fejlagtige meddelelse om -, 57.95.

til afsoning af bøde, 68.51.
 se også *Politi*.

Anke,

anke i stedet for ny begæring om invalidepension, 61.154; 62.85.
 ankeberettiget i h. t. naturfredningslovens § 19, 61.51.
 ankefrist i h. t. ulykkesforsikringsloven, 56.179.
 ankemulighed i h. t. landvindings- og grundforbedringslovene, 59.203, jfr. 65.16.
 anketilladelse til prøvelse af husdyrvoldgiftssag ved overvoldgiftsret, 55.21.
 formulering af ankemeddelelser i straffesager, 62.34.
 genoptagelse trods undladelse af -, 65.155.
 i h.t. byplanlovens § 26, 66.48.
 indhentelse af akter, 71.41.
 omgæelse af -, 61.48.
 rekursinstansens prøvelse af afgørelse vedr. u-landsfrivillige, 71.41.
 vedr. afgørelse i h. t. lejelovens § 72, 70.100.
 vedr. afgørelse truffet af et automobilvurderingsnævn, 59.135.
 vedr. afgørelse truffet af Forsikringsrådet, 61.125.

Ankevejledning,

i h.t. militær retsplejelovs § 62, 56.159.
 m.h.t. Arbejdsdirektoratets afgørelser, 61.170, jfr. 62.16.
 m. h. t. Arbejdsmålsnævnets afgørelser, 56.91.
 m. h. t. inddragelse af førerbevis på grund af manglende ædruelighed, 57.102.
 m. h. t. opgivelse af strafforfølgning, 55.99, jfr. 56.17.
 m. h. t. statsskattelovens § 24, 61.72.
 sygeforsikringslovens § 42, stk. 5, 64.125, jfr. 65.19.
 udvalg vedr. -, 64.125, jfr. 65.19.
 ved afslag på erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
 ved forbud mod udstykning, 63.36.
 ved præmieforhøjelser for den lovpligtige ulykkesforsikring, 61.172, jfr. 62.18.
 ved nægtelse af førerbevis til erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.
 ved nægtelse af udlevering af i bevaring tagne effekter, 56.150; 58.222.

Anmeldelse, se *Politi*.

Anmeldere, se *Politi*.

Anordning, en ved lov ophævet - opretholdt ved bekendtgørelse, 56.31.

- Ansættelseskontrakt*, fejl i -, 63.75.
- Antidumpingtold*, se *Told*.
- Apotekerfondens krav iflg. ulykkesforsikringslovens* § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
- Apotekere*,
gebyr for særlig indpakning ved forsendelser, 57.205.
rabat til læger, 60.178.
- Apotekerlovens* § 34, administrationen af -, 67.58.
- Approbation*, sogneråds anbefaling ikke nødvendig for en udstyknings -, 65.114.
- Arbejderbeskyttelse*, hotel- og restaurationsvirksomhed, 56.164.
se også *Arbejdstilsyn*.
- Arbejdsdirektoratet*,
behandling af sag vedr. understøttelse og medlemskab af arbejdsløshedskasse, 58.48, jfr. 60.30.
ekspeditionsform, 56.122.
forhøjelse af arbejdsløshedskasses dagpenge-sats, 67.105.
henvisning til vedtægtsbestemmelser, 62.25.
lønarbejde i arbejdsløshedslovens forstand, 69.38; 70.69, jfr. 71.17.
slettelse af arbejdsløshedskasse p. g. a. kontingentrestance, 67.56, jfr. 69.13.
tilbagebetaling af arbejdsløhedsunderstøttelse, 69.38; 70.69.
underretning om ankemulighed, 61.170, jfr. 62.16.
- Arbejdsdirektøren*, formandskab i Arbejdsnævnet, 57.90, jfr. 69.13.
- Arbejdsløhedskasser*, se *Arbejdsdirektoratet* og *Arbejdsnævnet*.
- Arbejdsløhedsunderstøttelse*, se *Arbejdsdirektoratet* og *Arbejdsnævnet*.
- Arbejdsnævnet*,
behandling af andragende om statsanerkendelse af arbejdsløshedskasse, 60.105.
lønarbejde i arbejdsløshedslovens forstand, 69.38; 70.69, jfr. 71.17.
tilbagebetaling af arbejdsløhedsunderstøttelse, 69.38.
understøttelse som forsørger nægtet uanset bidragspligt overfor det offentlige til frasepareret hustru, 56.76.
- Arbejdstilsyn*,
dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, 61.117.
- indberetning om ulykkestilfælde, 58.63, jfr. 59.19.
- Arrestanter*, se *Fængselsforhold*.
- Arresthusophold*,
lægetilkaldelse under -, 62.31.
udgifterne ved civile værnepligtiges -, 58.60.
- Arveafgiftsloven*,
ajourføring af enkelte bestemmelser i -, 57.199, jfr. 63.13.
fortolkning af udtrykket »plejebarn« i § 3, stk. 5, 71.168.
ikke rentegodtgørelse ved tilbagebetaling af arveafgift, 68.21.
- Attest* i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Automobilvurderingsnævn*, ikke anke af afgørelse truffet af -, 59.135.
- Autoradiolicens*, se *Danmarks radio*.
- Autorisation*,
af elektroinstallatører, 57.159.
af gas- og vandmestre, 58.168; 70.52.
af laboratorier til undersøgelse af foder- og gødningsstoffer, 58.237, jfr. 61.18.
- Autorisationsordning*,
vedr. eksport af avlsdyr, 59.137; 64.16.
vedr. eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.
vedr. eksport af ost, 56.33.
vedr. registrerede revisorer, 71.96.
- Avlsdyreksport*, 64.16.
- Banktilsynets* virksomhed m. h. t. Københavns Kreditbank, 58.85.
- Beboerrepræsentanter*, valg af - i de sociale boligforetagender, 59.113, jfr. 60.32.
- Befordringsgodtgørelse* ved benyttelse af egen vogn, 55.43.
- Begravelse*, takst for - af udensognsboende, 58.68.
- Begravelseshjælp*,
bidragydende medlems ret til - gennem sygekassen, 56.72.
ikke udbetaling af genkøbsværdien ved udtræden af sygekassen, 56.72.
- Begrundelse*,
af skatteråds afgørelse, 71.108.
begrundelsespligten i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
de særlige patentkommissioner har ikke pligt til at begrunde deres afgørelser, 60.189.

for afskedigelse i henhold til funktionærlovens § 17, stk. 1, 70.21; 71.19.
 manglende -, 63.77; 64.62.
 specifikation af ekspropriationserstatning, 65.24; 69.33.
 urigtig -, 55.86; 58.48; 63.23; 64.107; 70.66.
 utilstrækkelig -, 56.218; 58.48; 65.36; 71.113.
 ved afslag på fri proces, 71.183.
 ved Arbejdsdirektoratets afgørelser, 62.25.
 ved amtskatterådernes afgørelser, 68.35.
 ved klager fra indsatte, 69.82, jfr. 70.13.
 ved Statens Ligningsdirektorats afgørelser, 69.102.
 vedr. afvisning af indsigelser mod byplanvedtægtsforslag, 67.25.

Behandlings tid,

amter, 56.125; 58.158, 211; 62.89.
 amtsligningsinspektorer, 55.96; 58.179, 194.
 Ankenævnet for Invalideforsikringsretten, 65.31, 129; 68.107, jfr. 69.15.
 Boligministeriet, 65.97.
 Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne, 66.51.
 Direktoratet for Statshospitalerne, 64.129.
 Direktoratet for Statskovbruget, 69.91.
 Direktoratet for Sygekassevæsenet, 56.133; 59.201; 61.22.
 Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 57.137; 60.51; 62.83; 63.34, 79.
 Fabrikinspektør, 61.117.
 flyvevåbnet, 56.69.
 Forsvarsministeriet, 55.75; 57.234.
 Forsikringsrådet, 60.38.
 Fredningsplanudvalg, 64.92.
 Handelsministeriet, 57.119.
 Indenrigsministeriet, 71.165.
 Invalideforsikringsretten, 57.184; 59.74, 201; 60.80, 104, 126; 61.23, 33, 115; 64.78; 65.129; 67.23.
 Justitsministeriet, 61.50.
 kammeradvokaten, 55.75; 57.136.
 Kirkeministeriet, 68.54.
 kommunalbestyrelse, 67.67.
 Københavns Overpræsidium, 56.144, 156.
 Københavns Skattevæsen, 63.42.
 Københavns Universitet, 71.126.
 Landbrugsministeriet, 64.16; 65.55; 69.91.
 Landsskatteretten, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62; 65.143; 66.79; 68.56.
 ledende landinspektør, 59.127.
 Luftfartsdirektoratet, 65.39.

Matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.
 Ministeriet for Grønland, 62.70.
 Ministeriet for offentlige arbejder, 57.233; 63.103.
 politiet, 56.126, 190; 57.220; 58.158; 61.24, 42; 62.30; 66.30.
 rektorer, 57.207.
 Revisionsdepartementet, 71.138.
 Skattedepartementet, 58.221; 63.38, 100; 68.35; 69.102; 70.21.
 skatteråd, 57.178; 60.78; 61.44; 62.37.
 Socialministeriet, 57.175; 59.34.
 Statens Jordlovsudvalg, 58.46, jfr. 59.18; 59.190, jfr. 60.34.
 Statens Ligningsdirektorat, 56.90; 57.213; 58.219, 241; 59.29; 61.27; 62.99; 63.65, 100; 68.84; 71.140.
 Statens Åndssvageforsorg, 61.180, jfr. 62.19.
 Statskontrollen med Mejeriprodukter og Æg m. m., 56.33.
 Sundhedskommission, 71.38.
 Sundhedsstyrelsen, 56.215.
 Undervisningsministeriet, 55.96; 58.189; 60.54; 63.62; 70.83.
 Vejdirektoratet, 67.102.
 Vurderingskommission vedr. byudviklingsplan, 71.105.
 se tillige *Sagsbehandling*.

Bemandingsloven, se Bemandingsnævnets dispensationspraksis.

Bemandingsnævnets dispensationspraksis, 65.100.

Benådning, telefonisk afslag på andragende om -, 67.37.

Berostillelse af sager, se Sagsbehandling.

Besigtigelse

i byggesag, 68.87.
 i sag om beboelsesforbud, 71.66.

Beskæftigelsesforanstaltninger, pligt til at overtage arbejde ved -, 58.48.

Beslaglæggelse,

forelæggelse for retten, 57.251, 254; 58.115, 222.
 forsejling af beslagte dokumenter, 57.250.
 fortegnelse over det beslaglagte, 57.246; 58.222.
 første gennemsyn af papirer, 60.160.
 retskendelse til -, 60.160.

Bestillingstillæg, se Løn.

Besøgstilladelse se Fængselsforhold.

Bevaring,

bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192, 62.103, jfr. 65.18; 66.27.
 tilbageholdelse af aktiver efter konfiskations-
 sags afslutning, 55.27.
 tilbagelevering af i – tagne effekter, 56.150;
 58.115, 222; 62.30, 32.

Bibeskæftigelse, se Tjenestemænd.**Bidragssager, se Underholdsbidrag.****Billighedsgodtgørelse** vedr. tilsidesat forkøbsret, 66.56.**Bindende tilsagn,**

reparation af kirkespir, 55.81.
 uddannelse af kystofficerer, 61.137.
 ventetillæg til folkepension, 63.94.

Biografteaterbevilling, inddragelse af –, 58.161.**Bisidder** ved møde for Invalideforsikringsretten, 65.125.**Bistand, gebyr ved – fra udenrigstjenesten,** 62.21.**Blanketter,**

formulering af skattevæsenets tilsigelsesblanketter, 59.185; 64.61.
 til løntilbageholdelsespålæg, 69.28.

Blechingberg-sagen, 59.76.**Blinklys, afmærkning af køretøj med gule –,** 66.88.**Boligstøttelovgivning,**

gebyrbegunstigelse i h. t. –, 57.35.
 godkendelse af foreløbig lejeforhøjelse, 63.97.
 mindrebemidlethed i h. t. boligstøtteloven af 1955, 60.78.

Boligtilsyn,

forbud i h. t. boligtilsynslovens § 12, 67.96.
 indvendig besigtigelse, 71.66.
 nedrivningspåbud i h. t. boligtilsynslovens § 21, 68.100.

Bopælskrav ved godkendelse af lejere, 70.53.**Bortlodning, spørgsmål om – var offentlig,** 58.227.
 se tillige *Lotteri*.**Bortlovning** af tjenestemandstilling, 63.44, jfr. 64.14.**Brevveksling,**

censur af observands –, 59.31.
 forvarede – med beskikket forsvarer, 61.171,
 jfr. 62.17.

varetægtsfangers –, 65.33.
 se tillige *Fængselsforhold*.

Byggetilladelse,

fejl ved meddelelse af –, 64.123, jfr. 66.16; 67.67.
 undladelse af at søge dispensation ved meddelelse af –, 65.98.

Bygningsreglement, dispensation fra –'s højdebestemmelser, 66.23.**Bygningsvedtægt, fremlæggelse af forslag til –,** 65.36, jfr. 67.16.**Byplaner,**

dispensation fra byplanvedtægt, 66.48.
 erstatning i h. t. byplanlovens § 15 a, 67.74.
 forbud i h. t. byplanlovens § 9, 65.36; 67.30.
 kollegiebyggeri i strid med –, 66.97.
 pligt til at udfærdige –, 62.52.
 tinglysning, 69.57.
 udstykningsplan i h. t. byplanvedtægt, 67.25.
 se tillige *Dispositionsplaner*.

Byplannævnet, formandsposten i –, 64.116.**Byreguleringsloven,**

betydningen af »sammenlægges« i –'s § 8, stk. 1, 65.66.
 byggeri i yderzone, 66.74, jfr. 67.17 og 68.14.
 tilsidesættelse af –'s §§ 8 og 9, 65.52.

Byudviklingsudvalg,

fredningsmæssige interesser, 71.49.
 fritagelse for medlemshverv i –, 58.197.
 ikke pligt til at drøfte en sag med parterne, 69.95

Bøder,

afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
 afsoning af bøde, 60.60; 62.35.
 ransagning med henblik på anholdelse af bøderestant, 68.51.

Bødeforvandlingsstraf, se Afsoning.**Børn,**

afhøring af –, 56.131; 61.128, jfr. 66.15; 64.76; 70.72.
 anbringelse af – på Sundholm, 60.131.

Børne- og ungdomsforsorg, anke til landsnævnet, 71.176.**Børnetilskud, bopælskravet i børnetilskudsloven,** 70.98.**Børsnotering** af aktier, 55.73.**Båndlæggelse,**

af ulykkesforsikringserstatning til efterladte, 58.150.

- tilbagekaldelse af konfirmation på båndlæggelsesbestemmelse, 58.251.
- Censur*,
af forvarede brevveksling, 61.171, jfr. 62.17.
af observands brevveksling, 59.31.
af skoleblade, 58.165.
- Chokbehandling*, se *Samtykke*.
- Civile værnepligtige*,
afsoning af straf, 71.69.
begyndelsestidspunktet for eftertjeneste, 58.61.
nægtelse af friheder for -, 57.72.
ordensreglement for -, 57.69.
skabseftersyn hos -, 57.186.
udgifterne ved -'s ophold i arresthus, 58.60.
- Civildforsvarskorpset*,
aktindsigt vedr. værnepligtiges tjenesteforle-
ser, 67.81, jfr. 69.14.
disciplinarmiddel for forsinkelse, 68.17.
overførsel fra - til civilt statsarbejde, 64.87.
ukorrekt udtalelse fra korpplæge, 70.66.
- Dagpenge*, se *Sygekasseforhold* og *Ulykkesforsikring*.
- Danmarks Nationalbank*,
adgangsformening til -, 58.255; 59.202.
Finansministeriets foliokonto i -, 55.64.
godtgørelse af beskadede eller bortkomne
pengesedler, 57.146.
- Danmarks Radio*,
autoradiolicens, 61.122, jfr. 62.14 og 65.18.
fjernsynets dækning af Europamesterskaber i
atletik, 70.25.
honorering af og frist for antagelse af hørespil,
57.142.
oplysninger fra licenskontoret, 59.28.
radiomedarbejderes bibeskæftigelse, 59.140.
udbetaling af forfatterhonorarer, 66.33, jfr.
67.16.
udsendelse af underholdningsfilm i fjernsyn,
58.218.
valgudsendelse ved folkeafstemning, 63.15.
- Danske statsbaner*,
erstatning for ulemper ved muldoplæg, 65.93.
erstatningsansvar for bortkommet kuffert,
65.77.
generaldirektørens udtalelser om pressen,
61.74.
håndhævelse af rygeforbud i statsbanernes
omnibusser, 55.55.
kontrakt om kiosksalg m.v. på -'s færges, 65.69.
mødetidskontrol ved Halsskov-Knudshoved-
ruten, 58.214.
lønoplysninger til skattevæsenet, 61.94.
overtagelse af rutebilruter, 57.74.
personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad,
60.145.
takstnedsættelser, 58.198.
udelukkelse af styrmand fra at fungere som
skibsfører, 58.248.
- Delegation*,
ulovhjemlet - af beføjelser, 56.162.
ved indsættelse af underudvalg, 55.117.
- Demonstrationer*, opløsning af -, 69.42.
- Den kgl. Ballet*, 58.199.
- Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole*,
henstilling vedr. -'s organisation, 55.173.
regler om erhvervelse af doktorgraden ved -,
55.143.
tavshedspligt m. h. t. forhandlinger i under-
visningsråd og afdelinger, 55.173.
Wamberg-sagen m. v., 55.105, jfr. 56.18.
- Den særlige Klagerets* kompetence overfor dommer-
fuldmægtige, 56.155.
- Det særlige Bygningssyn*, departementschef i Un-
dervisningsministeriet medlem af -, 59.130.
- Diger*,
opførelse af -, 56.37.
skade på -, 57.215.
- Direktøren for Ulykkesforsikringen*, formandskab i
Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196, jfr. 58.31.
- Disciplinærsager*, se *Tjenestemandssager*.
- Disciplinærstraf*,
civildforsvarspligtige, 68.17.
varettægtsfangers udelukkelse fra kirkegang,
65.147, jfr. 66.17.
- Diskrimination*, se *Forskelsbehandling*.
- Dispensation*,
byggetilladelse forudsatte -, 65.98; 67.67.
for at kunne indstille sig for 4. gang til prøven
som kørelærer, 62.74.
fra aldersbetingelsen i førerbevisbekendtgørel-
sens § 28, 61.85.
fra bekg. om udførsel af avlsskæg, 64.16.
fra bygningsreglementets højdebestemmelser,
66.23.
fra byplanvedtægt, 66.48.
fra fristen i Landbrugsministeriets bekendtgø-
relse om hjemmemarkedsafgifter, 70.92.
fra næringsloven og lukkeloven, 69.52.

- fra sandflugtslovens fredningsbestemmelser, 69.29.
- i h. t. bemandingslovens § 40, 65.100.
- i h. t. byreguleringslovens § 17, stk. 3, 65.52.
- i h. t. folkepensionslovens § 1, stk. 4, 2. pkt., 71.59.
- Dispositionsplaner*,
anvendelse af –, 62.52.
fravigelse fra –, 56.142.
se tillige *Byplaner*.
- Disputatser*, 55.143; 58.133; 66.25; 71.126, 186.
- Dommerfuldmægtige*,
afhentning af udlagte effekter, 57.135.
Den særlige Klagerets kompetence overfor –, 56.155.
lodtrækning, 57.121.
ombudsmandens kompetence overfor –, 56.10; 57.15; 58.9.
- Domstolsprøvelse*, se *Ankevejledning*, *Beslaglæggelse*, *Besøgstilladelse*, *Frihedsberøvelse*, *Førerbeviser* og *Sindssyge*.
- Droit moral*, se *Forfatter- og kunstnerret*.
- Drosker*,
etablering af holdeplads for –, 58.242, jfr. 59.21.
forbud mod hyresøgning fra holdeplads, 58.208.
meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.
- Dyrplageri*, politiets besigtigelse i anledning af anmeldelse om –, 56.169; 66.30.
- Efterretningstjeneste*,
politiets, 55.93.
forsvarets, 69.59.
- Eftertjeneste*, begyndelsestidspunktet for civile værnepligtiges –, 58.60.
- Ejendomsskatter*, ejendomsskyldpromillen ved kommunesammenlægning, 66.22.
se også *Amtstuer*.
- Eksamensopgaver*, fejl i –, 63.29, 30, jfr. 65.19; 70.34.
- Eksekutorer*, revisorers adgang til at være –, 71.51.
- Ekspeditionsfejl*, se *Sagsbehandling*.
- Ekspeditionsform*,
i De særlige Patentkommissioner, 60.189.
i Invalideforsikringsretten, 60.126; 61.33.
i Kongeriget Danmarks Hypotekbank m. h. t. notering af transporter, 60.121.
- i Københavns Overpræsidium m. h. t. klager over bidragsfastsættelse, 56.197.
- i Landsskatteretten m. h. t. vurderingssager, 61.27.
- i Matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.
- i Naturfredningsrådet, 63.31, jfr. 64.14.
- i Overfredningsnævnet, 61.77.
- i Statens Ligningsdirektorat,
m. h. t. skatteeftersbetalingssager, 58.219.
m. h. t. vurderingssager, 61.27.
- vedr. sager, der af arbejdsløhedskasserne forelægges Arbejdsdirektoratet og Arbejdsmålsnævnet, 56.122.
- vedr. sager om dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.
- vedr. ægteskabs- og bidragsager, 59.122; 69.90.
se også *Sagsbehandling*.
- Ekspeditionstid*, se *Behandlingstid*.
- Ekspert*, se *Autorisationsordning*.
- Ekspropriation*,
af areal til militære formål, 57.234.
af ejendom ved vejudvidelse, 55.87.
af jord til målepunkt, 55.24.
erstatning for privat vej, 66.72.
erstatning for ulempe ved muldoplæg, 65.93.
kopi af ekspropriationsplan, 69.25.
planer om – til hinder for sommerhusbyggeri, 66.31.
rente af erstatningsbeløb, 69.16.
skat af erstatningsbeløb, 68.56.
specifikation af erstatning, 57.134; 65.24; 69.33.
udbetaling af erstatning til advokat, 69.94.
valg af procesregler, 71.134.
ændring af projekt, 71.134.
- Elektricitetsrådet*,
formandsposten i –, 58.178; 63.29; 68.26; 69.86.
offentliggørelse af –'s forretningsorden, 58.178, jfr. 59.20.
pålæg i h. t. stærkstrømsreglementets § 119 c, 68.26.
pålæg til installatør 62.87.
- Elektroinstallatør*, se *Autorisation*.
- Enkepension*, i tilfælde af skilsmisse, 56.186.
- Erklæring*,
fra børne- og ungdomsværn, 68.88.
fra overlæger om en ansøgers kvalifikationer, 65.150.
om legatansøgers brud med hjemmet, 68.34.
undladelse af at indhente –, 56.48, 77.

- Erklærings meddelelse* (lov af 2.2. 1866), erklæringer til Direktoratet for Fængselsvæsenet, 62.68.
erklæringer til ombudsmanden, 56.132.
fremsendelsespåtegninger, 55.23.
invaliddepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
referater, 55.23.
- Erstatning*,
for ulempe ved muldoplæg, 65.93.
i h. t. byplanlovens § 15 a, 67.74.
i h. t. naturfredningslovens § 22, 61.77.
i h. t. ulykkesforsikringsloven for tab af forsørger, 56.149; 58.150.
postvæsenets ansvar for indbetalingskort, 69.103.
renter af – for tilskadekomst, 56.157.
statsbanernes ansvar for bortkommet kuffert, 65.77.
valg af procesregler ved ekspropriation, 71.134.
vedr. kontrakt om kiosksalg m. v. på statsbanernes færger, 65.69.
se tillige *Ekspropriation*.
- Euforiserende stoffer*, ordination af –, 67.65.
- Fanger*, se *Fængselsforhold*.
- Fangetidsgodtgørelse*, 63.71, jfr. 64.14; 65.155.
- Farmakopékommisionen*, optagelsen af testosteronpropionat i den danske farmakopé, 59.69.
- Ferie*,
ferieregulativ for ansatte i KTAS, 70.20.
godtgørelse for bortfaldet –, 66.78, jfr. 67.18.
kommunalt ferieregulativ, 69.55.
- Feriebonsystemet*, 55.51.
- Feriegodtgørelse* til enke efter kommunal tjenestemand, 69.55.
- Feriepenge*,
af løn for formiddagsbeskæftigelse, 68.61.
for arbejdstid i Grønland, 56.182.
- Film*, forevisning af forbudt – i foreninger, 67.44.
- Findeløn*, se *Politi*.
- Fingeraftryk*,
politiets fjernelse af – efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157.
politiets optagelse af – af sigtede, 57.157.
- Fiskeauktionsmester*, bopælskrav for –, 67.50, jfr. 68.14.
- Fjernsynet*, se *Danmarks Radio*.
- Flyverelever*, manglende underretning til – om evt. afbrydelse af uddannelse, 56.69.
- Flyvercertifikat*, betingelse for udstedelse af –, 69.45.
- FN-tjeneste*, tvungen – i udlandet, 66.64, jfr. 68.14.
- Fogedforretning*, berømmelse og underretning om foretagelse af –, 57.135.
- Folkeafstemning*, se *Danmarks Radio*.
- Folkepension*,
amtets forpligtelser i henh. til invalide- og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.
beregning af lomme penge til folkepensionist på alderdomshjem, 62.76, jfr. 63.14.
bopælsbetingelser, 63.98, jfr. 68.13.
fradrag ved beregning af –, 64.128, jfr. 65.21.
indtægtsbestemt – til tjenestemænd, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.
konkret skøn over begyndelsestidspunkt for pensionens udbetaling, 65.22.
offentlighed vedr. afgørelser i henh. til invalide- og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.
tilbageholdelse i – til dækning af skatte-
restance, 64.108.
under ophold i udlandet, 66.58; 71.59.
ventetillæg, 63.94.
- Folkeskolen*,
afskedigelse af skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr. 61.20.
ansættelse af straffede personer, 71.84.
læreres undervisning i religion og kristendoms-
kundskab, 59.177.
- Folketingets ombudsmand*,
loven om –, 56.9; 57.9; 58.9; 59.9; 60.7.
instruks for –, 55.9; 61.7.
klage til – har ikke opsættende virkning, 55.87.
-s kompetence overfor:
amtsskolekonsulent, 60.95.
bygningskonsulent for præstegårde, 57.221.
Danmarks Nationalbank, 57.146.
dommerfuldmægtige, 56.10; 57.15; 58.9.
Finansudvalget, 62.14.
folketingsmedlemmer i deres egenskab af
medl. af nævn, 71.116.
folketingsudvalg, 61.75; 67.45.
fredningsnævn, 61.89.
kommunalbestyrelse, 66.97.
kommuner, 56.9; 57.9; 58.10; 60.7.
Landbrugets Afsætningsudvalg, 65.55.
Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmands-
kørsel, 71.116.
præst i egenskab af menighedsrådsmedlem,
57.221.

116 9 17 5 17 70 p 20

- Samfundet og Hjemmet for Vanføre, 68.20.
 statsanerkendte skolehjem, 57.164.
 statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.
 udvalg nedsat af ministerium, 60.75.
 vurderingskommissioner i h. t. byreguleringslovens § 14, stk. 2, 67.74.
- Folketingsvalg*, anmeldelse af partier, 67.45.
- Forbud*,
 i h. t. boligtilsynslovens § 12, 67.96.
 i h. t. byplanlovens § 9, 65.36; 67.30.
 i h. t. landsbyggelevens § 5, stk. 2, 65.135.
 undladelse af at kræve rygeforbud i bus overholdt, 55.55.
 se også *Påbud*.
- Fordeling af offentlige midler*, 62.77; 65.55; 66.33, jfr. 67.16.
- Fordelingsloven*, fangetidsgodtgørelse i h. t. lov 242/1960, 63.71, jfr. 64.14; 65.155.
- Foreninger*, forevisning af forbudt film i -, 67.44.
- Forfatter- og kunstnerret*, Droit moral udvalgets sagskundskab, 59.59.
- Forfatterhonorarer*, udbetaling af - fra Danmarks Radio, 66.33., jfr. 67.16.
- Forfremmelsesbedømmelser*, se *Militærforhold*.
- Forholdsattester*, se *Militærforhold*.
- Forkøbsret*,
 til kutter tilsidesat, 66.56.
 se også *Statens Jordlovsudvalg*.
- Fornavn*,
 indførelse af - i ministerialbogen, 58.234.
 navnet Eg som -, 65.126.
- Forretningsordener*,
 Ankenævnet vedr. Vareforsyningssager, 55.102 jfr. 56.18.
 Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.
 Elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.
 Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.
 Udvalg under Handelsministeriet, 62.84.
 Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.
- Forsegling*, se *Beslaglæggelse*.
- Forsikringsrådet*,
 anke af en afgørelse truffet af -, 61.125.
 anvendelsen af udtrædelsesgodtgørelser, 66.45.
- Forskelsbehandling*, *— u Løkke's grundlov*
 aflønning i Grønland, 61.101.
- af strafafsonere, 55.29.
 af værnepligtige, 68.44.
 disciplinære reaktioner overfor plejepersonale, 59.56.
 forbud mod udstykning, 65.135.
 forevisning af forbudt film i foreninger, 67.44.
 handelen med lægemidler, 67.58.
 kvalitetspræmieringsordning for dyr, 71.144.
 læreres undervisning i religion og kristendoms-kundskab, 59.177.
 over for dybfrostbranchen, 65.55.
 postvæsenets krav om ekstrabetaling for omde-ling af visse blade, 59.162.
 ved administration af sukkerordningen, 68.90.
 ved ansættelse af værdien af fribolig, 59.46.
 ved dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.
 ved fastsættelse af invaliditetsgrad, 55.89.
 ved radioens valgudsendelser, 63.15.
 ved statstilskud til krigsramte kirker, 55.81.
 ved udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse, 61.125.
 ved ydelse af supplementsunderstøttelse, 68.23.
 vedr. indregistrering af biler til servicekørsel, 68.41.
- Forsorg*,
 administration af ydelse i h. t. forsorgsloven, 58.58.
 begrundelsespligt i forsorgslovens § 50, stk. 3, 57.63, jfr. 58.33.
 hjælp til værnepligtige, 57.65; 66.19; 68.38; 69.49, 83, jfr. 70.14.
 politiets bistand i h. t. forsorgslovens § 44, stk. 1, 59.156.
 udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58; jfr. 59.10.
- Forsvarer*,
 indkaldelse af - til retsmøde, 61.123.
 polititjenestemand's udtalelser om valg af forsvarer, 69.72, jfr. 70.13.
 underretning til forvaringsanstalt om beskik-kelse af -, 61.171, jfr. 62.17.
- Forsvarets Bygningstjeneste*, behandling af sag om indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.
- Fortousbidrag*, pålægelse af -, 65.133.
- Forvaring*,
 anbringelsen af sikkerhedsforvarede, 67.94.
 antallet af lægestillinger ved forvaringsanstal-ten i Horsens, 57.177.
 forvarede's brevveksling med beskikket for-svarer, 61.171, jfr. 62.17.
 forvarede's sygekasseforhold, 58.80.
 indberetningspligt ved hensættelse i isolations-celle, 58.80.

- kropsvisitering af forvarede, 67.85.
 speciallægeundersøgelse af forvaret, 66.21.
 underretning om prøveløsladelse, 57.170; 69.44.
 underretning om tilsynsværgebeskikkelse,
 56.190.
 ventetid ved indsættelse i –, 56.93.
 se også *Fængselsforhold*.
- Forældremyndighed*, 56.209, jfr. 57.26; 62.62; 71.70.
Fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83.
- Fotos*,
 politiets tjernelse af – efter tiltalefracfald og
 frifindelse, 57.157.
 politiets optagelse af – af sigtede, 57.157.
- Fragtmandskørsel*, i konkurrence med DSB, 71.116.
- Fredning*, se *Naturfredning*, *Strandbyggelinier* og
Sandflugt.
- Fredningsnævn*, se *Folketingets ombudsmand*, *Natur-*
fredning og *Strandbyggelinier*.
- Fri proces*,
 ansøgning om – mod amt forelægges for Ju-
 stitsministeriet, 55.55.
 begrundelse på afslag, 71.183.
 henstilling om –, 55.22; 56.161, 209; 57.256;
 58.230, 237; 59.17, 116; 61.166.
 retshjælp i h. t. rpl. § 135, 59.183, jfr. 60.33.
 urigtig begrundelse for henlæggelse af ansøg-
 ning om –, 55.86.
- Fribolig*, forskelsbehandling ved ansættelse af
 værdien af –, 59.46.
- Frihedsberøvelse*, 5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2,
 58.235; 65.34.
- Frimærker*, trykvarianter eller makulatur, 59.37.
- Frister*,
 1-års fristen i § 16, stk. 2, i lov om børns rets-
 stilling, 67.69.
 for 2. behandling af kommunes budget, 58.82.
 for antagelse af hørespil, 57.144.
 for anvendelse af retsmidlerne i inddrivelses-
 loven af 7. maj 1937, 58.146.
 for indgivelse af begæring om refusion i h. t.
 Landbrugsministeriets bekendtgørelse om
 hjemmemarkedsafgifter, 70.92.
 for indstilling om prøveløsladelse, 69.24, 44.
 for skønmæssig forhøjelse af skatteansættelser,
 57.240; 58.179.
 for udlevering af administrativt inddragne
 førerbeviser, 57.102, jfr. 58.33.
 5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2, 58.235; 65.34.
- 5-års fristen i ulykkesforsikringslovens § 34, stk.
 4, og § 37, 56.179.
 14-dages fristen i husdyrvoldgiftslovens § 8,
 stk. 1, pkt. 1, 55.21.
 overskridelse af fristen i statshusmandslovens
 § 8, stk. 5, 55.76.
 overskridelse af fristen i statsskattelovens § 30,
 stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.
 overskridelse af fristen i vurderingslovens § 41,
 64.115.
 10-dages fristen i tinglysningslovens § 16, stk.
 4, 67.54.
 ved opslag af tjenestemandstillinger, 69.79.
- Fuldmagt*, udbetaling af ekspropriationserstat-
 ning til advokat, 69.94.
- Funktionær*,
 aflønning af – i Grønland, 61.101.
 behandling af klage over –, 60.83.
- Fængselsforhold*,
 administration af prøveløsladts formue, 58.229.
 afsenderadresse på breve, 55.102.
 anskaffelse af eget radioapparat, 59.176.
 anvendelse af håndjern overfor arresterter,
 57.195.
 anvendelse af sikringscelle, 68.48.
 badeforhold, 59.183.
 begunstigelse ved afsoning af straf i h. t.
 straffelovstillægget af 1945, 55.29.
 begrundelse af afgørelser, 69.82, jfr. 70.13.
 begæring om fremstilling, 59.184.
 besvarelse af henvendelse fra nu løsladt fange,
 65.124.
 besøg af privat antaget advokat, 57.30.
 besøg hos fanges familie, 63.33.
 besøgstilladelse m. h. t. varetægtsfanger,
 56.114; 61.150.
 breve til varetægtsfanger, 65.33.
 brevpapir og kuvert må ikke forsynes med
 mærke, 58.39.
 disciplinærsag mod fængselsfunktionær, 68.48.
 ekstrasforplejning på sygeafd., 56.139.
 fangers adgang til at bære ringe, 65.79.
 fangers adgang til at holde fugle, 66.41.
 fangers adgang til at købe forskellige love,
 61.174.
 fangers adgang til at købe tandpasta med fluor,
 67.41.
 fangers aktindsigt, 62.68.
 fangers deltagelse i gudstjeneste, 57.176.
 fanges beskæftigelse med recidivstatistik, 56.91.
 frankering af varetægtsfanges breve, 63.19.
 fremstilling for ortopædisk specialist, 59.160.

- fængselsfunktionærs leverancer til fængslets butik, 58.76.
- fængselsfunktionærs videregivelse af oplysninger om varetægtsfanger, 68.40.
- grupperådgivers tavshedspligt 66.43, jfr. 67.16.
- hjemsendelse af manuskript, 60.199, jfr. 61.21.
- hviletid i et statsfængsel, 60.183.
- hæftefanges adgang til at skrive til dagblade, 59.44.
- indkaldelse til særfængsel, 62.45.
- indstilling om prøveløsladelse, 69.24.
- indstilling til svendeproeve, 57.233.
- kaffeindkøb, 57.73.
- kollektive henvendelser, 63.70; 69.82, jfr. 70.13.
- køb af pulverkaffe, 60.42.
- lommepege til mentalobservander, 67.41.
- lægetilkaldelse i arresthus, 62.31.
- magtanvendelse over for indsat, 65.32.
- meddelelse om tilbageholdelse af brev, 60.40.
- partsøffentlighed i klagesager, 69.82, jfr. 70.13.
- tryksag indlagt i fangers breve af fængslet, 55.102; 58.39.
- udlevering af fotografier til fanger, 67.101.
- udlevering af reglement, 57.200; 58.225.
- valgretsudøvelse, 62.23, jfr. 69.13.
- varetægtsfangers kirkegang, 65.147, jfr. 66.17. se også *Forvaring*.
- Færdssager,*
- behandlingstid, 56.175; 61.24.
- forelæggelse for sigtede af anmeldelse for færdselsforseelse, 57.172.
- motorkørsel på stranden, 66.70.
- oplæsning af forklaring og forevisning af rids, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.
- Færger,*
- mødetidskontrol ved -, 58.214.
- undersøgelse ved sammenstød af 2 automobiler på en -, 59.75.
- Føjetilladelse,* behandling af ansøgning om -, 56.218; 58.63.
- Førerbevis,*
- dispensation fra aldersbetingelsen i førerbevisbekendtgørelsens § 28, 61.85.
- erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.
- inddragelse af fradømt -, 58.226.
- nægtelse af - med ret til erhvervsmæssig personbefordring indbringes for retten på begæring af anklagemyndigheden, 59.22, jfr. 60.31.
- procesmåden ved prøvelse af ædruelighedsspørgsmål, 57.102, jfr. 58.33.
- rutinetimer ved fornyelse af -, 59.24.
- udlevering af administrativt inddraget -, 56.192.
- vilkår ved udlevering af - inddraget på grund af manglende ædruelighed, 57.102, jfr. 58.33.
- Gas- og vandmestre, se Autorisation.*
- Gaver,* undervisningsassistents modtagelse af cigaretter fra studerende, 55.150.
- Gebyr,*
- begunstigelse i h. t. boligstøttelovgivningen, 57.35.
- for fotokopier i h. t. offentlighedsloven, 71.48.
- for navnebevilling, 57.210.
- takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.
- ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.
- Genindsættelse,* forkyndelse af resolution om - efter prøvetidens udløb, 59.25.
- Giro, se Postvæsenet.*
- Gl. Bakkehus-sagen,* 59.56.
- Goodwill,*
- beskatning af - ved salg af ejendom med virksomhed, 58.73.
- betaling for - ved overtagelse af bilruter, 57.74.
- ved overdragelse af biografteaterbevillinger, 58.161.
- Graufred,*
- flytning af lig, 60.184, jfr. 65.16 og 67.15.
- flytning af urne, 66.76.
- Grundforbedringsloven,* manglende ankemulighed, 59.203, jfr. 65.16.
- Grundloven,*
- censurforbud i § 77, 58.165.
- forsamlingsfrihed i § 79, 69.42.
- lighedsgrundsætningen i § 70, 59.177.
- post-, telegraf- og telefonhemmelighed i § 72, 69.59.
- religionsfrihed i § 67, 61.84.
- Grundstigningsskyld,* fritagelse for - i h. t. lov 265/1950, 57.180.
- Grundværdiansættelse,* revision af - ved 10. alm. vurdering, 58.173.
- Grønland,*
- aflønning af funktionær i -, 61.101.
- afregning efter hjemkomst, 62.70.
- feriepenge for arbejdstid i -, 56.182.
- formulering af ansættelsesskrivelse, 63.20.

- skattepligt under ophold i –, 68.46.
udgifter ved hjemrejse fra –, 59.155; 61.132.
- Habilitet*,
arbejdsdirektøren, 57.90, jfr. 69.13.
Boligministeriets – i byplansager i forbindelse med statsbyggeri, 62.52.
departementschef i Undervisningsministeriet medlem af Det særlige Bygningssyn, 59.130.
direktøren for ulykkesforsikringen, 56.196, jfr. 58.31.
direktøren for Københavns Vandforsyning, 60.102.
formanden for Byplannævnet, 64.116.
formanden for Elektricitetsrådet, 58.178; 63.29, 68.26; 69.86.
formanden for Landsnævnet for omnibus- og fragtmandskørsel, 64.93.
politifuldmægtigs –, 63.61.
ved andragende om fri proces mod amt, 55.55.
ved bedømmelse af videnskabeligt arbejde, 55.119, 144, 159, 161; 58.116.
vedr. det i h. t. loven om forbrugsbegrænsende foranstaltninger nedsatte nævn, 56.82.
- Habilitetsregler*,
for skyldrådsmedlemmer, 57.63, jfr. 58.33.
for universitetslærere, 58.144.
for lægerne i Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 59.49.
i lejevurderingssager, 70.30.
ved udnævnelse af formænd for huslejenævn, 71.27.
- Halsskov-Knudshoved-ruten*, se *Danske Statsbaner*.
- Handelskoletilsynet*, 57.109.
- Hastesager*, se *Sagsbehandling*.
- Havneareal*, strandbyggelinie, 61.77, 98.
- Henlæggelse af sager*, se *Sagsbehandling*.
- Hittegods*, se *Politi*.
- Hjemmeværnet*, klager over afslag på optagelse i –, 59.66, jfr. 60.31.
- Hjemsendelse*, se *Militærforhold*.
- Hjemsendelsespenge*, se *Militærforhold*.
- Holdeplads*, se *Drosker*.
- Honorarlønnede stillinger*, besættelsen af opslåede –, 57.123; 60.115.
- Hospitaler*, takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.
- Hovedrevisorater*, se *Revisionsdepartementer*.
- Hundeloven*,
aflivningsret i anledning af tidligere ejers manglende betaling af hundeafgift, 57.93.
pålæg i h. t. –'s § 13, stk. 2, 58.176.
- Hunderegistre*, oplysninger fra –, 59.27.
- Husdyrvoldgift*, anketilladelse i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Huslejenævn*, udnævnelse af formænd for –, 71.27.
- Husundersøgelse* udenfor strafferetsplejen, 57.186.
- Hædersgave*, overførelse af – til enke, 67.84.
- Hørespil*, se *Danmarks Radio*.
- Høring*,
andragende til skatteråd om lempelse i ligningen, 59.63.
mangelfuld –, 63.38.
oversendelse i stedet for –, 56.124.
ufuldstændig –, 71.38.
undladelse af –, 55.121; 56.51; 57.131, 138; 58.56, 161, 241; 64.93.
unødvendig –, 58.211.
ved dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.
ved dispensation fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.
- Håndjern*, anvendelse af – overfor arrestanter, 57.195.
- Igang sætningstilladelser*,
praksis ved udstedelse af –, 67.30.
til skolebyggeri, 68.63.
- Ikke-juridisk personale*, ekspedition i statslånssag, 56.213.
- Indberetningspligt*,
forvaringsanstaltternes – om hensættelse i isolationscelle, 58.80.
statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.
- Inkompetence*, se *Kompetence*.
- Indkøbstilladelse*, behandling af ansøgning om –, 55.50.
- Indlemmelse*, se *Kommuner*.
- Inhabilitet*, se *Habilitet*.
- Instansfølge*, se *Kompetence*.
- Intertemporale spørgsmål*,
beregning af bevillingstilsagnskursen ved dollarpremiering, 55.50.
forhøjelse af fradrag for naturalydelser til tjenestemænd, 60.44.

- kontrollovens § 8 C, 59.168.
 kontrollovens § 8 D, 59.170.
 pålæggelse af omsætningsafgift, 63.65.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg,
 62.100.
- Invalide- og folkepension*, se henholdsvis *Folkepension* eller *Invalidepension*.
- Invalideforsikringsretten*, bisidder ved møde for -, 65.125.
- Invalidepension*,
 aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
 anke i stedet for ny begæring 61.154; 62.85.
 indtægtsberegning ved ydelse af -, 55.26;
 64.128, jfr. 65.21.
 konkret skøn over begyndelsestidspunkt for pensionens udbetaling, 65.22.
 rejsehjælp, 55.26.
 under ophold i udlandet, 66.58.
- Invaliditetsstatning*,
 tidspunktet for fastsættelsen af -, 57.106.
 udbetaling af - til tilskadekomne militær værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.
- Islam Danmark*, se *Anerkendte trossamfund*.
- Jernbaneerstatningskommissionen*, renter af tilskadekomsterstatning, 56.157.
- Journalisering*, se *Sagsbehandling*.
- Kartoffeleksportører*, se *Autorisationsordning*.
- Kgl. Teater*, se *Den kgl. Ballet*.
- Kirkegang*, varetægtsfangers deltagelse i -, 65.147, jfr. 66.17.
- Kirkelige afgifter*, se *Skat*.
- Kirker*, stilling i forhold til krigsforsikringen, 55.81.
- Kiropraktorer*, ydelse fra sygekasser til behandling hos -, 70.36.
- Kloakmestre, se Ankenævnet*
Kloakmestre, instruks for - i strid med ny lov, 65.121.
- Kommunale forhold*, bopælskrav ved godkendelse af lejere, 70.53.
- Kommuner*,
 afgift af spilleautomater, 68.104.
 aktindsigt vedr. indstilling fra teknisk udvalg, 68.97.
 byggetilladelse forudsatte dispensation, 65.98; 67.67.
- deltagelse i udflugt betalt af privat firma, 65.159
 ejendomsskyldpromillen ved kommunesammenlægning, 66.22.
 foreneligheden af kommunale tjenester og hverv, 66.68, jfr. 67.17.
 fravigelse fra dispositionsplan, 56.142.
 igangsættningstilladelse til administrationsbyggeri, 69.100.
 indlemmelse af -, 62.63.
 kommunalbestyrelsesmedlems påvirkning af ansøger, 71.76.
 løntilbageholdelse til dækning af skat, 70.25.
 løntilbageholdelse til dækning af sygekasse-
 restance, 68.43.
 modregning i løn for ægtefællens skatte-
 restance, 66.63.
 ombudsmandstilsyn med -, 56.9; 57.9; 58.10;
 59.9; 60.7.
 pligt til at udfærdige byplaner, 62.52.
 tinglysning af byplan, 69.57.
 underskrifters læselighed, 62.35.
- Kompetence*,
 administrativ ankeinstans' - i forhold til 1.
 instans, 58.48.
 byggetilladelse, 64.123, jfr. 66.16.
 Den særlige Klagerets - overfor dommerfuldmægtige, 56.155.
 dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31
 stk. 1, 61.117.
 dispensation til overskridelse af udnyttelses-
 grad, 67.67.
 fastsættelse af fordringerne til teologisk em-
 bedseksamen, 70.55.
 Folketingets ombudsmand, 70.30, 51.
 forsikringssselskabers - m. h. t. nedsættelse af
 dagpenge, 60.150.
 forstanders - til at opsig en funktionær,
 57.164, jfr. 59.17.
 fredningsnævns adgang til at dispensere fra
 overfredningsnævnskendelse, 61.51.
 fritagelse for at aflægge den almindelige filoso-
 fiske prøve, 61.47.
 Handelsministeriets - overfor Forsikringsrådet,
 61.125.
 Handelsministeriets - overfor Monopoltilsynet,
 61.104.
 Indenrigsministeriets - overfor sundheds-
 kommission, 66.92.
 kommune, 70.51.
 kontorchefs -, 60.55.
 nævnsformands -, 62.95.
 Overfredningsnævnets adgang til at tilbage-
 kalde en dispensation, 61.51.

- Overfredningsnævnets adgang til at dispensere fra egen kendelse, 61.51.
 programsekretærs -, 57.142.
 rektors - overfor fagråd, 71.186.
 Toldvæsenets Prøvesamling og Fakturakontrols - i tariferingssspørgsmål, 62.27.
 Undervisningsministeriets - overfor lokale skolemyndigheder, 70.15.
 Undervisningsministeriets - overfor fagråd, 71.186.
 vedr. klager i forbindelse med folketingsvalg, 67.45.
 se også *Folketingets ombudsmand*.
- Koncession* til fremstilling af sukker, 61.87.
Kondemning af ejendomme, 55.103; 68.100.
Konfirmation, se *Båndlæggelse*.
- Konfiskation*,
 tilbageholdelse af aktiver efter konfiskations-sags afslutning, 55.27.
 udlevering af konfiskerede varer, 61.176, jfr. 62.18.
- Konkurrencebegrænsning* i h. t. monopolloven, 61.104.
- Konsulent for særundervisningen*, indstilling og ud-nævnelse af en -, 59.149, jfr. 61.19.
- Kontrakt*, fortolkning af- om kiosksalg m. v. på statsbanernes færger, 65.69.
- Kontrolloven*, se *Skat*.
- Kreditbanken*, Banktilsynets virksomhed m. h. t. -, 58.85.
- Krigsskade*, nægtelse af tilskud til dækning af - på kirke, 55.81.
- Kristendomskundskab*, se *Folkeskolen*.
- Kvarter*, spm. om tjenestemand's bolig kunne betragtes som-, 55.33.
- Kvægavlsassistenter*, 56.25.
- Kørelærerprøve*, eksamination af kørelæreraspirant, 62.74.
- Laboratorier*, se *Autorisation*.
- Landbohøjskolen*, se *Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole*.
- Lander-sagen*, 58.199.
- Landsskatteretten*,
 berostillelse af sager, 60.47, 111; 64.62; 65.143.
 formulering af kendelse, 66.87.
- klager over skønsmæssige ansættelser, 57.57.
 jfr. 59.17 og 63.13; 57.240; 64.62.
 mangelfuld aktindsigt, 70.35.
 manglende iagttagelse af:
 forretningsordenens § 4, stk. 2, 57.131.
 forretningsordenens § 7, stk. 6, 56.77, jfr. 57.24.
 forretningsordenens § 13, stk. 1, 64.62.
 lov 108/1938, § 8, stk. 2, 55.69.
 manglende stillingtagen til klagepunkt, 68.24.
 organisation m. v., 55.69; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 61.27.
 personligt møde for - 57.57, jfr. 59.17.
 sagsbehandlingen's varighed, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62; 65.143; 66.79; 68.56.
 udtalelse i kendelsespræmisser, 58.73.
- Landvindingsloven*,
 foreløbig tinglysning af landvindingsbidrag, 58.43, jfr. 65.16.
 manglende ankemulighed, 59.203, jfr. 65.16.
- Lejeforhøjelse*, se *Boligstøttelovgivning*.
- Licens*, se *Danmarks Radio*.
- Licitation* vedr. statshospital, 66.39.
 se tillige *Tilbud*.
- Lig*, flytning af -, 60.184, jfr. 65.16 og 67.15; 66.76; 67.39.
- Lighedsgrundsætning*,
 grundlovens § 70, 59.177.
 ved administration af eksportordning, 64.16.
 ved dispensationer, 64.103.
 ved fastsættelse af lodstakster, 64.95, jfr. 66.15.
 ved fordeling af offentlige midler, 62.77; 65.55.
 ved kvalitetspræmieringsordning for dyr, 71.144.
 ved radioens valgudsendelser, 63.15.
- Lodstakster*, forhøjelse af -, 64.95, jfr. 66.15.
- Lomme penge*, se *Folkepension* og *Mentalobservation*.
- Lotteri*,
 beskatning af udenlandske lotterigevinster 61.44.
 bortloddens spil på usolgte numre, 57.121.
- Love og administrative bestemmelser*, henstillinger om ændring m. v. af:
 arbejderboliger på landet, lovebekg. 125/1955 § 28, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
 apotekervæsenets pensionsforhold bekg. 35/1959, 62.47, jfr. 64.13.

- arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v., lovebekg. 43/1952 § 35, stk. 2 (arbejdsdirektørens stilling), 57.90, jfr. 69.13.
- arveafgiftsloven, 57.199, jfr. 63.13.
- bopælskravet i § 1 i lov 451/1939 om salg af forsk fisk m. v. ved offentlig auktion, 67.50, jfr. 68.14.
- byplanlovens § 8, stk. 2, 2. pkt. (forlængelse af byplanforslags bindende virkning), 67.30.
- fangers adgang til at bære ringe, 65.79.
- FN-tjeneste i udlandet (folketingsbeslutning af 30/4 1964), 66.64, jfr. 68.14.
- folkeforsikringslovens § 20, stk. 5 (begravelses-hjælp), 56.72.
- foreneligheden af kommunale tjenester og hverv (cirkl. 10/1956), 66.68, jfr. 67.17.
- førerbeviser, bekg. 58/1958:
 § 4, stk. 3 (indbringelsen for retten), 59.22, jfr. 60.31.
 § 28 (aldersbetingelsen), 61.85.
- habilitetsregler for skyldrådsmedlemmer, bekg. 49/1923, 57.63, jfr. 58.33.
- indregistrering af varemotorkøretøjer på sorte nummerplader, bekg. 243/1954, 56.195.
- industrifrugt (lov 168/1962 og bekg. 246/1964), 66.85.
- invalid- og folkepensionsloven:
 § 1 (bopæl), 63.98, jfr. 68.13.
 § 5 (indtægtsberegning), 64.128.
 § 18, stk. 3, jfr. § 5, stk. 7 (lomme penge til folkepensionister på alderdomshjem), 62.76, jfr. 63.14.
- købstadkommunallovens § 21, stk. 1 (frist for 2. behandling af budget), 58.82.
- landsskatteretslovens § 8, stk. 2 (voteringen), 55.69.
- landvindings- og grundforbedringsloven (manglende ankemulighed), 59.203, jfr. 65.16.
- lukkelovens § 4 c (kiosker ved færgelejer), 65.138.
- merværdiafgift, bekg. 298/1970 (byggedage), 71.46.
- motorkøretøjer bekg. 192/1932 (skriftlige mangelsattester), 56.147; 57.109.
- oprettelse af nye studieretninger inden for tek-nika kræver godkendelse, 71.152.
- partsoffentlighedslovens § 11 (udtrykket »inden for strafferetsplejen«), 67.81, jfr. 69.14.
- pensionskasselovens § 9, stk. 3 (anvendelse af udtrædelsesgodtgørelser), 67.33.
- psykopatfængsel, anordning nr. 289/1935 § 40, 58.225.
- radioamatører (lov 574/1969 og bekg. 53/1971), 71.170.
- reakreditlån (cirkl. 93/1971 og lov 281/1970), 71.62.
- regler om erhvervelse af doktorgraden ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 55.143.
- skoleerklæringer, 71.93.
- skolevæsenets styrelse og tilsyn lov nr. 200/1949 (indstilling og udnævnelse af konsulenter for særundervisningen), 59.149, jfr. 61.19.
- statshusmandsloven, lovebekg. 11/1956, § 48, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
- styrelsesloven vedr. universiteterne (undervisningsministerens kompetence), 71.119.
- sygeforsikringslovens § 52 (betingelserne for lønarbejderdagpenge), 62.36, jfr. 63.14.
- tilsigelser til afhøring hos politiet, 66.82.
- tilsyn med udførsel af kød m. m., lov 245/1908, § 1, stk. 3 (bemyndigelsens omfang), 56.206, jfr. 57.26.
- tinglysningslovens § 16, stk. 4 (10-dages fri- sten), 67.54.
- tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.
- ulykkesforsikringsloven:
 § 11, stk. 1 (direktørens stilling), 56.196, jfr. 58.31.
 § 25, stk. 2 (nedsættelse af dagpenge), 60.150
- underretning om verserende straffesag, cirku- lære af 15. november 1932, 61.148.
- valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender, lov 356/1958 om bolig- byggeri, § 104, stk. 3, 59.113, jfr. 60.32.
- værnepligtige, cirkl. 89/1954 om hjælp til -, 57.65.
- værnepligtige, cirkl. 96/1949 om eftergivelse af skat, 71.174.

Lovhjemmel,

- administrative bestemmelser vedr. fritagelse for at erlægge kirkelige afgifter, 57.256.
- afgift for polititilsyn, 56.70.
- afgiftspligtig grundstigning, bekg. 375/1950, afsnit E, pkt. 2 a, 57.180.
- affivning af hunde (hundelovens § 8), 57.93.
- aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
- anerkendelse af trossamfund kræver ikke -, 61.84.
- Apotekerfondens krav i henh. til ulykkesfor- sikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
- autorisationsordning vedr. eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.

- autorisationsordning vedr. eksport af ost, 56.33.
 bankgaranti som betingelse for autorisation til udførsel af avlsvæg, 59.137.
 bortfald af tidsubegrænset bidragspligt, 68.59, jfr. 69.14.
 droit moral (forfatterlovens § 9, stk. 4), 59.59.
 fangers aktindsigt (lov af 2. februar 1866), 62.68.
 finansministerens beføjelse til at overtrække ministeriets foliokonto, 55.64.
 FN-tjeneste i udlandet (folketingsbeslutning af 30/4 1964), 66.64, jfr. 68.14.
 folkepension under ophold i udlandet, 71.59.
 forbud mod salg af industrifrugt (lov 168/1962 og bekg. 246/1964), 66.85.
 forsikringsselskabernes kompetence til at ned-sætte dagpenge, 60.150.
 fradrag ved beregning af invalide- og folke-pension, 64.128, jfr. 65.21.
 generel forhøjelse af ejendomsvurdering, 57.128.
 grænsenummerplader til personer bosat på Grønland, 71.72.
 Indenrigsministeriets ordensreglement af 18. juli 1949 for civile værnepligtige, 57.71.
 indlemmelse af kommuner (landkommunal-lovens § 39, stk. 2), 62.63.
 instruks for kloakmestre i strid med ny lov, 65.121.
 kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (lukke-lovens § 4 c), 65.138.
 lejelovens § 72 (Boligministeriet er klagein-stans), 70.100.
 lodstaksters fastsættelse, 64.95, jfr. 66.15.
 lovhjemmel på finans- og tillægsbevillingslove, 55.57.
 Monopoltilsynets undersøgelse af optikbran-chens forhold, 61.104.
 motorafgifternes anvendelse, 55.57.
 naturfredningslovens bestemmelser om ad-gang til skove, 70.63.
 nedslag i skatteansættelsen for renteindtægter m. m. (§ 5 i lov 374/1962), 65.80.
 omlægning af betalingsterminer for statskæt (§ 12, stk. 5, i lov 458/1939), 59.67.
 Opkrævning af skoleafgifter, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16.
 oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekre-tær (lønningslovens § 84), 61.166, jfr. 64.13.
 overførelse til en udligningskasse af krav om begravelseshjælp, 56.72.
 politibekg. af 15. maj 1954 om midlertidige forbud, 59.52.
 postvæsenets fastsættelse af særlige vilkår for at overtage omdelingen af blade (postlovens § 1 h og § 15 VIII d), 59.162.
 pålæg fra Elektricitetsrådet til installatør, 62.87.
 pålæggelse af fortovsbidrag, 65.133.
 radioamatører (lov 574/1969 og bekg. 53/1971), 71.170.
 realkreditlån (cirkl. 93/1971 og lov 281/1970), 71.62.
 renter af ekstra skattebeløb (bekg. 126/1962), 66.54.
 revisorers adgang til at være eksekutorer (lov 68/1967), 71.51.
 samkvensret i henh. til myndighedslovens § 27, 56.209, jfr. 57.26; 62.62.
 skattevalg (§ 27, stk. 6, i lov 110/1910), 55.80.
 suppleringsvalg (styrelsesloven for universite-terne), 71.119.
 teknika (lov 146 af 25/4 1962), 71.152.
 toldbehandling af rejsegods (bekg. 364/1968), 68.77, jfr. 69.14.
 toldfritagelse (toldtariffens kap. 84, bestem-melse 5), 62.93.
 udbetaling af invaliditetserstatning til tilskade-komne militære værnepligtige (§ 24, stk. 2, i lovbebg. 486/1948), 59.116, jfr. 60.32.
 udførsel af flæskevarer, (bekg. 270/1956), 56.206, jfr. 57.26.
 universiteternes styrelse (»fakultet og fagråd«), 71.186.
 valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender (§ 104, stk. 3, i lov 356/1958), 59.113, jfr. 60.32.
 våbenloven vedr. efterligning af antikke våben, 71.178.
Luftfart, støjbegrænsende regler, 65.39; 70.38.
Lukkelov,
 behandlingen af ansøgninger i h. t. § 4 f, 60.86.
 dispensation fra lukketidsbestemmelserne, 55.19, 69.52.
 kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (§ 4 c), 65.138.
Løgekonsultation i Kompedallejren, 57.72.
Læger,
 apotekerrabat til -, 60.178.
 beslæglæggelse af journaler, 60.173.
 erklæring om en ansøgers kvalifikationer, 65.150.
 forhaling af lægeerklæring, 57.184.
 modstridende lægeerklæringer, 68.37.
 ordination af euforiserende stoffer, 67.65.

- straffesag mod –, 60.154.
 Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.
 takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28,
 jfr. 71.17.
 ukorrekt udtalelse fra korpslæge, 70.66.
- Lærlinge*, tilskud til rejseudgifter, 68.71.
- Løfte om tjenestemandstilling*, 63.44, jfr. 64.14.
- Løn*,
 aflønning af funktionær i Grønland, 61.101.
 aflønning af lorantekniker, 63.75.
 beregning af – for forskuddt arbejdstid, 56.128.
 lønoplysninger fra statsbanerne til skattevæsenet, 61.94.
 opgivelse af funktionærs – til skattevæsenet, 55.26.
 personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145; 62.92; 64.85.
 tilbagebetaling af –, 63.20.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
- Lønarbejderdagpenge*, se *Sygekasseforhold*.
- Løntilbageholdelse*,
 bidrag, 57.203; 58.146.
 blanketter, 69.28.
 skat, 59.104; 63.92; 64.64, 108, 117; 65.44;
 67.87; 68.75; 70.25.
 sygekasserestance, 68.43.
- Lån*,
 hos trediemand, 59.87.
 hos underordnede, 57.126.
- Magtanvendelse*, overfor indsat i sikringscelle, 65.32.
- Mangelsattester*, se *Motorsagkyndige*.
- Manglende besvarelse*,
 af ansøgning, 55.111; 56.133; 57.137; 58.38,
 63, 246; 59.41, 132; 61.23, 33; 70.86; 71.87.
 af erindringsskrivelse, 56.173; 57.175, 219,
 228, 233; 58.63, 159, 216, 221; 59.25, 167;
 61.115; 63.36, 62, 63; 65.97; 66.51; 67.102;
 71.38, 142.
 af skrivelse, 56.119; 57.161, 212, jfr. 61.18;
 58.154, 177; 59.49, 56; 60.81; 61.24; 62.89;
 63.77; 65.39, 124; 67.42, 95; 68.84; 69.42;
 71.105, 140.
 af spørgsmål om hjemmel, 70.55.
- Manglende erindring*, se *Sagsbehandling*.
- Manglende underretning*,
 af anmelder, 55.99; 56.212, jfr. 61.18; 62.22.
 af ansøgere om ledig stilling, 71.87.
 af klager, 55.63; 56.124; 57.94, 131, 179.
 om afgørelse, 57.138, 147; 58.189; 70.55.
 om berostillelse, 60.111; 62.38; 63.100; 67.38.
 om nedsættelse af kommission, 55.120.
 om oversendelse af sag, 55.91.
 om sagsbehandlingen, 55.75; 56.177, 211;
 57.119, 193, 205, 219; 58.179; 59.34;
 60.105; 62.97; 63.36; 71.105.
 om tilsynsværge, 56.190.
 om tjenstlig indberetning, 57.229.
 om tvangsindlæggelse, 57.190.
- Matrikeldirektoratet*,
 afslag på udstykningsandragende, 63.85, jfr.
 65.19.
 ekspedition af sammenlægningssag, 64.89.
 ekspeditionsformen i –, 58.154, jfr. 62.14.
- Meddelelse til pressen*,
 berigtigelse af urigtig –, 55.54.
 fået beklagelig form, 57.96.
 kommentar vedr. verserende straffesag, 57.73;
 59.35; 60.65; 64.119.
 krænkelse af tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.
 om afgørelse, før denne var adressaten i
 hænde, 55.121; 61.174.
 oplysning til redaktør om ældre indbrud,
 59.193.
 uklar –, 55.85.
- Medicin*,
 apoteksforbeholdt –, 67.58.
 livsvigtig –, 60.154.
 Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.
- Menighedsråds sagsomkostninger ved injuriersøgsmål*, 66.28.
- Menighedsrådsloven*, afstemningsreglen i –'s § 42,
 stk. 1, 65.116, jfr. 66.16.
- Mentalobservation*,
 anbringelsessted og ventetid, 67.79.
 censur af observands brevveksling, 59.31.
 lommepenge til mentalobservander, 67.41.
- Merværdiafgift*, se *Omsætningsafgift*.
- Milfeldt-sagen*, 64.129; 65.150.
- Militærforhold*,
 afbrydelse af sergentelevs uddannelse, 70.28.
 afbrydelse af værnepligtiges uddannelse i
 flyvevåbnet, 56.69.
 aktindsigt vedr. værnepligtiges tjenestefor-
 ser, 67.81, jfr. 69.14.
 ankevejledning i h. t. militær retsplejelovs § 62,
 56.159.
 behandling af tilskadekommen værnepligtig,
 56.184.

- beregning af værnepligtstid, 67.35.
berigtigelse af urigtige meddelelser til pressen, 55.54.
bygningstjenestens indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.
bygning af lagner, håndklæder og skjorter, 66.66.
»cafeteriaordning«, 65.158, jfr. 66.18.
disciplinarmiddel for forsinkelse, 68.17.
eftergivelse af skat, 71.174.
eftersyn af værnepligtiges private ejendele, 67.53.
ekspropriation til militære formål, 57.234.
forfremmelsesbedømmelser, 61.137.
forholdsattesters formulering:
Flyverkommandoen: 55.97, jfr. 60.26.
Søværnet: 57.201, jfr. 60.26.
forskelsbehandling af værnepligtige, 68.44.
hjemsendelse:
af math i flyvevåbnet, 55.97.
af officerselever, 55.54.
fra militærtjeneste, 61.174.
hjemsendelsespenge:
manglende forbehold ved udbetaling af -, 56.159.
tilbageendelse af -, 58.182.
hjælp til værnepligtige; 57.65; 66.19; 68.38; 69.49, 83, jfr. 70.14.
indkvarteringsforholdene på nogle kaserner, 66.67; 67.52,53.
istandsættelse af arrest, 65.158.
kantineforhold, 67.52,53.
kostforplejning, 68.75.
kystofficers uddannelse, 61.137.
leje af kvarterer, 68.75.
munderingsoptællinger på stillepladsen, 65.154, jfr. 66.17.
opbevaring af befalingsmandsskolens bedømmelsesmateriale, 70.28.
overnatning hjemme, 70.66.
oprettelse af kommunikationsknudepunkt, 69.59.
psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige varetægtsarrestanter, 58.172.
skjorter, 68.75.
skriftligt svar på ansøgning, 62.38.
talsmandsordning for værnepligtige befalingsmænd, 65.158, jfr. 66.18.
tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
tvungen FN-tjeneste i udlandet, 66.64, jfr. 68.14.
tyveri af motorcykel, 61.40.
udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadekommen værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.
vagtarrestanters læsning, 63.95, jfr. 64.14.
værneting for militær straffesag, 66.52.
- Mindrebedmødelighed, se Boligstøttelovgivning.*
- Ministerialbog, indførelse af fornavn i -, 58.234.*
- Misvisende erklæring,*
fra Landbrugsministeriet, 64.89.
fra politiet, 55.27.
fra Retslægerådet, 61.36.
fra skyldråd, 57.191.
fra statsbanerne, 57.89.
- Modstridende afgørelser, 55.31, 91.*
- Monopolloven,*
omfatter ikke danske virksomheders eksportforhold, 56.33.
undersøgelse i h. t. -'s §§ 11 og 12, 61.104.
- Monopoltilsynet,*
Handelsministeriets kompetence overfor -, 61.104.
indkaldelser til møde i -, 57.154.
undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104
- Motorafgifter, hjemmelen for regeringens dispositioner over -, 55.57.*
- Motorkørsel på stranden, 66.70.*
- Motorregistre, oplysninger fra -, 59.27.*
- Motorsagkyndige,*
indregistrering trods mangler, 55.91.
syn af hyrevogn, 57.141.
udstedelse af mangelsattest, 56.147, jfr. 57.24; 57.109.
- Myndighedsmisbrug, anklagemyndighedens stilling til begæring om straffesag i h. t. rpl. § 726, stk. 3, 2. pkt., 57.148.*
- Naturfredning,*
adgang til private skove, 70.63.
afvejelse af hensyn ved -, 61.77.
ankeberettiget i h. t. naturfredningslovens § 19, 61.51.
dispensation fra strandbyggelinie, 55.31; 61.98.
fredningsnævns adgang til at dispensere fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.
Overfredningsnævnets adgang til at dispensere fra egen kendelse, 61.51.
Naturfredningsrådets ekspeditionsform, 63.31, jfr. 64.14.
- Navnebevillinger,*
adgangen til at antage hustrus pigenavn, 66.26.

- gebyr for –, 57.210.
 indhentelse af erklæring før udstedelse af –, 68.46.
 underretning om –, 59.41.
- Navngivning*, navnet Eg som fornavn, 65.126.
- Notat*, se *Sagsbehandling*.
- Notits* til sideordnede myndigheder af indstilling om bevilling, 56.68.
- Næringslov*, dispensation i henhold til § 15, stk. 1, 69.52.
- Næringsregistre*, oplysninger fra –, 59.27.
- Nævn*,
 lovligheden af, at del af et – træffer afgørelse, 63.31, jfr. 64.14.
 medlems adgang til nævns dagsordener og hans udelukkelse fra møderne, 62.95.
- Offentlige midler*, se *Lighedsgrundsætning*.
- Offentliggørelse af*:
 cirkulærskrivelse om behandling af ejerskiftesager, 58.157.
 forretningsordenen for:
 Ankenævnet vedr. Vareforsyningssager, 55.102, jfr. 56.18.
 Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.
 Elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.
 Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.
 Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.
 forslag til bygningsvedtægt, 65.36, jfr. 67.16.
 instruks om ydelse af de i folkeforsikringslovens § 60, stk. 1 a, nævnte hjælpemidler, 55.93, jfr. 60.25.
 Monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.
 politivedtægten for København, 59.146, jfr. 64.13 og 67.15.
 regulativ ang. Boligtilsynsrådets og Sundhedsstyrelsens virksomhed, 55.75.
- Offentlighed*, se *Aktindsigt*.
- Omsætningsafgift*,
 begrebet »byggedage« ved godtgørelse af –, 71.46.
 betalingstidspunktet for –, 64.102.
 fritagelse for – af brugt motorkøretøj, 66.61.
 godtgørelse af – vedr. tagetage, 71.58.
 godtgørelse af – vedr. vandtårn, 65.144.
 merværdiafgift af benzin til servicekørsel, 68.41 på varer, der ikke var toldbehandlet inden lovens ikrafttræden, 63.65.
 tilbagebetaling af –, 63.23.
- Omtaksation*, beskikkelse af landinspektør til ledelse af –, 57.212, jfr. 61.18.
- Omtarfering*, se *Told*.
- Oplysningspligt*, se *Skat*.
- Oprykning* fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær, 61.166, jfr. 64.13.
- Opslag*,
 af honorarlønnede stillinger, 60.115.
 af lektorstilling ved Københavns Universitet, 71.119.
 af tjenestemandstillinger, 56.21; 57.123, 198, jfr. 61.18.
- Opsættende virkning*,
 vedr. husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
 vedr. klage til ombudsmanden, 55.87; 71.32.
- Optagelse* i statsskoles realafdeling, 65.111.
- Optikbranchen*, Monopoltilsynets undersøgelse af –'s forhold, 61.104.
- Optræden*,
 polititjenestemand –, 56.167; 57.157.
 omnibuschauffør –, 55.55.
- Opføringsforanstaltning*, se *Beskæftigelsesforanstaltning*.
- Ordblindhed*, diagnosticering af –, 65.81.
- Organisationer*,
 –'s repræsentation i udvalg, 65.120.
 –'s repræsentation ved forhandlinger med regeringen, 65.99.
- Overtræk* på Finansministeriets foliokonto i Danmarks Nationalbank, 55.64.
- Pantefoged*, se *Skat*.
- Partier*, anmeldelse af – til folketingsvalg, 67.45.
- Partsoffentlighed*, se *Aktindsigt*.
- Pas*,
 oplysninger til private om, hvorvidt en person har fået udstedt –, 59.169.
 pligt til fremvisning af –, 56.167.
- Patentkommissioner*, sagsbehandlingen i de særlige –, 60.189.
- Pengesedler*, se *Danmarks Nationalbank*.
- Pensionskasser*,
 dispensation m. h. t. bestyrelsens sammensætning, 56.86.
 overførelse af privat pensionsforsikring som betingelse for optagelse i –, 56.134.
 udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse, 56.86; 61.125; 66.45; 67.33.

Politi,

administrativ inddragelse af førerbevis (mangelende ædruelighed), 57.102.

affattelsen af tilsigelser til afsoning, 67.37.

afgift ved bortlodninger, 58.227.

afhøring af:

børn, 56.131; 61.128, jfr. 66.15; 64.76; 70.72.

nabo, 64.72.

patienter, 60.167.

afregning ved udpantning, 62.20.

afsenderadresse på tilsigelser, 61.124.

afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.

anholdelse af:

beruset restaurationsgæst, 65.71.

bøderestanter, 60.60; 62.35; 68.51;

skatterestanter, 59.185.

anmeldelser mod førere af motorkøretøjer for færdselsforseelser, 57.172.

anmelders:

anonymitet, 64.68.

fortid, 61.39.

beføjelser ved afspærring af privat vej, 58.76, jfr. 60.31.

behandling af:

andragende, 60.116.

besøgstilladelser, 61.150.

dyrplagerianmeldelse, 56.169; 66.30.

eftersøgningssag, 57.196.

færdselssager, 56.175; 58.213; 61.24, 152, jfr. 62.15 og 63.14.

indstilling om ankeafkald, 57.162.

prøvedudskrivningssag, 61.42.

straffesag mod læger, 60.154.

straffesag mod kommuneassistent, 69.18.

beretning om ransagning, 64.66.

bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192, 62.103, jfr. 65.18.

diskretion ved afhøring af nabo, 64.72.

domfældts indsættelse til afsoning, 59.147.

efterretningstjeneste, 55.93.

etablering af holdepladser for drosker, 58.242, jfr. 59.21.

fejl ved anholdelse, 57.95.

findeløn, 56.195, 204; 64.114.

fjernelse af udpantede effekter, 62.20.

forelæggelse af voldssag for statsadvokaten. 57.214.

henvendelse på en bidragspligtigs bopæl, 57.206.

hittegods, 64.114.

iagttagelse af rpl. § 807 stk. 3, ved afhøring af sigtede, 57.157; 58.222, 229; 59.167; 64.72.

inddrivelse af bøder, 59.157; 60.60.

indkaldelse af forsvarer til retsmøde, 61.123.

indsættelse til afsoning af bøder, 60.60; 62.35.

lukkede tilsigelser, 66.82.

løsladelse af beruset person, 65.71.

meddelelse:

af pålæg i h. t. hundelovens § 13, stk. 2, 58.176.

til pressen om verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65; 64.119.

medvirken ved:

tildeling af droskebevillinger, 57.169, jfr. 58.36.

tvangsindlæggelse af sindssyg, 57.190.

modtagelse af betaling fra anholdt restaurationsgæst, 65.71.

omsorg for anholdts cykel, 62.85.

opkrævning af hundeafgift, 57.93.

oplysninger:

i h. t. lov om offentlig forsorg § 44, stk. 1, 59.156.

til private om, hvorvidt en person har fået udstedt pas, 59.159.

til udenforstående om et ældre indbrud, 59.193.

opløsning af demonstration, 69.42.

optagelse af fotos, fingeraftryk m. v. af sigtede 57.157.

overladelse af tilsigelser til andre myndigheder, 59.185.

placering af færdselstavler på stranden, 66.70.

renter af beløb, der var taget i bevaring, 55.27.

rutinetimer ved fornyelse af førerbevis, 59.24.

rækkefølgen af efterforskningskridt, 60.166.

tilbagelevering af i bevaring tagne effekter, 58.115; 62.30, 32.

tilsigelse af vidner i domsmandssag, 61.178.

tilsigelse til afsoning ved anbefalet brev, 66.46.

tilskadekomst i tjenesten, 60.200.

tilsyn med prøveløsladts overholdelse af et vilkår for løsladelsen, 59.195.

udbetaling af vidnegodtgørelse, 60.42.

udlevering af feriemærkebog, 64.119.

udtalelser om valg af forsvarer, 69.72, jfr. 70.13.

underretning:

af anmeldere og sigtede, 55.99, jfr. 56.17; 56.126; 212; 61.30, jfr. 63.13; 61.39; 62.32; 63.22.

om verserende straffesag, 61.148.

undersøgelse af en pølsevogn, 60.39.

varighed af afhøring, 63.56, jfr. 71.17.

vicepolitinspektørs vidneforklaringer, 69.72.

Politibekendtgørelser,

hjemmelen for udstedelse af midlertidige -, 59.52.
 uvedkommende hensyn ved udstedelse af -, 63.24.

Politi Lovene, politiets adgang til at udstede midlertidige beklædninger, 59.52.

Politirapport,

affattelse af -, 55.93; 56.153, jfr. 57.25; 56.187, 199, 204; 57.145, 196; 58.222, 229; 59.167; 60.169, 172.

bemærkning i - om rpl. § 807, stk. 3, 64.72.
 oplæsning og vedståelse af -, 67.72.

optagelse af - forud for påbud i h. t. politi-vedtægten, 57.188.

rekonstruktion af bortkommet -, 59.33.

tidspunktet for optagelse af -, 56.111, 200.

Politisager, værneting ved -, 57.29.

Polititilsyn, hjemmelen for opkrævning af betaling for -, 56.70.

Polititjenestemænd,

sager mod - for myndighedsmisbrug, 57.148.
 tiltale mod -, 58.213, jfr. 59.21.

Politiundersøgelse,

berettigelsen af - foranlediget af:
 forvaringsanstalt, 57.197.

revisionsdepartement, 57.96.

berettigelsen af - mod læger, 60.158.

Politivedtægt,

offentliggørelse af -, 59.146, jfr. 64.13 og 67.15.
 påbud i h. t. -, 57.188.

P. O. Pedersen kollegiet, opførelsen af -, 66.97.

Portotaksten for distriktsblade, 65.141.

Postvæsenet,

betaling af omsætningsafgift ved giro, 64.102.
 dækning af ekstraudgifter ved omdeling af et blad, 59.162.

erstatning for forsinkelse, 64.111.

forhøjelse af portotaksten for distriktsblade, 65.141.

kvittering for ikke indbetalt beløb, 69.103.

posttjenestemænds rådighed over frimærke-beholdninger, 59.37.

Praksis, ændring af administrativ -, 67.28.

Pressen,

dementi af udtalelser i -, 58.85.

pressemøder, 64.119.

udtalelse om -, 61.74.

se tillige *Meddelelse til pressen.*

Privat arbejde for overordnet i tjenestetiden, 55.33.

Privat fællesvej, afspærring af -, 58.76, jfr. 60.31.

Præstegårde, ejendomsretten til -, 57.221.

Prøvelsladelse,

administration af formue ved -, 58.229.

frist for indstilling om -, 69.24, 44.

tidspunktet for afgørelse om - af sikkerhedsforvarede, 57.170; 69.44.

vejledning m. h. t. reglerne om -, 57.211.

vilkår for -, 59.195.

Psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige varetægts-arrestanter, 58.172.

Påbud,

i h. t. stærkstrømsreglementets § 119 c, 68.26.

i h. t. sundhedsvedtægt om nedbringelse af ulemper, 70.26, jfr. 71.17.

om ikke at rette henvendelse til Danmarks Nationalbank, 58.225; 59.202.

optagelse af rapport forud for meddelelse af - i h. t. politivedtægt, 57.188.

se også *Forbud.*

Påvisningsret, skyldneres - ved udpanthning for amtsstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.

Pålæg, se *Lovhjemmel.*

Radiolicens, se *Danmarks Radio.*

Ransagning,

beretning om -, 57.246; 64.66.

efter eftersøgt, 68.51.

eftersyn af garderobeskab er -, 60.125.

formkrav til samtykke til -, 62.32.

henstilling om indskærpelse af formforskrifterne vedr. -, 57.243, jfr. 58.37.

tilkaldelse af vidner ved -, 57.245, 249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.

tilkendegivelse af øjemedet med -, 57.246, 250, 253.

Realskole, optagelse i -, 65.111.

Redningsskibet »Vestkysten«, tilsyn med fyr m. m. i Thyborøn Kanal, 58.195.

Referat, se *Sagsbehandling.*

Registrering af revisorer, se *Autorisationsordning.*

Rekurs, se *Anke.*

Religion, se *Folkeskolen.*

Religionsfrihed indebærer ikke ret til anerkendelse som trossamfund, 61.84.

Renter,

- af beløb, der var taget i bevaring af politiet, 55.27.
- af ekspropriationserstatning, 69.16.
- af ekstra skattebeløb (1 pct. mdl.), 66.54.
- af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 58.45.
- af tilskadekomsterstatning, 56.157.
- ikke- ved tilbagetaling af arveafgift, 68.21.

Retsbogsudskrifter, fremsendelse af – til et vidne, forinden dette afhøres i retten, 56.104.

Retshjælp, se *Fri proces*.

Retslægerådet,

- akter bortkommet under cirkulation, 59.62.
- misvisende erklæring, 61.36.

Retsplejelovens § 726, stk. 3, 2. pkt., se *Myndighedsmisbrug*.

Retsplejelovens § 807, stk. 3, se *Afhøring*.

Revisionsdepartementer,

- 2. revisionsdepartements behandling af en sag, 57.96.
- frafald af krav i dødsbo efter kassebetjent, 71.138.
- revisionen af Danmarks Radios regnskaber, 66.33, jfr. 67.16.

Revisorers adgang til at være eksekutorer, 71.51.

Rutebiler, se *Goodwill*.

Rygeforbud, se *Danske Statsbaner*.

Røgobservationer, ved klage over røgulemper, 57.62.

Sagsbehandling,

- advokatbistand til møde i et ministerium, 62.39.
- afskedigelse af funktionær, 57.164, jfr. 59.17.
- akter bortkommet, 59.62; 61.27.
- andragende:
 - om fritagelse for at aflægge den alm. filosofiske prøve, 61.47.
 - om omlægning af betalingsterminer, 59.67.
 - til skatteråd vedr. ligningen, 59.63.
- anke i stedet for ny begæring om invalidepension, 61.154; 62.85.
- anmodning om drøftelse af en sag, 61.75; 69.95; 71.183.
- berostillelse af sager, 57.179; 58.219; 59.26; 60.47, 111; 61.27; 62.97; 63.100; 64.62; 65.143; 66.31; 67.38; 68.54.
- besigtigelse i byggesag, 68.87.
- besigtigelse i sag om beboelsesforbud, 71.66.

- fejlekspeditioner i bidragssag, 69.90.
- fejlekspeditioner i skilsmisssag, 67.19.
- fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83.
- genoptagelse af berostillet sag, 68.97.
- hastesagers mærkning, 57.196.

henlæggelse:

- af uekspederet sag, 57.213; 58.38; 61.42; 63.34; 67.42.
- uden underretning, 56.124; 57.94.
- indhentelse af akter ved rekursbehandling, 71.41.
- intern kompetencefordeling, 61.101.
- kommunale myndigheders adgang til at udtale sig, 60.55; 66.48.
- kontrol med sagernes rettidige ekspedition, 57.175; 58.189; 60.94; 61.27.
- lejlighed til at udtale sig overfor amtsskatteråd, 71.113.
- mangelfuld vejledning i ægteskabssag, 67.22.
- mangelfuldt oplyst før afgørelsen, 57.62; 58.73; 61.22; 68.37; 69.18, 100; 71.184.
- manglende erindring, 55.96; 61.42; 63.27.
- manglende iagttagelse af regelen i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
- manglende journalisering, 59.198, jfr. 60.34; 61.27; 64.92.
- manglende notat i journalen om, hvorvidt en skrivelse er besvaret, 59.159.
- manglende notat om mødedeltagerne ved fagråd, 71.186.
- manglende notat om forhandlinger eller samtale, 57.119; 58.216; 59.47; 60.47, 187; 61.132; 63.39; 68.96; 70.21; 71.126.
- misvisende erklæring, 61.36.
- referat af rejseinspektørs undersøgelse, 59.74.
- referat bør indeholde bemærkning om, hvorfra oplysningerne stammer, 57.231.
- rekonstruktion af bortkommet sag, 59.29, 33; 61.42.
- resolution om genindsættelse forlagt, 59.25.
- sekretærs manglende orientering af kommissionsformand, 71.105.
- skatterådskendelses form, 71.108.
- skattevæsens behandling af sag om underholdsbidrag, 65.130.
- skriftligt svar, 62.38; 63.39; 64.110; 68.96.
- specifikation af ekspropriationserstatning, 65.24; 69.33.
- tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.
- tilbageholdelse af oplysninger overfor anden myndighed, 57.88.
- tilsagn om udsættelse med afsoning ikke påført sagen, 59.147.
- trykfejl i eksamensopgaver, 63.29, 30, jfr. 65.19.

udateret notat og påtegning, 57.191.
 udbetaling af løn, 61.132.
 udlån af akter, 62.83.
 underretning om afgørelse, 61.77.
 underretning om, hvornår afgørelse kan ventes, 71.140.
 underretning om oversendelse til anden myndighed, 55.91, 107.
 Undervisningsministeriets -, 71.152.
 urigtig citering i afgørelse, 64.108.
 vurderingskommissions behandling af erstatningssag, 71.105.
 se også *Aktindsigt*, *Begrundelse*, *Behandlingstid*, *Høring*, *Manglende besvarelse* og *Manglende underretning*.

Samkvemsret,
 forældremyndigheden er hos trediemand, 56.209, jfr. 57.26.
 forældremyndigheden udøves af trediemand, 62.62.
 vejledning under vilkårsforhandlinger, 57.118; 67.22.

Samtykke,
 formkrav til - til ransagning, 62.32.
 til chokbehandling og lobotomering af sindssyge, 57.39, jfr. 58.32.

Sandflugt, dispensation fra fredningsbestemmelser, 69.29.

SAS, indberetningspligt for statsrepræsentanterne i -, 61.156.

Separations- og skilsmissegager,
 affattelse af vilkårene i skilsmissebevillinger, 55.56, jfr. 57.23.
 afgørelse af spørgsmål om forældremyndighed, 71.70.
 behandling af -, 59.122; 60.35,36; 67.19.
 enkepensionsreglerne, 56.186; 64.79.
 erklæring fra børne- og ungdomsværn vedr. forældremyndighed, 68.88.
 fastsatte eller aftalte vilkår, 55.56, jfr. 57.23; 69.58.
 fremskaffelse af medskyldserklæring fra trediemanden, 67.19.
 fuldstændigt protokollat, 57.118.
 manglende erklæring fra fremmed statsborger om anerkendelse af dansk bevilling, 56.125.
 skilsmissebevilling uden mægling og vilkårsforhandling, 56.114; 59.132, jfr. 64.13.
 underholdsbidrag til børn, 57.174.
 vejledning m. h. t. aftaler om samkvemsret, 57.118; 67.22.

se også *Underholdsbidrag*.

Sigtede,

afhøring i færdselssager, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.
 forelæggelse for - af anmeldelse om færdselsforseelse, 57.172.
 indkaldelse til retsmøde, 60.159,173.
 udenrettlige afhøringer af -, 57.157; 58.222, 229.
 underretning om verserende straffesag, 61.148.
 underretning om endelig opgivelse af forfølgning, 61.30, jfr. 63.13; 62.32.

Sikkerhedsforanstaltninger, ændringer i eller ophævelse af - truffet i medfør af § 38, stk. 2, i straffeloven af 1866, 55.17; 56.16; 57.23.

Sikkerhedsforvaring, se *Forvaring*.

Sindssyge,

domstolsprøvelse af tvangsindlæggelse af -, 56.192, jfr. 58.30; 58.235; 65.35.
 ekspeditionstiden for beskikkelse af tilsynsværge for tvangsindlagte -, 57.190; 58.40.
 forespørgsel vedr. tilsynsværge ved tvangsindlæggelse af -, 58.191.
 indlæggelse på Sct. Hans Hospital, 67.78.
 samtykke til chokbehandling og lobotomering af -, 57.39, jfr. 58.32.
 tilsynsværger for -, tvangsindlagt før 1938, 57.127, jfr. 58.34.
 tvangsindlæggelse af -, beregningen af 5-dages fristen i retsplejelovens § 469, stk. 2, 65.34.
 vold mod -, 55.79.

Skat,

administrative bestemmelser vedrørende fritagelse for kirkelige afgifter, 57.256.
 af ekspropriationserstatning, 68.56.
 afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
 befordringsfradrag for invalider, 66.87.
 beregning af skattebøder i h. t. kontrolloven, 60.119.
 eftergivelse af - for værnepligtige, 71.174.
 fradrag af skat, betalt i udlandet, 71.82.
 fjernelse af bilag i skattesag, 69.18.
 fristen i statskattelovens § 30, stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.
 henlæggelse til investeringsfond, 67.28.
 inddrivelse af amtstueskatter, 66.83.
 inddrivelse af - i forbindelse med udbetaling af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 57.137.
 kørselsregnskaber, 66.79, jfr. 67.18.
 Landsskatterettens ændring af en skatteansættelse, 57.240.

- lejeværdi og fradrag for driftsudgifter for ejendom, der delvis anvendes til erhverv, 68.24.
løntilbageholdelse til dækning af skat, 59.104; 63.92; 64.64, 108, 117; 65.44; 67.87; 68.75; 70.25.
modregning for ægtefællens skatterestance, 66.63.
modregning i børnetilskud til inddrivelse af -, 65.44.
modregning i løn til inddrivelse af -, 64.117; 65.44.
nedslag for renteindtægter m. m., 65.80.
omlægning af betalingsterminer for statskat, 59.67.
oplysningspligt i h. t. kontrollovens § 8, 59.168, 170; 61.94.
renter af ekstra skattebeløb, 66.54.
skattepligt under ophold i Grønland, 68.46.
skattevalg, 55.80.
skatteydere adgang til at rette formelle fejl, 67.28.
skødets fordeling af købesummen ikke bindende for skattevæsenet, 58.73.
skønsmæssig forhøjelse af skatteansættelse, 57.240; 58.179.
tilbagebetaling af -, 56.151; 57.213, 256.
tilsigelser til skatterestanter, 59.185; 64.61.
udenlandsk lotterigevinst, 61.44.
udpantningsgebyrer, 65.44.
underholdsbidrag, 65.130.
undladelse af tiltale i h. t. kontrollovens § 13, 61.72.
urigtig opgivelse af funktionærs løn, 55.26.
ændring af skatteberegning, 69.102.
- Skatteråd,**
afgørelse i strid med Landsskatterettens kendelse, 60.64.
andragende om lempelse i ligningen, 59.63.
ekspedition af sager, 57.131, 178, 183; 58.241; 59.198, jfr. 60.34; 60.78; 62.37; 63.77.
manglende begrundelse, 63.77.
partsoffentlighed, 68.22; 70.91.
skatteydere krav på at afgive forklaring for det samlede -, 60.117.
underretning til skatteyderes repræsentanter, 58.191.
- Skattevalg, se Skat.**
- Skibsfører,** styrmand udelukket fra at fungere som - ved statsbanernes færger, 58.248.
- Skoleafgift,** hjemmelen for - for udenbys elever i højere kommunale skoler, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16.
- Skoleblade, se Censur.**
- Skolebyggeri,** igangsætningstilladelse til -, 68.63.
- Skoledistrikter,** flytning af børn ved omlægning af -, 70.15.
- Skoleerklæringer,** reglerne om -, 71.93.
- Skoleforbund,** inddragelse af hidtidige stillinger, 60.95, jfr. 61.20.
- Skolelægestilling,** fremgangsmåden ved besættelsen af -, 57.123.
- Skolevæsen,** ansættelse af straffede personer, 71.84.
- Skove,**
almenhedens adgang til private -, 70.63.
klage over ulovlig hugst, 69.91.
- Skrivelsers sproglige form,** 71.65.
- Skumslukningsaggregater,** indkøb af -, 56.52.
- Skyldråd,**
besigtigelse af ejendomme, 57.191.
generel forhøjelse af ejendomsværdien, 57.128.
medlemmernes habilitet, 57.63, jfr. 58.33.
- Skøn,**
ikke-udøvelse af pligtmæssigt -, 58.68, 150.
konkret - i:
sager om underholdshjælp, 69.83, jfr. 70.14.
invalid- og folkepensionssager, 65.22.
sagkyndigt -, 59.59.
teknisk -, 55.87.
trafikpolitisk -, 71.116.
ulovligt -, 69.52.
urimeligt -, 60.60; 61.54; 62.35; 63.43; 64.103, 111, 129; 70.15.
- Sociale boligforetagender,** valg af beboerrepræsentanter i -, 59.113, jfr. 60.32.
- Sommerhusbebyggelse,**
forbud mod udstykning til -, 65.135.
i strid med ekspropriationsplaner, 66.31.
- Sparebeviser,** indløsning af beskadigede -, 62.22.
- Spilleautomater,** afgift af -, 68.104.
- Stagiaires-overenskomst,** administration af -, 57.138.
- Statens erstatningsansvar,**
Rpl. § 1018 c og § 1018 g, stk. 2, 55.93.
ved digebrud, 57.215.
ved fejlagtig anholdelse, 57.95.
ved færdselsbegrænsning som følge af militært øvelsesområde, 57.230.
ved havneanlæg, 56.37.
ved undladelse af at tilbageholde underholdsbidrag, 57.203.

- ved undladelse af at udstede attest i h. t. husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Statens Jordlovsudvalg*, ekspedition af sammenlægningssag, 64.89.
fordeling af tillægsjord, 55.76; 57.231, jfr. 60.26.
forkøbsret til landejendomme, 55.76; 57.31, jfr. 59.16.
manglende underretning om berostillelse af sag, 62.97.
udarbejdelse af referat, 59.190.
udarbejdelse af refusionsopgørelser, 58.46, jfr. 59.18; 59.190.
udlægning af skatter m. v., 59.190, jfr. 60.34.
- Statens Ligningsdirektorat*, formuleringen af skrivelser til skatterådene om ændring i ansættelser, 65.145.
- Statens Skibstilsyns* dispensationspraksis, 65.100.
- Statens Åndssvageforsorgs* køb af en ejendom, 61.180, jfr. 62.19.
- Statsbanerne*, se *Danske Statsbaner*.
- Statslån til boligbyggeri*, gebyrbegunstigelse ved -, 57.35.
medregning af arkitekthonorar i anskaffelsessummen ved beregning af -, 56.213.
omfanget af kommunegaranti for -, 56.79.
- Statsradiofonien*, se *Danmarks Radio*.
- Statsseminarium*, nedlæggelse af -, 71.87.
- Statsskole*, optagelse i -'s realafdeling, 65.111.
- Stemmegaffel-sagen*, 65.81.
- Stemmeret* efter styrelsesloven for universiteterne, 71.40.
- Stempelfrihed* ved salg af statslånhuse, 57.35.
- Stempelpapirhandel*, bestyrelse af - under forhandlerens fraværelse, 58.255.
- Straffesager*,
afhøring i tyverisag, 64.76.
aktindsigt i pådømt -, 71.95.
anbringelse af domfældte udlændinge indtil overførsel til hjemlandet, 71.104.
ansættelse af straffede lærere, 71.84.
formulering af ankemeddelelser, 62.34.
ikke tilstrækkeligt oplyst, 69.18.
magtanvendelse over for indsat i sikringscelle, 65.32.
mod læger, 60.154.
tilsigelse af vidner i domsmandssag, 61.178.
udtalelser om skyldspørgsmålet, 57.73; 59.35.
- udtalelser om valg af forsvarer, 69.72, jfr. 70.13.
underretning om verserende straffesag, 61.148, jfr. 65.18.
vicepolititiinspektørs vidneforklaringer, 69.72.
se også *Meddelelser til pressen*.
- Strandbyggelinier*, dispensation i h. t. naturfredningslovens § 25, stk. 1, 61.77,98.
ved havnearealer, 61.77,98.
- Styrelseslovens* (universiteterne) § 6, stk. 1, 71.40.
- Sukker*, se *Koncession*.
- Sukkerordningen*, 68.90.
- Sundhedscertifikater* ved eksport af spisekartofler, 55.63.
- Sundhedskommissioner*, Indenrigsministeriets kompetence over for -, 66.92.
- Sundhedsstyrelsen*,
administrationen af apotekerlovens § 34, 67.58.
iværksættelse af politiundersøgelse mod læger, 60.158.
ordination af euforiserende stoffer, 67.65.
vejledningspligt overfor en læges patient, 59.69.
- Sundhedsvedtægter*,
affattelse af - for landkommuner, 55.103.
forholdet mellem - og vandforsyningsloven, 66.92.
pålæg om nedbringelse af ulemper, 70.26, jfr. 71.17.
- Sundholm*, anbringelse af børn på -, 60.131.
- Supplementsunderstøttelse* til fhv. kordegn, 68.23.
- »Sverigespengene«, se *Fordeling af offentlige midler*
- Sygekasseforhold*,
begravelseshjælp, 56.72.
betingelser for lønarbejderdagpenge, 62.36, jfr. 63.14.
forvarets overførelse til ydende medlemskab, 58.80.
hjælp til kiropraktorbehandling, 70.36.
løntilbageholdelse til dækning af sygekasse-
restance, 68.43.
takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.
- Sørfængsel*, se *Fængselsforhold*.
- Søfartsbog*, tilbagelevering af en i bevaring taget -, 58.115.
- Sønæringsbevis*, praksis m. h. t. dispensation til søofficerer af reserven fra reglerne om -, 56.188, jfr. 57.25.

- Søvernet*, personligt tillæg til kontorassistent af 2. grad, 62.92; 64.85.
- Takstnedsættelser*, se *Danske Statsbaner*.
- Tavshedspligt*, 55.125, 173; 61.174, jfr. 62.18; 66.43, jfr. 67.16; 69.59.
- Telefonisk politiafhøring*, 56.199.
- Teologisk embedseksamen*, emnekredsordning, 70.55.
- Tilbagebetaling af told*, se *Told*.
- Tilbageholdelse*, af hjemsendelsespenge, 58.182. politiets – af værdipapirer til dækning af skat, 55.27.
- Tilbagelevering*, af i bevaring tagne effekter, 58.115; 62.30, 32. af konfiskerede varer, 61.176, jfr. 62.18. af materiale, der frivilligt er afleveret til politiet, 56.150.
- Tilbagevirkende kraft*, portoforhøjelse med –, 65.141.
- Tilbud*, Statens Trykningskontors indhentelse af –, 68.67.
- Tilhold*, se *Forbud og Påbud*.
- Tillidsmand* for evnesvag, ikke-umyndiggjort person, 58.58, jfr. 59.19.
- Tillægsgjord*, se *Statens Jordlovsudvalg*.
- Tilsigelse*, af vidner i domsmandssag, 61.178. affattelsen af – til afsoning, 67.37. i værnepligtssager, 61.124. skriftlig – til afhøring i bidragsager, 57.206. til afsoning ved anbefalet brev, 66.46. til politiafhøring, 66.82. til skatterestanter, 59.185. se tillige *Vidner*,
- Tilskudsdeklaration*, aflysning af –, 58.192.
- »*Tilstødende grunde*«, fortolkning af udtrykket –, 65.133.
- Tilsyn* med overholdelse af prøveløsladelsesvilkår, 59.195.
- Tilsynet med Handelsskoleundervisningen*, 57.109.
- Tilsynsværger*, ekspeditionstiden for beskikkelse af – for tvangsindlagte sindssyge, 57.190; 58.40. forespørgsel til personer, der tvangsindlægges, om ønske m. h. t. –, 58.191. for internerede i h. t. straffeloven af 1866, § 38, stk. 2, 55.17; 56.16; 57.23, 127. for tvangsindlagte sindssyge før 1938, 57.127, jfr. 58.34. se tillige *Forvaring*.
- Tilltale*, mod læger, 60.174. undladelse af – mod polititjenestemand, 58.213, jfr. 59.21.
- Tiltalefrafald*, 60.179.
- Tinglysning*, af byplanvedtægt, 69.57. ekspeditionsfristen i tinglysningslovens § 16, stk. 4, 67.54. foreløbig – af landvindingsbidrag, 58.43, jfr. 65.16.
- Tjenesteattest* i medfør af funktionærlovens § 17, stk. 1, 70.21.
- Tjenestebefaling*, ændring af bekg. ved cirkulære, 71.58.
- Tjenestebolig*, indflytning i og indretning af –, 55.40. leje ikke fastsat for –, 55.39. manglende finanslovshjælp til oprettelse af –, 55.35.
- Tjenesteforseelser*, se *Tjenestemandssager*.
- Tjenestefritagelse*, advarsel inden –, 56.132. af cheffingeniør, 56.40.
- Tjenestemandsafskedigelse*, afskedigelse af diplomat efter straffesag, 59.76. afskedigelse af læge efter tjenstlig undersøgelse, 58.128. afskedigelse af officer efter straffesag, 59.125. afskedigelse af skoleleder med pension, 70.75. afskedigelse med pension af cheffingeniør, 56.40. afskedigelse med ventepenge af skoleinspektør, 60.95, jfr. 61.20.
- Tjenestemandskommissionen af 1965*, repræsentation i –, 66.60.
- Tjenestemandssager*, afgørelse uden tjenstligt forhør, 59.76. afskrift af afgørelse vedrørende disciplinærsag, 58.186. brug af offentlige midler til egen fordel, 55.35. brug af underordnet personale i egen interesse, 55.40, 41. forelæggelse af indberetning om – for vedkommende tjenestemand, 57.229; 59.125. indberetning om officers optræden under en straffesag, 59.125.

indgivelse af afskedsansøgning i forbindelse med disciplinærsag, 58.183.
 indsendelse af notits efter tjenstligt forhør, 56.177.
 klages overgang til behandling som disciplinærsag, 65.150.
 mod fængselsfunktionær, 68.48.
 plejepersonale givet lussinger, 59.56.
 påtale uden disciplinærundersøgelse, 63.73.
 slægtnings forklaring til brug for en disciplinærsag, 58.128.
 udlevering af notat vedrørende tjenstefor-seelser, 62.51.
 udtalelse til pressen, 70.75.
 underretning om afgørelsen, 63.63.
 undervisningsassistents modtagelse af cigaretter af studerende, 55.150.
 urigtig fremstilling i rapport, 55.93.
 vold mod sindssygepatient, 55.79.

Tjenestemandstillinger,

behandling af for sent indkomne ansøgninger, 69.79.
 besættelse af – uden opslag, 57.198, jfr. 61.18.
 bortlovning af –, 63.44, jfr. 64.14.
 frist ved opslag af –, 69.79.
 inddragelse af stillinger ved indgåelse af skoleforbund, 60.95, jfr. 61.20.
 indstilling og udnævnelse af konsulenter for særundervisningen, 59.149, jfr. 61.19.
 oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær, 61.166, jfr. 64.13.
 prøvetid ved ansættelse i højere stillinger, 56.40.
 trusler overfor ansøger, 71.76.
 udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.
 urimeligt ikke at ansætte overlæge, 64.129.
 ændringer i tjensteforretningers omfang og beskaffenhed, 58.195.

Tjenestemænd,

advokatvirksomheds forenelighed med ansættelse i det offentliges tjeneste, 68.50.
 ejerforhold til telefon, 71.184.
 feriepenge for formiddagsstilling, 68.61.
 folkepension til –, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.
 forhøjelse af fradrag for naturalydelse til – 60.44.
 funktionsvederlag til byggeadministrationschef 67.107.
 genindtrædelse efter at have været udenfor nummer, 58.183.
 godtgørelse for bortfaldet ferie, 66.78, jfr. 67.18.

indtægtsgivende bibeskæftigelse udenfor stats-tjenesten, 59.140; 60.181; 67.38.
 ligeløn for –, 56.140.
 officerselevers ansættelse som tjenestemænd, 55.54.
 posttjenestemænds rådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.
 samordningsfradrag, 70.102.
 statens krav i dødsbo efter kassebetjent, 71.138.
 tidspunkt for ansættelse, 56.128.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
 tjenstefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.
 trusel om afsked, 63.89.
 underretning om verserende straffesag, 61.148.
 ytringsfrihed, 61.56,74.

Told,

anmodning om drøftelse af toldsag, 61.75.
 antidumpingtold, 62.39.
 kompetence i tarifringsspørgsmål, 62.27.
 tilbagebetaling af – ved:
 fejl tarifiering, 62.27,28.
 fejl værdiansættelse, 60.114.
 udførsel af importerede kunstgenstande, 64.108.
 undladelse af at forevise bevilling, 61.54; 63.43.
 undladelse af EFTA toldbehandling, 63.43.
 ændring af praksis, 62.72.
 toldfrihed for rejsende, 68.77, jfr. 69.14.
 toldfritagelse i henh. til toldtariffens kap. 84, bestemmelse 5, 62.93; 64.81.

Toldvæsenet,

accept af varebetegnelse, 69.64.
 bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 192, 62.103, jfr. 65.18; 66.27.
 formulering af afslag, 63.23.
 krav om afskedigelse af tre tobaksælgere på private øresundsåde, 60.87.
 modtagelse af bøder, 64.70.

Torsdags-modtagelse, 69.32.

Trossamfund, se Anerkendte trossamfund.

Tvangsindlæggelse, domstolsprøvelse ved – af sindssyge, 56.192; 58.30, 235; 65.35.
 se tillige *Sindssyge.*

Tøjhusmuseet, 55.33.

Udenrigstjenesten,

gebyr ved bistand fra –, 62.21.
 se tillige *Blechingberg-sagen.*

Udgiftsoverskridelse ved præstegårdsreparation, 57.221.

Udlændinge,

anbringelse af domfældte – indtil overførsel til hjemlandet, 71.104.

begrebet politisk flygning, 71.32.

opholds- og arbejdstilladelse til amerikanske desertører, 70.95.

Uægteskabeligt samlivs betydning ved udvisning, 71.92.

Udlån af akter, se Sagsbehandling.

Udpantning,

afregning og fjernelse af effekter ved –, 62.20.

opkrævning af gebyrer for –, 65.44.

skyldneres påvisningsret ved – for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.

Udstykning, 57.31, 231, jfr. 60.26; 63.85, jfr. 65.19; 65.52, 66, 114, 135; 66.44; 67.102.

Udtalelser til pressen om tjenestemandssag, 70.75.

Udtalelsers form, 55.92; 57.102, 118; 59.35; 61.74, 104; 65.114; 70.51, 75.

Udtrædelsesgodtgørelse i h. t. folkeforsikringsloven, 56.72.

se tillige *Pensionskasser*.

Udvalg,

repræsentation i –, 65.120; 66.60.

sammensætning af arbejds –, 65.81.

Udfyldestgørende besvarelse, 55.89, 92; 57.138, 234; 59.22, 24, 37, 140; 64.129.

Ugyldighedsvirkning,

ved kompetencemangel, 61.51.

ved manglende supplerings, 71.123.

Ukorrekt handlemåde,

kommunalbestyrelsesmedlems påvirkning af ansøger, 71.76.

polititjenestemandes betaling af bøde for en anden, 55.23.

ved rekvirering og flytning af videnskabeligt apparat m. v., 55.152, 156, 159.

Ulykkesforsikring,

anmeldelsesfristen ved erhvervs sygdomme, 63.79.

Apotekerfondens krav i medf. af ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.

arbejdsgiveres anmeldelsespligt, 66.86.

båndlæggelse af enke-erstatninger, 58.150.

efterladte-erstatning til militærflyvers forældre, 56.149.

forrentning af kapitaliserede invaliditetserstatninger, 58.45.

forsikringselskabers kompetence til at nedsætte dagpenge, 60.150.

genoptagelse af sag, 56.179; 67.88.

lægeerklæring forinden afgørelse af dagpenge-spørgsmål, 56.48.

modstridende lægeerklæringer, 68.37.

tidspunktet for afgørelsen af invaliditetsspørgsmål, 57.106.

underretning om ankemulighed ved præmieforhøjelse, 61.172, jfr. 62.18.

underretning til tilskadekomne om ankerreglerne, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.

årsagsforbindelse mellem et ulykkestilfælde og en senere lidelse, 60.200; 67.88.

se tillige *Fujetilladelse*.

Ulykkesforsikrings-Rådet, formandsposten i –, 56.196, jfr. 58.31.

Underholdningsfilm, se Danmarks Radio.

Underholdsbidrag,

afhøring i bidragssager, 57.206.

aftaler om – til børn, 57.174; 67.69.

blanketter til løntilbageholdelsespålæg, 69.28.

bortfald af hustrubidrag, 71.44.

bortfald af tidsubegrænset underholdsbidrag, 68.59, jfr. 69.14.

for sen ophævelse af bidragspligt, 56.216.

forhøjede børnebidrag, 71.102.

fristbestemmelsen i § 21, i lov nr. 133 af 7. maj 1937 ved inddrivelse af –, 58.146.

fristbestemmelsen i § 16, stk. 2, i loven om børns retsstilling, 67.69.

fritagelse for en af flere bidragspligtige for at svare –, 56.161, jfr. 57.25 og 58.30.

indsigelser mod bidragsdokuments gyldighed, 60.91; 67.69.

»krydsende« børnebidrag, 71.102.

militærhjælp til betaling af –, 69.49.

nedsættelse af – til hustru, 69.58.

ratihabition af ældre bidragsdokument, 60.91.

sagsbehandling ved fastsættelse af –, 58.158, 211, 246; 59.122; 60.36; 69.90.

sagsbehandling ved inddrivelse af –, 56.156, 197; 57.147, 219; 58.146, 156; 60.192; 63.60.

statsmyndigheds tilbageholdelse af –, 57.203.

underholdsbidrag til fraskilt kvinde, der samlever med en mand, 58.145, jfr. 59.19; 62.91; 71.44.

underretning til bidragsberettiget vedr. løntilbageholdelsesdekret, 63.60.

- Underhåndsbrevpapir*, ministres benyttelse af –, 60.94, jfr. 61.19.
- Underretning*,
om beskikkelse af forsvarer i prøveudskrivningssag, 61.191, jfr. 62.17.
om gebyr ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.
om navnebevilling, 59.41.
om verserende straffesag, 61.148.
overordnede myndigheders afgørelser meddeles direkte den, hvem afgørelsen vedrører, 56.122.
til anmeldere og sigtede om opgivelse af forfølgning af straffesager, 55.99, jfr. 56.17; 56.126, 212; 61.30, jfr. 63.13; 61.39; 63.32; 63.22.
til ansøgere om ledig stilling, 71.87.
til bidragsberettiget vedr. løntilbageholdelsesdekret, 63.60.
til klagere om afslutning af en iværksat undersøgelse, 55.63.
til skatteyderes repræsentanter om skatterådsafgørelser, 58.191.
til varetægtsfanger om nægtet udlevering af breve, 65.33.
ved dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.
se tillige *Manglende underretning*.
- Underskrift* på sundhedscertifikater vedr. spisekartofler, 55.63.
- Underskrifters læselighed*, 57.186; 59.201; 62.35.
- Underudvalg*, se *Delegation*.
- Undervisning*, se *Folkeskolen*.
- Undladelse* af at indhente erklæring, se *Høring*.
- Ungdommens Uddannelsesfond*, erklæring om brud med hjemmet, 68.34.
- Universitet*, stemmeret til konsistorium, 71.40.
- Urigtig begrundelse*, se *Begrundelse*.
- Urigtig meddelelse*, 55.86.
- Urnefytning*, Kirkeministeriets praksis, 66.76.
- Uvedkommende hensyn*,
ved administration af byreguleringsloven, 71.49.
ved administration af lukkeloven, 55.19.
ved afgørelse af fredningssag, 61.77.
ved autorisation af laboratorier, 58.237, jfr. 61.18.
ved bedømmelsen af videnskabelige afhandlinger m. v., 55.107, 111, 117, 119, 129, 144, 161.
ved behandling af sag om dispensation fra næringsloven og lukkeloven, 69.52.
ved behandling af sandflugtssag, 69.29.
ved behandlingen af udstykningsandragende, 65.66.
ved fastsættelse af takst for begravelse af uden-sogsboende, 58.68.
ved indstilling af fange til svendeproeve, 57.233.
ved meddelelse af biografbevilling, 58.161.
ved meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.
ved tildeling af arbejder for kommuner, 65.159.
ved udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.
ved udnævnelse af sysselmand, 63.44.
ved udstedelse af politibekendtgørelse, 63.24.
ved undersøgelse af en politianmeldelse, 56.169.
- Uægteskabeligt samlivs* betydning ved udvisning, 71.92.
- Vagn Jensen-sagen*, 67.107.
- Valg* til fagråd, 71.123.
- Valgagitation*,
i radio og fjernsyn, 63.15.
ministres benyttelse af brevpapir til –, 60.94.
- Valgretsudøvelse*, se *Fængselsforhold*.
- Wamberg-sagen m. v.*, 55.105, jfr. 56.18.
- Vandforsyningsloven*, forholdet mellem sundhedsvedtægter og –, 66.92.
- Vandtårne*, godtgørelse af omsætningsafgift vedr. –, 65.144.
- Varemærkeregisteret*, offentlighedens adgang til varemærkeregisteret, 70.79.
- Varetægtsfanger*, se *Fængselsforhold*.
- Varsel* ved indkaldelse til forhandling i h. t. monopollovens § 11, 57.154.
- Veje*,
adgang til – i private skove, 70.63.
aktindsigt i vejsag, 68.97.
dispensation i henhold til vejbestyrelseslovens § 35, stk. 4, 71.103.
erstatning ved ekspropriation af private –, 66.72.
forståelsen af udtrykket »tilstødende« i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7, 65.133.
politiet kan ikke afslå andragende om afspærring af privat fællesvej, 58.76, jfr. 60.31.
vejadgang ved udstykning, 63.85, jfr. 65.19; 66.44.

Vejfond,

besvarelsen af andragender om tilskud fra -'en 59.41.
 »Vejmillionerne«, 55.57.

Vejledning,

om enkepensionsreglerne ved vilkårsforhandling, 64.79.
 om indgivelse af ansøgning om tilskud til lær-
 lings rejseudgifter, 68.71.
 til husejere om adgangen til fritagelse for at
 svare grundstigningsskyld, 57.180.
 til motorførere, hvis førerbevis er inddraget
 administrativt på grund af manglende
 ædruelighed, 57.102.
 til motorførere, som er blevet nægtet fører-
 bevis med ret til erhvervsmæssig personbe-
 fordring, 57.209.
 til tilskadekomne om ankereglerne i ulykkes-
 forsikringsloven, 58.40, jfr. 59.18.
 se også *Ankevejledning*.

Ventepenge, se *Tjenestemandsafskedigelse*.

Ventetid, se *Forvaring*.

Vidner,

formulering af vidneindkaldelser i straffesager,
 55.78, jfr. 56.16.
 tilkaldelse af - ved ransagning, 57.243, 249,
 252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.
 tilsigelse af - i domsmandssager, 61.178.
 tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring,
 67.77.
 udbetaling af vidnegodtgørelse ved møde hos
 politiet, 60.42.
 vicepolitiinspektørs vidneforklaringer, 69.72.

Vildfarelse, faktisk - hos forvaltningsorgan, 58.197

Vitaminpræparater, handelen med -, 67.58.

Volffair-metoden, 65.81.

Vurdering af fast ejendom,

generel forhøjelse af et vurderingsråds ansæt-
 telser, 57.128, jfr. jfr. 58.35.
 overskridelse af fristen i vurderingslovens § 41,
 64.115.
 årsvurderinger, 59.127.

Vurderingskommissions sagsbehandling, 71.105.

Vurderingsnævn for motorkøretøjer, 59.135.

Værnepligtige, se *Militærforhold*.

Værnepligtsnævnet,

forretningsorden for -, 61.174, jfr. 62.18.
 medlemmernes tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.

Værneting,

for militær straffesag, 66.52.
 ved tiltale i politisag, 57.29.

Værtshusgæld, anholdelse for -, 65.71.

Våbenlov,

eksport af eksplosiver, 69.64.
 import af antikke våben, 71.178.

Yderzone, opførelse af gartneri i -, 66.74, jfr.
 67.17 og 68.14.

Ytringsfrihed,

folkeskolelæreres - m. h. t. religiøs særopfat-
 telse, 59.177.
 udtalelser til pressen vedr. videnskabelige
 spørgsmål, 55.113, 123, 125, 144.
 tjenestemænds udtalelser til pressen om ver-
 serende sager, 57.102.
 tjenestemænds -, 61.56, 74.

Ægtepagt, godkendelse (samt tinglysning) af -
 efter ægtefælles død, 56.127.

Ægteskabssager, se *Separations- og skilsmisssager*
 samt *Underholdsbidrag*.